

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AİLE PLANLAMASININ SOSYAL HİZMET
BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ahmet ÖZDEN**

**Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fethi GÜNGÖR

TEMMUZ 2018

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AİLE PLANLAMASININ SOSYAL HİZMET
BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ahmet ÖZDEN (157203014)

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET

Bu tez 16/07/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliğiyle kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı <i>(Danışman)</i>	Doç.Dr. Fethi GÜNGÖR	☐ Kabul	☐ Düzeltilme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç.Dr. Bedrettin KESGİN	☐ Kabul	☐ Düzeltilme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç.Dr. İsmail BARIŞ	☐ Kabul	☐ Düzeltilme	☐ Ret	

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: Aile Planlamasının Sosyal Hizmet Bağlamında İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 160 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 05/07/2018 tarihinde aşağıda ismi yazılı danışmanım tarafından şahsıma iletilen Urkund intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı %13'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı SOYADI : Ahmet Özden
Öğrenci Numarası : 157203014
Ana Bilim Dalı : Sosyal Hizmet
Programı : Sosyal Hizmet
Türü : () Proje (X) Yüksek Lisans Tezi () Doktora Tezi

Danışman
Doç.Dr. Fethi GÜNGÖR
16.07.2018

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın hazırlanmasının bütün aşamalarında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç.Dr. Fethi Güngör'e, konuyu belirlememde ve taslak hazırlamamda katkıları bulunan ilk danışman hocam Dr.Öğr.Üyesi Harun Ceylan'a ve kıymetli fikirlerinden dolayı Prof.Dr. Ali Rıza Abay, Prof.Dr. Musa Şahin ve Doç.Dr. Bedrettin Kesgin hocalarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Ayrıca beni yetiştiren aileme minnettar olduğumu belirtmek büyük bir vecibedir. Çalışma boyunca desteğini esirgemeyen eşim ve çocuklarıma da özellikle teşekkür etmek isterim.

Ahmet ÖZDEN

05/07/2018

İÇİNDEKİLER

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS YAZILIM RAPORU	
BEYAN BELGESİ.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
TABLolar.....	viii
ÖZET ve ANAHTAR KELİMELEr.....	ix
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM 1: KAVRAM VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Aile Kavram	6
1.2. İnsanlığın Yaratılış ve Üreme/Çoğalma Yolları	8
1.3. İnsanın Evlenmesi ve Üreme/Çoğalma İsteği	9
1.4. Tarihi Süreçte Aile.....	10
1.4.1. Aile Çeşitleri.....	12
1.4.1.1. Ataerkil/Pederşahi Aile.....	12
1.4.1.2. Anaerkil/Maderşahi Aile.....	12
1.4.1.3. Geniş/Büyük Aile.....	13
1.4.1.4. Küçük/Çekirdek/Dar Aile.....	13
1.4.1.5. Köy Ailesi.....	13
1.4.1.6. Kasab Aile.....	14
1.4.1.7. Kent Ailesi.....	14
1.4.1.8. Gecekondu Aile.....	14
1.4.1.9. Geçici Geniş Aile.....	14
1.4.1.10. Parçalanmış Aile.....	14
1.4.1.11. Tek Ebeveynli Ailesi.....	15
1.5. Aile Planlaması.....	15
1.6. Aile Planlamasının Amacı.....	16
1.7. Aile Planlamasında Başvurulan Yöntemler	17
1.7.1. Modern ve Geleneksel Yöntemler.....	18
1.7.1.1. Azil (Geri Çekme).....	18
1.7.1.2. Vajinal Yıkama.....	19
1.7.1.3. Çocuk Düşürme.....	19
1.7.1.4. Kürtaj	20
1.7.1.5. Sezaryenle Doğum	20
1.7.2. Geri Dönüşümlü ve Geri Dönüşümsüz Yöntemler	21
1.7.2.1. Kısırlık ve Kısırlaştırma	21
A- Kısırlık.....	21
B- Kısırlaştırma.....	21
C- Kanal Bağlatma/Vezaktomi	22
D- Kadında Tüplerin Bağlanması/Tüp Lifasyonu	22
1.7.3. Aile Planlamasında Gebeliği Önleyici Diğer Metot ve Araçlar	22
1.7.3.1. Kadın ve Erkek Yöntemleri	22
A- Kondom/Prezervatif/Kılıf Takma.....	22

B-Spiral Takma.....	23
C- Dölyolu Diyaframı	23
D- Haplar Kombine Oral Kontraseptifler (KOK)	23
1.8. Çok Eşlilik (Poligamy)	26
1.9. Nüfus Kavramı.....	28
1.9.1.Nüfus Kavramının Tarihi Gelişimi	29
1.9.2. Nüfus Planlaması ve Malthus Teorisi	31
1.9.3 Dünya Nüfusunun Tarihi Seyri.....	35
1.9.4. Nüfus Planlamasının Gerekçeleri	36
1.9.5. Aile ve Nüfus Planlamasının Etkileşimi.....	38
1.10. Sosyal Hizmet	40
1.10.1. Sosyal Hizmetin Amacı	41
1.10.2. Sunulan Sosyal Hizmetin Çeşitleri	41
1.10.3. Sosyal Hizmetin Alanı/Hedef Kitleleri	42
1.10.4. Sosyal Çalışmacı.....	43

BÖLÜM 2: DÜNYADA AİLE PLANLAMASI UYGULAMALARI

2.1.Gelişmiş Batı Ülkelerinde Aile Planlaması	45
2.1.1. Doğurganlığı Etkileyen Faktörler	49
2.1.2. Batıda Aileye Doğum Teşvikleri.....	49
2.1.2. Almanya’da Aile Planlaması ve Doğum Teşvikleri, Aile Yardımları, Gebelik ve Doğum İzni	49
2.1.2.2Franda’da Aile Planlaması ve Doğumu Teşvik Edici Aile Yardımları	50
2.1.2.3. Diğer Bazı Avrupa Ülkelerinde Aile Planlaması ve Doğumu Teşvik Edici Aile Yardımları.....	51
2.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Aile Planlaması	52
2.3. Uzakdoğu ve Asya Ülkelerinde Aile Planlaması	56
2.3.1. Çin’de Aile Planlaması	56
2.3.2. Rusya’da Aile Planlaması.....	58
2.3.3.Japonya’da Aile ve Nüfus Planlaması	60
2.3.4. Filipinler’de Aile Planlaması.....	61
2.3.5. Hindistan’da Aile ve Nüfus Planlaması.....	62
2.3.6. Endonezya’da Aile Planlaması	63
2.4. İslam Ülkelerinde Aile Planlaması	63
2.5.Türkiye’de Aile ve Nüfus Planlaması.....	67
2.5.1. Türkiye Cumhuriyeti’nde 1923-1963 Döneminde Uygulanan Aile ve Nüfus Planlaması.....	67
2.5.2. Türkiye Cumhuriyeti’nde 1963-2008 Döneminde Uygulanan Aile ve Nüfus Planlaması.....	69
2.5.3. 1995-1999 Yıllarında ABD’nin Türkiye Üzerindeki Beş yıllık Hedefleri....	77
2.6. Dünyada Aile ve Nüfus Planlamasının Siyasi Yönü	79

BÖLÜM 3: AİLE PLANLAMASININ SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Modern Dönemde Değersizleştirilen Aile ve Sosyal Hizmet.....	81
3.2. Sosyal Hizmet ve Aile İlişkisi.....	89
3.3. Sosyal Hizmet Açısından Aile Planlaması.....	100
3.4. Nüfusun Sosyal Hizmet Açısından Değerlendirilmesi	107
3.5. Türkiye’de Sosyal Refahın Artmasına Nüfusun Etkisi	114
3.6. Dünyada Sosyal Refahı Artırmaya Katkısı Olabilecek Önlemler	116
SONUÇ	121
ÖNERİLER	126
KAYNAKÇA	128
EKLER	141
ÖZGEÇMİŞ	154

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÇSAP	: Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğunun
AGE	: Adı Geçen Eser
AGM	: Adı Geçen Makale
AIDS	: Acquired Immune Deficiency Syndrome / Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu
AP	: Aile Planlaması
ASO	: Ankara Sanayi Odası
ATHGM	: Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
BA	: Büyük Ansiklopedi
BM	: Birleşmiş Milletler
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,
CAF	: Caisse d'Allocations Familiales/Aile Yardım Kasası
CÜİF	: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
CYBE	: Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar
DDT	: Dikloro Difenil Trikloroethan (çok zehirli ve inatçı bir böcek öldürücü)
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ/WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
EMCDDA	: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction /Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GDO	: Genetiği Değiştirilmiş Organizma
GPI	: Global Peace Index / Dünya Barış İndeksi
HÜNEE	: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
HÜİİBFSHB	: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
İSAM	: İslamî Araştırmalar Merkezi
IEP	: Ekonomi ve Barış Enstitüsü
INHESJ	: Fransa Ulusal Güvenlik Adalet Araştırmalar Enstitüsü
IPPF	: Uluslararası Planlı Ebeveynlik Vakfı
NP	: Nüfus Planlaması
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
KOK	: Kombine Oral Kontraseptifler
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
ONS	: (İngiliz) Ulusal İstatistik Ofisi
R.A.	: Rehber Ansiklopedisi
(r)	: Radiyallahu Anh
RIA	: Rahim İçi Araç
(s)	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
SBA	: Sosyal Bilimler Ansiklopedisi
SIPRI	: Stockholm International Peace Research Institute /Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SÜİFD	: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
ŞA	: Şamil Ansiklopedisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu
TİDER	: Temel İhtiyaç Derneği
TUID	: Uluslararası Türk Ukrayna İşadamları Derneği
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği
TNSA	: Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
UNİCEF	: United Nations International Children's Emergency Fund / Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WFP	: Dünya Gıda Programı
vb	: Ve Benzeri

TABLÖLAR

Tablo 1. Doğum Kontrol Yöntemlerinin Sınıflandırılması.....	24
Tablo 2. Türkiye’de AP Yöntemlerinin Durumu (1988-2003).....	25
Tablo 3. Dünya Nüfus Tahminleri: 1650- 1800)	35
Tablo 4. AB Ülkelerinin Nüfus Artış Hızı, Yüz Ölçümü, Nüfus Yoğunluğu	47
Tablo 5. Bazı Ülkelerin Yüz Ölçüme Göre Nüfus Yoğunluğu.....	54
Tablo 6. Türkiye’de Aile Planlaması (AP) Yöntemlerinin Durumu (1988-2003).....	71
Tablo 7. KAB ve Bazı AB Ülkelerinde 65 Yaş ve Üstü Nüfus (%)	108

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Aile Planlamasının Sosyal Hizmet Bağlamında İncelenmesi	
Tezin Yazarı: Ahmet ÖZDEN	Danışman: Doç.Dr. Fethi GÜNGÖR
Kabul Tarihi: 16/07/2018	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 116 (tez) + (ekler)
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet	Bilim Dalı: Sosyal Hizmet
<p>İnsanlık tarihi kadar eski olan aile; toplumun en küçük ve en değerli yapı taşı olarak oluşuran, evlilik ve kan bağına dayanan; anne, baba, çocuklardan oluşan en küçük sosyal gruptur. Aile kurumu toplum için belirleyici bir değere sahiptir. Ailenin yapısal özellikleri, değişim evreleri, karşılaştığı problemlerin tespiti ve bunlara yönelik sosyal politikalar toplumdaki bu değerlerin belirlenmesinde önemlidir. Toplumun üreme ve gelecekte varolabilme kaynağı ailedir. Birinci bölümde kavramsal ve kuramsal çerçeveye, ailenin önemi, görev ve sorumlulukları incelenmiştir.</p> <p>Sanayileşme Devrimi ve onun paralelinde siyasi ve toplumsal alanda kendini hissettiren Modernite ile başlayan toplumsal değişim sürecinden etkilenen en temel kurumlardan biri de aile kurumudur. Günümüz sanayi toplumlarının geçirmiş olduğu değişim süreçleri neticesinde küçülen aile yapıları yalnız, yaşlı, hasta ve bakıma muhtaç durumdadır.</p> <p>İngiliz Papaz Malthus nüfusun geometrik olarak, gıda ürünlerinin ise matematiksel olarak arttığını ifade etmiş; bu nedenle bütün insanlığın açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalacağı iddiasında bulunmuştur. Bu iddiadan hareketle nüfus ve aile planlaması yapılması gerektiğini savunarak kendi adı ile anılan bir teori ortaya koymuştur. Bu teori bir dönem uygulamaya konulmuş daha sonra ise yoğun tartışmalar ve sanayinin devriminin getirdiği ihtiyaçlar neticesinde uygulamadan vazgeçilmiştir.</p> <p>Araştırmada; aile planlamasının siyasi boyutunun ağırlık kazandığı çok net olarak görülmektedir. Zira aile ve nüfus planlamasının menşei olan gelişmiş ülkelerdeki nüfusun durması, diğer tarafta sanayileşmekte ve beraberinde nüfusu da artmakta olan ülkeler, zengin ülkeleri endişeye sevk etmiştir. Nüfusu durağanlaşan gelişmiş ülkeler, kendi ülkelerinde nüfusu artırmak için her çareye başvururken; nüfusu artmaya devam eden gelişmekte olan ülkelerde de nüfusu engellemek için her türlü metoda başvurumaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerde aile planlamasının uygulamaları ve amaçları üzerinde durulmuş, aile planlamasından maksadın nüfusu azaltmak amacı taşıdığı ilgili literatür taraması ile incelenmeye çalışılmıştır .</p> <p>Aile yapısı sağlam ve güçlü olan ülkeler geleceğe emin adımlarla yürüyebilmektedir. Üçüncü bölümünde aile planlamasının Sosyal Hizmet açısından değerlendirmesi yapılmıştır. Geleneksel aile yapısında çok çocuk gelecek için sigorta ve neslin devamı için bir garanti olarak görülmüştür. Aile nüfusunun kalabalık olması çoğu kez iş paylaşımı ve aileye gelir sağlama bakımından bir avantaj olarak görülmektedir. Diğer taraftan yaşlılıkta kendisine bakacak olanların sayıca çok olması onu psikolojik olarak rahatlatmakta ve geleceğe biraz daha güvenle bakabilmektedir. Bu durum devletin de elini rahatlatmakta ve üzerine gelecek yükü hafifletmektedir.</p> <p>Sonuç, değerlendirme ve önerilerde ise aile planlamasının siyasi, ekonomik ve sosyal yönleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Açlıkla mücadele eden özellikle Afrika kıtasının imkânlarına rağmen sefaletle mahkûm edilişi ve sömürü çarkının işleyişi ve bundan kurtuluş çareleri sunulmuştur.</p>	
Anahtar Kelimeler: Aile, Aile Planlaması, Nüfus, Nüfus Planlaması, Sosyal Hizmet.	

Yalova University Institute of Social Sciences Master Thesis Summary

Thesis Title: Evaluation of Family Planning in Social Context

Thesis Author: Ahmet ÖZDEN

Thesis Author: Assoc.Prof.Dr. Fethi GÜNGÖR

Date of Acceptance: 16/07/2018

Total Number of Pages: vii(pre text)+116 (main body)+
(appendices)

Department: Social Work

Field of Study: Social Work

Family is as old as human history and the smallest social network of human being, consisting of mother, father and children and is based on marriage and consanguinity. The family is the most important element of the society and has also significant character. In this regard it is essential to investigate and identify structural characteristics, transformation phases and problems of family and associated social policy. Healthy procreation of human being and to save the future of society is only possible with familiar structures. In the first chapter the conceptual and theoretical extent, the importance of family, its duties and responsibilities are examined.

One of the most affected institutions from industrial revolution and its accompanying development – the modernity that is very formative in political and social affairs, is the family. The family structures that toned down in face of change processes of today's industrial societies, are alone, old, sick and in need of care.

Malthus, a British priest, affirms that the population is growing geometrical but the growing of foods is mathematical so in consequence the food won't be enough in future therefore the humanity will be exposed to hunger. According to this consideration Malthus' idea was to plan and regulate the human population. With this in mind, he advocated the thesis that population planning should be done and put forward a thesis which is called by his own name. This thesis was applied at a certain time but it was criticized at the same time. In later periods the debate on population planning intensifies and because of the industrial revolution and its accompanying developments the application was abandoned.

There have been many studies pro and contra population planning from past to present. On closer examination it becomes clear that the political aspect of this subject is predominant. The falling population in developed countries on the one hand the rising population of developing countries on the other hand is concerning wealthy countries. The fact that wealthy countries are making efforts to rise their population and to restrict the population of developing and rising countries shows the political side of this issue. In this paper the applications and intention of developing countries with regard to family planning are emphasized and on the basis of literature review it becomes clear that the main intention is reducing population.

Family is the only institution that provides procreation and growth of population. Countries with strong family bonds can step into the future conscientiously. The third part of this research will focus on the relation between family planning and social service.

In conclusion the political, economic and social aspects of population planning is investigated and the attempt was made to see into the condemnation of especially Africa to poverty despite the opportunities it has.

Keywords: Family, Family planning, Population, Population planning, Social Work.

GİRİŞ

Kentleşme ve modernleşme ile birlikte her geçen gün artan bireyselleşme ve alabildiğine refah içerisinde yaşama tutkusu insanoğlunu akıl almaz arayışlara ve uygulamalara sürüklemiştir. Bireyselliğin ön plana çıktığı toplumlarda aile fertleri arasındaki bağ zayıflamış, boşanmalar artmış ve dolayısıyla parçalanmış/dağılmış aileler çoğalmış ve bundan çocuklar başta olmak üzere bütün aile fertleri menfi olarak etkilenmiştir. Bu süreç; toplumun ana çekirdeğini, temelini oluşturan aile birçok yönden yara almış ve örselenmiştir. Altyapısı oluşmadan gerçekleşen kentleşme ile oluşan yeni çevre; (çoğu gecekond) işsizlik, geçim darlığı ve sağlıklı konut sıkıntısı, hayat pahalılığı aile fertleri arasında savrulmalara ve kopmalara sebep olmuştur.

Tarihte çok değişik maksatlarla insan nesli üzerinde hesaplar yapılmış ve oyunlar oynanmıştır. Firavun taht kaygısıyla rüyasında gördüklerinden hareketle döneminde doğan bütün erkek çocuklarını acımasızca katlettirmiştir. Cahiliye Arapları namus meselesi diye akıl dışı bir anlayışla kız çocuklarını diri diri toprağa gömmüştür. Malthus, 18.yüzyılda artan nüfusa göre gıda azlığını ileri sürerek kız-erkek ayırımı yapmaksızın insan neslini azaltmanın yolunu tercih etmiş, Hitler arı ırk oluşturma fikir ve gayretini gütmüştür.

Sanayi devrimi ile birlikte Avrupa'da başlamış ve devam eden süreçte bütün ülkelere yayılmış olan aile veya nüfus planlaması uzun yıllar dünya devletlerini meşgul etmiş ve bu meşguliyet önem ve canlılığından bir şey kaybetmeksizin halen de devam etmektedir.

Aile ve nüfus planlaması âdeta ideolojik bir mücadeleye dönüşmüş, meselenin ekonomik boyutu kendilerince yorumlanarak ön plana çıkarılmış, ancak insani ve sosyal yönü görmezden gelinmiştir.

Aile planlaması denilince; ailelerin istedikleri zaman, istedikleri sayıda çocuk sahibi olmaları için ailelere verilen hizmetlerin tümü akla gelmektedir. Normalde aile planlaması, ailelerdeki kişi sayısını sınırlandırma anlamını taşımaz/taşımamalıdır. Amaç anne ve doğacak çocukların sağlıklı olması ve aile istediği zaman çocuk sahibi olmak için gebeliğin oluşmasını planlamasıdır.

Nüfus ve aile planlaması ile ilgili geçmişten günümüze lehte ve aleyhte birçok çalışmalar yapılmıştır. Bunların hepsi tetkik edildiğinde konunun siyasi boyutunun ağırlık kazandığı çok net olarak görülebilmektedir. Zira nüfus planlamasının merkezi olan gelişmiş zengin ülkelerdeki nüfusun durması, sanayi alanında insan ihtiyacının karşılanamayacak korkusu batıda âdeta paniklemeye sebep olmuştur. Diğer tarafta sanayileşmekte ve beraberinde nüfusu da artmakta olan çoğu Müslüman ülkeler, zengin ülkeleri endişeye sevk etmiştir. Meselenin siyasi boyutunu görmek için şu hususa dikkat etmek kâfi gelecektir.

Nüfusu durağanlaşan söz konusu gelişmiş ülkeler kendi ülkelerinde nüfusu artırmak için her çareye başvururken, nüfusu artmaya devam eden gelişmekte olan ülkelerde de nüfusu engellemek için her türlü metoda başvurumaktadırlar. Bu meseleyi dünya kamuoyuna da şöyle takdim etmektedirler:

- a) Dünyada büyük bir nüfus patlaması yaşanmaktadır.
- b) Bu hızlı nüfus artışı, açlık ve kıtlık tehlikesini beraberinde getirmektedir.

c) Nüfusla birlikte artan işsiz insanların sayısı da sefalet ve tehlikeyi artırmaktadır.

Bu tehlikeli gidişe dur demek için nüfus meselesi; siyasi, iktisadi, sosyo-kültürel ve sağlık yönleriyle acilen ele alınmalı ve gereği yapılmalıdır. Bu düşünceden hareketle ABD’de bir Nüfus Konseyi (Population Consil) kurulmuş; konu yukarıda işaret edilen yönleriyle ele alınarak dünya kamuoyuna lanse edilmiştir.

Diğer taraftan siyasetten uzak ve akl-ı selim ile hareket eden bilim adamları dünyadaki kaynakların mevcut nüfusa rahatlıkla yetebileceğini ancak, dünyadaki gelir dağılımındaki adaletsizlik, sömürü, faizci ve kapitalist sistem nüfus planlamasını insanlığa âdeta dayatmaktadır şeklinde bir kanaat oluşmaktadır.

Çalışmanın Konusu ve Amacı

Günümüzde aile planlaması ile ilgili çok sayıda çalışma ve bu çalışmaların hemen hepsinde aile planlaması nüfus planlamasının bir öncü kuvveti olarak görülmüştür. Bir başka husus da aile planlamasından hep tenkis/azaltma yönü ele alınmış ve aileler ve toplum bu yöne sevk edilmiş ve teşvik edilmiştir. Hâlbuki planlamada artış -pronatalist-yönü de kastedilir ve artışla ilgili de çare ve çözümler sunulabilir/sunulmalıdır. Bu çalışmada ihtiyaç ve şartlara göre her ikisinin de olabileceği ve bunlarla ilgili sebep ve sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Konu ile alakalı incelenen hemen bütün makale, kitap ve araştırmalarda “Aile Planlaması”nın tenkis/azaltılma yönü ele alınmış ve planlama denince her nedense eksiltme/azaltma yönü ön plana çıkmıştır. Aile bireyleri ve fertler “Aile Planlaması” ile ilgili olarak bilgilendirilir ve gerekli her türlü imkânlar sunulur ve neticesi aileye ve fertlere bırakılması daha makul olur.

Ancak yapılan araştırma esnasında bu çerçevede bir çalışmaya rastlamak pek mümkün olmamıştır. Aileler âdeta azaltma yönünde teşvik edilmekte, imkân sunulmakta ve baskılanmaktadır. Yaşanan sıkıntıların kahir ekseriyeti ailenin kalabalık, nüfusun fazla oluşuna bağlanmaktadır. Ülkelerde uygulanan başka alanlardaki yanlış politikalar ve başarısızlıklar âdeta ailenin sayısının yüksek olmasına yıkılmaktadır.

Bu çalışmada “Aile Planlamasının Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirilmesi” ele alınmış ve hangi durumlarda ve niçin aile planlaması yapılması gerekir? Sorularına cevap verilmeye çalışılmıştır. İmkân ölçüsünde bu konuya farklı bir bakış açısı getirilmeye ve bir pencere aralanmaya çalışılmakla birlikte katkı sunulmaya gayret edilmiştir. Ancak ‘aile planlamasının sosyal hizmet bağlamında değerlendirilmesi’ konusunda kaynak sıkıntısının olduğu da üzerinde durulması gereken bir husus olarak dikkat çekmiştir.

Çalışmanın Önemi

Nüfus ve Aile planlaması ilk olarak batı Avrupa ülkelerinde uygulanmış ve acı neticeleri kısa zaman sonra yaşanmıştır. Bugün itibariyle de batı bu uygulamayı telafi etmekte zorlanmakta ve her geçen gün yaşlanan ve yalnızlaşan bir toplumla karşı karşıya kalmaktadır. Nüfusu artırmak ve aileyi güçlendirerek çoğaltmak için sarf etmekte olduğu onca çabaya rağmen netice elde edememektedir. Batı toplumlarında “aile” mefhumu âdeta yok olmuş ve çocuk sahibi olmak bir külfet olarak algılanır hale gelmiştir. Avrupa devletleri gelecek endişesine düşmüş ve aileyi aktif hale getirmek için sundukları bütün imkânlar ve teşvikler neticesiz kalmıştır.

Türkiye’de kentlerde küçülen, bireyselleşen ve çalışan ebeveynler çocuklarının eğitimi ve yetişmesindeki hâkimiyeti okul, sokak ve internete bırakmak durumunda kalmıştır. Aile, kentlerde bireyin kişiliğini etkileyen tek yapı olmaktan çıkmış ve aile ortamı/ev aile fertleri için âdeta bir otel görevi yapan kurum haline gelmiştir.

Önümüzde böylesi bir tablo mevcut iken ülkemiz ve gelişmekte olan ülkelerin “aile planlaması” adı altında nüfusu azaltmak için sarf edilen çaba ve gayretleri anlamlandırmak son derece zordur. Bu çalışmaların arka planında nüfusu durağanlaşan batı ülkelerinin olması ise son derece manidardır. Konu ile alakalı araştırmalar yapılırken oynanan sinsi oyunlara dikkat çekilmiş ve bu konuda itidalli olunması gerektiği kanaati hâsıl olmuştur. Herhangi bir zaruret söz konusu olduğunda şüphesiz ki aile planlaması yapılabilir/yapılmalıdır. Ancak bir zaruret olmaksızın böyle bir yola başvurmak ileride telafisi imkânsız tehlikelere kapı aralayabilir ve bütün toplum bunun acı neticesini yaşayabilir. Çünkü bununla ilgili olarak önümüzde acı tecrübeler bulunmaktadır.

Günümüzde yaşlı, kimsesiz ve bakıma muhtaç toplum kesiminin sayısı her geçen gün artmaktadır. İşte burada “dezavantajlı kesimlerin refahını sağlamak ve topluma kazandırmak” diye tarif edebileceğimiz “sosyal hizmet” devreye girmektedir. Geleneksel ve büyük ailelerde bu ihtiyaç büyük ölçüde aile içinde giderilmekte ve dışarıdan destek almaya fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak, günümüzde yaşanan birçok olaya istinaden aileler geleneksel yapıdan kopmuş ve koruyucu, sahiplenici ve destekleyici değerlerinden oldukça uzaklaşmıştır. Yaşanan toplumsal değişme sürecinden en çok etkilenen kurum aile olmuştur. Söz konusu çalışmada bunlara dikkat çekilmiş ve ailenin sıcak bir yuva oluşu, birlik ve toparlayıcı, kucaklayıcı vasfının özellikle altı çizilmiş ve tekrar üzerinde durulması gerektiği vurgulanmıştır. Literatür araştırmasında “aile planlamasının sosyal hizmet bağlamında değerlendirilmesi” konusunda materyal kıtlığı bu alanda daha yoğun çalışma yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çalışma söz konusu olan boşluğa bir nebze de olsa ışık tutabilirse çalışmayı daha da anlamlı hale getirecektir.

Aile planlaması ile aile alabildiğine küçültülmekte, geleneksel aile yapısı dağılarak çekirdek aile yapısına geçişle birlikte Ebeveynler kendi kaderlerine terk edilmekte ve beraberinde birçok toplumsal problem oluşmaktadır. Sosyal hizmet bu oluşan probleme daha fazla büyüyerek toplumsal kangren olmadan nasıl çözüm bulacaktır? Bu sosyal probleme sosyal hizmetin getirebileceği çözümler üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Hipotezi

Bu araştırmada incelenmek amacıyla belirlenen problem Dünya’da ve Türkiye’de aile planlaması, müspet ve menfi olarak sosyal hizmete yansması ele alınmıştır.

Buna bağlı olarak araştırmanın ana hipotezi Türkiye’de nüfusun artmasıyla ailenin ve sosyal hizmetin bundan hangi şekilde etkileneceğidir. Aile sayısının yeterli düzeyde olması aileyi ve dolayısıyla toplumu güçlü kılacağı hipotezi savunulmaktadır. Güçlü aile güçlü toplumlara, güçlü toplumlar da güçlü millet ve devletleri ortaya çıkarır. Devletin güçlü olması sosyal hizmet imkânlarının güçlü ve yaygın olması demektir.

Alt hipotezler olarak;

- Aileler sosyo-ekonomik ve sağlık durumlarına göre bakabilecekleri ve istedikleri sayıda çocuk yapma hak ve salahiyetine sahiptirler. Bu durum aileyi güçlü kılacaktır.
- Çevre ve bölge şartlarına göre, aile nüfusunun kalabalık olması sosyal hizmetin sunacağı hizmetleri aile içinde karşılama imkânı sunabilmektedir.
- Geleneksel/Geniş ailenin, sosyal hizmet kurumunun vermiş olduğu hizmetlerin önemli bir bölümünü ifa ettiği söylenebilir. Yaşanılan dönemin şartları dikkate alınarak geleneksel ailenin uygulanabilir, faideli ve sosyal hizmet yönü canlandırılabilirse ilgili kesime dönük hizmetler daha kaliteli ve kalıcı bir şekilde, sevgi ve şefkat merkezli olarak ifa edilebilir.
- Aile yapılarını ilk önce kendi içinde ve çevresinde sosyal hizmet ihtiyacı karşılayacak ve büyük ölçüde dışarıdan sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç kalmayacak şekilde oluşturmak ve yetiştirmek gerekmektedir.
- Özellikle geleneksel/büyük aile yapısı özelliklerini taşıyan aileler ve bu ortamı sağlayan şartlar oluştuğunda çocuk ve yaşlı ile ilgili bakım ve ilgi hususundaki eksiklik ve problemler asgariye inecektir. Bu tür bir aile yapısı ve şartları oluştuğunda birçok problem ve ihtiyacı kendi içinde halledecek ve karşılayacaktır. Bu da sosyal hizmetin yükünü hafifletecektir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma nitel bir literatür araştırmasıdır. Konu ile ilgili yapılan çalışmalara imkânlar ölçüsünde ulaşılmaya çalışılmış ve onlardan yararlanılmıştır.

Eldeki çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde aile, ailenin önemi ve aile planlaması, nüfus, nüfus planlaması ve Malthus teorisi ele alınmıştır. Toplumun devamı ve neslin üremesi için ailenin tek meşru kurum olduğu ve mutlak surette korunması gerektiği tarihi ve tecrübî bir hakikattir. Aile planlamasının sebep ve gerekçeleri, zorunlu olduğu durumlar ve keyfi uygulamalarla birlikte konunun kavramsal ve kuramsal çerçevesi çizilmiş ve izah edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde dünyada aile planlaması uygulamaları ele alınmıştır. Gelişmiş ülkelerde uygulamalar ve neticeleri üzerinde durulmuştur. Gelişmekte olan ülkeler ve Türkiye'deki aile planlaması uygulamaları ve neticeleri tahlil edilmiş, diğer ülkelerden de birkaç örnek üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise aile planlamasının sosyal hizmet bağlamında değerlendirilmesi ele alınmıştır. Geleneksel aile yapısından uzaklaşmanın doğurduğu olumsuzluklar ve yaşanılan modern sosyal hayatın kişiler ve aileler üzerinde oluşturduğu menfi durum ortaya konulmaktadır. Yozlaşan ve değersizleşen ailelerin sosyal hizmete nasıl etki yaptığı üzerinde durulmuştur.

Değerlendirme, sonuç ve önerilerde, elde edilen bilgi ve bulgulardan hareketle konu ile ilgili tavsiye ve öneriler doğrultusunda, çözümler ortaya konulmuştur. Dünyada yaşanan birçok problemin temelinde sömürü, haksız kazanç ve adil olmayan paylaşımın yattığı, açlık ve sefaletin asıl sebebinin yokluk değil, sömürü ve adaletsizlikten kaynaklandığı, araştırmada ortaya konulmuş ve bu çerçevede çareler sunulmuştur.

Kullanılan Metot ve Teknikler

Aile planlaması ve sosyal hizmet bağlamında değerlendirilirken genişçe bir literatür araştırması/taraması yapılmıştır. Tarihçi metot, kişisel bilgi birikimleri, mesleki deneyimler, kişisel mesleki gözlem ve tecrübelerden faydalanılmaya çalışılmıştır. Ancak kaynak ve literatür taramasında özellikle 'Sosyal Hizmet Bağlamında' değerlendirilirken kaynak sıkıntısı yaşandığı ifade edilmesi ve altı çizilmesi gereken bir husus olarak tespit edilmiştir.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

İnsan neslinin devamının tek kaynağı ve yolu kadın ve erkeğin bir araya gelerek döllenmesidir. Bunun da insan onuruna uygun ve meşru yoldan olması gerekir. Bu meşru yol ise nikâh yani evliliktir. Evlilikle birlikte aileye adım atılmakta ve aile kurumu oluşmaya başlamaktadır. Diğer canlılara göre neslinin devam etmesini isteyen ve bunun için çaba sarf eden tek akıllı varlık insandır.

Yüce Yaratan, insanı boşuna yok olup gitme endişesinden kurtarmış ve koyduğu hayat kanunları ile insanın her ne kadar ferdî ve şahsî varlığının sürekli olmayacağını göstermiş ise de, insan soyunun, türünün ölümsüzlüğünü, devam etmesini sağlamıştır. Fert olarak insanın hayat süresi uzun değildir, ama tür ve soy olarak uzundur. İşte insanın kendi hayatının kısa olmasını telâfi edecek ve onu maddî olarak değil, manevî olarak devam ettirecek, fakat kendi maddesinin de doğuştan bir istek ve tatmin edici bir arzu ile buna bir temel teşkil etmesini sağlayacak bir unsur daha insanın hayat hamuruna katılmıştır. Bunun için canlılar çift cinslere ayrılmış ve iki cinsin birleşmesinden yeni bir canlı varlığın meydana gelmesi hayat kanununun gereği olmuştur (Atay, 1970, sayı.1, s.1-2).

İşte bu “tür” ve “soy”un sağlıklı devamı için olmazsa olmaz şart evlilik müessesesinin meşru olarak devam etmesi ve iki ayrı cinsin bir araya gelmesidir. Evlilik müessesesi için ilginç tespitler yapılmış, teşvik edilmiş ve cazip hale getirilmiştir. Evlilikle oluşan aile müessesesi neslin çoğalması, eğitilmesi, korunması ve geleceğe hazırlanması için en önemli sığınak ve kurumdur.

1.1. Aile Kavramı

Aile, anne baba ve çocuklardan oluşan en küçük toplum birimidir. Bu bakımdan aile toplumun temeli sayılmıştır. İnsanlıkla aynı yaşta olan hayati bir kurumdur. İlk insan Hz. Âdem ve Havva’dan günümüze kadar bütün din ve toplumlarda aile vardır. İnsanları diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biri, insanların aile düzeni içinde yaşamalarıdır.

Aile denince genellikle bir evde oturan anne ve baba ile onların evlenmemiş çocukları anlaşılır. Ailenin varlığı insanlığın tarihi kadar eski olmakla beraber aile; yapısı, görev ve sorumlulukları itibarıyla toplumdan topluma ve hatta aynı toplum içinde farklılıklar gösterebilen bir sosyal kurumdur.

Aile kurumu toplum için belirleyici bir değere sahiptir. Ailenin yapısal özellikleri, değişim evreleri, karşılaştığı sorunların tespiti ve bunlara yönelik sosyal politikalar toplumdaki bu değer belirlenmesinde önemlidir. Toplumun en küçük yapıtaşı olarak kabul edilen, Türkiye’de ve dünyada üzerinde oldukça ciddi araştırmalara konu olan aile kavramı hakkında çok çeşitli tanımlar yapılmıştır. Onlardan birkaçını şu şekilde sıralamak mümkündür. Şöyle ki: “Aile; doğum, evlilik ve süt bağıyla birbirlerine bağlı olan fertlerin meydana getirdiği sosyal ve dînî bir kurumdur. Aileyi teşkil eden fertler devirlere, bölgelere, sosyal, iktisadî ve dînî yapıya göre değişmektedir” (Temel, 2013, s.15).

Bir başka tarifte ise; “Kan bağılılığı, evlilik ve diğere yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan, bireylerin psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir birimdir” (Davarcı-Özdemir, 2013, s.23) şeklindedir.

Aile, evlilik ve kan bağına dayanan; anne, baba, çocuklardan oluşan en küçük sosyal gruptur, şeklinde çok değişik tarifler yapılmış olsa da birbirini tamamlayıcı aynı manayı ifade eden tariflerdir de denilebilir.

Aile kurumu toplum için belirleyici bir değere sahiptir. Ailenin yapısal özellikleri, değişim evreleri, karşılaştığı sorunların tespiti ve bunlara yönelik sosyal politikalar toplumdaki bu değerin belirlenmesinde önemlidir. Ancak, toplumların bu temel kurumu çağın getirdiği birtakım problemlerden etkilenmiş ve yara almıştır.

Günümüzde aile kurumu sekülerizmin ve modernizmin etkisiyle pek çok yara almış, gerçek fonksiyonunu tam anlamıyla yerine getiremez olmuştur. Sekülerleşme, aile bağlarının kopuk olduğu, evin otel gibi kullanıldığı, hazcı bir hayat anlayışının temel kabul edilmesi sebebiyle çocuk sahibi olmanın ve evlenmenin külfet olarak görüldüğü bir aile biçimi ortaya çıkarmıştır. Aile, sağlıklı bireylerin yetişmesi ve sağlıklı toplumların oluşması için “**alternatifi olmayan**” en önemli sosyal kurumdur. Toplumun özünü ve temelini oluşturan aile kurumunun düzenli ve ahenkli bir şekilde işlemesi cemiyet ve millet hayatı için vazgeçilmez bir güvencedir. Bir toplumun huzurlu olup olmadığı, o toplumu oluşturan ailelere bakarak rahatça anlaşılabilir. Ortak değerler, amaçlar ve ilgiler vesilesiyle ailede paylaşılan güç, bireylerin kendilerini değerli ve güçlü hissetmesini sağlamakta ve kim oldukları sorusuna tatmin edici bir cevap sunmaktadır. Ancak asıl önemli olan aile içindeki mutluluğun miktarından çok, aile fertlerinin ailenin mutluluğu için gösterdikleri çabadır. “**Zira aile toplumun aynasıdır.**” (Güngör, 2017).

Bir aile hakkında bilgi sahibi olabilmek için aile içi rollerin paylaşımına, aile üyelerinin davranış kalıplarına, sınırların net olarak çizilip çizilmediğine bakılabilir. Bu noktada üzerinde durulması gereken başka bir kavram da “sağlıklı aile” kavramıdır. Sağlıklı ailenin tanımı ve özellikleri hakkında tam bir anlaşma olmamasına rağmen aile fonksiyonlarını yerine getiren ve üyelerine doyum sağlayan ailelere sağlıklı aile denmektedir. Sağlıklı ailenin fonksiyonları genel olarak şu şekildedir:

“Sağlıklı ailenin özellikleri iç yapısında ve işleyişinde esnekliğe sahip olması, yaşamı sürdürmek için temel ihtiyaçların karşılanması, bireyler arasında (özellikle ebeveyn-çocuk) şartsız bir sevgi, duyguları paylaşma, etkili ve açık iletişim, sevgi ve saygının karşılıklı olması, hem mekânsal hem duygusal açıdan ortak bir paylaşım yaşanması, her bireyin kendine özgü bir kişiliği olduğunun bilinmesi ve bu kişilik çerçevesinde bireyin kapasitesine, yeteneklerine, bireylerin farklı özelliklerini kabullenme ve saygı duyma, problem çözme, teahhüt, takdir duygularını ifade etme, iletişim, birlikte zaman geçirme, maneviyat ve zorluklarla başa çıkma becerileri olarak özetlenebilir” (Nazlı, 2001).

Sağlıklı aile yapısının oluşması sadece aile üyeleri için değil toplumun devamının sağlanmasında da bir güven duygusu oluşturur.

Aile bir toplumun aynasıdır. Ailedeki sıkıntılar topluma, toplumdaki sıkıntılar aileye yansır. Sağlıklı toplumu, sağlıklı aileler oluşturur. Ailenin sosyo-kültürel durumu, toplumun sosyo-kültürel durumunu belirler. Toplum ve aile sürekli iyi veya kötü etkileşim içerisindedir.

Aile toplum etkileşimi sağlıklı olmaz ise ailede ve toplumda bazı sıkıntılar oluşabilir. Aile, içinde bulunduğu toplumun durumuna göre şekillenir. Toplumun ve ailenin yapısına etki eden bir diğer hususta devletin topluma ve aileye sunduğu sosyo-kültürel imkânlardır. Bu imkânların bol olduğu toplumlarda bazı sıkıntıların oluşmasının önüne geçilmiş olur. Devletin sunduğu imkânların yetersizliği veya toplumdaki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sıkıntılar toplum ile beraber aileyi de etkileyecektir.

1.2. İnsanlığın Yaratılışı ve Üreme/Çoğalma Yolları

İslam'ın ana kaynağı olan Kur'an-a göre insanın ilk yaratılışı ve üremesi Fâtır Sûresinde: *“Allah sizi (önce) topraktan sonra da meniden yarattı. Sonra sizi (erkekli dişili) eşler yaptı. Allah'ın ilmine dayanmadan hiçbir dişi ne hamile kalır, ne de doğurur.”*(Fâtır Sûresi, 35/11). *“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretilen Rabbinizden sakının.”* (Nisa Sûresi, 4/1) buyrulmaktadır. İslam inancına göre insanın yaratılışı ve üremesi ile ilgili en sahih ve en eski bilgiler Kur'an-ı Kerim'dedir. Yine Kur'an'a baktığımız zaman hemen bütün Peygamberlerin evlendiği, aile kurdukları, çocuk arzu ederek Allah'a dua ettikleri ve çocuk sahibi oldukları görülmektedir.

İnsan neslinin devamının tek kaynağı ve yolu kadın ve erkeğin bir araya gelerek döllenmesidir. Bunun da İslam'a göre meşru/helal yoldan olması gerekir. Bu meşru yol ise nikâh/evliliklidir. *“Allah size kendi nefislerinizden eşler yarattı, eşlerinizden de sizin için oğullar ve torunlar yarattı ve sizi temiz gıdalarla rızıklandırdı.”*(Nahl Sûresi: 16/72).

İslam evliliği teşvik eder ve kolaylaştırır. Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ şöyle buyurur: *“Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir.”* (Nur Sûresi: 24/32).

Bütün canlılar öldüğüne göre insan da kendisinin öleceğini kesinlikle anlıyor ve ölmemeye çare arıyor. Yüce yaratan, hayatın temeline, hamuruna değişme unsurunu koymuş olduğundan; doğan, doğduğu gibi kalmayacak, büyüyecektir; büyüyen, yıpranacak, eskiyecek ve ihtiyarlayacak ve sonunda istenilen ve beklenen görevleri yapamayacak hale geleceği için de kendisi yok olup, hayattan çekilecektir. Allah'ın kanunu budur. Ne var ki, Yüce Yaratan insanı boşuna yok olup gitme endişesinden kurtarmış ve koyduğu hayat kanunları ile insanın her ne kadar ferdî ve şahsî varlığının sürekli olmayacağını göstermiş ise de, insan soyunun, türünün ölümsüzlüğünü, devam etmesini sağlamıştır. Ferd olarak insanın hayat süresi uzun değildir, ama tür ve soy olarak uzundur. İşte insanın kendi hayatının kısa olmasını telâfi edecek ve onu maddî olarak değil, manevî olarak devam ettirecek, fakat kendi maddesinin de doğuştan bir istek ve tatmin edici bir arzu ile buna bir temel teşkil etmesini sağlayacak bir unsur daha insanın hayat hamuruna katılmıştır. Bunun için

canlılar çift cinslere ayrılmış ve iki cinsin birleşmesinden yeni bir canlı varlığın meydana gelmesi hayat kanununun gereği olmuştur (Atay, 1970, sayı.1, s.1-2).

İşte bu “tür” ve “soy”un devamı için olmazsa olmaz şart evlilik müessesinin meşru olarak devam etmesi ve iki ayrı cinsin bir araya gelmesidir. Evlilik müessesesi için ilginç tespitler yapılmış, teşvik edilmiş ve cazip hale getirilmiştir.

“İslâm, toplum yapısında ahlâkı korumak, güveni sağlamak, aile yuvasını sağlam temellere oturtmak, faziletli nesiller yetişmesine ortam hazırlamak için meşru ölçüler içinde evlenmeyi hem emretmiş hem de birtakım müeyyidelerle onu cazip hale getirmiştir” (Yıldırım, 1990).

1.3. İnsanın Evlenmesi ve Üreme/Çoğalma İsteği

Allah insanın fitratını eş’e karşı ihtiyaç duyma isteğiyle yaratmıştır. İnsan fitratında var olan bu cinsel ihtiyacın giderilmesi de meşru evlilikle olması gerekmektedir. Neslin sağlam, toplumun güvenli ve huzurlu olması için bu şarttır. Bununla birlikte sevgi ve ilgi ihtiyaçlarının karşılanması, çocuk sahibi olma isteği, sosyal saygınlığı artıracak, maddî ihtiyaçların karşılanması düşüncesi insanların evlenme isteklerini etkileyen faktörlerin başında gelmektedir.

“Evlilik ile insan nesli devam eder ve çoğalır. Bu çoğalmada ve nesil devam etmede insan türünü korumanın yeri ve önemi açıktır. İnsan türünün fiziksel ve ruhsal yapılarını koruyup esenliğe kavuşturmak ve bu konuda sağlam ölçü ve sahih kurallar koymak son derece önemlidir” (Ulvan, 1984, c.1, s.40).

Yine Allah, insanoğlunu yaratırken onu varlığını ve soyunu sürdürme düşüncesi ile programlanmış olarak yaratmıştır. Bu anlayış ve istek bizim doğamızda varedilmiştir. “Üremenin temel amacı genlerimizi yeni nesillere aktarmak, dünyaya kendimizden bir şeyler bırakmak ve var kalabilmektir.

Kur’an’da Hz. İbrahim’in (as) ve Hz. Zekeriyya’nın (as) dilinden aktarılan dualar evlilik ve evlat sahibi olma isteğinin peygamberlerin sünneti olduğunu göstermektedir. “(İbrahim) ‘Ey Rabbim! Bana sâlihlerden (bir oğul) ihsan et’ dedi. Biz de kendisine yumuşak huylu bir oğul müjdeledik” (Saffat Sûresi, 37/100-101).

“Hani İbrahim şöyle demişti: ... ‘Hamd, Allah’a aittir ki, O, bana ihtiyarlığa rağmen İsmail’i ve İshak’ı armağan etti. Şüphesiz Rabbim, gerçekten duayı işitendir” (İbrahim Sûresi, 14/39).

Rivayete göre İsmail (as) doğduğu zaman babası Hz. İbrahim (as) 99 yaşında idi. İshak (as) doğduğunda da 112 yaşında idi (Sâbûnî, 1992, c.3, s.260).

Hz. Zekeriyya’ya evlat verilmesiyle ilgili ayette; “Zekeriyya mâbedde durmuş namaz kılariken melekler ona şöyle nida ettiler: Allah sana, kendisi tarafından gelen bir Kelime’yi tasdik edici, efendi, iffetli ve sâlihlerden bir peygamber olarak Yahya’yı müjdeler. Zekeriyya: Rabbim! dedi, bana ihtiyarlık gelip çattığına, üstelik karım da kısır olduğuna göre benim nasıl oğlum olabilir? Allah şöyle buyurdu: İşte böyledir; Allah dilediğini yapar” (Âl-i İmran Sûresi, 3/39-40).

“İslâm dini, insanın sâlim yaratılış ve tabiatını esas alarak onun sâlim ve sağlam olarak devam etmesini sağlayacak esas ve hükümleri koymuştur” (Atay, 1970, sayı1, s.1).

Evleneceklere yardımcı olması ve bu işi kolaylaştırması gerekenler öncelikle anne ve babalar iken, imkânı olan bütün müslümanlar, toplumun tüm fertleri bir dereceye kadar bundan mesuldürler. Maddî durumu müsait olanların, *evlenmek isteyen* ancak imkânları bulunmadığı için evlenemeyen gençlere yardımcı olup, evlenmelerine önyak olmaları hayırlı ve güzel bir adım olacaktır.

İslam devleti maslahata uygun kararlar alıp, evliliği engelleyici ve zorlaştırıcı hususlara mâni olur ve evliliğin şartlarını kolaylaştırma hususunda kararlar alabilir. “Rasûlullah (s) Mahmiye’ye (ganimetlerin beşte birini dağıtmakla görevli kişi): ‘O ikisine (Fadl b. Abbas ve Abdulmuttalib b. Rabia’ya) beşte bir paydan şöyle şöyle verdiniz mi? diye sordu” (Müslim, 1977, c.3, s.119). Hz. Peygamber’in “O ikisi” ile kast ettiği Fadl b. Abbas ve Abdulmuttalib b. Rabia evlenmek isteyip de ellerindeki imkânın yeterli gelmediği kişilerdir. Hz. Peygamber Beytül mâldan pay vermek suretiyle fakirlerin mihirlerini ödeyebilmelerine imkân sağlamıştır.

Ukbe b. Amir’in rivayetine göre Rasûlullah “*mihrin en hayırlısı kolay olanıdır*” buyurmuşlardır (Hâkim: Müstedrek ve Camiu’s-Sağir Hadis no: 3274).

Osmanlı devletinde de bu manada zaman zaman fermanlar yayınlanmış ve evliliğin kolaylaştırılması için önlemler alınmıştır.

“7 Ekim 1874 tarihli fermanla evlenmeyi kolaylaştırmak ve israfı önlemek için evlenecekler dört gruba ayrılmıştır. Her bir grup için ayrı ayrı mehir miktarları belirlenmiş ve evlenmenin önündeki zorluklar aşılmaya çalışılmıştır” (Aydın, 1985, s.141-142).

“İyi bir nesil yetiştirmek ve nefsi korumak gibi birçok maslahatı kapsamı açısından evlilik, ibadet hükmündedir, denmiştir.” (Zuhayli, 2006, c.9, s.32).

“Hz. Âdem’den (as) beri devam eden ve cennette de devam edecek olan iki ibadetten birinin nikâh, diğerinin de iman olduğu beyan edilir” (İbni Abidin, 1982).

Evlilikle bir araya gelen eşlerin birleşmesinden doğan çocuk, büyüyüp insanlar arasına katılana kadar bakıma muhtaçtır. Bu sebeple çocuğun anne-baba tarafından ihtimama nail olması için Allah Teâlâ, ana-babaya tabî bir sevgi ve şefkat vermiş ve çocuklarının kendilerinin devamını sağlayacağını da göstererek evlilikteki huzuru tamamlamış ve perçinlemiştir. Zira evliliğin meyvesi olan çocuk, ailenin sevinç ve mutluluk kaynağı olarak görülmüştür. Bu husus Kur’an’da; “*Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür.*” (Kehf Sûresi, 18/46) şeklinde ifade bulmuştur.

Evliliği teşvik ve kolaylaştırmanın temel amacı bekârların evlenmesi, mutlu bir aile yuvası kurması ve nesli devam ettirmesine yöneliktir. İslam, kişinin evliliği terk ederek toplumdaki kopmak suretiyle münzevi bir hayat yaşamasını tasvip etmemektedir.

Riyazet yaparak elini eteğini dünyadan ve dünya nimetlerinden çekmek, Allah'ın nimetinden istifade ederek ona şükretmekten imtina etmek ve hayat ağacını kurutmak yasaklanmıştır. Yüce Allah, hayat kanunu ile hayatın sürekliliğini temin etmiş ve canlı ferde üreme, çoğalma arzusu vererek, onları birbirine bağlamış, aynı zamanda bu arzuyu yerine getirecek tabii kuvveti de canlıya ihsan etmiştir (Atay, 1970, sayı 1, s.3).

1.4. Tarihi Süreçte Aile

Aile insanlığın varoluşu ile başlamış ve insanlık tarihi ile yaşıt en eski ve köklü bir kurumdur. İlk insan Hz. Âdem ve Hz. Havva'dan oluşan insanlık, tarihin ilk ailesini oluşturmuştur.

“Sizi bir tek candan (Âdem'den) yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini (Havva'yı) yaratan O'dur. Eşi ile (birleşince) eşi hafif bir yük yüklendi (hamile kaldı). Onu bir müddet taşıdı. Hamileliği ağırlaşınca, Rableri Allah'a: Andolsun bize kusursuz bir çocuk verirsen muhakkak şükredenlerden olacağız, diye dua ettiler” (A'raf Suresi, 7/189). Ailenin ilk oluşumu ayette ifade edildiği gibi bu şekilde gerçekleşmiştir.

Bir ailenin bireyleri tipik olarak aynı evde, aynı çatı altında yaşarlar. Bunlara ev halkı denir. Bazı nedenlerden dolayı geçici olarak ayrı yaşasalar da aynı ailenin bireyleri kendilerini ev halkından sayarlar ve ev halkı denilince, aynı evde oturan ve başka mekânda var olan, bütün işleri beraberce yöneten, aynı yeri paylaşan insanlar anlaşılmaktadır (Güler-Ulutak, 1992, s.52).

Tarihte aile şekilleri, evlenme sınırlamaları vb. zaman zaman değişmiş olmakla beraber, aile, ilk insanlardan günümüze hep var olagelmıştır. Bugüne kadar, tarihte ve coğrafyada (zamanın derinliklerinde ve mekânın genişliklerinde) aile sistemi olmayan bir topluma rastlanmamıştır.

Bu anlamda aile gerek bir toplumsal kurum olarak, gerekse bir sosyal yapı olarak içinde bulunduğu toplumun tarihsel ürünü olmuştur. Bu durumun en belirgin göstergesi tüm tarihsel zamanlar ve toplumlar için geçerli olacak tek tip, soyut bir aile kurumu olmamıştır. Aile bir toplumsal kurum ve sosyal bir sistem olarak içinde bulunduğu çağa, toplumun kültürel ve ekonomik yapısına göre tarihsel süreç içerisinde farklılaşmış ve farklı biçimlerde tanımlanmıştır.

Kültürel ve toplumsal yapının dayandığı temellerden birinin hâlâ aile kurumu olduğu gerçeği gözardı edilemez. İnsanın, duygusal ve fiziksel gelişimini tamamlamasında, sosyalleşmesinde kişiliğini geliştirmesinde en geniş imkânları sağlayan, aile tarihin ilk dönemlerinden bugüne aynı işlevlerini devam ettirmektedir.

Aile yuvası tarih boyunca sosyal ve ekonomik etkilerle kimi zaman genişlemiş, daralmış, ancak daima var olagelmıştır. Eskiden aile, yalnız karı-kocadan ibaret değil, dede, nine, anne-baba, çocuk ve torun gibi usul ve furûdan başka kardeş, yeğen gibi civar hısımları da içine alan büyük bir topluluk idi. Kimi zaman bir aşiret, bir klan veya kabile başlı başına bir aileyi teşkil ediyordu. Fransız devriminden sonra aile yapısı ve anlayışında değişiklikler meydana geldi (Döndüren, 1995, s.125).

İlk toplumlarda aileler kendi kendilerine yeten ve üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayabilen yapılardır. Tüm aile üyeleri kullanacakları araç-gereçlerin yapımından yiyeceklerin toplanması, yetiştirilmesi, barınakların yapılması ve avlamaya kadar işbirliği içerisinde temin etmişlerdir. Ebeveynler ve yaşlılar çocuklar yetişkinliğe adım attıkça onlara doğru ve yanlış kavramları olduğu kadar, gelecekte ihtiyaç duyacakları becerileri de öğretmişlerdir. Dini etkinlikler ailenin günlük yaşam kalıpları içerisinde örülür, Aile reisi ise bu uyumlu bütünde kimin ne yapacağına karar veren aile reisidir.

Ancak, İnsanoğlunun teknolojik araç ve gereçlerde meydana gelen gelişimler ve değişimler, başta işbölümü olmak üzere tüm toplumsal yapıda ve dolayısıyla ailede de bir dönüşüm oluşturmuştur. Avcılık ve toplayıcılık dönemi sona ermiş; yerleşik hayata geçilmiş; tarım ve hayvancılık temel ekonomik etkinlik olarak belirmiş; bakır, demir keşfedilip bu madenlerden çeşitli araç-gereç ve silahlar yapılıncaya kadını ve erkek arasındaki eski işbölümü de tarihe karışmıştır. Bu yeni toplumsal düzende erkek madenleri çıkaran, işleyen, araç-gereç ve silah yapan, servetini ve ailesini korumak için savaşan olarak ailenin malvarlığının sahibi ve yöneticisi durumuna gelmiştir. Kadını ise değişen işbölümü nedeniyle toplumsal olarak daha az önemli olarak tanımlanan konumu nedeniyle aile içinde belirleyici konumunu önemli ölçüde kaybetmiştir.

Öteden beri aile, içinde bulunduğu toplumun bir aynasıdır. Tarih boyunca toplumlar aileye göre şekillenmiştir. Aile, toplumdaki her kurum gibi, belli bir toplumsal düzenin parçasıdır. Toplum düzeni tarih içinde 'köklü değişimlerden geçmiştir', aile kurumu da buna bağlı olarak değişime uğramıştır. Bu değişimlere yol açan en önemli etken, toplumsal ve ekonomik düzenden kaynaklanmıştır.

1.4.1. Aile Çeşitleri

İnsanlık tarihinin ilk kurumu olan aileyi teşkil eden fertler devirlere, inançlara, bölgelere, kültür, sosyal ve iktisadî yapılara göre değişmektedir. Dönem, bölge/şehir/köy ve şartlara göre farklılık gösteren aile; yapısı, sayısı ve yönetim şekline göre çeşitlere ayrılmıştır. Ailenin yaşadığı yerleşim yerinin özelliği ve sosyal konumu, ailenin yapı ve ilişkileri ile yaşam biçimine yansımakta, buna bağlı olarak da aile yapılarında çeşitlilik gözlenmektedir. Ailenin farklı kategoriler içerisinde değerlendirilmesi, onun her toplumda, ayrı ve aynı toplumda değişik yapı ve özelliklere sahip olmasının doğal bir sonucudur.

Bu farklılıklara bağlı olarak tarihsel süreç içerisinde genel anlamda belirli aile biçimleri ortaya çıkmıştır. Hemen hemen her devirde görülebilen ve en ilkel toplumlardan en modern toplumlara kadar bir birim olarak var olan aile, bazen otorite, çevre, akrabalık ve mülkiyet ilişkilerine, bazen de hane halkı ölçütüne ve yerleşim biçimlerine bağlı olarak çeşitli aile tiplerini sosyal bilimcilerce geliştirilmiştir (Kocacık, 1986, 10-11).

1.4.1.1. Ataerkil/Pederşahî Aile

En eski ve yaygın olan aile şekli Ataerkil/pederşahî ailedir. Özellikle kırsal kesimde yaygın biçimde görülen bu aile yapısında evin en yaşlı erkeği evin reisidir, geniş hak ve

yetkilere sahiptir. Ailenin diğer üyeleri ona ve onun verdiği kararlara itaatle yükümlüdür.

“Otorite babaya aittir. Baba mutlak bir otoriteye (büyük yetkilere) sahiptir. Bütün mülkiyet babaya aittir. Akrabalık erkek soyundan geçer. Bu aile türü de kalabalık aile özelliğine sahiptir” (Keskin, 2016).

Bu aile yapısında baba, ailenin tüm mallarına sahiptir, istediği gibi hareket eder, çocukları ve karısı üzerinde her yetkiye sahiptir.

1.4.1.2. Anaerkil/Mâdersâhî Aile

“Anne hâkimiyetine dayanan, onun çocuk ve yakınlarının teşkil ettiği aileye de anaerkil (mâdersâhî-matriarcal) aile denir” (Aydın, “Aile”, DİA, c.2, s.196).

Aile ile ilgili bütün kararları veren kadındır. Hem mirastan yararlanma, hem toplumun siyasal bakımdan temsili ve yönetimi, yakınlık derecesine göre ailenin en yaşlı kadınına aittir. Aile idaresinde annenin veya anne soyundan gelen en yaşlı bir kadının hâkimidir.

1.4.1.3. Geniş/Büyük Aile

Akrabalık ilişkisiyle birbirlerine bağlanan fertlerin bir araya getirdiği topluluğa geniş/büyük aile denir. Çoğunlukla kırsal kesimde yaşayan, ekonomik ve kültürel değerlerle şekillenen, akrabalık ilişkileri güçlü, üye sayısı kalabalık bir aile birimidir.

“Geniş aile, bir aile reisinin başkanlığında eş, çocuk, torun, gelin, damat, amca, dayı, hala ve teyzelerden oluşmaktadır. Ailenin ataerkil veya anaerkil oluşuna göre onu meydana getiren fertler de değişmektedir” (Aydın, “Aile”, DİA, c.2, s.196).

Bu tür aile, tarıma dayalı geleneksel yapısını koruyan birçok toplumda bugün de sürmektedir. Geleneklere bağlı bir yaşamın hüküm sürdüğü bu aile tipi, birden fazla kuşağın ve akrabalık ilişkilerinin yaşandığı, aynı gelirin, aynı sofranın paylaşıldığı, oldukça kalabalık bir aile biçimidir. Bu aile tipi ülkemizin doğu ve güneydoğu şehirlerinde daha yaygın olarak görülmektedir. Sanayi devrimi öncesinde çok yüksek oranda geniş ailelere rastlanmaktadır. Bu tip ailelerde otorite, aile bireyleri arasında genelde en bilge ve en yaşlı olanın elindedir.

1.4.1.4. Küçük/Çekirdek/Dar Aile

Genellikle bir evde oturan anne ve baba ile varsa onların evlenmemiş çocukları “çekirdek aile”yi oluşturur. Çağdaş toplumlarda, yeni evlenen çiftler genellikle baba evinden ayrılarak yeni bir evde yaşamaya başlamakla çekirdek aileyi oluşturmaktadırlar. Bu ailede bireyler, aile dışında çalışarak bağımsız bir geliri paylaşırken, karı-koca ilişkisi bu tip ailelerde eşitlikçidir. Bu durum, geniş ailedeki alt-üst (büyük-küçük) ve bağlılık ilişkilerini ortadan kaldırır ve aile fertlerini daha bireyselci ve bir bakıma bencil yapmaktadır.

“Bu aile, karı-koca ve evli olmayan çocuklardan oluşur. Küçük ailede üye sayısı sınırlıdır. İki kuşaktan oluşur. Değişme süreci, aileyi geniş ölçüde etkilemiştir. Örneğin aile üretici olmaktan çok, tüketici durumuna gelmiştir” (Tezcan, 1993, 128).

Sanayi devriminden sonra batıda ortaya çıkan iş ve istihdam ve beraberinde gelen kentleşme çekirdek aileyi arttırarak yaygınlaştırmış ve bütün dünyada etkili olmuştur. “Bazı sosyologlar, küçük ailenin; endüstrileşme ve modernleşme sonrasında ortaya çıktığını belirtmektedirler. Örneğin; Parsons “çekirdek aileyi endüstriyel toplumun bir ürünü” olarak nitelendirir (Merter, 1990, 10).

Günümüzde anne ve babanın ortak egemen olduğu, hatta çocukların dahi söz sahibi olduğu yeni, demokratik bir aile türü ortaya çıkmış ve yaygınlaşmaya başlamıştır.

1.4.1.5. Köy Ailesi

Köy Ailesi Köy ailesi tarım ve hayvancılık yapan ve bunu değişen ölçülerde de olsa, kendi tüketimi için yapan bir ailedir (Ozankaya, 1984, 291).

Köy ailesi ana, baba, evlenmemiş çocuklar, torunlar ve yakın akrabaların aynı çatı altında oturması ile belirir. Temelde bir ekonomik topluluktur. Aile reisinin sahip olduğu toprak üzerinde çalışılır, üretim tüketim ortaklığı vardır.

1.4.1.6. Kasaba Ailesi

Kasaba ailesi, esas olarak küçük esnaf ve zanaatkâr, küçük tüccar, toprağını kendisi işlemeyen çiftçi, küçük memur ve kısmen de işçi ailelerinden oluşur (Ozankaya, 1984, 291).

Kasaba ailesinin özelliklerini şöyle ifade etmek de mümkündür: Kasaba aileleri, kendi tüketimleri için sınırlı üretim yaparlar. Kasaba aileleri çoğunlukla çekirdek aile biçimindedir. Evlenme yaşı kız çocukları için 19-21, erkek çocuklar için 22-25 yaşları arasındadır (Merter, 1990, 30-31). Başlık geleneği çok yaygın değildir. Dayanışma sadece aileler arasında görülür ve genelde zayıflamıştır. Değerlerde değişmelere karşın, dini tutum ve inançlar kuvvetlidir (Kocacık, 1986, 15).

1.4.1.7. Kent Ailesi

Kent ailesi, tarımdan uzak işçi, bürokrat ya da küçük ve büyük serbest meslek sahiplerinin oluşturduğu bir aile biçimidir. Kenti; köy ve kasabalardan ayıran da işgücü biçiminin tarıma dayalı değil, tarım dışı etkinliklere (sanayi, hizmetler gibi) dayalı olmasıdır (Ozankaya, 1984, 291-304).

Kent ailesi, anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşmuş küçük bir aile biçimidir. Kent ailesinin bazı özellikleri şöyledir: Baba ailenin hâkimidir. Ortalama evlenme yaşı erkekler için 25-28, kadınlar için 22-24'tür (Merter, 1990, 30-31). Erkeklerde evlenme yaşının yüksek oluşma neden ise, uzun süren eğitim süreci ile iş ve meslek edinme gerekçesidir

1.4.1.8. Gecekondu Ailesi

Türkiye'de, 1950'li yıllarda başlayan, sanayileşme ve kentleşme süreci sonucunda kentte yeni iş imkânlarının gelişmesi ile sağlık, eğitim ve alt yapı hizmetlerinin artmasıyla birlikte kırsal kesimlerden kentlere doğru hızlı bir göç akımı başlamıştır.

Bu göç olgusu, kentlerin kenar semtlerinde “gecekondu” adı verilen aileleri meydana getirmiştir. Gecekondu ailesi, şehre yerleşmesine rağmen, köyden kopmadığı için genellikle köy ailesinin özelliklerini gösterir. Ancak, kent ailesiyle yüz yüze temasta oldukları için, kent ailesi özelliklerini de göstermektedir. Bu nedenle gecekondu ailelerine “geçiş ailesi” de denilebilir” (Merter, 1990, 30).

1.4.1.9. Geçici Geniş Aile

Aile başkanının kendi ana ve babası (veya bunlardan biri), bekâr kardeşleri, karısının bu tür yakınları ya da her ikisinin diğer akrabalarının bulunması ile oluşan aile biçimidir.

1.4.1.10. Parçalanmış Aile

Ölüm, boşanma, ayrı yaşama gibi nedenlerle eşlerden birinin ve her ikisinin bulunmadığı ailedir (Timur,1972, 27).

Yurdumuzda özellikle yurt dışına iş göçü ile birlikte bu tür ailenin arttığı da bilinmektedir (Kocacık, 1986, 16). Parçalanmış aile tipine “tamamlanmamış” veya “eksik” aile tipini de ekleyebiliriz. Tamamlanmamış aile, küçük ailenin gerçekleşmemiş bir şeklidir.

Gayrimeşru ilişkilerden doğan çocuklarla annelerinden meydana gelir. Bu aile tipi içinde birkaç arkadaşın veya iki dul kız kardeşin birlikte oturduğu aileler de düşünülmelidir (Kocacık, 1986,17).

1.4.1.11. Tek Ebeveynli Aile

Tek ebeveynli aile ebeveynlerden birinin, çoğu zaman annenin, çocuğun bakımı ve sorumluluğunu tek başına üstlendiği aile biçimidir. “Boşanma, eşlerden birinin vefatı veya tercih sonucunda oluşabilen tek ebeveynli ailelerin diğer aile biçimlerinden farklı sorunları bulunmaktadır. Toplumsal değişim sürecinde günlük yaşamda ve ailede meydana gelen değişimler sonucunda tek ebeveynli ailelerin oranında da artış yaşanmıştır” (Çelebi-Demir, 2017, s.1).

Ailenin yaşadığı küresel ölçekteki değişimlerin getirdiği sonuç; geniş ve geleneksel aileler ve akraba gruplarının etkilerinin gittikçe azaldığı ve aile bağlarının koptuğu görülmektedir. Modern dönemde çok değişik aile türlerinin -birleşik, parçalanmış, tamamlanmamış, eklemlenmiş-gibi aileler görülmektedir.

1.5.Aile Planlaması

Aileyi meydana getiren karı-kocanın kendi aralarında anlaşarak istedikleri zamanda ve istedikleri sayıda çocuk sahibi olabilmeleridir. Ya da çiftlerin ekonomik imkânlarına, kişisel isteklerine göre çocuk sayısını tayin etmeleri ve iki doğum arasında istedikleri aralığı tayin etmeleridir. Ailenin istediği zaman, istedikleri sayıda çocuk sahibi olmaları için ailelere verilen hizmetlerin tümüdür denilebilir. Yani ailelerin bilinçli ve sorumluluk sahibi olarak çocuk sahibi olmalarıdır. Aile planlaması sadece ailelerin istedikleri zaman ve istedikleri sayıda çocuk sahibi olmalarını değil, aynı zamanda çocuksuz ailelerin de çocuk sahibi olmalarına yönelik çabaları gösterir.

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization-WHO)'nün aile planlaması tanımı şöyledir: “Ailelerin sağlığını ve refahını daha iyiye götürerek ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesine etkin olarak katkıda bulunmak için bireyler ve aileler tarafından benimsenen düşünce ve yaşam şeklidir” (Yücel, 2005, s.223).

Her aile istediği kadar çocuk sahibi olmakta serbesttir. Bu onların doğal hakkıdır. Aile planlamasındaki amaç; ailelerin kendi iradeleri ile istedikleri sayıda ve istedikleri zamanda çocuk sahibi olmalarını sağlamak, annenin doğum için en uygun yaşta olmasını sağlamak, iki gebelik arasında yeterli zaman aralığı olması, bireyleri ve aileleri üreme sağlığı konusunda eğitmek, anne ve bebek ölümlerini önlemek ve sağlığını korumak, yüksek riskli gebelik ve istenmeyen gebelikleri önlemek, çocuk sahibi olmak isteyenlere tıbbî yardım sağlamak ve bireyleri aile planlaması yöntemleri konusunda eğitmektir.

Aile planlamasının temel amacı; (çok ve sık gebelik) aşırı doğurganlığı önlemek gebelik ve doğuma bağlı anne ve çocuk sağlığına olabilecek olumsuz etkileri önlemek, oluşan olumsuz etkilerin giderilmesine yardım etmek ve çocuğu olmayan ailelerin çocuk sahibi olmalarını sağlamaktır (MEB, 2014: 4-5).

Ancak aile planlaması ile ilgili literatüre bakıldığında aile planlamasından sadece çocuk sayısını tahdit etmek/sınırlandırmak anlatılmakta, kastedilmekte ve anlaşılmaktadır.

Hâlbuki aile planlamasından amaç anne ve doğacak çocukların sağlıklı olması ve çocuk sahibi olmak isteyen aileye bu imkânın sunulması ve istendiği vakitte gebeliğin oluşmasına yardımcı olunmasıdır. Burada anne sağlığının ve doğacak çocuğun sağlığının düşünülmesi ve korunması esastır. Zira iki yıldan az aralıklarla yapılan doğumlarda annenin sağlığı önemli ölçüde bozulmakta, sık olan gebelikler sırasında riskler artırmakta, hatta belli bir ara verilmeden arka arkaya yapılan doğumlar anne ölümlerine neden olabilmektedir. Ayrıca sık aralıklarla doğan çocukların anne karnında gelişmeleri tam olamamakta, sakatlık oranı artmakta, bakımları güçleşmekte ve bebek ölümlerinde gözle görülür bir artış yaşanmaktadır.

Türkiye’de aile planlaması hizmetleri; Sağlık Bakanlığına bağlı olan aile sağlık ocakları, ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezleri ve hastanelerin yanında Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler, üniversite ve diğer kamu kuruluşlarının hastaneleri ve özel sağlık merkezlerinde verilmektedir. Kamu kuruluşlarında, kondom ve doğum kontrol hapları ücretsiz dağıtılmakta, rahim içi araç (RİA) ücretsiz ya da çok düşük bir ücret karşılığında uygulanmaktadır (T.C.Sağlık Bakanlığı, 2009).

1.6. Aile Planlamasının Amacı

Aile planlaması (AP) uygulamalarının temel amacı; anne ve çocukların sağlıklarının korunması, gebeliği önleme yöntemleri hakkında halkı bilgilendirilerek kendi özgür iradeleriyle istenmeyen gebeliklerin önüne geçmelerine yardımcı olmak, bunun bilincinde ve sorumluluğunu alan bireyler yetiştirmek için halkın bilinçlendirilmesidir.

Aile planlamasının amacı hiçbir şekilde aileleri kısırlaştırmak veya nüfusu azaltmak demek değildir ve olmamalıdır. İstenmeyen gebelikler sonucu gelişen düşük, bebek

ölümü ve anne ölümlerinin önüne geçmek, her ailenin sağlıklı ve istedikleri sayıda çocuklara sahip olabilmesi için yardımcı olmak ve gebeliği önleyen yöntemlerden yararlanmalarını sağlamaktır. İyi bir aile planlaması aşırı ve vakitsiz doğurganlık ve çocuk ölümlerinin azaltılmasına yardımcı olmaktadır.

Ülkemizde aile planlaması hizmetleri ve danışmanlığı; Sağlık Bakanlığına bağlı olan aile sağlık ocakları, ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezleri, Devlet/SGK hastaneleri, üniversite ve diğer kamu kuruluşlarının hastaneleri ve özel sağlık merkezleri ve hastanelerinde verilmektedir. Kamu kuruluşlarında, kondom ve doğum kontrol hapları ücretsiz dağıtılmakta, rahim içi araç (RİA) ücretsiz ya da çok düşük bir ücret karşılığında verilmektedir(T.C.Sağlık Bakanlığı, 2009).

Türkiye’de 10.04.1965 yılında çıkarılan 557 sayılı “Nüfus Planlaması Hakkında Kanun”un tanımında Nüfus Planlaması (NP), kişilerin istedikleri sayıda ve zamanda çocuk sahibi olmaları demektir. NP, kişilerin istedikleri sayıda ve zamanda çocuk sahibi olmaları demek olup; Devlet, NP’nın öğretimi ve uygulamasının sağlanması için tedbirleri alır der. Gebeliğin sona erdirilmesi ve sterilizasyon, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. NP gebeliği önleyici tedbirlerin alınmasıyla gerçekleşir demektir. Kanunun öngördüğü haller dışında gebelik sona erdirilemez, sterilizasyon-kastrasyon işlemi yapılamaz (Özalp, 1993, s.142-143).

Aile planlaması birçok sebebe müstenit olarak yapılabilmektedir. Devlet farklı gerekçe ve sebeplerle, aile yani karı-koca farklı sebeplerle böyle bir planlamayı düşünebilmektedir. Amaç anne ve doğacak çocukların sağlıklı olması ve aile çocuk sahibi olmak istendiğinde gebeliğin oluşmasıdır. Çünkü iki yıldan az aralıklarla yapılan doğumlar annenin sağlığını önemli ölçüde bozmakta, gebelik sırasında riskleri artırmakta, hatta ara vermeden arka arkaya yapılan doğumlar anne ölümlerine neden olmaktadır. Ayrıca sık aralıklarla doğan çocukların anne karnında gelişmeleri tam olamamakta, sakatlık oranı yükselmekte, bakımları güçleşmekte ve bebek ölümleri artmaktadır.

Bütün bunlar göz önüne alındığında aile planlamasının amaçlarını şöyle sıralayabiliriz.

1. Çok ve sık gebelikleri önlemek ve ailelerin istemedikleri halde çocuk sahibi olmalarına mâni olmak, çünkü kontrolsüz, birbirini takip eden doğumlar ve düşükler anne-çocuk sağlığını tehdit edebilmektedir. Bu tür olumsuzluklarla karşılaşmamak için aile ve bireyleri aile planlaması yöntemleri konusunda bilgilendirmek ve eğitmek gerekmektedir.

2. Kadınların sık aralıklarla ve fazla sayıda doğum yaparak sağlıklarının bozulmasını önlemek, Çok ve sık doğumların anne ve çocuk sağlığına olan olumsuz etkilerini gidermektir. Zira uluslararası çalışmalar, doğumlar arasında iki yıl veya daha fazla ara bırakılmasının uygun olduğunu belirtmiştir. (T.C.Sağlık Bakanlığı, 2009).

3. Çok genç yaşta veya ileri yaşlardaki kadınların gebe kalmalarını önlemek, İstenmeyen gebeliklerde tehlikeli yollarla yapılan düşüklerin önüne geçmek, anne ölümlerini önlemek ve sağlığı korumak,
4. İstenmeyen ve yüksek riskli gebelikleri önlemek ve bu konuda gerekli eğitim ve desteği sağlamak,
5. Doğurgan çağıdaki kadınlara ve erkeklere üremenin nasıl olduğu ve doğum kontrolünün nasıl yapılacağı konusunda bilgi vermek,
6. Çocuğu olmayan ve çocuk sahibi olmak isteyenlere tıbbi yardım sağlamak ve yol göstermek,
7. Bebeklerin sağlıklı doğmalarını ve yaşamalarını sağlayarak, onların beslenme, ilgi, sevgi ve daha sağlıklı şartlarda yetişmesini amaçlamak,
8. Çok, sık ve zor doğuma bağlı tehlikeleri ve kadın hastalıklarını önlemek ve buna bağlı olarak kansızlığın neden olduğu komplikasyonlara mâni olmak,
9. Ailelere gebelikten korunmanın modern ve tıbbi yollarını öğreterek düşüklerin getirdiği olumsuzluklardan korumak, ana ve çocuk sağlığı düzeyini yükseltmek gibi sebepler sayılabilir.

Aile planlaması ile erken doğacak problemlili çocuk sayısı azalır ve sağlıklı doğan bebek sayısı artar. Bebekler normal aralıklarla doğacağı için daha az hastalanır, daha sağlıklı olurlar, bebek ölümleri azalır. Planlama neticesinde doğacak bebekler istenen ve beklenen bebekler olduklarında, aile yeterince ilgi, sevgi ve şefkat gösterebileceği için çocuklar ruhsal yönden daha sağlıklı yetişirler. Çocukların ekonomik ihtiyaçları daha iyi karşılanır, eğitim, sağlık ve diğer sosyal imkânlardan daha çok yararlanırlar. Bunun sonucunda toplum için yararlı olacak sağlıklı ve mutlu, iyi eğitilmiş gençlik oluşur.

1.7. Aile Planlamasında Başvurulan Yöntemler

İnsanlığın ilk dönemlerinden bugüne gebeliği engelleyici değişik yöntemler kullanılmıştır. Doğum kontrol yöntemleri teknik olarak aile planlamasında da kullanılan yardımcı unsurlardır. Bu unsurlar gerek geciktirici olarak gerekse tümünden engelleyici olarak kullanılabilir. Kadının bir âdet kanamasının başlangıcından diğer âdet kanamasına kadar geçen süreye 'bir âdet dönemi (bir siklus)' denir. Aile planlaması yöntemleri olarak bahsedilecek olan yöntemlerin birçoğu bu âdet dönemi siklusuna göre kullanılmaktadır. Kadının ergenlik döneminden itibaren Menapoza (15-49 yaş arası) kadar geçen süre içerisinde AP kullanımına ihtiyacı bulunmaktadır. Gebelikten korunma yöntemlerinin esası, kadın ile erkek üreme hücrelerinin (ovum ve sperm) buluşmasını ve bebek oluşumunun engellenmesidir. Aile planlaması için de kullanılabilen birçok korunma yöntemi vardır ve seçilecek yöntem kişiye özel olabilmektedir (T.C.Sağlık Bakanlığı, 2009).

Kullanılacak yöntemler ana başlıklar halinde ifade edilecek olursa;

- a) Modern ve geleneksel yöntemler,

b) Geri dönüşümlü/geri dönüşümsüz yöntemler: kadınlarda tüp ligasyonu ve erkelerde vazektomi geri dönüşümsüz yöntemler olarak değerlendirilir. Bu sınıflama özellikle danışmanlık sırasında bilgi alan kişi için önemlidir.

c) Kadın yöntemleri /erkek yöntemleri: Kadın yöntemleri kadınların kullandığı RİA, hap, depo-provera, mesigyna, tüp ligasyonu, spermisit, diyafram; erkek yöntemleri ise kondom, geri çekme/azil ve vazektomi vb yöntemlerdir (T.C.Sağlık Bakanlığı, 2009).

1.7.1. Modern ve geleneksel yöntemler

Aile planlaması ile ilgili yöntemler; Çağın, şartların, çevrenin, eğitim ve kültürün durumuna ve maddi imkânlarla göre farklı yöntemler kullanılabilir. Her bir birey için özellikleri değiştiğine göre; yöntem çeşitliliği de ihtiyacı olan herkese ulaşımı kolaylaştırır. Aile planlaması yöntemlerinde çeşitliliğe neden olan bir diğer faktör ise ideal bir doğum kontrol yöntemine ulaşma arzudur.

1.7.1.1. Azil (Geri Çekme)

Azil, Arapça bir kelime olup, ayırmak ve uzaklaştırmak anlamına gelir. Terim olarak ise; cinsî münasebet esnasında kadın hamile kalmasın diye erkeğin menisini dışarıya akıtmasıdır. Halk arasında çekilme, dışarı boşalma, dikkatli olma, erkeğin korunması gibi isimler verilmiştir (Atar, “Azil” DİA, C4, S.327-328). Böylece erkeğin tohum hücrelerinin kadının dölyoluna akması ve onun yumurta hücresi ile birleşerek gebelik meydana gelmesi önlenmiş olur. Bu, tarihin çok eski devirlerinden beri uygulanan ve garantisi olmayan bir yöntemdir. Geri çekme yöntemi en çok tercih edilen yöntem olarak etkisini hala sürdürmektedir. Doğru uygulandığında %96 koruyucudur (<http://www.ihsankaraman.com>)

Hadis ve fıkıh kitaplarıyla müslüman tıp bilginlerinin eserlerinde bu konuda verilen bilgiler, doğum kontrolünün en eski metotlarından biri olan azlin İslâm dünyasında öteden beri bilinmekte olduğunu göstermektedir. İslâm'dan önce Araplar arasında doğum kontrolü usullerinden biri olarak uygulanan azlin ilk müslümanlar tarafından da uygulandığı ve Hz. Peygamber'in bunu genel olarak yasaklamadığı bilinmektedir. Ancak gerek azille ilgili diğer bazı hadisler üzerindeki değişik yorumlar, gerekse çocuk yapmayı teşvik eden hadisler sebebiyle azlin hükmü konusunda müslüman âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Azil; İslâm'dan önce ve İslâmî devirde iki sebepten dolayı yapılmıştır:

- Cariye gebe kalmasın diye azile başvurulur, çünkü gebe kalan cariye satılmaz ümmü veled olur,
- Yahut hür olan kadın gebe kalmasın veya memedeki (emzikli) çocuğa bir zarar gelmesin diye yapılmıştır.

Hz. Peygamber'in azil hakkında çeşitli hadisleri vardır. Bu hadisleri iki başlıkta mütalaa etmek mümkündür:

Azil'e Cevaz Vermeyen Hadisler;

Resulullah'a azlin hükmü sorulduğunda; "O gizli ve'ddir" demiştir (Müslîm, 1977, c.7,s.343). Burada ve'd tabiri kız çocuğunu diri diri toprağa gömmek, demektir.

Ebu Said (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.)'la birlikte Benî-Müstalik Gazvesi'ne çıktık. Arap esirlerinden çokça esir ele geçirdik. Kadınlara karşı arzu duyduk. Çünkü üzerimizde bekârlık şiddet kesbetmişti. Hep azil yapmak istiyorduk ve: "Aramızda Resulullah (a.s.) varken, ona sormadan azil yapmak olur mu?" dedik ve sorduk.

"Hayır! buyurdular. Bunu yapmamanızda bir sakınca yok. Yahut bunu yapmanızda üzerine bir beis yoktur. Allah, kıyamet gününe kadar kaç can yaratmayı takdir ettiyse o canlı mutlaka meydana gelecektir" buyurdu (Buhârî, 1983, c.10, s.237-238).

Yukarıdaki hadisler bazı ulema tarafından azlin çirkin bir iş olduğuna delâlet etmektedir. İbn Hazm bu hadisi esas alarak azli haram saymıştır.

Doğum kontrolünün caiz olup olmaması da azlin hükmü ile yakından ilgilidir. Azli kabul etmeyenler, bunun kadere karşı çıkmak, ona çatmak anlamına geldiğini; bunda müslümanların nüfusunu azaltma gayesi bulunduğunu ileri sürmektedirler. Bu konuda ayrıca şu delillere dayanırlar: Kur'an-ı Kerîm'de "Çocuklarınızı fakirlik korkusuyla öldürmeyin. Onları da, sizi de biz rızıklandırırız. Şüphesiz, onları öldürmek büyük bir suçtur" (İsrâ Suresi, 17/31) buyrulur. Yine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir. Evlenin, çünkü ben diğer ümmetlere sizin çokluğunuzla övüneceğim" (İbn Mâce, 1983,I, 592, H. No: 1846).

İslâm hukukçularının büyük çoğunluğu ise; diğer hadislerle dayanarak, bir erkeğin hür olan karısının izni ile, cariyesinin ise izni olmaksızın dahi azil yapmasının câiz olduğunu söylemişlerdir. (Dödüren, 1995, s.256).

TNSA 2008 verilerine göre %27 olan geleneksel yöntemlerin %26,2'sini geri çekme yöntemi oluşturur. 2003 'te %26,4 olan geri çekme yöntemi, 2008'de %26,2'dir. Buradan anlaşılıyor ki 15-49 yaş arası kadınlarda modern yöntemlere ulaşım artmış geçiş hızlanmıştır. Bu yöntemin kullanılmasında erkeklerinde AP yöntemlerine olan katkıları ve sorumlulukları görülmektedir (TNSA, 2008).

1.7.1.2. Vajinal Yıkama

Cinsel ilişki sonrası vajinanın su ve sirke gibi maddelerle yıkanması işlemidir. Güvenilir olmayıp kontraseptif değildir. Spermeler birkaç saniye içinde servikal mukusa geçme ihtimali çok yüksektir. Pek çok kadın bu yöntemi kullanmakta olup ve kendisinin koruduğunu sanmaktadır(<http://www.jinekolojivegebelik.com>).

1.7.1.3. Çocuk Düşürme

Aile planlaması ve gebeliği sonlandırma da tavsiye edilen ve uygulanan metotlardan birisi de çocuk düşürme yöntemidir. İstenmeyen gebeliklerde başvurulan bu yöntem çok eski dönemlerden itibaren çeşitli toplumlarda sık sık karşılaşılan, dinî, hukukî ve ahlâkî yönü üzerinde önemle durulan bu sosyal olgu tartışılan bir uygulamadır. Bütün toplumlarda görülen bu çok eski uygulama aynı zamanda anne için çok riskli bir yöntemdir.

1.7.1.4. Kürtaj

“Kürtaj (curettage), Latince kökenli bir kelime olup, bir boşluğu kazımak, temizlemek anlamına gelmektedir. Tıbbi anlamda “kürtaj” ana rahminin içini kazıyarak oniki haftaya kadar olan gebeliklerin sona erdirilmesidir. Daha teknik ifadesiyle kürtaj, “uterustaki (rahimdeki) plasente artıklarını kazıyarak dışarı çıkarmaktır” (Kocatürk, 1994, s.189).

Aile Planlaması alanında uygulanan en tartışmalı ve gayri insanî uygulamaların başında kürtaj gelmektedir. Yapılış şekli itibariyle insanî duyguları incitmekte ve tahrip etmektedir. İnsanlar arasında cinayetin en hafif şekli gibi algılanması, cezasının da görmezden gelinmesine sebep olmaktadır. Toplumun temelinde konulan bir dinamit ve geleceğini tehlikeye atan sinsi bir uygulama olarak kabul edilmektedir.

“Kuşkusuz ana rahmindeki ceninin aldırılma veya telef edilmesinin tek yöntemi kürtaj değildir. Bu işlem herhangi bir etki ile de olabilir. Söz gelimi, ilaç kullanılması vb. kasıtlı davranışlar da olabileceği gibi, korku, darb, hastalık gibi sebeplerle de olabilir. Ancak, istenmeyen gebeliklerin sonlandırılmasında daha çok kürtaj yöntemine başvurulmaktadır. Bu yöntemin yaygın oluşu ve aklın ilk çağrıştırdığı yöntem olması sebebiyle burada “kürtaj” kelimesi kullanılmıştır. Gebeliğin sonlandırılmasındaki her yöntem kürtaj konusunun kapsamına girmektedir” (Pala, 2007).

Kürtaj karşıtlarının büyük bir çoğunluğu döllenmiş yumurtadan bebeğin doğumuna kadar fetüsün gelişimini, süreklilik gösteren kesintisiz bir süreç olarak ele almakta ve bu sürecin hiçbir aşamasında yeni doğmuş bebekle fetüsü ayırt etmenin mümkün olmadığını savunmaktadır (Waren, 2009: 142).

Bu görüşe göre insan hayatı yumurtanın döllenmesiyle başlamakta ve gebe kadının rahmindeki embriyo, bu andan itibaren doğmuş bir çocuk veya yetişkin bir insanın bütün haklarına sahip olmaktadır. Embriyo veya fetüs, doğal gelişimi engellenmediği takdirde rahimde büyüyüp gelişimini tamamlayarak doğacak olan bebekle ve hatta yetişkin insanla özdeş olarak görülmektedir. Bu anlayışta bir insanı öldürmek ne kadar yanlışsa, bir fetüsün hayatına son vermek de aynı derecede yanlış kabul edilmektedir (Cevizci, 2013: 92-93).

İnsanî değerler bağlamında bakıldığı zaman kürtajı mazur görmek ve hangi gerekçe ile ilgili olursa olsun onaylamak mümkün görülmemektedir.

1.7.1.5. Sezaryenle Doğum

“Vajinal doğum milyonlarca yıldır insanların kullandıkları bir doğum şeklidir. Genellikle kadın vücudunun fizyolojik yapısı vajinal doğum için uygundur. Yeterli destek ve uygun müdahale ile doğum eylemi başarılı bir şekilde gerçekleşebilmektedir” (Eroğlu - Gözükara, 2011, s.90).

“Vajinal doğumun çeşitli sebeplerle gerçekleşmemesi durumunda karın bölgesinden açılan bir kesi aracılığı ile bebeğin ameliyatla dünyaya getirilme işlemine sezaryen doğum denir” (<http://www.gebelikveannelik.com>).

Sezaryen, cerrahi bir girişimdir ve her cerrahi girişimin kendine özgü riskleri vardır. Bunun en önemli sebebi ise sezaryen doğumdan sonra normal doğum yapabilme

şansının azalması ve gelecek doğumların risklerini artırma gibi dezavantajlara da sahip olmasıdır. Herhangi bir rakam verilememesine rağmen, kimi kadın doğum uzmanlarınca kabul edilmiş ortak görüşe göre üç sezaryen doğumdan sonrası hamilelik, riskli olabilir denilmektedir. (Dölen,2002).

Ağrısız doğum (epidural anestezi) uygulamasının yeterince yaygınlaştırılmaması, anne adaylarının doğum ağrısı korkusu sezaryen artışı nedenlerindedir. Halkımızda sezaryen ile doğumun modernliğin ve teknolojinin bir simgesi olduğuna dair yanlış bir inanış oluşması da sezaryen tercihinde etkilidir. Hâlbuki dünyanın en modern ve gelişmiş ülkelerinde sezaryen oranları bizden çok düşüktür (<http://www.jinekolojivegebelik.com>).

Doğum kontrol yöntemlerinden biri olarak sezaryenle doğumu saymak çok da yabana atılacak bir metot olmasa gerektir.

1.7.2. Geri Dönüşümlü ve Geri Dönüşümsüz Yöntemler

Bu yöntemlerin; %100 etkili olması, güvenli olması, yan etkisinin olmaması, kullanıcının kontrolü altında olması, istendiği zaman bırakılabilmesi, doğurganlığa dönüş olabilmesi, uzun süre etkili olması, tercih edilen sebepler olarak sayılabilir.

1.7.2.1. Kısırlık ve Kısırlaştırma

A-Kısırlık: Kadının hamile kalamaması, erkeğin hamile bırakmaması veya bir ya da daha fazla çocuktan sonra hamile kalma ya da bırakma fonksiyonunun yitirilmesidir. (Özberk, 2003).

Kısırlığın tedavisi aile planlamasının bir parçasıdır. Çocuk sahibi olmak hayatın tadına varmaktır ve çocuğu olmayanların çocuk sahibi olmalarına yardımcı olunmalıdır. Bu nedenle kısırlığı önleme hizmetleri, aile planlaması programlarının bir parçası olmalıdır.

Çeşitli sebeplerle kısır olan ve çocuk sahibi olmak isteyen milyonlarca insan bulunmaktadır. Bunların da tedavi edilerek çocuk sahibi olması, o his ve heyecanı, o duyguyu tatması tabii haklarıdır. Konu ile ilgili organizasyonların kısır olanlara yol göstermesi ve yardımcı olması gerekmektedir. Ancak, kısırlığın tedavisi ile ilgili özel programlar, teşvikler ve uluslararası çalışmalar neredeyse hiç görülmemektedir.

B-Kısırlaştırma: Karı-kocadan birinin veya her ikisinin birden, üreme yeteneğinin operatif yöntemlerle sonlandırılması işlemi olarak bilinmektedir.

Yani kısırlaştırma ameliyatıyla erkeğin testislerini (kastasyon-iğdiş etme), tüplerin bağlanması olarak tanımlanan bu işlem geri dönüşümsüz bir doğum kontrol yöntemi olarak kabul edilir. Kadının da uterus (rahim) ve yumurtalıklarını alma şeklinde gerçekleştirilmektedir. Kısırlaştırma kalıcı, geri dönüşümsüz, hemen sonuç veren ve en etkili yöntemdir. Kısırlaştırmak suretiyle aile ve nüfus planlamasına en etkili ve kalıcı müdahale yapılabilmektedir. Doğum kontrolü ya da aile planlamasını menfi/azaltma yönüyle ele alanların müracaat ettikleri en etkili yöntemlerden birisi kısırlık ya da kısırlaştırma (Özberk, 2003).

C-Kanal Bağlatmak/Vazektomi: Vazektomi, erkeklerde uygulanan ve döllemeyi yapan erkek tohum hücrelerinin geçtiği kanalların bağlanıp kesilmesidir. Bu şekil geri dönüşü olmayan bir aile planlaması yöntemidir (<http://ailehekimligi.gov.tr>).

Vazektomi, kendisinin ve eşinin başka çocuk istemediğinden ya da eşinin sağlık sorunları nedeniyle gebe kalmasında sakınca olan çiftler için uygun, kalıcı bir yöntemle korunmak isteyen erkekler için uygun bir AP yöntemidir. Erkeklerde spermlerin geçişini sağlayan kanalın testislerde bulunup bağlanması ya da kesilmesidir. Bu kanalın kesilmesiyle de spermler meni sıvısına geçemez ve dölleme yeteneği kaybolur. Sadece sperm geçişi engellenmiş olur cinsel hayatta değişiklik olmaz. Vazektomi toplumumuzda çok yaygın olarak kullanılan bir uygulama değildir. Çoğu zaman testislerin alınması ya da çalışamaz duruma gelmesi demek olan kastrasyonla (iğdiş edilme) karıştırılır. Vazektomi iğdiş edilme değil, sadece sperm geçişinin durdurulmasıdır(T.C. Sağlık Bakanlığı).Vazektomide en etkili kontraseptif yöntemlerdendir. Etkinliği yüksek olup başarısızlık oranı %0,1'dir (<http://ailehekimligi.gov.tr>).

D-Kadında Tüplerin Bağlanması (Tüp Ligasyonu): Kadında yumurtayı taşıyan tüplerin ameliyatla bağlanmasıdır. Tüp Ligasyonu uygulandıktan sonra artık gebe kalınmaz. Tüplerin bağlanması, kadının cinsel isteğinde, adet düzeninde, vücut yapısında herhangi bir değişiklik meydana getirmez, bütün bu olaylar eskisi gibi devam eder. Bu şekil de geri dönüşü olmayan bir aile planlaması yöntemidir. Yaklaşık %100 etkilidir. Gebe kalma olasılığı yok denecek kadar azdır(<http://ailehekimligi.gov.tr>).

1.7.3. Aile Planlamasında Gebeliği Önleyici Diğer Metot ve Araçlar

Aile planlaması için birçok korunma yöntemi vardır ve seçilecek yöntem kişiye özel olmalıdır. Doğum kontrolünde yukarıda sayılanlara ilave olarak başka teknik metotlar da kullanılmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle gebeliği engellemede kullanılan teknik ve malzemelerde de değişme ve gelişmeler olmuştur. Bunlar kadınlar için ayrı, erkekler için ayrı teknik ve malzemeler olarak üretilmektedir.

1.7.3.1. Kadın ve Erkek Yöntemleri

Kadın ve erkekler için ayrı ayrı geliştirilen araç ve teknikler, kullanım süresince gebelikten korumak, bırakıldığında tekrar gebe kalabilmek, istendiği zaman istendiği kadar çocuk sahibi olmayı sağlamak şeklindeki uygulamalardır. Böyle olması doğum kontrol yöntemlerinin genel özelliklerindedir. Modern tıpta doğum kontrol yöntemleri kadınlara ve erkelere ait yöntemler olarak iki grupta özetlemek mümkün olabilir.

A- Kondom/Prezervatif/Kılıf Kullanma:

Cinsel ilişki esnasında spermlerin kadının vajinasına ve uterusu geçmesini engelleyen yöntemdir. Kondomlar lateks, poliüretan ya da koyun bağırsağından yapılmaktadır.

Lateks olanları CYBE'lara (*Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar*) karşı koruyucu olduğu için daha çok tercih edilmektedir. Erkeğin kondom/kılıf kullanması, "azil"den daha güvenli ve garantili ve kadının da tatmin olması yönüyle daha çok tercih edilen bir yöntemdir (<http://ailehekimligi.gov.tr>).

TNSA 2008 sonuçlarına göre Kondom kullanım oranı 1993'te %6,6, 1998'de %8,2, 2003'te %10,8 ve 2008 yılında %14,3 ile yükseliş yaparak en çok tercih edilenler arasında yer almaktadır. Bunun nedeni ise bariyer yöntemler arasında en güvenli olanı ve CYBH'dan koruyuculuğu yüksek olduğu içindir (Koç, 2008). Doğru kullanıldığında çok etkili bir yöntemdir. Erkek kondomu doğru kullanıldığında %97 ve kadın kondomu doğru kullanıldığında %95 oranında etkili olduğu bilinmektedir.

Kadın kondomu: Kadın kondomu poliüretan ya da lateksten üretilmiş bir kılıf ile iç ve dış olarak iki değişik boyda halkadan oluşmaktadır. Erkek kondomu gibi işlevi vardır, spermelerin uterusu girişini engelleyerek gebe kalınmasına mâni olmaktadır. (Koç, 2008).

B- Spiral Takmak / (RİA)

Rahmin içine yerleştirilen küçük, plastik bir araçtır. RİA insana zarar vermeyen, geri dönüşümlü, gebelikten koruma amacıyla uterusu uygun şekillerde üretilen doğum kontrol yöntemlerindedir. Dünyanın her yerinde güvenle kullanılan RİA Türkiye'de de 40 yıldır etkili, güvenilir ve kullanışlı bulunduğu için kullanılmaktadır. Bakır ve hormon içeren türleri vardır. Rahim içine yerleştirilen spiral, erkek tohum hücrelerinin kadın yumurta hücresini döllemesini engeller ve kadının hamile kalmasına mani olmaktadır ve %98 etkilidir (<http://ailehekimligi.gov.tr>).

C- Dölyolu Diyaframı

Diyafram, küçük kenarı ortasından daha kalın olan ince yuvarlak lastik bir kılıftır. Dölyatağına girişi kapatacak şekilde dölyolunun içine yerleştirilir. Bu şekilde spermin dölyatağına geçip yumurtayı döllemesine engel olmaktadır. (<http://ailehekimligi.gov.tr>).

D- Haplar / Kombine Oral Kontraseptifler (KOK)

Çeşitli haplar ve ilaçlarla yapılan korunmadır. KOK'lar çok güvenilen ve kullanılan ağızdan alınan kontraseptif yöntemlerdendir. KOK'lar doğal kadınlık hormonları denilen östrojen ve progesteronun sentetik hali olup küçük haplar halinde 21, 22 ve 28 günlük paketlerdir. Düzenli olarak kullanıldıklarında koruyuculuk oranları çok yüksek ve kesindir (<http://ailehekimligi.gov.tr>).

Dölyolu köpük tabletleri: Vücut ısısında eriyen tabletin cinsel birleşmeden 10 dakika önce dölyoluna konması gerekmektedir. İlacın dölyolunda erimesi 10 dakika kadar sürer, bu nedenle ilacın yerleştirilmesi ile cinsel birleşme arasında en az on dakika beklenmelidir. Köpük tabletlerinin bir saat süre ile koruyacağı ifade edilmektedir.

Dölyolu kremleri: Değişik formlarda spermisitler vardır. Köpüren tablet, ovül, krem, jel, köpük, film gibi, dölyolu içine konan ve erkek tohum hücrelerini öldüren kremlerdir. Krem, cinsel birleşmeden az önce özel şırıngası ile yatarken dölyolu içine boşaltılır (Döndüren, 1995, s.549-552).

Enjekte edilen kontraseptifler: Uzun etkili hormon içeren kontraseptif yöntemler içerdikleri hormon tipine göre kombine (östrojen ve progesteron içeren) enjekte edilen kontraseptifler ve sadece progesteron içeren enjekte edilen kontraseptifler olmak üzere iki çeşittir. Kombine enjekte edilen kontraseptiflere aylık enjeksiyon, progesteron içeren enjekte edilen kontraseptiflere 3 aylık enjeksiyon da denir. Enjeksiyon kas içi koldan ya da kalçadan uygulanabilmektedir. (<http://ailehekimligi.gov.tr>).

Deri altı implantları:

Norplant: Sentetik progestin hormonu içeren silikondan yapılmış kristalize levonorgestrel içeren ince ve esnek silikon kapsülden oluşan 5 yıl koruma süresi olan, küçük bir cerrahi girişimle üst kolun iç kısmına derinin hemen altına yerleştirilen geri dönüşümlü bir yöntemdir. Uzun süreli etkili olan sentetik progestin içeren Norplant ovulasyonu baskılayarak, servikte kalın bir mukus oluşturur ve sperm geçişini engeller. En etkili kontraseptiflerdendir. Uygulamayı takiben 24 saat sonra etki etmeye başlar. Koruyuculuğu ve güvenliği %99'dur (<http://www.jinekolognet.com/implanon.asp>).

İmplanon: Aynı Norplant gibi progestin hormonu içeren, kolda deri altına yerleştirilen etonogestrel 4cm.uzunluğunda tek çubuklu, eğitilmiş kişilerce uygulanan ve 3 yıl koruyuculuğu olan doğum kontrol implantıdır. 1998 yılından beri dünyada, 2002 yılından itibaren Türkiye'de kullanılmaktadır. Güvenli bir yöntem olup etonogestrel, servikte kalın bir mukus oluşturmada ve sperm geçişini engellemektedir (<http://www.jinekolognet.com/implanon.asp>).

Takvim metodu: Doğal aile planlaması olarak da adlandırılabilir bu yöntem, kadının âdet döneminde en doğurgan olduğu günlerde cinsel ilişkide bulunmama esasına dayanır. Bu yöntem çok eski yıllardan beri kullanılmaktadır.

Emzirme ile gebeliğin önlenmesi:Emzirme, gebeliğe karşı doğal bir korumadır. Anne ne kadar zaman boyunca emzirirse, o kadar zaman boyunca doğurganlığın geri dönüşünü geciktirmiş olur. Emzirme ile tetiklenen doğal mekanizma, kadının aylık ovulasyon döngüsünü ve menstruasyonunu kesintiye uğratmaktadır. Kadının ne sıklıkla ve ne kadar zaman boyunca emzirdiğine bağlı olarak, laktasyonel amenore olarak adlandırılan infertilite 2 yıla kadar sürebilmektedir (Ayazoğlu, 2006).

Ayrıca ilk altı ay içerisinde gebeliğe karşı koruyucu olduğu birçok çalışmada ortaya konmuştur. Bebek doğumdan hemen sonra emzirmeye başlanmalıdır. Doğum sonrası östrojen, progesteron ve plasental laktojen hormonlarının düşmesiyle laktasyon (süt yapımı) artmaktadır. Emzirme eylemi sonucunda salgılanan prolaktin hormonu kadınlarda yumurtlamayı baskılayarak gebelik oluşumuna engel olmaktadır. Emzirmenin gebelikten koruyucu etkisi, özellikle ilk altı ayda, günde en az 6-8 kez düzenli emziren ve ek gıdaya geçilmeyen durumlar için geçerli olmaktadır. Düzenli emzirmeyen ve ek gıdaya geçen kadınlardaki prolaktin seviyesi gebelikten korumaya yeterli olmayabilir ve korunma yöntemi özelliğini kaybeder. Ücretsiz, doğal, kullanımı kolay, yan etkisiz, cinsel ilişkiyi etkilemez, anne ve çocuğa yararlı, emzirmeyi destekler ve bebeğin gelişimini sağlar, korunma doğumdan hemen sonra başlar, kadın en az 6 ay korunmaya ihtiyaç duymadan hayatını devam ettirebilmektedir(<https://www.memorial.com.tr>).

Doğum kontrolünde kullanılan bu maddelerin ve benzerlerinin bir listesi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Doğum Kontrol Yöntemlerinin Sınıflandırılması

Modern/Geleneksel Yöntemler		Geri dönüşümlü/Geri dönüşümsüz Yöntemler		Kadın/ Erkek Yöntemleri	
Modern	Geleneksel	Geri Dönüşümlü	Geri Dönüşümsüz	Kadın	Erkek
RİA	Geri Çekme	RİA	Tüp Ligasyonu	RİA	Geri Çekme
Hap	Takvim	Hap	Vazektomi	Hap	Kondom
Kondom	Vajinal dus	Kondom		Spermisit	Vazektomi
Spermisit	Diğer	Spermisit		Diyafram	
Diyafram		Diyafram		Depo Prove	
Depo Prove		Depo Prove		Mesigna	
Mesigna		Mesigna		Tüp Ligasyonu	
İmplant		İmplant		İmplant	
Tüp Lagasyonu					
Vazektomi					

Kaynak:T.C.Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü

Bütün bunların haricinde normalde aile planlaması kategorisinde olmayan ancak fiiliyatta aile planlaması sayılabilecek bazı hususlar var ki aile ve nüfus planlamasını direkt ilgilendirmektedir. Kadının veya erkeğin kariyer planlaması yapması, özellikle kadının iş hayatına atılması ya evliliği geciktirmekte veya tümünden rafa kaldırmaktadır. Buna bağlı olarak geciken evliliklerde de ya çocuk sayısı oldukça sınırlı olmakta (bir-iki gibi) ya da tümünden çocuk yapılmamaktadır. Bu husus nüfus veya aile planlaması ya da doğum kontrolünü doğrudan ilgilendiren bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 2. Türkiye’de AP Yöntemlerinin Durumu (1988-2003)

Gebeliği Önleyici Yöntemler	Evli Kadın Yüzdesi			
	TNSA 1988	TNSA 1993	TNSA 1998	TNSA 2003
Herhangi bir yöntem	63,4	62,6	63,9	71,0
Herhangi modern bir yöntem	31,0	34,5	37,7	42,5
Hap	6,2	4,9	4,4	4,7

RIA	14,0	18,8	19,8	20,2
Kondom	7,2	6,6	8,2	10,8
Tüp Ligasyonu	1,7	2,9	4,2	5,7
Diğer Modern Yöntemler	2,0	1,3	1,1	1,1
Herhangi bir geleneksel yöntem	32,3	28,1	26,1	28,5
Takvim	3,5	1,0	1,1	1,1
Geri Çekme	25,7	26,2	24,4	26,4
Diğer geleneksel yöntemler	3,1	0,9	0,6	1,0
Halen yöntem kullanmıyor	36,6	37,4	36,1	29,0
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü

1.8. Çok Eşlilik (Poligamy)

Nüfus ve aile planlaması politikalarından bahsedildiği zaman ilk olarak, doğumları azaltmak/anti-natalist politikalar akla gelmektedir. Nüfusu artırmaya/pro-natalist'e yönelik bir plan veya politika hiç düşünülmemekte, gelişmiş batı ülkeleri hariç hemen hiçbir ülkede de uygulanmamaktadır. Nüfusu artırıcı/pronatalist planlama için üzerinde düşünülebilecek metotlardan birisi de Taaddüd-i zevcât/çok evliliğdir. Çok evlilik özellikle seküler toplumlarda çok tartışmalı ve dışlanan bir konudur. Bu konu sadece seküler toplumlarda değil, Müslüman toplumlarda da tartışılmış ve tartışılmaya devam etmektedir. Buradaki söz konusu tartışma elbette ki çocuk ve nüfusun çoğalması yönü değildir. Birden fazla evliliğin olamayacağı ve insan/kadın haklarına aykırı olduğu düşüncesinden dolayıdır.

Böyle bir uygulamaya karşı çıkanların özellikle İslam toplumlarında meydana gelen/getirilen terör ve savaşlardan dolayı dul kalan milyonlarca genç kadının varlığı ve problemleri onları pek ilgilendirmemektedir.

Müslüman toplumlarda da tartışma konusu olan çok evlilikle ilgili olarak Kur'an-ı Kerimde: *“Eğer, (velisi olduğunuz) yetim kızlar (ile evlenip onlar) hakkında adaletsizlik etmekten korkarsanız, (onları değil), size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın. Eğer (o kadınlar arasında da) adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız, o taktirde bir tane alın veya sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için daha uygundur”* (Nisa Sûresi:4/3) buyrulmuştur.

Çok evlilikle ilgili Rasulullah'ın (s) ve sahabilerin uygulamaları tarihen sabit gerçeklerdir. Ancak daha sonraki dönemlerde bu konuda İslam âlimleri farklı görüşler ortaya koymuş ve toplum fertleri de yaşadıkları coğrafya, kültür, örf ve âdetlerin de etkisiyle, genel itibariyle bakıldığında daha çekinceli davranmışlardır. Bununla birlikte

taaddüd-i zevcât'ın uygulandığı bölge ve ülkeler de mevcuttur. Zarûfî durumlarda bazı sıkıntılara rağmen çok sayıda olmasa da günümüzde de bazı toplumlarda uygulanmaktadır.

Toplumun hayat tarzı, gelenekleri, kültürü, erkek-kadın nüfus oranı, ekonomik ihtiyaç ve imkân, sosyal statü, bölgesel şartlar gibi dış faktörlerle de yakından ilgili olan çok evlilik insanlık tarihinde yaygın bir geçmişe sahip bulunmaktadır. Eski Bâbil ve Mısır'da yaşayanlardan Atinalılar'a, Hintliler'e, İranlılar'a, Türkler'e, Slavlar'a, Cermenler'e ve Anglosaksonlar'a varıncaya kadar birçok millet ve toplumda çok evliliğin uygulama alanı bulduğu bilinmektedir. Hammurabi kanunlarında belirli şartlarla ikinci evliliğin meşrû kabul edildiği görülür Yahudilik ve Hristiyanlık'ta çok evliliği yasaklayan bir hüküm yoktur (Kevser- Ögüt, "Çok Evlilik", DİA, c.8, s.367).

Nüfus yönüyle ilgili olarak Taaddüd-i Zevcât çok az da olsa zaman zaman uygulanmış ve şahid olunmaktadır. Osmanlının son dönemlerinde 1917 senesinde hazırlanan Hukuk-u Aile Kararnamesinin de nüfusun artırılması hususunda Taaddüd-i zevcenin gerekliliği şöyle ifade edilmiştir.

Taaddüd-i zevcenin vâcibattan olmayıp umuri caizden olmasına ve umûri caizede veliyy ül emrin tasarrufa salâhiyeti kaidesi müsellemtan bulunmasına binaen taaddüd-i zevcenin men'edilmesi ve hiç olmazsa ilk zevcenin rızasının şart kılınması lüzumu vârid-i hatır olmuş ise de Şer'i Şerifin taaddüd-i zevceye müsaadesi fuhşun men'i ve *nüfus-i ehalinin tezyidi* gibi nice esbab ve mesalihe müstenid olup kadınların erkeklerden ez'afî müzaafe ziyade olduğu hali hazırda taaddüd-i zevcenin cevazına olan ihtiyaç... (Çeker, 1999, sayı.3, s.21)

şeklinde maddede yer almıştır.

"İttihat ve Terakki'nin milli bir nüfus yaratma çabası sadece Teşvik-i Sanayi kanunlarıyla, Tehcir Yasasıyla ya da, örneğin Yanya'ya Müslüman nüfus aktarımıyla değil çok eşlilikle de sürdürülmeye çalışılıyordu" (Akşit, 2010, sayı.118, s.190).

1917 de hazırlanan bu "Hukuk-u Aile Kararnamesi" muhafazakârların ve azınlıkların tepkileri sebebiyle pek kısa bir süreyle -iki yıl, 20 Ramazan 1337/19 Haziran 1919'a kadar- yürürlükte kalacak olsa da, Ankara'da kurulan meclis ve Ankara hükümeti kararnameyi neredeyse hiç değiştirmeden -mesela çok eşlilik meselesi aynı kalacak şekilde- 1926 senesine değin kullanmaya devam etmiştir (Cin, 1974).

Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan inkılâplar hayatın her alanını kapsamış ve toplumu etkilemiştir. Çoğu dışarıdan alınan kanunlarla toplum şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bunların en önemlilerinden birisi de aile yapısı ile ilgilidir. "İsviçre Medeni Kanunu'nu model alan yeni hukuk sistemi ise, çok eşliliğe son verirken nüfus artış politikalarına devam edecektir. Üstelik bu sefer çok eşliliğin devam ettirilmesi gibi bu konuda etkililiği tartışılır yöntemler yerine tıp fakülteleriyle el ele vermek bu yaklaşımı daha da güçlendirecekti" (Tüzel, 2004).

Kadının tek bir erkekle evlenmesi tabii fonksiyona uygun olması bakımından tepkiyle karşılaşmamakta, erkeğin birden çok kadınla evlenmesine de tabii bir engel bulunmamaktadır. Kur'an-ı Kerim erkeğin yaratılışının kadınıkinden farklı

oluşunu göz önünde bulundurarak tatbiki pek zor olan şartlar altında buna müsaade etmiş bulunmaktadır. Fakat yaratılış itibariyle erkek birçok kadınla evlenip çoğalmayı temin edebilir (Atay, 1970, s.4-5).

Rasulullah'ın (s) çok evlilik yapmasının temelinde sadece beşerî ve bedenî ihtiyaçların karşılanması yatmamaktadır. O'nun evliliklerinin birçok sebep ve hikmetleri vardır. Bunlardan bazılarını şu şekilde ifade etmek mümkündür. Arap kabileleri ve komşu topluluklarla akrabalık bağı kurmak, bu yoldan onların kalbini ve desteğini kazanmak ve nübüvvetin konumunu güçlendirmek, İslam toplumunun bütünleşmesini sağlamak, erkeklerin bilemeyeceği birçok dinî hükmün eşleri vasıtasıyla müslüman kadınlara ulaşmasını sağlamak gibi amaçlar bulunduğu bilinmektedir. Buradan hareketle çok evlilik İslâm'ın ve Müslümanların maslahatı dikkate alınarak yapılabilirliği ihtiyac ve şartlara göre nüfusu çoğaltmak için de birden fazla evlilik yapılabilir ve nüfus artışına katkı sağlanabilir.

Osmanlı'nın son dönem Şeyhülislâm'larından Musa Kazım Efendi, şöyle demektedir.

Teaddüt-i zevcat, nikâhtan maksadı aslı (asıl maksat) olan evlat yetiştirmeye bir hizmettir. Keşke, müteaddit hanımları idare etmeye muktedir adamlar olsa da nesil yetiştirme tarlaları olan birçok kadınlar evlerde işlevsiz kalıp da kocamasalar. Çok kadınla evlenmeye sözlü olarak itiraz edenlerin fiilen bir kadınla yetinmemeleri de çok kadınla evlenmeye meylin fitrattan gelen bir iş olduğunu göstermektedir. Hatta onlara göre de çok kadınla evlilik gerçek (vâki) ve fakat nesil ve zürriyet zâyî olmaktadır. Şu halde, onlarla Müslümanlar arasındaki fark, Müslümanlar taaddüt-i zevcâtın meşrûriyet çerçevesinde olmasına, nesil ve zaruriyetin meşru bir şekilde artmasına hizmet ettiği halde, onların kabul ettiği taaddüt-i zevcât anlayışı ile bu mukaddes hizmet yapılamamaktadır (Çetinkaya, 2007, s.137-138).

“Çok evliliğin İsrâiloğulları'nda özellikle ilk dönemlerde yaygın bir uygulaması vardır (II. Samuel, 5/13; I. Krallar, 11/3). Bunun sebepleri arasında birinci eşin çocuk, özellikle erkek çocuk doğuramaması, çok evlilikle sağlanan iş gücü ve yengeyle evlenme kuralı (levirat) gösterilebilir. Ailenin erkek çocukla devam edeceği anlayışı, onun ailesi içinde önemli bir yer tutmasına yol açmıştır.” (Aydın, “Aile” DİA, c.2, s.197).

Dünya kurulduğundan bugüne kadar harpsiz geçen dönem belki görülmemiştir. Bu harplerde binler ve bazen milyonlarca ifade edilecek sayıda insan ölmüştür. Mesela, İstiklal Harbi'nde, Allahüekber dağlarında üç gün içerisinde sadece 78 bin ile 90 bin arasında gencimiz soğuktan donarak ölmüştür. Çanakkale'de, 250 bin kadar genç şehit olmuştur. Diğer cephelerde de bunların tamamı kadar şehit verilmiştir. Bu gençlerin hanımları ve nişanlıları olan genç kızlarımız, bundan sonra yalnız başlarına hayatın zorluklarına terk edilmesi ve kötü yollara düşmelerine göz yumulması elbette düşünülemez.

Aynı durum yakın tarihimizde ve hâlihazırda yaşanmaya devam etmektedir. Rusya'nın 1979 da Afganistan'ı işgali ile başlayan işgal ve savaşlar, Bosna ve İran-İrak savaşı ile devam etmiş, günümüzde Suriye, Irak, Libya, Yemen, Sudan ve Afrika'nın muhtelif ülke ve bölgelerinde bütün şiddeti ile devam etmektedir. Bu savaşlara gelişmiş batı

lkeleri silah satışı ve cephe gerisi her türlü imknla destek vermektedir. Ölen ve öldüren gelişmekte olan ve çoğu İslam lkeleri olduğu ortadadır. Bunun sonucunda nüfusu azalan, kadınları dul, çocukları yetim kalan aynı ülkelerin vatandaşlarıdır. Tabloya bakıldığı zaman burada çok yönlü bir senaryonun oynandığı rahatlıkla görülebilmektedir. Bu ülkelerde nüfus iki kez sekteye uğratılmaktadır. Birincisi bu ülkelerin genç erkek nüfuslarının ölmesi/öldürülmesi, ikinci olarak da genç yaşta dul kalan ve birden fazla evlilik olmadığı veya yanlış algı oluşturulduğundan dolayı dul ve yalnızlığa mahkûm edilmiş bir kadın nüfus söz konusudur.

Savaşlar ve terör sebebiyle azalan ağırlıklı genç-erkek nüfus ve buna mukabil aynı şekilde dul kalan genç kadın nüfus toplumda ciddî bir yekn teşkil etmektedir. İnanç değerlere sahip toplumların, batının değer yargılarından sıyrılarak bu probleme makul bir czm bulmak gibi zorunluluğu vardır.

1.9. Nüfus Kavramı

Arapça nefis kelimesinin çoğulu olan nfs “nefis; ruh, can, hayat” anlamına gelir ve daha çok bir coğrafyada yaşayan insanları ifade eder. “Bir yerde oturan, ikamet eden” mnasındaki skinin çoğulu olan skkn/sekene de nüfus karşılığında kullanılmaktadır (Bozkurt, “Nüfus”, D.İ.A, 2007,c.33,s.293).

Bugün doğum, ölüm, evlenme, boşanma, yaş, cinsiyet, geçim durumu, tahsil durumu gibi çeşitli sosyal ve ekonomik yönleri ve gc hareketlerini ülkelere ve bölgelere göre nüfus dağılımı gibi konuları “nüfus bilimi/demografi” bilim dalı tarafından incelenmektedir.

Kur’ân-ı Kerîm’in çeşitli yetlerinde dn bir gruba, bir şehre veya bir aileye mensup insanlar için çokça geçen ehl (oğulu ahl) (Bakara 2/105; A’rf 7/96-98; Kasas 28/45) kelimesiyle de nüfus kastedilmektedir.

İlh dinlere göre insan nüfusu Hz. dem ve Havv’ya dayanmaktadır. Hz. Nh’un kavmi inkrları sebebiyle büyük bir tfanla helk olmuş, insan nesli daha sonra Hz. Nh’un oğulları Hm, Sm ve Yfes’in soyları ile devam etmiştir. Eski Ahid’de yer alan bilgilere göre ilk nesillerin ömürleri dokuz yüz, bin yıl gibi çok uzun bir süredir (Tekvn, 5/5, 6, 11, 14, 20, 27). Kur’an’da da Hz. Nh’un kavmi içinde 950 yıl kaldığı belirtilir (Ankebt Sresi: 29/14).

1.9.1. Nüfus Kavramlarının Tarihî Gelişimi

Nüfus meselesi 18. Asrın ikinci yarısından itibaren bütün dünyayı meşgul eden bir konu haline gelmiştir. Milletler arası düzeyde, nüfus konusuna ilgi duyulması 1974 yılında Birleşmiş Milletler tarafından “*Dünya Nüfus Yılı*” olarak kabul edilmesi ile başlamış; aynı yılın ağustos ayında Romanya’da bir “*Dünya Nüfus Konferansı*”nın tertip edilmesi ile bütün ülkelerin gündemine oturmuştur. Bu konferansa birçok ülke temsilcisi katılmış ve konu ilmî yönünden ziyade siyasî yönüyle tartışılmıştır.

“lkelerin nüfuslarını karşılaştırmak için *nüfus yoğunluğu ölçüsü* kullanılır. Nüfus yoğunluğu bir bölgede belli bir alana, genellikle km²’ye düşen insan sayısıdır” (Büyük Ansiklopedi,1990, c.11, s.4235).

“Nüfus, belirli bir ülkede yaşayan ve aralarında çeşitli psiko-sosyo-ekonomik ilişkiler bulunan insanların tamamını ifade etmek üzere kullanılan bir terimdir” (Er, “Nüfus”, S.B.A, c.3, s.147). Genelde, nüfustan söz edilince, belirli bir iklimde, belirli bir coğrafyada ikamet edenlerin tümü akla gelmektedir. Nüfus terimiyle cinsiyet, medenî hal, yaş durumu, belirli bir dine veya mesleğe mensubiyet, çalışıp çalışmama gibi çeşitli özelliklerde ortak olan bireylerin tamamı kastedilir.

Geçmişte savaşlar, salgın hastalıklar ve doğal afetler sebebiyle dünya nüfusunda âni değişiklikler olduğu bilinmektedir.

Nüfusun büyüklüğünü belirleyen iki önemli etken, doğum ve ölüm oranlarıdır. Doğum oranlarını etkileyen önemli bir öge doğurganlık, yani bir nüfustaki doğumların sıklığıdır. Yıllık doğum miktarlarından ölüm miktarlarının çıkarılmasından elde edilen farkın genel nüfusa oranı bir ülkenin *nüfus artış oranını* verir. Biyolojik ve toplumsal nedenlerle doğurganlık, ölümlülük ya da ölüm sıklığı ömür uzunluğuyla ilgili olduğu için nüfusun büyüklüğünü belirler. Nüfusun büyüklüğünü belirleyen bir diğer etken, bir ülkenin dışına ya da içine olan göçlerdir (Büyük Ansiklopedi, 1990, c.11, s.4236).

Nüfus bir milletin ilerleme ve kalkınması için önemli bir etkidir. “Ortes; bir memleketin zenginliği nüfusuna, sefaleti zenginliğine uygun olur” (Marx-Engels, 2011), demektedir. Nüfusun artmasıyla tüketim artacağı gibi, üretim de artacaktır. Artan nüfusa iş imkânı sağlamak için işlenmeyen toprakları devreye sokmakla, yeni yeni iş kolları açmakla, bilim ve teknikte ilerlemeler katederek imkânlarından istifade etmekle ekonomik kalkınma gerçekleşecektir.

Mesela Adam Smith, nüfus artışını ekonomik kalkınmanın hem sebebi hem de sonucu olarak değerlendirmiştir.

Bu çerçevede Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya ve Japonya gibi ülkeler nüfusları sayesinde, ekonomik üstünlüğü olan süper güç olma vasfını taşıırken; Kanada, Brezilya ve Avustralya gibi ülkeler kalkınmış olmalarına rağmen nüfuslarının azlığı sebebiyle dünyayı etkileyecek süper güç olma niteliği gösterememektedir.

Amerika toprak olarak Kanada’dan küçük olmasına rağmen nüfus yoğunluğu sebebiyle dünyada birinci derecede söz sahibi olabilmektedir.

İbni Haldûn Mukaddime adlı ünlü eserinde, nüfusla ilgili konuları ele alırken nüfusun ekonomik, siyasal ve psiko-sosyal faktörlerle yakından ilişkili olduğunu belirtmiştir. İbni Haldûn şehirlerin gelişmesinde nüfusun önemine dikkat çekmekte ve kalabalık olan şehirlerin nüfusu az olanlara göre umran açısından daha çabuk ilerlediğini belirtmektedir. Herhangi bir ülkede nüfus yoğunluğunun yüksek olmasının, iş bölümüne imkân vererek toplumun refah seviyesinin artacağını ve askerî-siyasî ve emniyeti sağlamada etkili olacağını savunmaktadır. Toplumsal refahın artmasının ön şartı olarak, nüfus artışının gerekliliği üzerinde durmaktadır (İbni Haldûn, 1989).

Fransa ve Almanya gibi ülkeler başta olmak üzere AB/Batı ülkelerinin Türkiye’nin AB üyeliğine karşı çıkmalarının altında yatan ana sebebin, ülkemizdeki genç nüfus yoğunluğu olduğunu söylemek yanlış olmasa gerekir. Zira AB eski dış politika ve ortak

güvenlik temsilcisi “Jawe Salona Türkiye sadece Müslüman olması değil nüfusunun kalabalık olması da endişeye sebep olmaktadır” (Yeni Söz Gazetesi, 2017), sözü meseleyi net olarak açıklamaktadır.

Ekonomik üstünlükten başka, siyasal üstünlük için de nüfusun yoğunluğu önemli bir etkidir. Nüfusun siyasal bir güç kaynağı olduğu düşüncesi çok eskilere dayanmaktadır. “Evliya Çelebi seyahatnamesinde İstanbul için *İslâmbol* veya *İslâmıbol* tabiri kullanmıştır. Bunun sebebinin İstanbul’un nüfus yapısından ve Müslümanlarla gayrimüslimler, bilhassa Hristiyanlar arasında süre giden örtük ideolojik sürtüşmelerden kaynaklandığı ifade edilmektedir” (Bozlağan, Yılmaz, ve N.Yılmaz, 2012).

Her ne kadar teknolojinin gelişmesi, siyasî üstünlükte insan unsurunun rolünü azaltır gibi görünse de nüfus yine siyasî kudret göstergesi rolünü muhafaza etmektedir. Bir başka tabirle “*Nüfus; nüfuz demektir.*” Nüfusun bir milletin millî ve siyasî kudretini temsil eden bir güç olduğu aşikârdır. Ülkelerin ekonomik ve stratejik gücü ile *nüfus büyüklüğü* arasında yakın bir ilgi vardır. Çünkü bir ülkenin doğal kaynakları zengin olsa bile, bu kaynakların potansiyel gücünü, öncelikle bir iç pazar ve belli sayıda bir nüfus kitlesinin varlığı harekete geçirebilir.

Savaş zamanında da verimli kaynaklarla desteklenen keyfiyet ve kemiyet bakımından güçlü bir ordu önemli bir güç kaynağıdır.

Berkan’a göre “dost veya düşman bir memleketin, askeri kuvvetini ve harp kabiliyetini ölçmek, nüfusun oranıyla mümkündür. Devletlerin heybeti, rekabeti mücadelesi ve başarısı yine nüfus oranıyla direkt bağlantılıdır” (Berkan,1953).

Bugün bir kısım ülkeler, meselâ Amerika, Avrupa ve Rusya’nın yer yer gelişmekte olan ülkelere nüfus planlamasını telkin ederken kendi nüfuslarını arttırıcı bir politika izlemeleri, ancak bu şekilde açıklanabilir.

Buradan da anlaşılan, Zaim (1973:107) hocanın ifadesiyle “Bugün dünya hâkimiyeti iddiasında olan ülkeler nüfus yarışı içindedirler. Her biri nüfusunu artırmağa çalışmaktadır. Nüfusu yetmeyenler hariçten göç kabul etmektedir.”

Nüfus yoğunlaşmasının ekonomik sıkıntılara sebep olacağı fikrini ortaya ilk atan kişi, felsefe alanında doktora yapmış İngiliz din adamı/papaz Thomas Robert Malthus’dur (1766-1834). Malthus, “*An Essay on the Principle of Population* (London 1798)” (*Nüfusun Davranış İlkesi Üzerine Bir Deneme*) adlı eserinde, ekonomik kaynaklarla nüfusun gelişmesi arasında meydana gelecek bir dengesizlik, bunun doğuracağı sonuçlar ve çözüm yolları üzerinde durmuştur.

Doğum, ölüm oranları, göçler, evlenmeler, savaşlar ve salgın hastalıklar gibi çeşitli faktörlerin ülke nüfuslarını ve yaşlara göre dağılımı etkilediği bilinen bir husustur. Tabii olarak bu değişimler, ülkenin içinde bulunduğu şartları da etkileyecektir. Nitekim doğum oranının yüksek oluşu ve genç nüfusun fazlalığı, çalışabilir çağda olanların iktisadî yükünü arttırıcı bir etki meydana getirirken bir fırsat penceresi de açabilmektedir.

Eğitim ve istihdam sorunları makul planlamalarla halledildiği takdirde, sosyal yapıya dinamizm veren bir faktör olarak da değerlendirilir.

Nüfus konusu yalnızca, klasik iktisatçılardan birisi olan Malthus tarafından ele alınmamıştır. Klasik düşünürler, ekonomik büyüme ile yakından ilgilendiklerinden, modellerinde büyüme ile nüfus artışı arasında yakın bir ilişki kurmuşlardır. Mesela Adam Smith, nüfus artışını ekonomik kalkınmanın hem sebebi hem de sonucu olarak değerlendirmiştir (Güneş, 2009).

Ve netice itibariyle “nüfus konusu, ekonomi kuramında olduğu kadar politika uygulamalarında da değişik yönleriyle, önemlidir. Ekonomi kuramının en önde gelen çalışma alanlarından biri olan kaynak kullanımı sürecine, nüfus, iki yönlü; kaynak üreten ve kaynak tüketen özellikleriyle, girer. Bu iki özellik, nüfusun, beslenmeden doğal çevreye uzanan çok geniş bir yelpazede tartışılmasına ve buradan *optimum* (en uygun) nüfus artış oranı arayışlarına yol açar. Nüfus öncelikle, işgücünün ya da ekonomik etkin nüfusun, eski deyimiyile, iktisaden faal nüfusun, kaynağıdır; daha doğrusu havuzudur” (Özgen-Yanardağ, 2003).

1.9.2. Nüfus Planlaması ve Malthus Teorisi

Nüfus planlaması, “bir ülkenin nüfus politikası ile ilgili uygulanan tedbirlerin tümüdür. Nüfusun artışını yavaşlatmak veya artışını teşvik etmek, artırma veya azaltma üzerinde durmaksızın daha sağlıklı ve daha iyi yetiştirilmiş bir nüfus hedefine ulaşmak için ülke çapında devlet veya ilgili kurumlarca uygulanan -politika ve başvuru tedbirlerinin bütünüdür” (Saraç, 1997).

Bir diğer tarifte; “Doğal afetler sonucu ölümler, gebeliği önleyen tedbirler, çocuk düşürme -kürtaj veya ilkel yollarla-, doğum sonrasında çocuk katliamı, çocuklar arasında seleksiyon -cahiliye devri Araplarının kız çocuklarını öldürmeleri gibi-, özürlü çocukları yok etme, tedbirlerin tümü, nüfus planlamasıdır” (Gürtan, 1986: 242).

Özey ise şöyle tarif etmektedir. “Nüfus Planlaması; nüfusun belirli bir orana göre artışını sağlamak amacıyla, doğal nüfus artışına yapılan müdahaleye nüfus planlaması denir. Ayrıca bu uygulamaya, doğum kontrolü veya aile planlaması gibi adlar da verilmektedir” (Özey,1996: 235).

Nüfus planlaması teorisi 18. yüzyılın sonlarında İngiltere’de ortaya çıkmıştır. Bu fikrin sahibi vaktiyile İngiliz müstemlekeciliğinin temelini atan “Doğu İngiliz Şirketi” (East India Company) ne ait üniversitede hocalık yapan ve aynı zamanda papaz olan Malthus tarafından ortaya atılmıştır (Zaim:1973).

Tomas Robert Malthus nüfus yoğunlaşmasının ekonomik sıkıntılara sebep olacağı fikrini ortaya attığı, (1766-1834). “An Essay on the Principle of Population” (Malthus,1798)” (Nüfusun Davranış İlkesi Üzerine Bir Deneme) adlı eserinde ekonomik kaynaklarla nüfusun gelişmesi arasında meydana gelecek bir dengesizlik, bunun doğuracağı sonuçlar ve çözüm yolları üzerinde durmuştur.

Malthus’un meşhur nüfus teorisine göre gıda maddeleri aritmetik dizi hâlinde yani 1, 2, 3, 4, 5... şeklinde arttığı hâlde, nüfus geometrik dizi hâlinde yani 1, 2, 4, 8, 16,

32... şeklinde çoğalır. Eğer hiçbir engelle karşılaşmazsa nüfus, her 25 yılda iki katına çıkar, yani dünya insan sayısına göre küçülür. Demek ki nüfusla gıda maddeleri arasında gittikçe artan bir dengesizlik oluşmaktadır. Bu durumda kişi başına düşen gıda miktarı gün geçtikçe azalacak ve insanlık açlıktan ölecektir (Köklü, 1979: 97-98).

Malthus'a göre eşit olarak artmayan bu iki gücün eşitlenmesinin, ancak nüfus üzerinde sıkı ve devamlı bir kontrolün uygulanmasına bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Malthus insanlarla yiyecek maddeleri arasında sürekli bir savaşın var olacağına inanmıştır. Bu nedenle nüfusun artışının engellenmesi gerektiğini savunmuştur. Bunun yolu olarak ise insanların bilinçli hareket ederek doğum miktarını sınırlamaları, uzun süre bekâr yaşamaları ve geç evlenmelerini, evlendiklerinde cinsel ilişkide bulunmamalarını önermiştir. Malthus bu hesabı yaparken nüfusun artışını engelleyen bazı mekanizmaları; salgın hastalıklar, depremler, kıtlıklar gibi ölüm nispetlerini artıran tabî ve sosyal birtakım engelleri de göz önünde bulundurmuş ve bütün bunlara rağmen nüfusun artış hızının fazla olduğu ve mutlaka engellenmesi gerektiği kanaatine varmıştır. Bunun yanında tabî afetlere savaşlar da eklenerek nüfus fazlasının ortadan kalkacağını savunmuştur. Malthus düşüncelerini özetle şu şekilde dile getirmektedir;

Şu iki önermenin doğru olduğuna inanıyorum. Bunlardan birincisi yiyeceğin insanın varlığı için zorunlu olduğudur. İkincisi kadın ve erkeğin birbirini arzulamalarının kaçınılmaz olduğu ve hemen hemen mevcut durum içinde kalacak olduğudur. Bu önermelerin doğru olduğunu varsayarsak nüfusun artış gücünün toprağın insanlar için rızık elde etme gücünden sınırsız ölçüde fazla olduğunu söylüyorum. Denetim altına alınmadığı takdirde nüfus geometrik bir oranda artar. Geçimlik gıda maddelerinin artışı ise aritmetik bir oranda gerçekleşir. Kaba bir hesaplama birinci gücün ikinci güçten muazzam ölçüde fazla olduğunu ortaya koyacaktır (William,1997: 78).

Malthus'un bu fikirlerinden insanların sefaletinin sebebinin nüfus artışı ile gıda maddeleri artışı arasındaki uyumsuzluktan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Malthus'a göre özellikle tarım sektöründeki azalan verimler karşısında nüfus hızla artmaktadır. Bu durum da, insanları açlığa ve sefalete sürüklemektedir. Bu tür sefalet insanlık tarihinin her devrinde görülmüş olup, insanlar bu sonu, tedbir almadıklarından dolayı kendileri hazırlarlar. Eğer nüfus artışının önüne geçilmez ise bu türden olayların tekerrür etmesi kaçınılmazdır.

Malthus, kontrol edilmeyen nüfus artışının uzun vadede zenginlik ve refah değil, savaş ve açlık getireceğini iddia etmiştir. Malthus'a göre nüfusla gıda maddeleri arasındaki fark olumlu ya da olumsuz kontrollerle giderilmelidir. Olumlu kontroller; evliliği geciktirmek, evliyken ilişkiden kaçınmak, ilişki sayısını aza indirmek gibi. Olumsuz kontroller ise savaş, salgın hastalıklar, kıtlık gibi dış etkenlerdir. Malthus'a göre insanlar ilk kontrolleri uygulamakta her zaman başarısız olmuşlar ve savaş, kıtlık gibi ikinci kontroller tarih boyunca her zaman etkili olmuştur. "Nüfus fazlasına dayanan bu felakete "*Malthus Felaketi*" denir. Malthus'a göre toplumsal yoksulluğun en büyük nedeni alt sınıflar ve onların çok çocuk sahibi olmasıydı. Bu yüzden fakir halk kesimlerine yapılan

1601 tarihli “*Elizabeth Fakirlik Yasası*” gibi kamusal (yoksullar yasası a.ö) yardım programlarına kesinlikle karşı çıkmıştır” (Sunar,2014: 69).

Söz konusu olan nüfus planlaması yapay olabildiği gibi doğal çevre faktörleri tarafından da yapılabilir. Doğal çevre olayları olarak, depremler, heyelanlar, yangın, sel ve çığ felaketleri gibi... Bütün bunlara birde sun’î olarak oluşturulan iç ve dış savaşlar, biyolojik savaşlar, mezhep çatışmaları, salgın hastalıklar, terör gibi kasıtlı olarak oluşturulan etkenleri de dâhil etmek mümkündür. Malthus’un teorisinde tüm bu sayılan maddeleri bir kısmını açıktan bir kısmını da zımnen görmek son derece olasıdır.

Malthus’un nüfus teorisi İngiltere’de her şeyden çok sanayici zenginlerin çıkarlarına dayandırılan 1834’teki yeni Yoksullar Yasasının onaylanmasına destek sağlamakta çok etkili olmuştur. Yoksullar Yasasında “*reform*” yapılmasına “*bilimsel*” bir temel sağlamıştır. Meşhur Nüfus Teorisi’nin ikinci baskısının bir pasajında Malthus şöyle demektedir;

Yoksulların yardım istemeye hiçbir “*doğal hak*”larının olmadığı görüşünü öne sürdü: “Daha şimdiden sahiplenilmiş bir dünyaya gözlerini açan adam, ana-babasından haklı olarak talep edebileceği bir geçim olanağı sağlayamıyorsa ve toplum onun emeğini istemiyorsa, yiyeceklerden en ufak bir pay isteme hakkının olduğunu öne süremez ve hatta gerçekte, onun bulunduğu yerde bir işi yoktur. Doğanın görkemli şöleninde ona boş yer yoktur. Doğa ona defolmasını söyler ve sofradaki bazı konukların acıma duygularını uyandırmayacak olursa, kendi buyruğunu derhal yerine getirir. Ama bu konuklar sıkışarak yeni gelene yer açarsa, ortaya derhal başka yabancılar çıkacak ve aynı iyiliği onlar da isteyecektir. Tüm konuklarının bolca yiyip-içmelerini dileyen, ama sınırsız sayıda insanı besleyemeyeceğini bildiği için, sofrada yer kalmamışken, yeni gelenleri insanca reddeden şölen sahibesinin, tüm davetsiz konuklara karşı verdiği o kesin buyruğa karşı gelmekle, sofradaki konuklar, yaptıkları hatayı çok geç anlarlar (Meek,1976: 28).

Bu teoriyi ortaya atan Malthus’un İngiltere’nin zengin bir ailesine mensup olduğu da görülmektedir (Yaşar,1994).

“Malthus İngiliz Devlet Kilisesine bağlı bir papaz olduğu halde, protestan Cambridge Üniversitesine üye olmanın koşullarından birisi olan evlenmeme yeminini etmişti: “Kolej üyelerinin evlenmelerine izin verilmez, evlenen bir kimse derhal kolej üyesi olmaktan çıkar. Bu durum Malthus’u diğer protestan papazlarından, onun lehine olmak üzere ayırır; bunlar rahipliğin evlenme yasağı emrini bir yana iterek, “meyveli olunuz ve çoğalınız” sözünü İncil’in kendilerine verdiği özel bir görev diye kabullenmeyi o derece ileri götürmüşlerdir ki, bir işçilere “nüfus ilkesini” vaaz ederken, öte yandan da, nüfusun artışına yakışıksız ölçülere varan genel bir katkıda bulunmuşlardır” (Marx - Engels, 2011: 142).

Daha sonraki dönemlerde Malthus’a değişik çevrelerden yoğun eleştiriler getirilmiş ve teorisi reddedilerek çürütülmeye çalışılmıştır. Yeni Malthuscular ortaya çıkararak Malthus’un teorisini revize etmişlerdir. Zaman içerisinde tamamen reddeden ve karşı çıkan görüşler de artarak devam etmiştir.

Malthus'un yiyecek artışının aritmetik bir dizi halinde artacağı görüşünü, tarım alanındaki gelişmeler tamamıyla çürütmüştür. Tarımda makineleşme, sulama, gübreleme ve ıslah çalışmaları sonucunda, yiyecek kaynaklarının artışı aritmetik değil geometrik dizi halinde olmuş. Aksine nüfus artışı denildiği kadar artmamış. İşte çarpıcı bir örnek: Türkiye'nin 1927-1990 dönemindeki nüfusu 13 milyondan 56 milyona ancak ulaşırken, buğday üretimi 1,3 milyon tondan 20 milyon tona yükselmiştir. Oysa hektarda buğday verimi, Almanya'da 5200 kg. iken Türkiye'de 2200 kg. kadardır (Özey,1996: 236).

Öte yandan Türkiye'de tarım potansiyelinin ancak %50'sinin değerlendirildiği de başka bir gerçektir.

Nüfus planlaması ve Aile planlaması aynı gibi gözükse de ve bazen birbirinin yerine kullanılsa da tamamen aynı olduğunu söylemek zordur. Birinde aile fertlerinin kendi hür iradeleri ile alacakları kararlar önemli ve önceliklidir. Aile isterse bu planlamayı yapar. Diğerinde ise devletin ve ilgili kurumların yönlendirmesi bazen de zorlaması ile alınan ve uygulanan kararlar esastır. Aile planlamasında şahıslar/aile fertleri bu işi yaparken, nüfus planlamasında, devlet ve ilgili kurumlar bu planı yapar ve uygular.

Aile planlamasında yalnız doğum kontrol araçları kullanılırken, nüfus planlamasında öldürmeler ve pozitif tedbirler de devreye girmektedir. Aile planlamasında tıbbî tedbirler kullanılmaktadır. Nüfus planlaması, nüfusun sadece sınırlandırılması değil, aynı zamanda nüfusun artırılması ve yetişen neslin sağlıklı olması için yapılan çalışmalardır. Her ne kadar genel tarif ve söylemlerde nüfus planlamasında nüfus artışının da planlandığı ifade edilse de uygulamada sadece nüfusun tenkisi/azaltılmasının uygulandığı görülmektedir.

“Yukarıda açıklanan terimlere ilave olarak aynı anlamda kullanılan bir diğer terim, *'doğum kontrolü'*dür. Doğum kontrolü; her ne sebeple olursa olsun gebeliği önlemek, sağlık sebebiyle bir kadının istemediği için başvurduğu, devletin nüfus artışını sınırlandırmak gayesiyle aldığı tedbirlerin tümüdür” (Saraç, 1997: 79).

Yukarıdaki tariflerden de anlaşılacağı gibi (aile planlaması, nüfus planlaması ve doğum kontrolü) fertler, unsur olarak uygulanırken, nüfus politikasını belirleyen ve uygulayan, şahıslar değil devlettir. Yani “nüfus politikaları ile nüfusu azaltmayı amaçlayan politikalar kastedilmekte ve bu politikalarla aile planlaması programları özdeşleşmektedir” (Özyekün, 1979: 23).

Sonuç itibarıyla aile plânlaması; ailenin ne kadar çocuk yapmak istediğine karar vermesi ve bu sayıya ulaştıktan sonra doğum kontrolü yapması demektir.

Nüfus plânlaması ise devletin nüfusun azaltılması ve çoğaltılması ile ilgili aldığı her türlü tedbir, plan-program, bilgilendirme ve araç-gereç temini şeklinde ifade edilmektedir.

Malthus'un nüfusla ilgili ortaya attığı bu “*teori*” ilk günden bugüne tartışılmaya devam etmektedir. “Aradan geçen zaman bu “*teori*”nin yanlış ve gereksiz olduğunu bütün açıklığı ile ortaya çıkarmıştır” (Zaim:1973).

1.9.3. Dünya Nüfusunun Tarihi Seyri

İnsanlık tarihi ve ilk üreme Hz. Âdem ile başlamıştır. “Allah sizi (önce) topraktan, sonra meniden yarattı. Sonra sizi çiftler (erkek-dişi) kıldı. O'nun bilgisi olmadan hiçbir dişi ne gebe kalır ne de doğurur” (Fatır Sûresi, 35/11). Çok eski zamanlarda nüfusla ilgili elde net bilgiler olmasa da tahmini birtakım bilgiler bulunmaktadır. “Tarih boyunca, nüfusun büyüklüğü ve bunun siyasi, ekonomik ve toplumsal yansımaları üzerine gerek dinî kaynaklarda gerekse başka kaynaklarda farklı yaklaşımlar üretilmiştir” (Sunar,2014: 68).

“M.Ö. 10.000 yıllarında dünya nüfusunun fiilî olarak 5 ila 10 milyon arasında olduğu düşünülmektedir. Dünya nüfusu M.S. 1. yılına kadar geçen dönemde 300 milyon yükselmiştir. Bu çok uzun dönemde dünya nüfusundeki yıllık ortalama artış miktarı binde 0,3 oranındadır” (Yaşer, 1986).

Antropologlar bugüne dek 90 ile 100 milyar civarında insanın yaşadığını söylemektedirler. (www.worldometers.info). Antropologlar insan ırkının zuhurunu 2 milyon yıl öncesine kadar götürmektedirler. Preistoriyenler (tarih öncesi bilginleri) ise, dünya nüfusunun Milattan önce 6000 yıllarında 5.000.000 olabileceğini ileri sürmektedirler. Bu da demek oluyor ki 2 milyon yıl zarfında 5 milyona ulaşabilmiştir(<http://www.turkiyegazetesi.com.tr>).

“Dünya nüfusunun 1750 yılında 650 ilâ 750 milyon arasında olduğu tahmin ediliyordu. Bu nüfusun büyük bir ihtimalle %80 civarında bir bölümü Asya’da yaşamıştır” (Cipolla, 2012).

Tarihî sürece bakıldığında karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır.

Tablo 3. Dünya Nüfus Tahminleri: 1650-1800 (milyon kişi)

Yıllar	1650	1750	1800
W.F.Wilcox	470	694	919
A.M.Carr-Saunders	545	728	906
John D. Durand	791	978

Kaynak: A.M. Carr Saunders, World Population, London 1964; John B Durand, “The Modern Expansion of World Population”, Proceeding of the American Philosophical Society, June 1967.

Geçmişte 1900’lü yıllara kadar belirli bir denge içinde geliştiği tahmin edilen dünya nüfusu “1900’lü yıllardan sonra insan sağlığı konusundaki ilaç ve teknolojilerin yaygınlaşması, artan sağlık önlemleri ve tarım teknolojisindeki gelişmeler sonrası artan üretim ve katma değeri yükseltilmiş besinlerin kullanılması ile nüfus artışı hızlanmıştır. Günümüzde 2012 yılı itibarı ile dünya nüfusu 7 milyarın üzerine çıktığı görülmektedir” (Ortaş, 2013).

Her yıl düzenli olarak 11 Temmuz’da “Dünya Nüfus Günü” adı altında toplanılmakta ve Dünya nüfusu ile ilgili bir konu masaya yatırılmakta, müzakereler yapılarak kararlar

alınmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) nüfus fonu verilerine göre, 31 Ekim 2011 tarihi itibarıyla dünya nüfusu 7 milyar kişiye ulaşmış, Türkiye, en kalabalık nüfusa sahip ülkeler sıralamasında 75 milyonla 18. sırada yer almıştır. Dünya nüfusunun 2050’lerde 10 milyara yaklaşacağı beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde halen nüfusun çoğunluğu kırsalda yaşamaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise kentlerde yoğunlaşan bir nüfus sorunu yaşanmaktadır. Dünya nüfusunun yüzde 50’sinden fazlası günümüzde kentlerde yaşarken, önümüzdeki dönemde iklim değişikliğindeki hızlanma ve kaynakların azalması ile kentlere göçün hızlanacağı ve bu da beraberinde toprak üzerindeki baskıyı daha da artıracığı ifade edilmektedir (Çabuk - Demir, 2010).

Dünya genelinde nüfus artış hızı hızla düşmektedir. Kadın başına düşen çocuk sayısı Dünya’da 2012 tahminine göre 2.47’dir, bu rakam hızla düşmeye devam etmektedir.

Nüfus artışını hesaplamakta en önemli nokta kadın başına düşen çocuk sayısıdır. Nüfusun sabit bir rakamda kalabilmesi için kadın başına düşen çocuk oranı en az 2.1 olması gerekmektedir. Dünya ortalaması ise 2.47 ile bu rakama oldukça yaklaşmıştır.

Nüfus uzmanı Steve Mosher “Birleşmiş Milletlerin düşük olan nüfus tahmininin gerçekleşeceğini ve Dünya nüfusunun 8 milyarı bulduktan sonra düşmeye başlayacağını 2100 yılında yeniden 6 milyara gerileyeceğini tahmin etmektedir” (<http://blog.milliyet.com.tr>).

“Dünyanın en kalabalık yerleri miktar olarak Asya, yoğunluk itibarıyla Avrupa kıtalarıdır” (Zaim,1973: 13). Buna rağmen nüfus planlamasının yoğun olarak uygulanmaya çalışıldığı kıta Asya kıtasıdır.

1.9.4. Nüfus Planlamasının Gerekçeleri

Nüfus planlamasının ana sebebi nüfusla gıda maddelerinin orantılı artış göstermediği ve bunun da ilerde büyük kıtlık ve toplu ölümlere sebep olacağı iddiasıdır. Nüfus planlaması, aile planlamasıyla yakından ilişkili olup, birçok ülkede devlet eliyle yürütülmektedir. Nüfus planlamasının ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal birtakım gerekçelerinin olduğu ifade edilmektedir. Nüfus planlamasını iki ana başlık altında ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi; teşvik veya *pronatalist* (yönlendirici, özendirici) politikalarıdır.

Diğeri ise; Tahdit veya *anti natalist* caydırıcı, nüfus artış hızını azaltmayı amaçlayan politikalarıdır. Nüfus planlaması denildiğinde akla ilk gelen tahdit edici yönüdür. Dünya genelinde yapılan çalışmaların kahir ekseriyeti seminer, konferans, sempozyum vs. hepsinin hedefi nüfusun azaltılmasıyla ilgilidir. Dolayısıyla “Batının, bir diğer ifade ile gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere âdeta dayattıkları *anti natalist* nüfus planlamasının kendilerince önemli gerekçeleri vardır.” (Kurtkan, 1988). Bu konuda universal bilgi, kendi bakış açılarına göre önemli bir amaca hizmet etmede kullanılmaktadır. Mesela modern Batı iktisat-demografi bilimine göre nüfus artışının ortaya koyduğu toplumsal olumsuzluklardan dolayı, nüfus artışı sorunlu olarak kabul edilir. Oysa gelişmiş Batı ülkeleri nüfus artışının sağlanmasına yönelik teşvikleri, kendi iç bünyesinde had safhada kullanmaktadır.

Buna rağmen az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışının ortaya çıkardığı sonuçları liberal-kapitalist iktisat bilimi vasıtasıyla şöyle belirtebiliriz. Nüfus artışının yüksek olması sonucu o ülkelerde:

- Yeryüzünde çok hızlı bir nüfus artışı, nüfus patlamasına sebep olur,
- Nüfusun çok hızlı artması açlık ve kıtlığa yol açar,
- Fakirlik ve sefaleti getirecektir.
- Ülkelerde işsizlik artar,
- Kişi başına düşen milli gelir azalır,
- Tasarruflar azalır, tüketim artar,
- Kalkınma ve iktisadi gelişme hızı azalır,
- Hayat şartları zorlaşır,
- İç ve dış göçler artar,
- İhracat azalır,
- Belediye hizmetleri artar ve zorlaşır,
- Nüfusa bağlı yatırımlar (Demografik yatırımlar sağlık, eğitim, beslenme ve barınma gibi) artar,
- Konut sıkıntısı yaşanır,
- Gecekondulaşma artar,
- Ormanlar tahrip edilir,
- Çevre kirliliği artar,
- Hastalık ve ölümlere sebebiyet verir,
- Dünya iklimindeki olumsuz değişimleri tetikler,
- Tarım arazileri amaç dışı kullanılır, şeklindeki olumsuzluklar içeren bir yaklaşımla kamuoyu yönlendirilir (Babuna,1988).

Bu gerekçelerin birçoğunun şartlanmış bir bakış açısıyla ortaya konan hususlar olduğu ifade edilebilir. Özellikle günümüzde konu yukarıda bahsedilen yönleriyle gündeme getirilip tartışılırken, “gelişmiş ülkelerin sömürüleri, hiç adil olmayan paylaşımları ve yaptıkları israf, aşırı beslenmeden kaynaklanan obeziteye harcanan para, insanlığı katletmek üzere geliştirilen konvansiyonel, kimyasal ve nükleer silahlara harcananlar üzerinde durulmamaktadır. Nüfus planlamasını birinci derecede önemseyen ülkelerin, kendi ülkelerinde nüfus artışını teşvik eden sömürgeci ülkeler olması, nüfusu azaltılmaya çalışılan ülkelerin de sömürülen ülkeler olması son derece manidardır” (Akdeniz, 1977).

Berkan’a göre, dost veya düşman bir memleketin, askeri kuvvetini ve harp kabiliyetini ölçmek, nüfusun oranıyla mümkündür. Bir milletin ve ülkenin heybeti, rekabeti ve mücadelesi nüfusun yoğunluğu ve kalitesiyle direkt ilgilidir.

1980’li yılların ortalarında ülkemizde hastaneler hınca hınç hastalarla dolu, acil servislerde bekleyen yığınlar, ilaç yokluğundan ve pahalılığundan ellerinde reçetelerle eczane kapılarında dolaşan biçare hasta yakınları bu ülkenin yaşanmış gerçekleridir. Ağlaşan ve umutsuzluk içinde kıvranan insanlar, bir yatağa iki hastanın yatırıldığı yıllar, araç ve gereç eksikliğinden hastaya müdahale edemeyen doktorların çaresizliği hafızalardan silinmemiştir. Yer sıkıntısından dolayı ayakta tedavi edilenler ve parasızlıktan dolayı hastanelerde rehin tutulan hastalar bu ülkenin acı gerçekleri olarak tarihe mal olmuştur.

Aynı dönemde, dönemin başbakanının eşi tarafından kurulan ‘*Papatyalar*’ ülkenin dört yanında *Doğum Kontrol Hapları ve Prezervatifler dağıtmakta* ve tam donanımlı doğum kontrol araç ve gereçleriyle ülkeyi karış karış dolaşan sağlık ekipleri bu ülkenin bir başka acı gerçeği olarak yaşanmıştır. Bu tam donanımlı sağlık ekipleri doğum kontrolü hususunda halkı bilgilendirmekte ve ücretsiz araç ve gereç dağıtmakta âdeta birbirleriyle yarışmaktadırlar. “Bir aspirinin bile ücretsiz verilmediği söz konusu yıllarda, doğum kontrol araç ve gereçleri ücretsiz ve cömertçe dağıtılmakta, halk büyük bir gayret ve iştiaqla kullanım hususunda teşvik edilmektedir. Kuşkusuz bu ikilemi ve taban tabana zıt bu uygulamaları sadece ülkemizde değil bütün İslam ülkelerinde ve gelişmekte olan ülkelerde görmek mümkündür. Hal böyle olunca da bu değirmenin suyu nerden geliyor diye sormadan edilemiyor. Tahtakale’nin daracık sokaklarındaki tablacılardan, köylerdeki bakkal dükkânlarına kadar her yerde, maliyetinin çok altında satın alınabilen doğum kontrol araç ve gereçleri buralara nasıl ulaşıyor diye merak konusudur” (Özey, 1996).

1.9.5. Aile ve Nüfus Planlamasının Etkileşimi

Aile ve nüfus planlaması birbirinin ne aynısıdır ne de gayrıdır. İkisini birbirinden tam bağımsız olarak mütalaa etmek mümkün değildir. Biri karı-kocanın çocuk yapma veya yapmama ya da çocuk yapma aralığı ile ilgili olarak yaptıkları planlamadır. Nüfus planlaması ise ülke nüfusunun artması veya artmaması ile ilgili olarak devletin yapmış olduğu planlamadır. Devlet bu planlamayı uygularken yine aile üzerinden hareket edecek ve hedefine ulaşabilecektir. Dolayısı ile ailenin içinde olmadığı bir planlama mümkün değildir. Aile de planlama yaptığında genel nüfusu her halükârda etkileyecektir. Her iki planlama birbirinin etkileyicisi ve tamamlayıcısı durumundadır. İnsanlığın değişik dönemlerinde çeşitli mülâhazalarla insan nesli üzerinde çalışmalar yapılmış ve müdahalelerde bulunulmuştur. İşte bunlardan birisi de Malthus teorisi olarak, gıda maddeleri ile insan neslinin artışının orantısızlığı ve bundan mülhem insanlığın açlığa mahkûm olacağı gerekçesi ile insan neslinin tenkis edilmesi hususunda yapılan çalışmalardır. Bu konu bütün dünya devletlerinin gündemine oturmuş ve çok yönlü çalışmalar yapılmış ve tedbirlere başvurulmuştur. Bunların başında da aile ya da nüfus planlaması adı altında neslin azaltılması yoluna gidilmesidir.

Normal şartlarda aile planlaması için uluslararası çalışmalar, doğumlar arasında iki yıl veya daha fazla ara bırakılmasının uygun olduğunu belirtmiştir. Bebeğin süt emme müddeti iki yıl olduğuna göre, bu iki yıldan sonraki kalınacak hamilelikle beraber iki doğum arasının üç yıl olması daha uygun olduğu ifade edilmiştir. Hamilelik ve süt

emzirme dönemi meşakkatli bir dönemdir. Annenin gebelik ve doğum esnasında çektiği sıkıntı ve emzirme, besleme dâhil ilk otuz ay içinde ağır külfetlere katlandığı bilinmektedir. Bütün bunlardan dolayı bir anne aralıksız olarak çocuk doğurursa, zayıf düşer. Sütü az olur ve doğurduğu çocukların sağlığıyla, beslenmesiyle ve en önemlisi eğitimiyle yeteri kadar ilgilenemez (Omran, 1995).

Çocuğun ruhsal ve toplumsal gelişimi için, anne sevgisinin ve şefkatinin şart olduğu psikologların tespitleriyle ortaya çıkan inkâr edilemez bir hakikattir. Anne bakımı ve ilgisinden mahrum kalan çocukların ruh sağlığı ve fiziki gelişmesi menfi olarak etkilenmektedir.

Maddî durumu zayıf ailelerde arka arkaya gelen gebelikler aile içinde huzursuzluk ve geçimsizlik kaynağı olmakta, aynı zamanda evliliğin temel direklerinden olan cinsel hayatı da bozacak şekilde etkilenmektedir. Cinsel uyumu ve doyumunu bozulan fertlerin toplum içindeki ahenkleri de bozulmakta ve psikolojik dengesizlikler yaşanmaktadır. Geçim düzeyi zayıf ve çocuk sayısı fazla olan ailelerde yetersiz beslenmeden dolayı hastalıklar ve buna bağlı olarak ölüm oranları da artabilmektedir.

Devlet tarafından veya değişik sivil toplum örgütleri ve medya tarafından yapılan nüfus planlaması propagandaları neticesinde aileler bir şekilde etkilenmekte ve hamile kalmak istemeyen kadınlar çoğu kez gizli ve ilkel, aynı zamanda tehlikeli yollara başvurabilmektedirler. Bu durum ise çoğu defa istenmeyen neticeler doğurabilmekte, sakat kalma ya da ölümle sonuçlanabilmektedir.

“Ülkemizde yüz binlerce kadın istenmeyen gebeliklerden dolayı kürtaja başvurmakta veya kendi düşük yapmaya çalışmakta, bu girişimlerde gerekli tıbbi önlemler alınmadığından ve üstelik pek çoğu gereği gibi yapılmadığından, yılda 15-20 bin ölüm olayı görülmektedir” (Arslan, 2012: 105).

“... Ailenin tanzimi ve planlaması deyiminden biz, ailenin sağlık, sosyal, iktisat, öğretim ve eğitim yönünden aileyi toplumun tutulan, beğenilen, sayılan bir ailesi ve bir çekirdeği durumunda tutmayı veya öyle bir duruma yükselmeyi anlıyoruz. Bunun için sağlam bünye ve sıhhat bakımından kuvvetli bir soy yetiştirmek gerekir. Doğurduğu çocuğun hastalıklı, cılız ve toplumun başına bir dert olmasını ne ana ve ne de baba arzu eder. Sâri hastalıklara yakalanmış karı kocanın, ister biri ister ikisi de hastalıklı olsun, çocuk yapmalarının mahzurlu olduğunda şüphe yoktur. Hatta böyle sâri hastalıklara yakalananların, hastalıkları geçene kadar evlenmeleri yasaklanabilir. Kurulan aile müessesesindeki üyelerin kendi aralarında karşılıklı hak ve ödevleri olduğu gibi topluma karşı da birtakım görevleri bulunmaktadır. Toplum bakımından karı kocaya yüklenen ve konumuzun içine giren mesele çocuk yapmalarıdır. Toplumun çocuk yapılmasını istediği ve böylece fertlerin çoğalması ile kuvvet kazanacağı, siyasi yönden diğer toplumlarla ilişkilerini kendi lehine kolayca yürütebilme ve hükümran olacağı görüşü ile ilk anda karşılaşılmış oluyor. Aile planlamasından burada kastedilen husus kaç tane çocuk yapacakları veya yapmalarının doğru olup olmayacağı meselesidir (Atay, 1970, s.5-9-10).

Bütün bu mülahazalardan sonra şu söylenebilir; Toplumun temeli ailedir. Ailenin devamlılığını çocuk sağlar. Çocuk aileye ve topluma Allah'ın emanetidir. Her aile bakıp yetiştirebileceği sayıda çocuk yapmalı ve yetiştirmelidir.

Çocuk istenmeyen durumlarda, karı kocanın ortak istek ve kararlarıyla gebeliği önleyici tedbirler alması ve doğum aralarını düzenlemesi gayet tabiidir.

1.10. Sosyal Hizmet

Kişi, grup ve ailelerin kendilerinden veya çevre şartlarından kaynaklanan maddî ve manevî problemlerinin çözülmesinde yardımcı olmayı ve yaşam şartlarını iyileştirerek, kişi ve ailenin toplumda faal ve faydalı olmalarını, yaşadığı toplumla bütünleşmesini sağlamayı amaçlayan hizmetlerdir. Sosyal Hizmet bilimi ve mesleği insanın değerini, onurunu ön planda tutar ve iyilik halini korur ve devamını sağlar. Sosyal hizmet sadece fert ve aileyi toplumla barışık ve uyumlu tutmakla yetinmez. Aile içi davranış ve rolleri düzenlemede de yardımcı olur. Aile rolleri, aile sisteminin üyelerinden beklediği davranış kalıplarıdır (Worden, 1994:2). Aile rolleri, genellikle aile yararına olan davranışlarla ilgili bir kavramdır ve sosyal hizmetin ilgi alanındadır.

Sosyal Hizmetler, “Kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddî, manevî ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü”dür (mevzuat.meb.gov.tr).

Modern sosyal hayatta sosyal hizmetler, kişi, grup ve toplulukların yapı ve şartlarından doğan ya da kendi denetimleri dışında meydana gelen bedenî, zihnî ve ruhî eksikliği, fakirlik ve eşitsizliği gidermek veya azaltmak, toplumun değişen şartlarından doğan sosyal sorunları çözmek, insan kaynaklarını geliştirmek, hayat standartlarını iyileştirmek ve yükseltmek, fertlerin birbirleriyle ve sosyal çevresi ile uyum sağlamasını kolaylaştırmak maksadıyla insan şeref ve haysiyetine yaraşır eğitim, danışmanlık, bakım, tıbbî ve psiko-sosyal rehabilitasyon alanlarında devlet veya gönüllü-özel kuruluşlar tarafından sistemli bir şekilde ifa edilen hizmet programlarının bütünüdür (Seyyar, 2002).

Sosyal hizmet meslek ve disiplini, sosyal refah kurumunun insan yaşamı içerisinde artan düzeyde faaliyet kazanmasının ürünüdür. Tarihî olarak bakıldığında, sosyal hizmetin bir meslek ve disiplin olarak sosyal refah sistemi içerisinde yerini alması, sosyal refah kurumunun gelişmesinden sonra gerçekleşmiştir. Toplum hayatında pek çok meslek insanların sosyal refahının sağlanmasında çeşitli etki ve görevleri yerine getirmektedir.

Sosyal hizmet, sosyal refah alanında yer alan tüm mesleklerin bir boyutu ile ilgilendiği insanlara bir bütün olarak bakma, sorun ve ihtiyaçlarını bir bütün olarak görüp bu anlamda mesleki müdahaleler geliştirme ihtiyacından doğmuş bir bilim dalıdır. Böyle bir anlayış geliştirilmese idi insan hayatında yer alan problem ve ihtiyaçlara bir bütün olarak bakılamayacak ve âdeta insanlar hayatlarının çeşitli dönemlerinde yer alan problemler tek tek ve parçacı bir yaklaşımla ele alındığında fonksiyonellikleri sağlanacak “mekanik aygıtlar/robotlar” olarak görülecekti. Ancak sosyal hizmete ihtiyaç duyulmasını, refah sistemi içinde yer alan hizmetlerin, belirli bir gelişme aşamasında, mekanik düzenlemelerden çok insanî değerleri gerektirmesi, (merhamet, sevgi, şefkat gibi) hizmetlerin amacına ulaşabilmesi için de bir takım bilgi, beceri ve davranışların gerekli olduğuna dair yaygın inanç oluşmuştur.

Tarihî olarak bakıldığında, sosyal hizmetin bir meslek ve disiplin olarak sosyal refah sistemi içinde yerini alması, sosyal refah kurumunun gelişmesinden sonra gerçekleşmiştir. Çok yönlü hizmet alanı olan ve toplumun dezavantajlı kesimleriyle iç içe olan bir alandır. Toplum yaşamında pek çok meslek insanların sosyal refahının sağlanmasında çeşitli görevleri yerine getirmektedir. Eğitim alanında öğretmenler yeni nesilleri geleceğe uygun olarak eğitmeleri, hemşireler hastaların bakımı ve sağlıklarının korunmasına, ruhsal problemleri olan kişilere psikologların yardımcı olması, gibi pek çok meslek grubu kendi alanlarında faaliyet göstermektedir. Ancak sosyal hizmet, sosyal refah alanında yer alan tüm mesleklerin bir boyutu ile ilgilendiği, insanlara bir bütün olarak bakma, sorun ve ihtiyaçlarını bir bütün olarak görüp bu anlamda mesleki tecrübeler geliştirerek müdahale etmek durumundadır.

Yine sosyal hizmet mekanik düzenlemelerden çok insanî değerleri gerektirmesi, hizmetlerin amacına ulaşabilmesi için bir takım bilgi, beceri ve davranışların gerekli olduğuna dair oluşan yaygın inanç perçinlenmiştir.

10.1. Sosyal Hizmetin Amacı

Sosyal hizmet; herhangi bir sebeple sosyal veya ekonomik sıkıntılarla karşılaşan kişi, aile ve gruplara fayda sağlamak, destek olmak, yaşam amaçlarını, stres ile başetmelerini, özlem, arzu ve isteklerini gerçekleştirme becerilerini etkileyen, insan ve çevresi arasındaki etkileşimi sağlıklı bir zemine oturtma gayesini güder. İnsan onur ve haysiyetine uygun yaşayış düzeyinin gerçekleşmesine katkıda bulunmayı amaç ve hedef edinmiştir. Bu cümleden olmak üzere sosyal hizmetin şu amaçlara hizmet ettiği söylenebilir.

- a. İnsanların problem çözme ve problemlerle başetme kapasitelerini geliştirme,
- b. Sosyal politikaların geliştirilmesine, işlerlik kazanması ve ilerletilmesine katkı sağlamak,
- c. Sosyal hizmetten yararlanması gereken bütün kesimlere ulaşmak ve onların istifade etmelerine zemin hazırlamak,
- d. İnsanlara ve ailelere, kaynak, hizmet ve imkânlar tanıyan sistemler ile insanları buluşturarak yol ve yöntem göstermek,
- e. Bu sistemlerin etkili ve insani bir boyutta çalışmasını sağlamak ve geliştirmek, şeklinde ifade edilebilir.

Görüldüğü üzere sosyal hizmet hem bireysel, hem toplumsal problemlere hem de fert ve toplum etkileşiminden kaynaklanan problem ve ihtiyaçlara yönelmekte ve çare bulmaktadır. Sosyal hizmet, koruyucu, önleyici, geliştirici, değiştirici, tedavi edici fonksiyonlara sahip bir meslek ve disiplin olarak bu amaçlar doğrultusunda hizmet sunmaktadır.

1.10.2. Sunulan Sosyal Hizmet Çeşitleri

Kişi ve grupları sosyalleştirme, sosyal kontrol ve rehabilite ederek topluma kazandırma ve sosyal hayata aktif olarak katmayı hedeflemektedir.

Sosyal hizmet muhatap kitleye aşağıda ifade edilen alanlarda hizmet sunarak muhtaç kesimin ihtiyaçlarına cevap vermektedir.

Kişi, grup veya toplulukların yapı ve şartlarından doğan yada kendi denetimleri dışında oluşan bedensel, zihinsel, ruhsal eksiklik, fakirlik ve eşitsizliği gidermek ya da azaltmak amacına ek olarak, toplumun değişen şartlarından doğan sosyal sorunları çözümlenmek, hayat standartlarını iyileştirmek ve yükseltmek, fertlerin birbirleriyle ve sosyal çevresi ile uyum sağlamasını kolaylaştırmak amacıyla insan, şeref ve haysiyetine yaraşır eğitim, danışmanlık, bakım, tıbbi ve psiko-sosyal rehabilitasyon alanlarında ifa edilen hizmet programlarının tümü sosyal hizmet kapsamında sayılmaktadır (Seyyar, 2002, s.518).

Sosyal hizmet (sosyal çalışmacı) ilgili kesime şu alanlarda hizmet sunmaya çalışmaktadır.

Tıbbî sosyal hizmetler,

Kurumsal bakım hizmetleri,

Psiko-sosyal danışmanlık hizmetleri,

Kurumsal ıslah, rehabilitasyon hizmetleri,

Çocuk koruma ve kurumsal yetiştirme hizmetleri,

Sosyal Pedagoji çerçevesinde eğitsel destek hizmetleri,

Evlilik öncesi ve sonrasına yönelik aile danışmanlık hizmetleri şeklinde ifade edilebilir.

1.10.3. Sosyal Hizmetin Alanı/Hedef Kitle

Hedef kitle, korunmaya, yardıma, bakıma ya da desteğe herkesten daha ziyade ihtiyaç duyan, psiko-sosyal problemleri ile yalnız bırakılmaması gereken nüfus gruplarıdır. Kişi üzerinde şahsî çalışma; sosyal grup çalışması; toplum çalışması; aileye yönelik sosyal hizmetler, çocuk ve gençlere yönelik sosyal hizmetler, engellilere, bakıma muhtaçlara, uyuşturucu müptelası kişilere ve yaşlılara yönelik psiko-sosyal rehabilitasyon hizmetleri verilmektedir.

Yaşlılara bakım ve psiko-sosyal destek hizmetleri,

Tabii afetlerde mağdurlara psiko-sosyal ve ekonomik destek hizmetleri,

Aile içi sorunları olanlara sorunları giderici ve mânevî destek hizmetleri,

Engellilere yönelik meslekî programlar,

Bakıma muhtaç kimsesiz insanlara yönelik kurumsal bakım hizmetleri,

Şiddetten dolayı geçici olarak haricî barınma ihtiyacı duyan kadınlara yönelik kurumsal bakım hizmetleri,

Şiddetten dolayı aile ortamında yaşama imkânı olmayan çocuklara yönelik kurumsal bakım hizmetleri,

Alkol ve uyuşturucu madde bağımlısı olanlara tıbbî ve psiko-sosyal rehabilitasyon hizmetleri,

Özel psiko-sosyal niteliği olan hastalıklara yakalananlara rehabilitasyon hizmetleri,
Tutukevi ya da cezaevinde bulunanlar ve bunların dışarıda, işsiz ve ortada kalan ailelerine psiko-sosyal hizmetler,
Sığınmacılar, göçmenler, göçerler vb. gruplara sosyal uyum programları,
İşyeri, meslek, aile, toplum ilişkisini kurmakta güçlük çeken, stres altında olan sorunlu insanlara psiko-sosyal danışmanlık hizmetleri,
Derslerinde başarısız, toplumda kendisine istediği yeri bulamayan, boş zamanlarını değerlendirmek isteyen gençlere yönelik kurumsal eğitim desteği,
Sokak çocuklarının ıslahına yönelik kurumsal rehabilitasyon hizmetleri olarak ifade edilmektedir.

1.10.4. Sosyal Çalışmacı

Genel anlamı ile sosyal çalışmacı; Ekonomik, sosyal ve kültürel yönden sıkıntı içinde bulunan kişi, grup, aile ve topluluklara problemlerini tanıyıp çözümlenmelerinde sahip oldukları imkânları kullanma ve çevredeki imkânları araştırma ve yararlanma konularında yardımcı olan yol ve gösteren kişidir.

Her meslek gurubunun çalışma alanı ile ilgili birtakım zorlukları ve problemleri olabilir. Bir önceki bölümde sayılan dezavantajlı kesimin problemlerini gidermek ve onların hayata tutunarak problemleri çözülmüş olarak yaşama sevincini tatmasını sağlayan sosyal çalışmacıdır. Sosyal hizmet uzmanları profesyonel müdahalesini tasarlarken pek çok bilim dalı ve disiplinin ürettiği bilgilerden yararlanmak durumundadır. Sosyal hizmet bilim ve değer temeli ile birlikte bir sanattır. Sosyal çalışmacı için olmazsa olmazlardan bazıları şunlardır.

Toplumunu tanımak, kültürüne, geleneğine, dînî değerlerine yakın veya saygılı olmak etkili sosyal hizmet uygulaması için son derece gereklidir.

Sosyal hizmetin bilgi tabanını oluşturan bilim dalları ve disiplinler arasında psikoloji, sosyoloji, ekonomi, hukuk, genel insan teorisine ilişkin bilimler, halk bilim, psikiyatri gibi pek çok sosyal içerikli bilim dalları sayılabilir.

Doğal olarak, birey, aile, grup, örgüt, topluluk ve toplumların çeşitli ve birbirleri ile etkileşimli problem ve ihtiyaçları ile ilgilenen bir meslek, çok çeşitli bilgileri eklektik bir biçimde kullanmak, bu bilgileri bütüncül bir yaklaşımla ilgilendiği konuya uyarlamak sorumluluğu ve zorunluluğundadır.

Schwartz'ın terimleri ile sosyal hizmet uzmanı birey ile toplum arasında uzlaştırıcıdır. Gordon'a göre ise birey ve çevresi arasında uyum sağlar. Bartlett'e göre ise, bireyin başatma kapasitesi ile toplumun istemleri arasında denge sağlamaya yönelir (Şahin, 1999).

Sosyal çalışmacı öncelikli olarak insanın değer ve onuruna saygı duymak ve tüm sosyal hizmet müdahaleleri insan değer ve onuruna saygı temelinde değerlendirerek çalışmalarını yapmak zorundadır.

İkinci aşamada ise insanın değişme ve gelişme kapasitesine dair olan inançla hareket etmeli, sosyal hizmet müdahalelerinde insanlara her şeyden önce kapasitesi ölçüsünde, hangi şart ya da özellikte olursa olsun daha iyiye gitme bakımından önemli yetenek potansiyeli olan bir varlık olarak bakmalıdır. Şayet insanın içinde yaşadığı şartlar elverişli hale getirilirse, insan potansiyelini daha rahatlıkla ifade edip kabiliyetlerini gösterebilecektir. Bu anlamda, fert ve toplumun kendi kendine karar verme hakkının ve insan haklarının korunması, sosyal adaletin sağlanması ve geliştirilmesi, barış ve güven gibi evrensel kavramlar sosyal hizmetin son derece önem atfedip gerçekleştirmeye çalıştığı idealler ve hedeflerdir.

İnsanın değer ve onuruna saygı, insanın değişme ve gelişme kapasitesine olan inanç benimsememiş ve uygulamaya aktarılmamışsa yapılan çalışma sosyal hizmet olarak görülmediği gibi, çalışan kimseye de sosyal çalışmacı denilmeyecektir. Sosyal çalışmacının verimliliği ve başarısı donanımına, gayretine ve mesleği sahiplenmesiyle doğru orantılıdır.

BÖLÜM 2. DÜNYADA AİLE PLANLAMASI UYGULAMALARI

Aile planlaması genellikle nüfus planlamasının bir alt birimi ve öncü kuvveti olarak kabul edilmiş ve uygulanmıştır. Dünyada genel olarak uygulanan 3 çeşit nüfus politikası vardır:

A - Nüfus artış hızını azaltmaya yönelik uygulanan nüfus politikası:

Çin, Hindistan, Kenya, Endonezya gibi ülkelerde uygulanmaktadır. Bu ülkelerde çocuk ve genç nüfusun fazla olmasının birçok soruna neden olduğu ifade edilmektedir.

B - Nüfus artış hızını yükseltmek için uygulanan politika:

ABD, Kanada ve Avrupa ülkeleri gibi nüfusu özellikle genç nüfusu hızla azalan ülkelerde uygulanmaktadır. Bu ülkelerde üretici nüfusun azalması yaşlılık sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu ülkelerde gelecekle ilgili tehlike çanlarının çaldığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

C - Nüfusun nitelik ve niceliğini iyileştirmek amacıyla uygulanan nüfus politikası; özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanır. Bu ülkelerde bir taraftan aile planlaması ile nüfus artış hızı düşürülmeye bir taraftan da nüfusun nitelik ve niceliği iyileştirilmeye çalışılmaktadır. Bu politikanın gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelere âdeta dayatıldığını ifade etmek yanlış bir tespit olmayacaktır. Gelecek başlıklarda söz konusu ülkeler ve izledikleri politikalar incelenmeye çalışılmıştır.

2.1. Gelişmiş Batı Ülkelerinde Aile Planlaması

Batıda endüstri çağına giren ülkelerde aşırı doğurganlığın kontrolü bir halk hareketi olarak 19. yüzyılda başlamıştır. Halka aile planlaması yöntemlerinin öğretilmesini ilk savunan kişi bir İngiliz papazı olan Jeremy Bentham'dır. Richard Carlile'de aile planlaması yöntemlerini öğreten bir kitap yayınlamıştır. Dünyada ilk aile planlaması kliniği 1882 yılında Hollanda'da kurulmuştur (Fişek, 1998).

Batı Avrupa ülkelerinin hemen hepsi sanayileşmelerini tamamlamış ve refah seviyelerini yükseltmiş ülkelerdir. Bununla birlikte sanayileşmiş batı ülkeleri ve ABD'de nüfus artışı yavaşlamış hatta durma noktasına ve -eksiye düşmeye- başlamış, eski doğu bloğu ülkeleri ve Rusya'da ise, çöken ideoloji ve ekonomisiyle birlikte, nüfus artışı da durma noktasına gelmiştir. Günümüzde birçok Avrupa ülkesi ciddi demografik sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bunların en önemlileri arasında, doğurganlık oranlarının, evliliklerin, evli çiftlerin sahip olduğu çocuk sayılarının azalması ve bunlara ilaveten, tek başına yaşam biçimlerinin, boşanmaların, evlilik dışı ilişkilerin artması bulunmaktadır. Bu ülkelerdeki problem sadece doğum oranlarının düşmesi değil, buna bağlı olarak önemli oranda yaşlanmanın da artmış olmasıdır.

Avrupa ülkelerinde 1820 yılında kaba doğum oranı binde 38 iken bu durum 1880 yılına kadar hiç değişmemiş, bu tarihten itibaren 1920 yılına kadar binde 30'a kadar düşmüştür. 1930 da ise bu oran binde 15'e düşmüştür. ABD' de ise aynı yıllarda kaba doğum oranı binde 55 iken, bu oran devamlı düşerek 1930'da binde 20 düzeyine inmiştir (Baran,1976: 14).

Bu durum gelişmiş ülkeleri endişeye sevk etmiş ve nüfus ve artışı için farklı arayışlara mecbur etmiştir.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda Avrupa'ya hâkim olan Merkantilizm, nüfus artışını teşvik edici bir rol oynamıştır. Bekârların bazı işlere tayin edilmemesi, genç yaşta evlenenlere vergi kolaylıkları gösterilmesi, hatta para yardımıyla bulunulması ve fazla çocuğa sahip kimselerin vergiden muaf tutulması, ülke dışından içeriye göçlerin teşviki, buna karşılık ülke içinden dışarı göçlerin yasaklanması, nüfus artışını teşvik gayesiyle başvurulan çareler olarak sayılabilir.

Ayrıca XX. yüzyılda, emperyalist bir gaye güden Hitler Almanyası, Musolini yönetimindeki Faşist İtalya, nüfus artışını teşvik edici bir siyaset uygulamışlardır. Adolf Hitler'in *arı ırk/nüfus geliştirme* projesi de üzerinde durulması gereken bir başka önemli husustur.

Günümüzün refah düzeyi yüksek, gelişmiş batı ülkeleri, sanayileşmenin ilk yıllarında, XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın ilk yarısında hızlı bir nüfus artışına sahne olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında, barışın tesisi ile sağlanan iktisadî ve teknolojik gelişmelerle refah düzeyinin artması sonucunda nüfus artışının azalmaya başlaması ve hatta bazı Batı Avrupa ülkelerinde nüfus artışının durması, bu ülkeleri, nüfus artışını teşvik eden bir siyaset izlemeye yöneltmiştir. Bu ülkelerde, nüfus artışının durma noktasına gelmesi ve nüfusun yaşlanmakta olması, siyasî, ekonomik ve sosyal bakımdan birçok olumsuz sonuçlar doğuracağı endişesine sevk etmiştir. Fransız Nüfus Bilimci Alfred Sauvy, "*Çoğalmak ya da yaşlanmak; bunlardan birini seçmek gerekiyor*" derken, Batı Avrupa ülkelerinin endişelerini bir cümle ile özetlemektedir (Heymann, P.-Pericard, F. (1983).

Avrupa'da 20. yüzyılın ortalarına kadar nüfus artışı teşvik edilmiştir. Örneğin İngiltere'de şöyle bir düşünce gelişmiştir. "İngiliz erkekleri evlenince en az üç çocuk ister, biri kendisi, biri karısı, biri de vatanı için". Bu ve benzeri düşünceler sadece İngiltere değil, tüm dünyada yaygındı. Bu düşüncelerin sonucunda 19. yüzyılın başında İngiltere'nin nüfusu 9.2 milyondan, yüzyılın sonunda 36.1 milyona çıkmıştır. Aynı dönemde Almanya'nın nüfusu da 24 milyondan, 64 milyona yükselmiştir. Birinci Dünya Savaşı öncesi "Almanlara karşı nasıl başarılı oluruz?" sorusuna Fransa'nın eski bakanlarından Landry'nin verdiği cevap manidardır. Landry 1871'de Almanların miktarına yakın olan Fransa'nın nüfusu o zamandan beri Almanlara paralel olarak artsaydı 1914 senesinde savaş başladığı zaman askeri vaziyetimiz başka olur, savaş çıkmazdı şeklinde bir tezi savunmuştur (Semiz, 2010: 428).

Avrupa Topluluğuna üye 15 ülke nüfusunun 1965'den bu yana daha az arttığı ve biraz daha fazla yaşlandığı endişe ile ifade edilirken; doğumu teşvik edici önlemler üzerinde durulmuştur. 1982'deki Avrupa Nüfus Kongresi, bu endişeyi şöyle ortaya koymuştur: "Doğum oranının yüksek düzeyini koruduğu birkaç ülke dışında, Avrupa'da nüfusun bugünkü durumunun en belirgin yönü, doğum oranının önemli derecede düşmesidir. Bugünkü doğurganlık düzeyi, pek çok devlette, uzun vadede nüfusun yerinin doldurulmasını sağlamaya artık yetmemektedir" (Heymann - Pericard, 1983:11).

1965’den bu yana Avrupa, nüfus yönünden tam bir geçiş dönemi yaşamaktadır. Düşük düzeyde doğurganlıkla düşük ölüm oranının hemen hemen dengelendiği bir düzeye geçmektedir. Bu da demek oluyor ki genç nüfus azalırken yaşlı nüfus artmaktadır.

“Yani Katolik dünyasının dini lideri Papa Françesko’nun, Corriere della Sera Gazetesi’ne verdiği röportajda Avrupa’yı *“kısır bir kadına”* benzetmesi son derece önemli ve gerçeği ifade eden bir tespittir. Yine Papa Françesko, Kasım 2014’te Avrupa Parlamentosu’nda yaptığı konuşmasında *“yorgun Avrupa’nın artık doğurganlığını ve enerjisini kaybetmiş yaşlı bir büyükanneye benzediği”* şeklindeki sözleri, gerçeği bütün açıklığı ile ortaya koyarken Avrupalı liderleri de kızdırmaktadır” (Yeni Şafak, 2016).

“Bugün Avrupa Birliği’nin bir üyesi olan ve 1960’da bu kıtanın geri kalmış ülkesi konumunda bulunan Portekiz’de doğum oranı, ‰24 ile yüksek bir düzeye ulaşmışken 1992’de bu oran ‰12’ye 2004’de ‰10.9’a gerilemiştir. 2045-2050 dönemi tahminlerine göre Portekiz’de kaba doğum hızının ‰7.9 olması tahmin edilmektedir. Diğer Avrupa ülkelerinde de 1960-2004 yılları arasında, doğum oranlarında önemli düşüşler kaydedilmiştir” (Heymann - Pericard, 1983).

Tablo 4. AB Ülkelerinin Nüfus Artış Hızı, Yüz ölçümü, Nüfus Yoğunluğu

YIL	Ülke Kodu	Ülke Adı	Nüfus artış hızı (yıllık, ‰)	Yüz ölçümü (Kilometre kare)	Nüfus yoğunluğu
2014	AT	Avusturya	0,65	82531	103,4
2014	BE	Belçika	0,38	30280	370,7
2014	BG	Bulgaristan	-0,54	108560	66,6
2014	CZ	Çek Cumhuriyeti	-0,04	77230	136,1
2014	DE	Almanya	0,3	348540	232,1
2014	DK	Danimarka	0,44	42430	132,9
2014	ES	İspanya	-0,46	500210	92,8
2014	FR	Fransa	0,43	547557	120,9
2014	GB	İngiltere	0,63	241930	266,6
2014	GR	Yunanistan	-0,64	128900	85
2014	HR	Hırvatistan	-0,45	55960	75,7
2014	HU	Macaristan	-0,32	90530	108,9
2014	İT	İtalya	1,81	294140	208,5

2014	LU	Lüksemburg	2,31	2590	214,7
2014	NL	Hollanda	0,3	33670	500,6
2014	PL	Polanya	-0,12	306210	124,1
2014	PT	Portekiz	-0,57	91600	113,5
2014	RO	Romanya	-0,36	230030	86,6
2014	SE	İsveç	0,92	407340	23,8
2014	SL	Slovenya	0,11	20140	102,4
2014	SK	Slovakya Cumhuriyeti	0,09	48088	112,7

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> / Dünya Bankası- WDI 2015.

Avrupa Konseyi'nin Federal Almanya temsilcisi Parlamenter Wilfried Böhm,1986 yılında yayınlanan bir makalesinde, “Başlangıçta **“çocuk çağı”** olarak nitelendirilen çağımız, bugün **“yaşlılar çağı”** diye çağrılmaya layıktır.” diyerek, Avrupa'nın yaşlanması konusunda duyduğu endişeyi dile getirmektedir (Böhm, 1986).

“Avrupa Birliği'ndeki demografik duruma ilişkin olarak hazırlanan bir rapor, 1995'de 76,3 milyon olan 60 yaşın üstündeki nüfusun, beklenmedik gelişmeler olmadığı takdirde, 2006 yılından sonra hızla artarak 2025'de 113,5 milyona ulaşacağını gösteriyor. Aynı dönem içinde 20 yaşından genç kişilerin sayısında 9.5 milyon yaklaşık % 11 oranında azalma görülecektir. Avrupa Birliği'nde 1960'da medyan yaş 32 iken (yani nüfusun 32 yaştan genç ve yaşlı kesimlerinin sayısı birbirine eşitti) 1995'de 36'ya çıkmış ve 2025 de ise, 45'e yükseleceği hesap ve tahmin edilmektedir” (Tandoğan, 1998).

Nüfusla ilgili ortaya çıkan bu tablo, Avrupalı yöneticileri ve düşünürleri, haklı olarak endişeye sevk etmektedir. Bu endişeyi Avrupalı iki araştırmacı, *“Topluluk ülkelerinin çoğunda görülen doğum azalması ve nüfusun yaşlanması, Avrupa'nın geleceğini nüfus yönünden olduğu kadar sosyal ve ekonomik bakımdan da tehlikeye sokmaktadır”* ifadesi ile kaygılarını dile getirmektedirler. Aynı yazarların şu cümleleri de, Avrupa'nın durumunu ortaya koymasına bakımından ilginçtir. *“Tarihin yakın dönemi içinde Avrupa, çevresinde hala genç bir dünya bulunan “yaşlı bir hanıma” benzemektedir”* (Heymann - Pericard, 1983, s.11).

Avrupa Birliği ülkelerinde doğal nüfus artışının durma noktasına gelmesi, hatta bazı ülkelerde azalmaya başlaması ve nüfusun yaşlanması, şüphesiz bu ülkelerin sanayileşmiş ve gelişmiş ekonomileri, eğitim durumları ve sosyal yapıları ile yakından ilgilidir. Bunun yanında Avrupa ülkeleri, ileride ortaya çıkacak sakıncaları aza indirmek, nüfus artışını teşvik etmek gayesiyle ciddi çalışmalar yapmaktadırlar.

Doğum oranındaki azalmaya ve nüfusun yaşlanmasına karşı mücadele etmek üzere Avrupa Birliği ülkelerinin çoğu tarafından alınan ya da alınması öngörülen önlemleri, ana hatları ile şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Her şeyden önce Devletlerin bu işin farkına varıp meselenin ehemmiyetini ve ciddiyetini kavramış olmaları başlı başına bir gelişmedir.
- Çocuğun ve özellikle üçüncü çocuğun doğumuna bağlı ekonomik yüklerin tamamının devlet tarafından karşılanması,
- Çalışan aile üyelerine, özellikle de kadınlara, işleriyle çocuklarının eğitimini bağdaştırma imkânı sağlamak amacıyla zamanın ayarlanması,
- Nüfus gerçekleri ve bugünkü kuşakların yarının kuşaklarına karşı olan sorumluluklarına ilişkin aydınlatıcı bilgiler verilmesi,
- Aileler ve özellikle anne için çalışma şartlarının uygun hale getirilmesi,
- Aile ortamının tekrar işlerlik kazanması ve birlikteliğin sağlanması,
- Çocuk yardım paralarının cazip hale getirilmesi ve diğer sosyal hakların artırılarak çocuk yapmanın cazip hale getirilmesi, şeklinde özetlenebilir.

2.1.1. Doğurganlığı Etkileyen Faktörler

Ailelerin çocuk sayısında ve doğumlarla ilgili kararlarda çok sayıda faktörün doğrudan etkisi vardır. Bunların başlıcaları kültürel ve ahlaki değerler, dini inanışlar, mali imkânlar, eğitim düzeyi ve sosyal çevre olarak sayılabilir.

Bir ülkede nüfusun dengeli bir şekilde seyri ve gelecek nesillere sağlıklı bir nüfus yapısı bırakmak için kadın başına ortalama doğum sayısı 2,2 olmalıdır. Bu sayının altına düşen ülkelerde gelecekte nüfus azalması kaçınılmaz bir sonuçtur.

Avrupalı çiftlerin kendi hayatlarını kısıtladığı gerekçesiyle çocuk sahibi olmaktan geri durması hükümetlerin üzerine kâbus gibi çökmüş durumdadır. Avrupalıların bu tercihleri sebebiyle AB nüfusu 2050 yılında 30 milyon azalarak, işgücü de %18 kayba uğrayacağı tahmin edilmektedir. Bu durum AB liderlerini ailelere ve vatandaşlarına *“daha fazla çocuk yapın”* çağrısına sevk etmektedir. Almanya eski Başbakanı Schröder, Fransa eski Cumhurbaşkanı Chirac ve yine İspanya eski lideri Zapatero'nun AB Komisyonu'na konuyla ilgili gönderdikleri mektuplar da, işin ciddiyetini anlatmaktadır.

AB Hükümetleri ailelere doğurganlığı arttırmak için birbirinden ilginç fırsatlar sunmakta âdeta birbirleri ile yarışmaktadırlar.

2.1.2. Batıda Aileye Doğum Teşvikleri

Dünya Bankası'nın verilerine göre, birçok Avrupa ve Doğu Asya ülkesinde doğum oranları her geçen gün çok ciddi düşüşler yaşamaktadır.

Genç nüfus ve toplam nüfuslarının azalmasından endişe eden birçok ülke; farklı teşvik yöntemleriyle, doğum oranlarını artırmak için çaba harcamakta ve bazen hükümet, bazen de özel şirketler devreye girmek suretiyle birbirinden ilginç ve cazip teşvik ve tavsiyelerde bulunmaktadırlar.

2.1.2.1. Almanya’da Aile Planlaması ve Doğum Teşvikleri, Aile Yardımları, Gebelik ve Doğum İzni

Almanya, AB’nin en büyük ekonomik gücü ve lokomotif konumunda bir ülkesidir. Doğurganlık oranı artmazsa bu yüzyılın sonunda nüfusu 81,5 milyondan 24 milyona düşeceği tahmin edilmektedir. Hükümet doğum artışını sağlamak ve teşvik etmek için bir dizi imkânlar sunmakta ve çocuk yapmayı cazip hale getirmektedir. Federal hükümet ve Eyaletler doğan çocuklara ve bakım için annelere ailenin gelir durumuna göre; “Analık Parası /Doğum/Bakım Parası (*Mutterschaftsgeld*) ödemektedir. Miktarı ailenin bu tarihe kadarki gelirinin üçte ikisi kadardır. En az 300 ve en fazla 1.800 Euro’dur. (www.arbeitsagentur.de).

Anne ve baba ebeveynlik iznini paylaştığı takdirde, birlikte en fazla 14 ay boyunca para almaktadırlar. Bu durumda ebeveynlerden biri tek başına en fazla 12 ay ebeveynlik parası alabilmektedir. Tek başına çocuk yetiştiren ebeveynler 14 ayın tamamında para alma hakkına sahip bulunmaktadır.

Kadınların hem çocuk sahibi olup, hem de çalışabilmesi için yuvaların çoğu ücretsiz hizmet vermektedir. İlk iki çocuğun her biri için ayda 194 Euro çocuk parası (*Kindergeld*), üçüncü çocuk için 200 Euro ve bundan sonraki her çocuk için 225 Euro ödenmektedir. Çocuk parası için İş Bulma Ajansının (*Agentur für Arbeit*) Aile Sandığına başvuruda bulunulması gerekmektedir. Ek olarak ailelere gelir vergisi üzerinden çocuk başına vergi muafiyeti sağlanmaktadır (www.bamf.de, 2016). Bu yardımlara ek olarak ailenin gelir seviyesi düşük ise Ek-Çocuk Parası (*Kinderzuschlag*) yardımı alabilmekte, bir çocuk için aylık 140 € ek çocuk parası ödenmektedir” (www.arbeitsagentur.de).

Anne adayının sürekli bir işi varsa doğumdan önce gebelik iznine (*Mutterschutz*) çıkabilir; yani çalışması gerekmez. “Çoğu meslekte bu süre, doğumdan önce 6 haftadır. Doğum izni (*Mutterschutz*) toplamda en az 14 haftadır, ihtiyaca göre süre uzatılabilir ve bu süre içinde işveren (*Arbeitgeber*) işten çıkartamaz. Gebelik izninden (*Mutterschutz*) doğum iznine (*Elternzeit*) çıkabilir: Anne, çocuk 3 yaşına gelinceye kadar evde kalabilir. Üç yıldan sonra işine geri dönebilir. Doğum izninde (*Elternzeit*) ilk 12 ay boyunca aile yardımı (*Elterngeld*) alınmaktadır” (<http://www.goethe.de>).

Çocuk Yardımı; Alman Devleti düşük gelirli ailelere çocuk yardımı yaparak da destekler. Bunun için şu şartların olması gerekmektedir:

- Çocukları bekâr ve 25 yaşın altındaysa ve ebeveynleriyle aynı evde yaşıyorlarsa,
- Gelirleri ve varlıkları ebeveynlerin asgari geçimini güvenceye almakla birlikte çocukların geçimini sağlayamıyorsa,
- Sosyal yardım ya da işsizlik parası II (*Arbeitslosengeld II*) alma hakları yoksa,
- Çocuk yardımının tutarı, ebeveynlerin gelirine ve varlıklarına göre belirlenir ve çocuk başına aylık azami 140 Euro’dur.

Eğitim ve Katılım Ödemeleri; Çocuk yardımı ya da konut parası alan kişiler, 1 Ocak 2011'den bu yana eğitim ve katılım ödemeleri alma hakkına da sahiptir. Bu haklar aşağıdakileri içerir:

- Okul ya da çocuk bakım kurumunun bir günlük gezileri,
- Okul ya da çocuk bakım kurumunun birkaç günlük sınıf gezileri,
- Okul ihtiyaçları için yılda 100 Euro,
- Öğrencilerin yol paralarına katkı,
- Makul ölçüde eğitim teşviki,
- Okulda, çocuk bakım kurumunda ya da yuvada öğle yemeği,
- Topluluk içinde sosyal ya da kültürel hayata katılımı ilgili ödemeler.

Eğitim ve katılım ödemelerinden yerel yönetimler, yani şehir, ilçe ya da belde belediyesi sorumludur (<http://www.bamf.de/TR>).

2.1.2.2. Fransa'da Aile Planlaması ve Doğumu Teşvik Edici Aile Yardımları

Çocuk sahibi kadınlar 4 ay "*tam maaşlı bebek izni*" alabilmektedir. Çocuklu ailelere ulaşım, konut ve eğitim, alanlarında büyük fırsatlar sunulmaktadır. Hükümet, "**3 çocuk sahibi olun otomobiliniz bedavaya gelsin**" çağrısı yaparak üç çocuk sahibi olmayı teşvik etmektedir. (<https://groups.google.com/forum>). Fakir ve zengin ayrımı yapılmadan herkese tek çocuk için 320 €, iki çocuk için 430 €, 3 çocuk için de 540 € yardım verilmektedir. Bu yardımlar, üniversiteyi bitirene kadar devam etmektedir.

Doğum primi: Çocuğun doğumuna bağlı olarak yapılacak olan harcamalara destek olmak amacıyla hamileliğin son dönemlerinde verilen primdir. Bu yardımdan yararlanmak isteyen anne adaylarının doktordan hamilelik raporu alması gerekmektedir. İlk çocuk için başvuru yapan tek gelirli ailelerin 34 bin 819 Euro, ebeveynlerin ikisi çalışıyorsa 46 bin Euro'dan az gelire sahip olması aranan şartlar arasında bulunmaktadır. Bu kriterlere uyan aileler, doğan her çocuk için 923 Euro para alma hakkına sahip olmaktadır. Aile yardımı ise hamileliğin 7'nci ayında ödenmeye başlamaktadır (<http://www.fransavizeofisi.com/fransa>).

Doğum sonrası yardımları: Doğum primi alma hakkına sahip olanlar, bebek üç yaşına gelene kadar ayda 184 Euro yardım alabilmektedir. Çocuğuyla ilgilenmek için işinden ayrılmak isteyenler için de CAF'ın (*Caisse d'Allocations Familiales/ Aile Yardımı Kurumu*) da bir yardımı mevcuttur. Bu yardımdan faydalanmak için, ilk çocuk için doğumundan önceki 2 yılda, ikinci çocuk için 4, üçüncü çocuk için ise son 5 yılda annenin en az 32 ay çalışmış olması gerekmektedir. Ebeveyn işini tamamen bırakırsa 572 €, çalışma saatlerini yarıdan fazla azaltırsa 435 €, çalışma saatlerini yüzde 20 ila 50 arasında azaltırsa aileye 329 € yardım verilmektedir (<https://www.migreat.fr/tr>).

2 veya daha fazla çocuğa sahip olanlara yardım: 20 yaşından küçük iki veya daha fazla çocuğu olanlar da aile yardımından yararlanabilir. İki çocuklu aileye 128, üç çocuklu aileye 293, dört çocuklu aileye ise 458 € yardım verilmektedir. Dört çocuktan sonra ise

20 yaşından küçük her çocuk için 164 € ek yardım yapılmaktadır (<https://www.migreat.fr/tr>).

Yaş arttıkça ailelere ek yardımlar da artmaktadır: İki çocuk için yardım alan ailelere 14 yaşını geçen çocuk için 36 Euro, 16 yaşını geçen çocuk için ise 64 Euro ek yardım yapılmaktadır. İki'den fazla çocuğun yardım aldığı ailelerde ise 64 Euro olan ek yardım 14 ve 16 yaşlarını geçen her çocuğa verilmektedir (<https://www.migreat.fr/tr>).

Üç çocuklu ailelere ilave yardım: Çocuk başına verilen ek yardımlar dışında üç (veya daha fazla) çocuğa sahip olan ailelere ilave yardımlar yapılmaktadır. Bu yardım verilirken ailenin yıllık geliri dikkate alınmaktadır. Ebeveynlerden her ikisinin de çalıştığı ailelerde yıllık gelirleri 44 bin 772 Euro'dan düşük olanlar, ebeveynlerden yalnız birinin çalıştığı ailelerde de yıllık geliri 36 bin 599 Euro'dan düşük olanlar bu yardıma hak kazanmaktadır. Üçten fazla çocuğa sahip ailelerde bu rakamlar çocuk başına 6 bin 100 Euro artmaktadır. Dolayısıyla dört çocuklu, iki ebeveynin çalıştığı bir ailede, yardımdan yararlanabilmek için, yıllık gelirin 50 bin 870 Euro'dan az olması gerekmektedir. Bu kriterlere sahip ailelere çocuklar için yapılan aile yardımına ek olarak 167 € verilmektedir (<https://www.migreat.fr/tr> 2016).

2.1.2.3. Diğer Bazı Avrupa Ülkelerinde Aile Planlaması ve Doğumu Teşvik Edici Aile Yardımları

İtalya: İtalya'nın ortalama binde 2'lik yıllık artışla 2016 tahmini nüfusu 62 milyondur. 2050 yılına kadar 41 milyona düşeceği ifade edilmektedir. Uzmanlar bu durumu Roma İmparatorluğu'nun çöküşüne benzetmektedir. Çocuk doğuran her kadına 1000 Euro, 2 ve daha fazla çocuk sahibi olan ailelere ise 5 yıl içerisinde 10 bin Euro "*bonus*" verilmektedir.

İspanya: Çocuk sahibi olan aileler, yılda çocuk başına 1000 Euro daha az vergi ödemektedir. Hükümet, "*Bir kendiniz, bir eşiniz, bir de ülkenizin geleceği için 3 çocuk yapın!*" sloganıyla çiftlere çocuk başına yılda 3 bin dolar ödemeyi taahhüt etmektedir (<http://www.ozgunsosyaldusunce.com>).

İsveç: Çocuk doğuran kadına 15 ay maaşlı izin vererek, AB ülkeleri içerisinde hükümet teşviklerini en iyi uygulayan ülke konumunda bulunmaktadır. 1999 yılında %1.5 olan doğurganlık oranı hükümetin aldığı "rüya gibi" önlemlerle %1.71'e kadar yükselmiştir.

İsveç hükümeti çocuk sahibi olan annelere 15 ay maaşlı izin imkânı tanımakta olup, bu süre içinde ayrıldıkları işlerinden aldıkları maaşın %80'i kendilerine ödenmektedir. Babalar ise çocuklarıyla vakit geçirebilmek için hafta içi bir gün yine maaşlı izin yapabilmektedir. Ayrıca doğan her çocuk için aileler 105 Euro'dan başlayan devlet yardımı almaktadır. Çocuk hasta olduğunda da annenin 4 ay boyunca maaşlı izin kullanma hakkı mevcuttur. Diğer Avrupa ülkeleri de benzer yardım ve teşvikler yapmaktadırlar (<https://www.isvegundemi.com>).

AB'ye milyonlarca göçmen nüfus gerekmektedir. Aslında bütün bu önlemler ülkelerin gelecekteki ekonomik durumlarını etkilemesi açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü genç işgücünün tek alternatifi, ülkeye çok sayıda göçmen girişini kabul etmekle mümkün olacaktır. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan araştırmaya göre AB genelinde

doğurganlık oranında değişme olmazsa çalışan-emekli oranının korunabilmesi için 25 yıl içerisinde milyonlarca göçmen nüfus alınması gerekmektedir.

Doğum oranlarındaki azalma ve sosyal yapıdaki gelişmelerle birlikte, Avrupa'nın dünyadaki demografik ağırlığı giderek azalan bir seyir takip edecektir. Nitekim 1850'de dünya nüfusunun %17'sini oluşturan Avrupa'nın bu oranı, 1950'de %21,7'ye, 2005 yılı itibariyle ise %11,3'e gerilemiştir. Bu sürecin gelecekte de bu yönde devam edeceği ve Avrupa nüfusunun 2050 yılında dünya nüfusunun %7,2'sini oluşturacağı tahmin edilmektedir (<http://dergipark.gov.tr>).

Bütün bu gelişmeler Avrupa için nüfus bakımından tehlike çanlarının çaldığının açık bir işareti olarak görülebilir. Sunulan reçetelerin ne kadar fayda sağlayacağını zaman gösterecektir.

2.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Aile ve Nüfus Planlaması

Bugün dünya ülkelerinin kabaca *gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler* diye adlandırılması genel kabul görmüş bir ayırımdır.

Gelişmekte olan ülkeler terimi nispeten yeni bir terimdir. Aynı olguyu anlatmak için önceleri *geri ülkeler (bölgeler)* denirken sonraları *azgelişmiş ülkeler* terimi buna tercih edilmiştir. "II. Dünya Savaşı sonrası dünya gündemine giren bu terim gerçekte, sanayi devrimini gerçekleştirip diğer ülke kaynaklarını sömüren ülkeler ile kaynakları batı ülkelerine aktarılan ve sömürülen ülkeler arasındaki ayırımı tanımlamaktadır" (Kuyucuklu, 1982: 129).

Tahdit politikaları *anti-natalist* caydırıcı nüfus artış hızını azaltmayı amaçlayan politikalarlardır. Bu politikaların uygulanmasında, resmî ve özel aile planlaması çalışmaları desteklenmektedir. "Kürtajın serbest bırakılması, evlenme yaşının yükseltilmesi, az çocuğu olanların çeşitli imkânlardan yararlanması, sosyal güvenlik hizmetlerinin sağlanması vb. teşvikler bu politikaların ilk akla gelenleridir." (Özyekün, 1979, s.19).

Gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelerdeki aile planlaması ve teşvikleri, devlet ve destek verdiği kuruluşların, doğum potansiyelini azaltmak için, öncelikle kısırlaştırma ve diğer doğum kontrol araçlarını tek yönlü propaganda ile kamuoyuna benimsetmeye çalışmaları, bu politikaların zorlayıcı nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır. Tek yönlü politika ile toplumun ve ana-baba aday fertlerin beyinleri yıkanmaktadır. Gerekliğinde çok rahat bir şekilde kürtaja başvurularak gebelikler sona erdirilmekte ve bebekler dünyaya gelmeden hunharca katledilmektedir. Bu politikaların uygulamalarını Çin, özellikle Doğu Türkistan'da gerçekleştirmektedir. Ve yine benzer uygulamaları Hindistan ve bir kısım ülkelerde zaman zaman görmek mümkündür. Hâlbuki bu politikalar, amaçları nesilleri korumak olan ilahî dinlere ve 1968 yılında Tahran'da yapılan *İnsan Hakları Konferansı*'na aykırıdır.

Konu ile ilgili başka bir husus, batı teşvik politikalarında kendi halklarına ödüller ve maddi destek verirken, gelişmekte olan ülkelerde de tahdit/sınırlayıcı politikalara ödüllendirme ve yardım yapmaktadır. Ödüllendirme, iş ve lojman tahsisatının az çocuklu ailelere verilmesi, çok çocuklu aileler için bu imkânların kısıtlanması vb. şekillerde de olabilmektedir.

Günümüzde gelişmekte olan ülkeler, nüfus artışları en hızlı olan ve toplam dünya nüfusunun çoğunluğuna sahip olan ülkelerdir. Dünya nüfus artış hızı %1.7, gelişmekte olan ülkelerin nüfus artış hızının ise % 2.4 olması, dünyadaki nüfus artışının bu ülkeler tarafından sağlandığını ortaya koymaktadır. Bu ülkeler yıllık 97 milyonluk dünya nüfusu artışının, %75'ni karşılamaktadır. Bu gerçek, dünyada artan nüfusun daha çok gelişmekte olan ülkelere kaynaklandığı hakikatini ortaya koymaktadır (Saraç, 1997: 96).

Ancak bu ülkelerin kahir ekseriyetinde çeşitli sebeplerle ekonomik yatırımlar nüfusla orantılı olmadığından dolayı açlık, işsizlik ve sağlık gibi problemler, hayatı tehdit eden problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ülkelerin geri kalması ve ekonomik olarak sıkıntı çekmelerinin en önemli sebebi olarak batının sömürsü görülmektedir. Yer altı kaynakları tamamen batıya transfer edilmiş, insanlar cahil bırakılarak köleleştirilmiş ve kendi ülkelerinin kaynaklarından mahrum kalarak açlığa ve işsizliğe mahkûm edilmişlerdir. Yaşadıkları coğrafyanın yüzölçümüne göre bakıldığında nüfus sayısı oldukça az olmasına rağmen, işçi istihdamı ve ekonomik yatırımlara göre değerlendirildiğinde nüfusun fazla olduğuna hükmedilmektedir. Oysa kendi kaynakları kendi ülkelerine yatırım olarak dönse, işçi istihdamı hususunda, yatırımlar ve sağlık konusunda problemsiz ve müreffeh bir hayatın olacağı aşikârdır. Zira büyük ölçüde, bu ülkelerin kaynaklarıyla müreffeh bir hayat süren batı bunun en bariz bir örneğidir.

Gelişmiş ülkeler menfaatlerinin olduğu her yerde ve her zaman çifte standart uygulamışlardır. “Gelişmiş ülkelerin ortaya koyduğu bir başka çifte standart ise kaynakların küresel kullanımı (global resourcing) tezi ile ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin hammadde ve doğal kaynaklarının kendi ülkelerine transferi için gümrük duvarlarının kaldırılması konusunda liberal anlayışa sahip olurken, gelişmekte olan ülkelerin en önemli varlıklarından biri olan insan gücünün global dolaşımı konusunda aynı liberalliği göstermemeleridir” (Kurtulmuş, 1998).

Gelecekte de dünya nüfusunun çoğunluğunu geliştirmekte olan ülkeler oluştururken, gelişmiş ülkelerdeki nüfusun azalma trendi artarak devam edecektir. Bu husus batıyı iyice tedirgin etmektedir. Nitekim Harvard Üniversitesi Nüfus Etütleri Merkezi öğretim üyelerinden Prof. Nichols Eberstood ABD ordusuna verdiği konferansta, “Dünyadaki nüfus artışı şimdiki haliyle sürer ve durum iki nesil daha devam ederse, bunun milletler arası siyasi düzen ve dünya dengesine yansımaları müthiş olacaktır.

Bu eğilimler, ABD ve batılı müttefiklerinin gelecekteki güvenliğini, önceki neslin yaşadığı soğuk savaş tehdidinin daha büyük bir tehdit ile milletlerarası kutuplaşma meydana getirebilir” (Karatay,1992).

“AB eski dış politika ve ortak güvenlik temsilcisi Jawe Salona Türkiye'nin sadece Müslüman olması değil nüfusunun kalabalık olması da endişeye sebep olmaktadır” (Yeni Söz Gazetesi, 2017), sözü de bu meyanda çok şeyi açıklamaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artışları nedeniyle, dünya hâkimiyetleri tehlikeye giren ve geleceklerinden endişe duyan gelişmiş ülkeler, Malthus'un teorisine yeniden sahip çıkmışlar ve bu teorinin gereği politikaları daha şiddetli ve insanlık dışı bir şekilde üçüncü dünya ülkelerinde uygulama çalışmalarına hız vermişlerdir.

Söz konusu ülkeler tüm insanlığın geleceğini düşünmeye davet edilmekte ve kendilerinden nüfus artışlarını azaltmak/durdurmak hususunda fedakârlık yapmaları beklenmektedir. Üstelik de kendilerinin nüfus artışı yönünde teşvik politikalarını benimseyip uyguladıkları bir dönemde (Zaim,1973). “Zaten, merkezi New York’ta bulunan Population Concil tarafından üçüncü dünyanın gelişen ülkelerine, doğum kontrol ve nüfus planlaması fikrini telkin edici, çok sayıda kitap ve dergi ücretsiz olarak gönderilmekte ve parasal yardımlar yapılmaktadır” (Zaim, 1986: 101).

Buradan hareketle Tuncer, (1976), nüfus konusundaki tartışmaların ideolojik yönünün de olduğu unutulmamalıdır derken “müreffehler, sefaletli bir dünyada yaşamak istemezler. Bugün yüksek bir yaşama düzeyine sahip bireylerin oluşturduğu toplumlar, aşırı sefaletin yaygın olduğu bir dünyada yaşamın yalnız ekonomik ve sosyal aynı zamanda siyasi sonuçlar doğurabileceklerini de bilmektedirler” tespitini yapmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin çoğu Müslüman ülkeler (Türkiye, Pakistan, Endonezya, Mısır gibi) olması dolayısıyla buralarda uygulanan nüfus politikası daha sinsi ve daha bilinçli ve planlı bir şekilde devam etmektedir.

Tablo 5. Bazı Ülkelerin Yüzölçüme göre nüfus yoğunluğu

Sayı	Ülke / Bölge	Nüfus	Yüzölçümü (km ²)	Yoğunluk (km ² ye)
	Dünya	7.198.718.900	148.940.000	48,33
1	Macau (Macau)	624.000	29,2	21.369
2	Monaco	36.950	1,95	18.948
6	Vatikan	800	0,44	1.818
7	Hollanda	16,423,431	41,528	395
8	Belçika	10,419,050	30,528	341
9	Japonya	128,084,700	377,873	339
10	Hindistan	1,103,371,000	3,287,263	336
11	İsrail	7,180,000	22,072	325
12	Birleşik Krallık	60,776,238	242,900	246
13	Almanya	82,689,210	357,022	232
14	Pakistan	157,935,100	796,095	198

Sayı	Ülke / Bölge	Nüfus	Yüzölçümü (km ²)	Yoğunluk (km ² ye)
15	İtalya	58,092,740	301,318	193
16	İsviçre	7,252,331	41,284	176
17	Çin Halk Cumhuriyeti	1,323,324,000	9,596,961	138
18	Danimarka	5,471,590	43,094	127
19	Endonezya	222,781,500	1,904,569	117
20	Türkiye	77,695,904	783,562	100
21	Avusturya	8,189,444	83,858	98
22	Yunanistan	11,119,890	131,957	84
23	Malezya	27,250,370	329,847	77
24	Mısır	74,032,880	1,001,449	74
25	Fas	31,478,460	446,550	70
26	Bulgaristan	7,725,965	110,912	70
27	Afganistan	29,863,010	652,090	46
28	İran	69,515,210	1,648,195	42
29	İsveç	9,041,262	449,964	20.0
30	Norveç	4,751,236	385,155	12.3
31	Nijer	13,956,980	1,267,000	11.0
32	Rusya	143,201,600	17,098,242	8.4
33	Orta Afrika Cumhuriyeti	4,037,747	622,984	6.5
34	Kanada	33,390,141	9,970,610	3.2

Sayı	Ülke / Bölge	Nüfus	Yüzölçümü (km ²)	Yoğunluk (km ² 'ye)
35	Avustralya	21,050,000	7,682,300	2.6

Kaynak: United Nations World Population Prospects. 2005 verilerinden 2014 verilerine geçiş yapılmaktadır.

Tabloda görüldüğü gibi, gelişmiş ülkelerle kıyaslandığı zaman gelişmekte olan ülkelerin nüfusları m²'ye düşen insan sayısına göre çok az olmasına rağmen, nüfus planlaması bu ülkelere gelişmiş ülkeler tarafından âdeta dayatılmaktadır.

2.3. Uzakdoğu ve Asya Ülkelerinde Aile Planlaması

Batı ülkeleri kendi halklarına doğumu teşvik ederken uzak doğu ülkelerinde de aile ve nüfus planlamasını teşvik etmekte/ettirmekte bazen de cezai müeyyideler uygulamaktadır.

2.3.1. Çin de Aile Planlaması

Yaklaşık 9,5 milyon km²'lik yüz ölçümü ile Dünya'nın kapladığı alan bakımından en büyük ülkelerinden biri olan Çin aynı zamanda Dünya'nın en kalabalık ülkesidir. Çin'in uyguladığı aile ve nüfus politikaları, sadece bu ülkeyi değil tüm Dünya'yı ilgilendirmiş ve etkilemiştir. Komünist Partinin 1949 yılında yönetime gelmesiyle ülke 'Çin Halk Cumhuriyeti' adını almıştır. Bu tarihten sonra uygulanan nüfus ve aile politikalarını üç dönemde incelemek mümkündür.

Birinci dönem: 1949 ile 1976 arasını kapsayan dönemde Çin yönetimi için güçlü olmanın tek yolu sayısal olarak çoğalma politikasıdır. Bu nedenle devlet tarafından çok çocuk yapılması teşvik edilmiş ve Çin'in nüfusu hızla artmıştır. 1960'lı yıllarda gerçekleşen nüfus patlamasında, sadece 1963 yılında 33,5 milyon bebek doğmuş ve Çin'in nüfusu 3 yılda 90 milyon artmıştır. Birinci dönemde Çin'de nüfus artış hızı %30'lara kadar çıkmış ve 1949 yılında 560 milyon olarak tahmin edilen ülke nüfusu, 1976 yılında 950 milyona ulaşmıştır (Oral, 2016: 51-54).

İkinci dönem: Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ülkenin lideri olan Mao Zedung 1976 yılında ölümünden sonra yeni yönetimle birlikte ülkenin nüfus politikası da değişmiştir. Çin yönetimi 1979 yılında, evli çiftleri tek çocuk sahibi olma konusunda ikna etmeye yönelik bir politika izlemeye başlamıştır. Resmen ilan edilmeyen bu "tek çocuk politikası" ilk zamanlar gevşek tutulduğundan dolayı istenen sonucu vermemiştir. Nitekim 1982 yılında Çin'in nüfusunun 1 milyarı geçtiği duyurulmuştur. Aynı yıl "**tek çocuk politikası**"nda zorlamaya gidilmesi kararlaştırılmıştır. Birden fazla çocuğa sahip olan eşlerden birinin kısırlaştırılması, ikinci çocuğu olanların para ve hapis cezasına çarptırılması gibi sıra dışı uygulamalar etkili olmuş ve 1980'li yılların başında %20'lerde olan nüfus artış hızı, 1985'te %14'e kadar gerilemiştir (Oral, 2016).

Üçüncü dönem: Uygulanan tek çocuk politikası özellikle kırsal bölgelerde büyük tepkiyle karşılanmıştır. Çin'de erkek çocuk son derece önemlidir. Özellikle köylerde yaşayan insanların tarlalarda çalıştırmak üzere erkek çocuklara ihtiyacı vardır. Çünkü

Çin kırsalında çocuk ekonomik güvence anlamına gelmektedir. Ayrıca, ülkedeki cinsiyet dengesi de erkeklerin lehine değişmeye başlamıştır. Bu nedenle Çin yönetimi 1980’li yılların sonuna doğru uyguladığı sert nüfus politikasını özellikle kırsal kesimde gevşetmiştir.

İlk çocuğun kız olması durumunda dört yıl sonra ikinci çocuğun yapılmasına izin verilmiştir. 1990’lı yıllardan itibaren ülkenin ekonomik olarak gelişmeye başlaması ve yaşam standartlarının da yükselmesiyle birlikte nüfus artış hızı iyice azalmıştır. 1995 yılında %11’e düşen nüfus artış hızı, 2005’te %6’ya, 2015’te ise %4,5’e kadar gerilemiş ve 2015 yılı itibarıyla Çin Halk Cumhuriyeti’nin nüfusu 1 milyar 367 milyonu bulmuştur. Çin’in bu nüfus politikasını devam ettirmesi durumunda, 2025-2030 yılları arasında Hindistan’ın Dünya’nın en kalabalık ülkesi olması beklenmektedir. (Oral, 2016).Ancak erkek çocuk özlemi ve yaşlı nüfusun giderek artması, Çin’de sosyal sorunlar ve demografik dengesizliklerin kapısını aralamaktadır

Çinli yetkililere göre, ülke genelinde sıkı biçimde uygulanan tek çocuk politikasıyla Çin’deki nüfusun 300 milyon daha artması engellenmiştir. Şüphesiz, bunda hükümetin aile planlamasını teşvik edici rolü büyüktür. 2004’te, köylerde nüfus ve aile planlaması politikasını uygulayan aileler için yürürlüğe giren özel ödül sistemi bu konudaki en iyi örneklerden birisidir. Söz konusu sisteme göre, bir çocuğa veya iki kıza sahip köylü aileler, 60 yaşından sonra hükümetten özel ikramiye alabilmektedir. Şimdiye kadar 300 binden fazla köylü bu ödülü almıştır.

Nüfus artış hızını engelleme hususunda Çin başarılı olmuş ancak, bu başarının getirdiği önemli bir probleme de uzmanlar dikkat çekmektedirler. Onlara göre, tek çocuk politikasından dolayı Çin hızla ihtiyarlamaktadır. Çin Nüfus ve Aile Planlaması Komisyonu Başkanı Zhang Weiqing, tek çocuk politikasının sosyal ve ekonomik gelişmeden kaynaklara ve çevreye kadar birçok alandaki baskıyı hafiflettiğini; bu sayede ülkenin ortalama yüzde 9’luk büyüme sağladığını ancak, nüfus sorunu uzun vadede Çin’in gelişmesine engeller çıkaracağını ifade etmektedir. Ülkenin 15-64 yaş arasındaki çalışan nüfusunun, 2020’de 940 milyona ulaşarak toplam nüfusun yüzde 65’ini oluşturması beklenmektedir. Pekin’de yapılan bir araştırmaya göre, tek başına yaşayan yaşlı Çinlilerin %93’ü, ayda ortalama 786 yuan (95 dolar) maaşla hayatını sürdürmeye çalıştığı, aynı araştırmada, yaşlıların %40’ı sağlık harcamalarını karşılayamamaktan; %30’u ise finansal desteği kaybedeceğinden korkmakta ve 2010 yılında ülkede 23.4 milyon yaşlı tek başına yaşamaktadır (Oral, 2016).

Nüfusun yaşlı ya da genç olması kadar cinsiyeti de Çin’in geleceği açısından hayli önemlidir. Tek çocukta erkeğin tercih edilmesi, Çin’deki ‘erkek – kadın’ nüfus dengesini olumsuz yönde etkilemektedir. Aileler, doğacak bebeğin cinsiyetini anne karnındayken öğrenerek, çocuk kız ise kürtaj yaptırmaktadır. Bugün Çin’de 100 kız bebeğe karşı, 118 erkek bebek dünyaya gelmektedir. Şimdilik ortalama 119 erkeğe 92 kadın şeklinde bir tablo mevcuttur.

Yetkililer, bu gidişat durdurulmadığı takdirde 2050’lerde Çin’de, dolayısıyla dünyada kadın erkek dengesinin bozulacağına, cinsel problemlerin ortaya çıkacağına dikkat çekmektedir.

Hükümet, bu durumu engelleyebilmek için bir yasa çıkarmış ve özellikle kırsal bölgelerde tek kız çocuğu olan ailelere ikinci bir çocuk sahibi olma hakkı tanımıştır.

Sadece kırsal kesimde değil, büyük şehirlerde yaşayanlar da ikinci çocuk istemektedir. Bugün Çin'in en gelişmiş şehirlerinden biri olan Şanghay Belediye yetkililerine göre, aileler ikinci çocuk sahibi olmak için kendilerine başvurmaktadır.

Şanghay Belediyesi Nüfus ve Doğum Kontrol Komisyonu Başkanı Xie Lingli, ailelerin tek çocuklu olması için verdikleri 'teşvik ödülü'nün iptal edildiğini, söz konusu düzenlemenin Şanghay'da yaklaşmakta olan yaş problemiyle mücadele etmek için yapıldığını söylemektedir (<http://www.psikolog.org>).

2.3.2. Rusya'da Aile Planlaması

Rusya Federasyonu yüzölçümü bakımından dünyadaki en geniş ülke olmasına rağmen 2013 yılı verilerine göre yaklaşık 143 milyonluk nüfusuyla geniş yüzölçümüne oranla düşük nüfusundan dolayı dünyanın seyrek nüfuslu ülkeleri arasında yer almaktadır. Rusya'da nüfus 1990'lı yıllardan itibaren doğurganlıktaki düşüş, yüksek ölüm oranları ve dışarıya göçten dolayı azalmaya başlamış, 2000'li yıllarda doğurganlık oranlarındaki nispi artışa rağmen azalma daha düşük oranlarda devam etmiştir.

Ekonomide ve sağlık alanındaki olumlu gelişmeler, doğurganlıktaki artış ve eski Sovyet cumhuriyetlerinden Rusya Federasyonu'na gerçekleşen göçlerle birlikte ülke nüfusu ancak 2009'dan itibaren artış kaydetmiştir. Fakat teşviklere rağmen gerek doğum oranlarında hedeflenen düzeyin sağlanamaması gerekse erkeklerdeki erken ölümlerin önüne geçilememesi nedeniyle doğal nüfus artışı henüz sürdürülebilir nitelik kazanamamıştır. Rusya'da nüfusun azalma eğilimine kalıcı bir çözüm geliştirilememiş olması ve nüfus dağılımındaki dengesizlik Rus aydınları ve yetkilileri endişelendirmektedir. Nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak toplumsal dinamizmin ve üretkenliğin zayıflaması ve özellikle etnik Rus nüfusun azalması ise güvenlik kaygılarına yol açmakta, Moskova'yı nüfus artışını teşvik edici uygulamalara sevk etmektedir (<http://www.bilgesam.org>).

SSCB döneminde 1950'den itibaren nüfus artış hızında bazı dönemlerdeki düşümlere rağmen Rus nüfusunun sürekli arttığı ve SSCB dağılmadan önce 1991 yılında 148,6 milyona kadar yükseldiği görülmektedir. Ancak aynı dönemde Sovyet Rusya'da alkol tüketimindeki artış, ülke nüfusunun gelecekte azalmasına neden olacak yapısal bir problem doğurmuş, erkeklerde erken ölümlere yol açan hastalıkların toplumda yaygınlaşmasını tetiklemiştir. Rusya'da alkol tüketimi II. Dünya savaşı sırasında ciddi bir toplumsal sorun haline gelmiş ve 1940-1980 döneminde ülkedeki alkollü içecek üretimi üç katına çıkmıştır. 1985'e gelindiğinde Rusya'da devletin bu problemle mücadele etmeye karar verdiği, Gorbaçov hükümeti döneminde alkol tüketimini azaltmaya yönelik kararlı adımlar atıldığı görülmektedir. Ülke genelinde içki satan dükkânların %90'ının kapatıldığı, şarap üzümü üretiminin durdurulduğu bu dönemdeki uygulamalar sayesinde erkek nüfustaki ölümler azaltılmış ve doğum oranları artmıştır. 1986 yılı resmi nüfus sayımında 1962'den beri en yüksek doğum oranına ulaşılması sağlanmıştır (Atasoy, 2009).

Günümüzde ise bütün bu gelişmeleri dikkate alan Rusya Devlet Başkanı Putin, Rusya'da 3 çocuklu ailelerin artık bir norm olması ve yerel yöneticilerden de kendi demografik sorunları ile ilgili çalışmalar yapmasını gerektiğini söylemiştir.

“Ailelerin bu yönde adım atmaları çok önemlidir. Bir kısım uzmanların farklı yaklaşımlarına rağmen, Rusya'da en az 3 çocuklu aile yapısının norm olması gerektiğine inanıyorum.” demiş ve nüfus artışını teşvik etmiştir. Putin 2 ya da 3 çocuklu kadınların kariyer planlamaları konusunda da uygun ortamların hazırlanması için çalışma yapılmasını talep etmiş ve gereken kolaylığın ve ortamın sağlanmasını istemiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana her yıl ortalama 300 bin kişi küçülen Rusya, Putin'in yaptığı bu teşviklerle son iki yıldır artıya geçmiştir. Rusya, Sovyet sonrası dönemde ilk kez 2012'de 276 bin 200 kişi artış sağlayarak 143,3 milyona yükselmiştir. Ülkede en son doğal nüfus artışı 2015 yılında sembolik düzeyde 32 bin kişi olarak kaydedilmiştir (Atasoy, 2009).

Rusya devleti ayrıca, gelişmiş ülkelerde gözlenen durumla oldukça benzer bir biçimde, nüfusun gittikçe yaşlanması ve buna bağlı olarak toplumsal dinamizmin hızla azalma riski karşısında somut adımlar atmıştır. Bu kapsamda ülkede doğum oranı düşük olan bölgelerde doğum yapan ailelere nakdi yardım yapılmaya başlanmıştır. Rus hükümeti bu bölgelerdeki ailelere doğum başına bir sefere mahsus destek ve ikinci çocuk için aileye katkı amacı ile oluşturulan 250 bin ruble (8 bin dolar) olarak başlatılan teşvik 2013'de 408 bin rubleye (12 bin 500 dolar) çıkartılmıştır.

Üç çocuk sahibi ailelere ise her ay para yardımı yapmakta, hükümetin yoğun yönlendirmesiyle yazılı ve görsel basında “**çok çocuklu Rus ailesi**” imajı sürekli olarak işlenmektedir (<http://haberrus.com>).

Ancak bütün bu yardım ve teşvikler Rusya'daki demografik dengenin sağlanabilmesi için uzun süre yeterli olmamıştır. Demografik dengenin “**doğal yollardan**” sağlanabilmesi için kadın başına ortalama 2.1 doğum gerçekleşmesi gerekirken henüz bu orana ulaşamadığı görülmektedir. Kuşkusuz sağlık hizmetleri ve imkânlarında yakın geçmişe oranla iyileştirme çabaları ve doğum yapan ailelere yönelik nakdi yardımlar bir noktaya kadar nüfusun dengelenebilmesi için olumlu girişimlerdir. Ancak, nüfustaki artışta özellikle son bir kaç yıldır ülkeye dışarıdan gelen göçmenlerin etkili olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Rusya Stratejik Araştırmalar Merkezinin son raporunda, 2035 yılına gelindiğinde ülkede doğal nüfus azalmasının en iyi ihtimalle yıllık 400 bin kişiye ulaşabileceği belirtilmiş ve Rusya'nın en büyük kanayan yaralarından biri olan nüfus azalmasına dikkat çekilmiştir. Birleşmiş Milletler, 2050 yılında Rusya nüfusunun 128,6 milyon kişiye gerileyeceğini tahmin etmektedir. Bunun çalışan iş gücü sayısını azaltması ve ekonomik büyümeyi engellemesi en büyük kaygılardan biri olarak görülmektedir (<http://haberrus.com>).

Gorbaçov iktidarı döneminde **glasnost** ve **perestroyka** politikaları Sovyet/Rus toplumunda iyimser bir hava meydana getirmiş, toplumun dinamizmi artmış ve ülke nüfusu tarihinin en yüksek düzeyine çıkmıştır. SSCB'nin dağılmasının ardından ise Rusya'da “**şok terapi**” adı verilen kapitalizme ani geçiş modelinin tatbikiyle Rus toplumunun

nüfus artış hızı belirgin biçimde yavaşlamış, alkol tüketimini sınırlandıran uygulamalar sona ermiş ve ölüm oranlarında çarpıcı bir artış gerçekleşmiştir. Ancak 1990'lı yıllarda ölüm oranlarının yüksek oluşunun sadece alkol tüketimiyle izah edilemeyeceği de bir başka gerçektir (Atasoy, 2009).

2000'li yıllarda Rusya'nın ekonomik ve toplumsal şartlarının bir önceki on yılla karşılaştırıldığında iyileşmeye başlamasına karşın ülkenin demografik yapısındaki olumsuz gidişatın önüne tam olarak geçilememiştir. Ancak diğer taraftan Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin'in konuyla ilgili gösterdiği özel hassasiyet ve uygulamaya geçirdiği teşvikler sonucunda doğum oranındaki mütevazı artış dikkat çekicidir. Rusya'nın demografik yapısındaki diğer bir problem ise yaşlanma hızındaki artışıdır. Rusya'da yaşlanmanın, gelişmiş Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında nispeten yavaş olduğu görülmektedir. Ancak erkek nüfusta erken ölüm vakalarının sıklığı Rusya'nın demografik yapısını farklı kılmaktadır (<http://haberrus.com>).

Rusya'da emekli sayısının sürekli artması ekonomiye ciddi bir ek yük getirirken, ülke aynı zamanda "ortalama erkek ömründen daha yüksek emeklilik yaşına sahip tek ülke" olma özelliğini taşımaktadır.

2.3.3. Japonya'da Aile ve Nüfus Planlamaları

Japonya gelişme yıllarında nüfusu arttırıcı politikalar uygulamıştır. Ailelerin çok çocuk sahibi olmaları özendirilmiş ve 1947 yılında nüfus artış hızı %2 olarak tespit edilmiştir. Nüfus artış hızı ülkenin beklediğinden çok fazla olunca 1948 yılında devlet nüfus artış hızını azaltıcı politikalar uygulamaya başlamıştır. Bunun için sıkı bir aile planlaması uygulanmış ve bunun sonucunda 1980'li yılların başında nüfus artış hızı %1'in altına düşmüştür.

"Hükümet düzeyinde aile planlaması hareketini ilk başlatan ülke Japonya'dır. Japonya hükümeti 1948 yılında kürtajı serbest bırakmış ve ailelerden 2.03 çocuktan fazla çocuk yapmamalarını istemiştir" (Demiröz, 2004: 9).

Ancak nüfus artış hızındaki bu düşüş sürekli devam etmiş ve 1990'lı yıllara gelindiğinde devlet buna önlem almak zorunda kalmıştır. Fakat devletin nüfus artış hızını arttırmak için uyguladığı politikalar nüfus artış hızındaki düşüşe çok fazla engel olamamıştır. 2000 yılındaki tespite göre Japonya'da nüfus artış hızı %0,1 in altına kadar inmiştir.

Japonya'da son 50 yıl içinde uyguladığı nüfus politikaları istenildiği gibi sonuçlanmamıştır. İlk başlarda nüfus artış hızını arttırmak istemiş fakat nüfus artış hızı beklenenden fazla olmuştur. Bu yüzden nüfus artış hızını azaltmak istemiş fakat bu seferde nüfus artış hızı beklenenden çok daha fazla azalmıştır. Tekrar nüfus artış hızını arttırmak istese de bu gerçekleşmemiş ve nüfus artış hızı azalmaya devam etmiştir (<http://www.lcdegitim.com>).

Japonya'da çocuk sayısına dair verileri paylaşan Japonya İçişleri Bakanlığı açıklamasında, 14 yaş altı vatandaş sayısında 'dibin görüldüğü' belirtilmiştir. Açıklamaya göre, ülkede 14 yaşın altında 8 milyon 22 bini erkek, 7 milyon 82 bini kız çocuğu yaşamaktadır. Toplam sayının yalnızca 3 milyon 7 binini ise 2 yaş altı grubu

oluşturmaktadır. Japonya’da 1954 yılında 29 milyon 89 bin çocuktan bugünkü duruma düşmüştür.

Nitekim Dünya Bankası verilerine göre, Japonya’daki doğum oranı yalnızca 1.4, Japonya Aile Planlama Kuruluşu'na göre de 16-24 yaşındaki Japon kadınlarının yüzde 45’inde cinsel isteksizlik olduğu tespit edilmiştir (<https://tr.sputniknews.com>).

Devletin aile ve nüfus planlaması ile sık sık oynaması istikrarsız ve toplumun kendi keyfine göre hareket etme ve karar verme anlayışını ortaya koymuştur. Belli bir dönemden sonra teşvik ve tavsiyelerin de bir faydası olmamıştır.

2.3.4. Filipinler’de Aile Planlaması

Filipinler Devlet Başkanı Rodrigo Duterte, (2015) yoksullar arasında istenmeyen gebeliğin azaltılmasını istediğini ve maddi imkânları olmayan 6 milyon kadına ücretsiz doğum kontrol hapı sağlanacağını açıklamıştır. Ayrıca, hükümetin doğum kontrolü yaklaşımının “*hayat, kadın, çocuk ve ekonomik kalkınma yanlısı*” olduğunu belirtmiştir. Duterte’nin emrini verdiği uygulama ile yoksul olduğu belirlenen iki milyon kadına bedava doğum kontrolü sağlamayı, daha sonra kalan kısmın yardım kapsamına alınması öngörülmüştür. Anne ölümlerini ve ergen gebeliğini önlemeyi amaçlayan yasanın, ailelerin sahip olmak istedikleri çocuk sayısına kısıtlama getirmediği de vurgulanmaktadır.

Duterte’den önceki devlet başkanlarının Filipinler’de doğum kontrolünün yaygınlaştırılmasına yönelik bir yasa tasarısını yıllarca mücadele ettikten sonra geçirebildikleri bilinmektedir. Ancak çoğunluğunu Katoliklerin oluşturduğu kürtaj karşıtı gruplar, 2015’te çıkarılan bir yasa ile doğum kontrol hapının dağıtımına geçici yasak getirilmesini sağlamışlardır. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) verilerine göre Filipinler, Asya-Pasifik bölgesinde son 20 yılda erken yaşta gebelik oranının yükseldiği tek ülke olmuştur (<http://www.bbc.com>).

Filipinler’de doğum kontrol yöntemlerinin yaygın olarak kullanılması, cinsel konularda eğitim ve aile planlaması programlarının desteklenmesinin önünü açacak tartışmalı “Sorumlu Ebeveynlik ve Üreme Sağlığı” yasa tasarısı yasalaşmış ve bu konuda ortada bir engel kalmamıştır. Filipinler’de Katolik Kilisesi yıllarca bu yasaya şiddetle karşı çıkmasına rağmen yasa tasarısını onaylanarak yürürlüğe konmuş, ülkedeki kadın hakları örgütleri ise yasanın yürürlüğe girmesini memnuniyetle karşılamışlardır.

Yeni yasa çerçevesinde sayısı arttırılacak sağlık personeli, özellikle köylerde yaşayan yoksullara doğum kontrol ürünleri dağıtacak, aynı zamanda kilisenin onay verdiği doğal aile planlama yöntemleri, erken hamilelikler, konusunda da halka bilgi verilecektir. (<http://www.bbc.com>).

Ayrıca çıkan yasa çerçevesinde yetkililerin ülke genelinde aile planlaması konusunda yardıma ihtiyaç duyan çiftleri tespit etmesi, kurumların köy seviyesinde teşkilatlanarak sivil toplumla iş birliğini arttırarak hizmet etmesi de hedeflenmiştir.

2.3.5. Hindistan'da Aile ve Nüfus Planlaması

Hindistan, nüfusu en kalabalık olan ve doğum artış oranı yüksek olan ülkelerin başında gelmektedir. “Aile planlaması programını başlatan ikinci ülke Hindistan’dır. 1955 yılında nüfus azaltılmadan ülkenin kalkınamayacağı gerçeği doğrultusunda kalkınma planı hazırlanmıştır” (Demiröz, 2004: 9).

Hindistan’daki kısırlaştırma kampanyası 1970’lerde, Dünya Bankası, İsveç Uluslararası Kalkınma Kurumu ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu’ndan alınan on milyonlarca dolarlık destekle başlamıştır. Bireysel özgürlüklerin askıya alındığı 1975’teki olağanüstü hal döneminde, eski Başbakan İndira Gandhi’nin oğlu Sanjay Gandhi, çoğu insanın *‘dehşet verici’* olarak nitelendirdiği yoksul erkeklerin kısırlaştırılması uygulamasını başlatmıştır. O dönem polislin köyleri kuşatıp, erkekleri sürükleyerek ameliyathanelere götürdüklerine dair haberler ve uygulamalar çok yaygındır. Gazeteci Mara Hvistendahl’a göre, bir yıl içinde 6,2 milyon kadar erkek kısırlaştırılmış ve bu rakamın Nazilerin yaptığı kısırlaştırmaların 15 katı olduğunu ifade etmiştir. Baştan savma yapılan bu kısırlaştırma ameliyatlarında iki bin den fazla erkek ölmüştür. Yine bu uygulamalar çerçevesinde Hindistan’ın Çattışgarh eyaletinde devlete ait kısırlaştırma merkezlerinde bir seferde 15 kadının ölümü ülkenin bu alandaki acımasız uygulamalarına ışık tutan örneklerdir. (<http://www.bbc.com/turkce/haberler>). Çattışgarh’daki trajik kadın ölümleri uygulamasının bugün de hala devam ettiği ifade edilmektedir. Bu aile planlaması uygulamalarında genellikle kırsal kesim ve yoksullar hedef alınmaktadır.

Hindistan’da 1970’lerde başlayan aile planlamasında erkeklerin kısırlaştırılması daha kolay olsa da, kadınlar üzerine yoğunlaşmıştır. Buna sebep olarak da kadınların isyan etmeye daha az yatkın oldukları kabul edildiği için özellikle seçildikleri düşünülmektedir. Resmi rakamlara göre, Hindistan’da kadınlara 2013-2014 yılları arasında 4 milyon kısırlaştırılma ameliyatı gerçekleştirilmiştir. Erkeklerle ise 100 bin civarında ameliyat yapıldığı raporlarda yer almaktadır. 2009-2012 yılları arasında yapılan operasyonlarda 700’den fazla kişi ölmüştür. Kısırlaştırma ameliyatlarında da çeşitli komplikasyonlar yaşandığı ve sakatlıkların olduğu ifade edilmektedir. Devlet tarafından belirlenen yüksek kotayı doldurmak için doktorların acele ameliyatlar yapması da ölümlere sebep olmaktadır. Hindistan’daki sağlık merkezlerindeki şartların çok daha kötü ve ilkel olduğu da bir gerçektir (<http://www.bbc.com/turkce/haberler>).

Hindistan’da çok ilginç aile planlaması taktikleri uygulanmaktadır. Racastan eyaletinde gönüllü kısırlaştırılmayı teşvik için, otomobil, motosiklet, televizyon ve çeşitli beyaz eşyalarla çekiliş düzenleyerek halkı kısırlığa yönlendirmektedirler.

Bir milyarı aşkın nüfusa sahip Hindistan, 2030’da Çin’i geçerek dünyanın en kalabalık ülkesi olması tahmin edilmektedir.

Hindistan’da doğum oranı son 20 yıldan bu yana azalarak, 1990’da kadın başına 4 çocuktan bugün 2.6’ya düşse bile nüfusun yine de yüksek hızla artacağı tahmin edilmektedir. Devlet nüfus artışına engel olmak için zaman zaman zaman zaman *“aile planlaması kampları”* kurarak kitlesel olarak kısırlaştırma ameliyatları gerçekleştirmektedir.

Ülkede yoksul kadınlara bu tür ameliyatları olmaları için para ödendiği, aile planlamasını öne çıkardığı ve aileleri daha az çocuk sahibi olmaya teşvik ettiği ifade edilmektedir (<http://www.dunyabulteni.net>).

Hindistan'da nüfus artış hızını azaltmak için uygulanan politikalar amaçlarına ulaşamamıştır. Ülkenin etnik ve dînî yapısının çok çeşitli olması da bu durumu zorlaştırmıştır. BM verilerine göre Hindistan, dünyada kadınların kısırlaştırılması konusunda en yüksek orana sahip ülkedir. Hükümet, 4.6 milyon Hintli kadının kısırlaştırıldığını açıklamıştır. Ülkede kadınlara ücretsiz kısırlaştırma ameliyatı yapılmış, kız çocuklarının istenmemesi nedeniyle son 30 yılda 12 milyon Hintli kadın kürtaj olmaya zorlanmıştır.

Hindistan Aile Bakanlığı'nın son nüfus sayımında açıkladığı rapora göre, ülkedeki azınlıklar arasında ailelerin en fazla küçüldüğü topluluk Müslümanlar olmuştur. Müslüman aile nüfusu yüzde 5.61'den yüzde 5.15'e düştüğü belirtilmiştir (<http://www.yenisoz.com.tr>).

2.3.6. Endonezya Nüfus ve Aile Planlaması

Asya ülkelerinin en yoğun nüfusuna sahip ülkelerden biri olan Endonezya 247 milyon nüfusuyla Çin, Hindistan ve ABD'nin ardından dünyanın en kalabalık 4. ülkesidir. Diğer birçok Asya ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Endonezya'da da 1960'ların sonlarından itibaren aile planlaması uygulanmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren uygulamaya konulan aile planlaması programı sonucunda nüfus artış oranında gözle görülür bir azalma olmuştur. "Endonezya nüfusunun %30.4'ü 15 yaş altındadır. 65 yaş üzeri nüfus ise %4.6 civarındadır. Ülke bu yapısıyla artan bir işgücüne sahiptir. İşsizlik ülke için önemli bir problem olup, işsizlik oranı %9.1'dir. İşsizlik genç nüfus grubu olan 15-24 yaş arasında oldukça yüksek ve yaygındır. İşgücünün verimliliği ise eğitim seviyesiyle bağlantılıdır" (ASO, 2016: 3).

Ülke genelinde nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politikaların başında birçok ülkede olduğu gibi doğum oranlarının azaltılması gelmektedir. Bu nedenle bu ülkede de aile planlaması, doğum kontrol yöntemleri, evlenme yaşının ve çocuk sayısının sınırlandırılması gibi uygulamalara ağırlık verilmektedir. Özellikle kadınlarda evlilik yaşı yükseltilmiş ve buna da âlimlerden fetva almak suretiyle toplum nezdinde güçlendirilmesi sağlanmıştır. Çin, Hindistan gibi ülkelerde uygulanan doğum kontrol metotları ve aile planlamasını, yöntem olarak günümüzde Endonezya da uygulanmakta ve bu yöntemlerle nüfusunu azaltmaya çalışmaktadır.

Endonezya'da insanların daha az çocuğa sahip olması için yine benzer ülkelerdeki birçok teşvik ve uygulamalar yapılmaktadır.

2.4. İslam Ülkelerinde Aile Planlaması

Gelişmiş batılı ülkeler, Papaz Malthus'un nüfus teorisini son bir asırdır İslam ülkelerine ihraç etmekle hatta dayatmakla meşgul oldukları söylenebilir. Bunun için gerekli tüm maddî, araç-gereç ve politik yardımlarını (!) hiç esirgmeden cömertçe yapmaktadırlar. Çoğu İslam ülkesinde, "Aile ya da Nüfus Planlaması" adı altında çeşitli devlet

teşekkülleri oluşturdukları ve sivil toplum örgütleri kurdurdukları ve her türlü maddi ve fikrî destek sağladıkları görülmektedir.

Hristiyan batı dünyasının, İslâm dünyasının nüfusuyla ilgili rahatsızlıkları bundan yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Batılılar İslâm dünyasındaki nüfus artışını önlemeyi amaçlayan politikalar üretmeye yaklaşık iki yüzyıl önce başlamışlardır. Bu konudaki politikalar 1930'lardan sonra resmîleştirilerek daha etkin konuma getirilmiştir. Son yıllarda ise ABD ve Batı, İslâm ülkelerine kredi verirken nüfus artış oranını düşürmek için çaba harcamalarını şart koşarak, verdikleri kredilerin belli bir yüzdesinin bu amaç için kullanılmasını istemişler/şart koşmuşlardır.

Son 25-30 yıl içerisinde İslam dünyasında oynanan oyunlara bakıldığında bunu bütün açıklığı ile görmek mümkündür. Zoraki çıkarılan savaşlar ve İslam dünyasını kasıp kavuran terör olayları bunların başlıcalarını teşkil etmektedir. Zira Malthus'a göre nüfusla gıda maddeleri arasındaki fark olumlu ya da olumsuz kontrollerle giderilmelidir. Olumlu kontroller; evliliği geciktirmek, evliyken ilişkiden kaçınmak, ilişki sayısını aza indirmek gibi. Olumsuz kontroller ise savaş, salgın hastalıklar, kıtlık gibi dış etkenlerdir. Malthus'a göre insanlar ilk kontrolleri uygulamakta her zaman başarısız olmuşlar ve savaş, kıtlık gibi ikinci kontroller tarih boyunca her zaman daha etkili olmuştur. Nüfus fazlasına dayanan bu felakete "**Malthus Felaketi**" denilmektedir (An Essay on the Principle of Population, London 1798) - (Sunar, 2014). Bu teoriden hareketle, İslam dünyasındaki savaş ve terör olaylarının maksadını anlamak ve anlamlandırmak daha kolay olmaktadır.

1979 yılında Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgali ile başlayan süreç, İran-İrak savaşı ile devam etmiş, 1990'lı yılların başında Avrupa'nın merkezinde Bosna'da bütün dünyanın gözleri önünde Sırp'lar tarafından müslümanlara âdeta bir soykırım gerçekleştirilmiştir. Sraprenitsa katliamı bunun en acı örneğidir. "Avrupa'nın ortasında can çekişen Bosnalı kadınlara B.M. tarafından doğum kontrol araçlarının yardım olarak dağıtılması, çok anlamlı ve çarpıcı bir örnektir" (Özey, 1996: 238).

ABD ve müttefiklerinin işbirliği ile Irak'ın işgalinden bugüne kadar 5 milyon insan hayatını kaybetmiş ve bu katliamlara Suriye de dâhil edilerek katliamlar el'an devam etmektedir (2018). Azerbaycan, Somali, Çeçenistan, Keşmir, Libya, Yemen ve her gün bunlara yenilerinin ilave edildiği İslam coğrafyası adeta bir katliam ve soykırıma tabi tutulmaktadır. Suriye'de savaşın başlamasından beri 6 yılda 500 bin insan katledilmiş ve 6.5 milyon insan yurdundan olmuş, son derece zor ve ilkel şartlarda hayatlarını devam ettirmek zorunda bırakılmışlardır. Bütün bu olup bitenleri sinsî bir planın parçaları olarak görmek hiç de abartı sayılmayacaktır.

Bugün Müslüman nüfus, İslam'ı kuşatan güçlerin iki yönlü saldırısıyla karşı karşıyadır. Birincisi yoğun bir nüfus kıyımı, ikincisi eritme ve başkalaştırma operasyonudur. Nüfus kıyımı, doğrudan doğruya Müslüman geleceğini yok etme amacıyla yürütülen ve hemen bütün İslam ülkelerini etkileyen sözde nüfus planlaması yöntemleriyle gerçekleştirilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki, (bunların önemli bir bölümünü İslam ülkeleri oluşturmaktadır,) "*nüfus ve aile planlaması/kontrolü politikalarına*" karşı oluşan bu muhalefet karşısında Batı yeni taktikler kullanmaya başlamıştır. Direkt olarak

nüfus ve aile planlaması yerine “*ana sağlığını koruma*” ya da “*genel sağlık hizmetleri*” kapsamında nüfusun artmasını önleyen politikalar söz konusu toplumlara sezdirilmeden uygulanmaya çalışılmaktadır.

Aile plânlaması; yani devletin değil de ailenin ne kadar çocuk yapmak istediğine karar vermesi ve belli bir sayıya ulaştıktan sonra doğum kontrolü yapması mümkün iken buna devletin müdahil olması yadırganmış ve başka niyetlerin olduğu anlaşılmıştır. Aslında dünya düzeninin patronları tüketici nüfusun artmasını isterler; tüketme konusunda ayartamadıkları veya ekonomik durumları bakımından ayartılamaz olan nüfusun ise yok olmasını isterler. Müslüman ülkelerin nüfusu, genellikle iki özelliği yüzünden “yok edilmesi gereken” nüfustur:

a) İnançları ve hayat ilkeleri bakımından ayartılmaları, şuursuz tüketiciler haline getirilmeleri biraz daha zordur.

b) Ekonomik bakımdan yoksul ve geri kalmış topluluklara dâhildirler. İyi tüketiciler olsunlar diye onları kalkındırmanın da siyasî bakımdan sakıncaları olabilir. Bu iki özelliğe bir de “zâlim, sömürücü, egoist, kapitalist dünya sistemine” muhalefet özelliği eklenince İslâm nüfusunun azaltılması daha da istenir hale gelmiştir. Meseleye bu açıdan bakıldığında, nüfusun çoğaltılması teşvik edilmelidir (Karaman, 2002).

1974 yılında Bükreş’te yaşanan başarısızlığın ardından dört ay sonra ABD’de Milli Güvenlik Konseyi’nce nüfus konusunda gizli bir rapor hazırlanmıştır. 10 Kasım 1974 tarihli raporda “nüfus politikalarının az gelişmiş ülkelere yönelik olduğu şeklinde bir izlenim verilmesinin provokasyona yol açabileceği” uyarısında bulunmaktadır. Bunun yerine rapor, ABD’nin daha tarafsız görülen BM, ya da diğer uluslararası kuruluşlar üzerindeki nüfuzunu kullanarak nüfus politikasının sürdürülmesini istemektedir. Nüfus kontrolü politikalarının eğitim, sağlık, tarım ve kalkınma programları içerisine yerleştirilmesini kendi usulü ile emretmektedir (Altınoluk,1994).

Kürtaj konusu ise çok sinsice ön plana çıkarılarak, bunun kadının en tabii haklarından biri olduğu vurgulanmıştır. Bir anlamda konu kadın haklarına dönüştürülmüştür. Yine her geçen gün hızla yaygınlaştırılan “*sezaryenle doğum*” oyunun bir başka boyutunu ortaya koymaktadır.

İslam dünyasını yağma eden güçler, ele geçirdikleri siyasî kadrolarla, toplumlara kesif bir açlık korkusu salmakta ve toplumu kendi geleceğinin katili haline getirmek için bütün cezbedici vasıtaları kullanmaktadırlar. Neredeyse cinayetin kurtarıcılık sanıldığı bir dönem yaşanılmaktadır.

Bangladeş örneği: Bangladeş örneğine bakıldığı zaman, İslam dünyasının yaşadığı dramı bütün açıklığı ile görmek mümkündür. Bangladeş’te 1972-1982 yılları arasında hükümet kayıtlarına geçen rakamlara göre, 9 milyon 6 bin 700 erkek kısırlaştırılmıştır. 174 bin kadın kısırlaştırma operasyonuna tabi tutulmuş, 720 bin iğne yapılmış, 159 bin kutu hap dağıtılmış, 83 bin kadına rahim araçları yoluyla doğum kontrolü yapılmıştır (Dış Politika, 1989).

Bütün bunlara ilave olarak İslam ülkelerinde bugün de işlenen konular hep aynıdır. “*İşsizlik sorunu ancak doğum artışının durdurulmasıyla mümkün olur.*”

“Kalkınmanın gerçek yolu nüfus planlamasıdır” gibi görüşlerle İslam dünyasını meşgul etmektedirler. Gelişmekte olan İslam ülkelerinin çoğu hâlâ ağırlıklı olarak tarımla uğraşmaktadır. “Tarımla uğraşan ailelerde, eğer çocuk sayısı fazla ise tarımsal üretim orantılı olarak hayli fazladır. Eğer çocuk sayısı az ise, nadasa bırakılan arazi miktarı çok ve tarımsal üretim oldukça düşüktür” (Özey, 1996: 238).

Şu kıyaslama da işin hakikatini ortaya koyması bakımından başka bir öneme sahip olduğu görülmektedir. “İsrail’in km²ye düşen nüfus yoğunluğu 334.24 kişi, Hollanda’da 395, Belçika’da 341, Almanya’da 232, Malthus’un İngiltere’inde ise 246 kişidir. Buna karşılık Libya’da sadece 3.3, Suudi Arabistan’da 11,4, Cezayir’de 13.8, İran’da 42, Irak’ta 40, Türkiye’de 100, Sudan’da 14.5, Somali’de 12.9 olarak görülmektedir” (United Nations World Population Prospects, 2005-2014).

Genel durum böyle iken, Güney ve Doğu Asya ülkeleri hariç, nüfus yoğunluğu yüksek olan kalabalık ülkelerin birçoğunda umumiyetle nüfus artışı taraftarı; yoğunluğu düşük olan seyrek nüfuslu ülkelerin önemli bir kısmında da nüfus aleyhtarı bir uygulama yapılmaktadır. Rusya hariç, Asya ülkelerinin hemen büyük çoğunluğunda nüfus artış hızını azaltma siyaseti resmen benimsenmiş olup, aile planlaması, nüfusu azaltma siyasetinin bir vasıtası olarak kullanılmaktadır. Afrika’da Fas, Gana, Tunus, Cezayir, Mısır ve Kenya bu siyaseti tam olarak benimsemiştir. Diğer tarafta Kolombiya dışında Amerika kıtasında nüfus azaltma siyaseti uygulanmamaktadır. Tam tersine ABD, Avrupa, Rusya ve Okyanusya’daki ülkelerin çoğunda ise nüfus artış hızını ve aile büyüklüğünü teşvik edici tedbirler uygulanmaktadır.

Bugün, dünyamızda 1,5 milyar dolayında Müslüman yaşamaktadır. Bu da, dünya nüfusunun %30’u demektir. Elbette bu miktar, azımsanacak bir nüfus değildir. Nüfus bakımından İslâm Dünyası, potansiyel bir güç oluşturmaktadır. O zaman çeşitli planlarla bu gücün önüne geçilmelidir. Bunun için de en elverişli plan “aile ve nüfus planlaması”dır (Özey, 1996).

ABD’nin nüfus artışını engellemek isteği 13 ülke (Türkiye, Hindistan, Bangladeş, Pakistan, Nijerya, Endonezya, Etiyopya, Mısır, Meksika, Brezilya, Filipinler, Tayland, Kolombiya) gizli kaynaklarda ortaya çıkmıştır. “Bu engellenmeye maruz bırakılmak istenen ülkelerin 8 tanesi mutlaka nüfus artış hızı azaltılmalı denilen Müslüman ülkelerdir” (Saraç, 1997).

Yoğun nüfus planlamasına tabi tutulan İslam ülkelerinde sağlık hizmetlerinin, özellikle çocuklara yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin yetersizliği, çocuk ölüm oranının yüksek olmasına sebep olmaktadır.

“UNICEF raporlarına göre 1993 yılı içinde dünyada 13 milyon çocuk ölmüştür. Bunların 8 milyonu İslâm ülkelerinde ölen çocuklardır. Yani çocuk ölümlerinin %61.53’ü İslâm ülkelerinde olmaktadır. İslâm ülkelerinde çocuk ölümlerinin oranı ise ortalama %97 dir. Bu duruma rağmen İslâm ülkelerindeki çocuk ölüm oranlarının azaltılması için ciddi bir çaba gösterilmemektedir. Bunların yanı sıra sağlık hizmetlerinin yetersizliği, trafik düzeninin iyi olmaması, iş güvenliğine gereken önemin verilmemesi vs. de nüfus artış hızını olumsuz yönde

etkilemektedir. Bu yüzdendir ki gelişmiş ülkelerde ortalama ömür 76 yıl iken, İslâm ülkelerinde 54 yıldır” (<http://www.unicef.org.tr>).

İslam ülkelerindeki çoğu yönetimler geri kalmışlığı, fakirliği ve ekonomik yetersizliği nüfusa bağlamaktadır. Gerçekte ise fakirliğin ve geri kalmışlığın sebebi, izlenen yanlış politikalaradır. Doğal olarak bu yanlış politikalarla ülkeler fakirleştirilince nüfus unsuru da bir sorun olmaya başlamaktadır. Ama çareyi nüfusu azaltmakta değil, verimli hale getirmekte aramak gerekmektedir. Çünkü bir ülkenin nüfusu yarı yarıya azaltılsa bile yöneticiler halklarının çıkarlarına birinci derecede önem vermez, insanların refahı için çaba harcamazlarsa nüfus yine sorun olmaya devam edecektir.

Çoğunluğunu İslam ülkelerinin oluşturduğu gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artış oranı bu ülkeleri yıllardan beri sömüren uluslararası sömürgeci güçleri rahatsız etmektedir. Bu ülkeler her bakımdan kendi lehlerine olan dengelerin -veya dengesizliklerin- değişebileceğinden endişe etmektedirler.

1993'te *“medeniyetler çatışması”* tezini ortaya atan Samuel Huntington, İslâm ülkeleriyle Batı arasındaki ilişkileri demografik açıdan değerlendirmekte ve çatışmaya malzeme hazırlamaktadır. “Arap ülkelerindeki, bilhassa Kuzey Afrika'daki, hayret verici nüfus artışı Batı Avrupa'ya doğru artan bir göçün önünü açmıştır. Batı Avrupa'da dâhilî sınırları asgarîye indirmeye yönelik hareket, bu gelişme konusundaki siyasî hassasiyetleri keskinleştirmiştir. Ekonominin küreselleştiği, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin hızla geliştiği bir dönemde kimlik çatışmaları eskisi gibi uluslar üzerinden değil, medeniyetler ve medeniyetleri belirleyen dini topluluklar üzerinden yaşanacaktır. Batı dünyasının düşüşünü esefle ilan eden Huntington, en tehditkâr medeniyetler olarak ekonomik alanda Çin bağlamında Asya'yı, nüfus patlaması ve savaşlar açısından ise İslam dünyasını saymaktadır” (Huntington, 2000).

Bugün herkes savaş tehlikesinden, nüfus artışından, hava kirliliğinden, suların zehirlendiğinden söz ediyor. Ama aynı kişiler, bir yandan da, daha fazla “gelişmek” gerektiğinden, hayatın bizzat kendisinden kaynaklanan “beşeri sefalet”le savaşmaktan dem vuruyorlar. Bir başka deyişle insanla tabiat arasındaki dengenin tahrip edilmiş olmasından kaynaklanan sorunları, daha fazla tahribat yaparak, tabiatı biraz daha “ele geçirecek”, onu biraz daha “boyunduruğa vurarak” ortadan kaldıracabileceklerini sanıyorlar (Nasr,1991: 7).

Tabiatı, geniş manasıyla kâinatı kirlüten ve tabî dengeyi bozanlar, verdikleri zarara çare ararken dahi bozgunculuklarına yenilerini eklemeye devam etmektedirler.

“Onlara: Yeryüzünde fesat çıkarmayın, denildiği zaman, ‘Biz ancak ıslah edicileriz’ derler”(Bakara Suresi, 2/11). Nüfus üzerinde oynanan oyunlar da, bu bozgunculuğun bir parçası olarak görülebilmektedir.

2.5. Türkiye’de Aile ve Nüfus Planlaması

Ülkelerin nüfus politikaları nüfusun niceliği, niteliği ve dağılımını etkileyen kararlar olup; ülkelerin sağlık, eğitim, istihdam, barınma, şehir planlaması, tarım ve sanayideki gelişmelerini de etkilemektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinden itibaren *“Nüfus”* kavramının, ulusal politikalar içinde önemli bir yeri olmuştur. Osmanlı'nın son

dönemlerinde yaşanan savaşlar nedeniyle azalan nüfusun, geniş yurt topraklarına göre ekonomik, sosyal, askeri savunma vb. yönlerden olumsuz bir etki meydana getirdiği düşüncesiyle nüfusu arttırmaya yönelik politikalar izlenmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1960'lı yıllara kadar uygulanan *pro-natalist* politikalar (doğumları teşvik edici, doğum oranını arttırmayı amaç edinen politikalar) sosyal, ekonomik ve hukuki tedbirlerle desteklenmiş ve devlet politikası olarak uygulanmıştır (Oktay, 2013-2014: 36).

2.5.1. Türkiye Cumhuriyeti'nde 1923-1963 Döneminde Uygulanan Aile ve Nüfus Planlaması

Türkiye Cumhuriyeti'nde nüfus sorunu ulusal bir politika olarak Mustafa Kemal tarafından da ele alınmıştır. Mustafa Kemal 1920'li yıllardaki nutuklarında Türkiye nüfusunun artması, ulusal sağlık sorunlarının çözülmesi, ölümlerin azaltılması, kişilerin üretim için yetenekli bir şekilde yetiştirilmesi yönünde görüşlerini açıklamış ve bunu "*büyük millet olmanın gereği*" olarak nitelemiştir.

Yeni Cumhuriyetin kuruluş döneminde ve ilânından önce yeni bir nüfus politikasının benimsenmekte olduğunu Mustafa Kemal 1 Mart 1922 tarihinde yaptığı konuşmasında şöyle açıklamış:

“Sihhiye ve muaveneti içtimaiye hususatında takibettiğimiz gaye şudur: Milletimizin sıhhatinin muhafaza ve takviyesi, vefiyatın tenkisi, nüfusun tezyidi, emrazi içtimaiye ve sâriyenin gayri müessir bir hale ifrağı, bu suretle milletin dinç ve saye kabiliyettar bir halde sahih-ül beden olarak yetiştirilmesi...” (Güriz, 1975: 42), şeklinde hedef ve gaye belirlenmiştir.

Mustafa Kemal, evliliğin, aile yaşamının önemini ve gerekliliğini sık sık vurgularken bu birlikteliğin huzurlu olmasını ve çocuk yapılmasını tavsiye etmiştir. Şu sözleri de evliliğe ve çocuk sahibi olmaya verdiği önemi açıkça göstermektedir:

“Eşini mesut edebilecek herkes evlenmelidir... Çoluk çocuk sahibi olmalıdır... Bana bakmayınız. Bu meselede örnek İsmet Paşa'dır. Benim hayatım başka türlü düzenlenmiştir. Buna rağmen tecrübesini yaptım. Sonradan anladım ki bu iş benim başarabileceğim bir iş değilmiş” (Kocatürk, 1984: 206).

Mustafa Kemal'in nüfus konusunda ne kadar hassas olduğu, 1 Mart 1923 günü yaptığı Türkiye Büyük Millet Meclisi açış konuşmasında, gayet vazih bir şekilde görülmektedir:

Efendiler, nüfus meselesi bir memleketin en mühim mesaili hayatiyesindedir. İdarî, askeri, mali ve iktisadi mesailde memleket nüfusunun miktarı sahihini bilmek ne kadar elzem ise, her sene yapılacak ihσαιyat ile nüfusun tezayüt veya tenakus miktarı anlaşılmadan esbabı tenakusun izalesi için tedabir ittihaz etmek kabil olmayacağı derkârdır. Binaenaleyh, yeniden tahriri nüfus icrasına pek âcil ve mübrem bir lüzum muhakkaktır. Nihayetsiz zevail ve işgalat hasebiyle şimdiye kadar milli hükümetin meşgul olamadığı nüfus meselesinin yeni sene zarfında ehemmiyetle nazarı dikkate alınması ve umumi bir tahriri nüfus hakkında Vekâletçe mutasavver lâyihanın bir an evvel Meclise takdimiyle iktisabı kanuniyet etmesi temenni olunur (Güriz, 1975: 42-43).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanan Türk nüfus politikasında İtalyan nüfus politikasının izleri görülmektedir. “1931 yılında Roma’da düzenlenen Uluslararası Nüfus Kongresi’nde Prof. Gactano Zingali’nin sunmuş olduğu “Nüfusun Kemiyet ve Keyfiyetçe İnkişafı için İtalya’da alınan Tedbirler” adlı eseri İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından Türkçeye çevrilerek yayınlanmıştır. Bu çalışmada Mussolini’nin benimsediği nüfus siyaseti “*azamî doğum ve asgarî ölüm*” biçiminde formüle edilmektedir. Azamî doğumu gerçekleştirebilmek için evlilik kurumunun teşvik edilmesi ve korunması, doğum aleyhinde teorilerin reddedilmesi ve özellikle doğumları azaltıcı fiillerin yasaklanması önerilmektedir” (Özberk, 2003). Söz konusu yıllarda Türkiye Cumhuriyeti bu prensipleri aynen kabul etmiş ve uygulamaya çalışmıştır.

Bu dönemde izlenen nüfus politikası, Şevket Süreyya (Aydemir)’in şu cümleleriyle gayet net bir şekilde özetlenmektedir: “*Çok nüfus, tok nüfus, şen ve zengin nüfus istiyoruz*” (Aydemir, 1932).

“14 milyonluk bu memleket halkını en kısa zamanda hiç değilse iki misline çıkarmazsak, yarının çok nüfuslu ve ileri teknikli milletleri karşısında becamızı tehlikeye atmış oluruz. Hülasa Anadolu, Türk milletinin kalabalıklaşmasını ve çoğalmasını bekliyor. Hedefimiz ileri teknikli, tok, şen ve kalabalık bir Türk milletidir. Çok nüfus, tok nüfus, şen ve zengin nüfus; ileri, teknikli, kalabalık bir Türk milleti.

İşte, Cumhuriyetin İlk döneminin nüfus politikasında sloganlaşmış amaçlar bunlardı” (Aydemir, 1932).

1960 Yılına kadar izlenen nüfus politikaları çeşitli sosyal, ekonomik ve hukuki önlemlerle desteklenmiştir. Bu önlemleri şöyle sıralayabiliriz:

- a) Fazla çocuk sahibi olan ailelerin yol vergisinden muaf tutulması, (1929)
- b) Nüfus arttırma politikası ile doğum evi kurmak, fakir vatandaşlara ücretsiz ilaç dağıtmak, (1930)
- c) Altı ya da daha fazla çocuklu ailelere vergi muafiyetinin getirilmesi, (1931)
- d) Nüfus artışını istenilen seviyeye çıkartmak, anne ve bebek ölüm oranlarını düşürmek için alınması gerekli önlemleri araştırmak üzere nüfus komisyonunun kurulması, (1932)
- e) Göçleri teşvik etmek amacıyla göçmenlere gümrük muafiyeti getirilmesi, (1934),(Semiz, 2010).

Yurt Dışından Gelen Göçmenlerin;

- a) Ülke geneline dağıtımı, yerleştirilmesi ve onlara arazi tahsisi,
- b) Ekonomik ilgi alanlarına göre, çok düşük faizli ve uzun dönemli krediler verilmesi,
- c) Çok çocuklu ailelere hazineye ait topraklardan tarla bağışlanması, (1936)
- d) Evlenme yaşının erkekler için 17, kızlar için 15’e indirilmesi, (1938)

- e) Düşük ve gebeliği önleyici ilaç ve araçların satılması, kullanılması ve bu konuda eğitim ve propaganda yapılmasının yasaklanması gibi maddeler sayılabilir. (Semiz, 2010).

2.5.2. Türkiye Cumhuriyeti'nde 1963-2008 Döneminde Uygulanan Aile ve Nüfus Planlaması

1960'larda Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kurulması ile DPT ve Sağlık Bakanlığı tarafından 1960 öncesi nüfus artışını teşvik eden "*pro-natalist*" nüfus politikasının değiştirilmesi üzerinde tartışmalar başlatılmıştır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan ve 1963-1967 dönemini kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yeni bir nüfus politikasından söz edilmektedir. Hızlı nüfus artışının ekonomik gelişmeyi engellediği görüşünden hareketle, nüfus planlamasına dayalı bir nüfus politikasının gereği üzerinde durulmuştur. Bu politika, doğumu teşvik edici yasaların değiştirilmesini, sağlık personelinin nüfus planlaması konusunda, isteyenlere gebeliği önleyici yöntemler konusunda bilgi verilmesini kontraseptiflerin/doğum kontrol araçlarının ücretsiz dağıtımını içermektedir. Bunlara ek olarak yurt dışına iş gücü göçünün özendirilmesinin hızlı nüfus artışı problemine bir nebze de olsa katkı sağlayabileceği savunulmuştur(Güriz, 1975).

Nüfus Planlaması Kanunu (557 Sayılı): Türkiye'deki nüfus politikalarındaki asıl önemli değişim 1965 yılında kabul edilen, 557 sayılı Nüfus Planlaması Kanunu ile gerçekleşmiştir. Bu kanun ile Türkiye'de doğurganlık artışını teşvik eden politikalardan doğurganlığı kısıtlayan politikalara resmen geçilmiştir. Türkiye'de ilk kez 1967'de çıkarılan Nüfus Planlaması Hakkında Kanun'la resmîyet kazanan nüfus planlaması, fertlerin istedikleri sayıda ve istedikleri zaman çocuk sahibi olmaları şeklinde tanımlanmıştır. Ancak bu tanım ve kanunun içerdiği maddeler nüfus planlamasından ziyade aile planlamasını hedef almış olsa da, bu kavram karışıklığı zamanla farklı çevrelerin de işine yaramıştır. Çalışmalarında aile sağlığını hedef aldıklarını söyleyen birçok özel vakıf, aslında "*az çocuk*", "*2 çocuk*" gibi kampanyalarla, üstü kapalı bir nüfus artışını önleme faaliyetlerine girişmişlerdir. Bu vakıflar bakabileceğin kadar çocuk derken, ekonomik durumu yerinde olan aileler de dâhil olmak üzere ailelerin gittikçe daha az çocuk sahibi olmaları yönünde propaganda yapma fırsatı bulmuşlardır.

Ayrıca 1965 yılında çıkarılan başka bir kanunla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde *Nüfus Plânlaması Genel Müdürlüğü* kurulmuştur. Nüfus Plânlaması Hakkında Kanun'la ilgili olarak aynı yıl yayınlanan bir yönetmelikle de, nüfus plânlamasının bir halk hizmeti olduğu belirtilmiş, nüfus plânlaması eğitimini nüfusun niceliğinden çok niteliğine ağırlık vereceği açıklanmış, nüfus plânlaması eğitimi ile ilgili uygulama esasları gösterilmiştir. 1967 yılında yayınlanıp yürürlüğe konulan "*Tıbbî Zaruret Halinde Gebeliğin Sona Erdirilmesi ve Sterilizasyon Yapılması Hakkında*" ki Tüzük'le rahmin tahliyesi amacına yönelik tıbbî müdahalelerin nasıl yapılacağı tafsilatlı biçimde açıklanmıştır. Sözü geçen Tüzük'teki listelerde çok sayıda hastalığın gebeliği sona erdirme sebebi olarak kabul edilmesi, bu konuda tabiplere çok geniş yetkiler tanıdığı biçiminde değerlendirilebilir (Güriz, 1975: 236-237).

Nüfus ve Aile planlaması ile ilgili meseleleri ekonomik, sosyal ve tıbbî boyutları ile incelemek ve devletin nüfus politikasına yön vermek için 1967 yılında Nusret Fişek öncülüğünde Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE) kurulmuştur. Frederic Shorter gibi tanınmış bilim insanları burada araştırmalar yapıp dersler vermiştir. “Bu enstitü (HÜNEE) 1968’den itibaren Birleşmiş Milletler (BM) ve Amerikan hükümetinin desteğiyle beş yılda bir düzenli olarak nüfus ve sağlık araştırmaları yaparak, demografi alanında Türkiye’deki çalışmaları yürütmüştür. HÜNEE Hükümetlerin nüfus politikalarında etkili rol oynamıştır. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, akademik araştırmaların yanı sıra, hızlı nüfus artışının engellenmesine yönelik çalışmalara imza atarak akademik çevrelerde doğurganlığı kısıtlayıcı politikaların öncülüğünü de yapmıştır” (Sunar, 2014).

Söz konusu dönemde doğum kontrolü devlet tarafından desteklenmiş, oluşturulan nüfus planlaması klinikleri ile modern doğum kontrol yöntemlerinin halk tarafından etkin bir biçimde kullanılması teşvik edilmiştir. Ancak her ne kadar iddialı hedefler olsa da bu klinikler şehirlere hapsolundukları için doğurganlık üzerindeki etkileri sınırlı olmuştur (TÜSİAD, 1999).

“Zira o dönemlerde Türkiye nüfusunun çok önemli bir bölümü %75 civarı köylerde yaşamaktadır. 1965-1974 yıllarında ancak 500 bin kadına program kapsamında spiral ve doğum kontrol hapı gibi modern doğum kontrol araçları sağlanabilmiş ve bu kurumlarda ulaşılması hedeflenen kadın nüfusunun ancak %25’ne hizmet verebilmiştir. Behar’ın hesaplamalarına göre 1965-1980 yılları arasındaki doğurganlık düşüşünde nüfus planlaması kliniklerinin etkisi sadece %10 civarında olmuştur” (TÜSİAD, 1999).

Ancak bu dönemde devletin sürdürdüğü aile planlaması politikaları sayesinde, dolaylı olarak toplum üzerinde etkili olmuş, insanların modern doğum kontrol yöntemlerini öğrenip kabul etmesini sağlamıştır. “Mesela, 1963 yılında Türkiye’de kadınların sadece %22’si herhangi bir doğum kontrol yöntemini kullanırken bunların büyük bir bölümü geleneksel yöntemleri tercih ediyorlardı (HÜNEE, 2010: 29). Başta modern yöntemler olmak üzere gebeliği önleyici yöntemler yıllar içinde hızla artarak 1978’de %50’ye ardından 1980’de %73’e kadar çıkmıştır” (HÜNEE, 1980-2009).

Doğum kontrolünün toplumda bu ölçüde kabul görmesinin temel sebeplerinden biri, tarım toplumundan yani köyden şehre/sanayi toplumuna geçiştir. İç göçle yaşanan hızlı şehirleşme, eğitim kurumlarının ve okur-yazarlığın hızla artması, kadının iş hayatına atılması ve sağlık kurumlarının yaygınlaşması önemli sebepler arasında sayılabilir. Tarımda artan makineleşme, miras yoluyla küçülen toprakların kazançlı olmaması, köyde yaşam şartlarının zorlukları gibi sebepler itici faktörler olarak sayılırken, büyük şehirlerdeki iş imkânları, eğitim ve sağlık gibi hususlar da çekici sebepler olarak görülmektedir. 1975-1980 arasında yaklaşık 7.4 milyonluk iç göçün %73’ü şehirlerarası veya köyden şehre göç olarak gerçekleşmiştir (TUİK, 2013a).

1970’te nüfusun ancak %29’u şehirlerde yaşarken bu oran 1985’te %46’ya çıkmıştır (DPT, 2013A).

Ülkemizde aile planlaması, doğum kontrolü ve nüfusun azaltılması adına her türlü yola başvurulduğu görülmektedir. 1970’li yıllarda sağlık bakanlığı tarafından köy köy dolaşarak az çocuklu aileyi özendirilen filmler izlettirilerek vatandaşın bilinçaltına, “**az çocuğa sahip olmak mutlu ve müreffeh yaşamının şartıdır**” anlayışı yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de “1977 yılında köylerde, doğum kontrolünü anlatmak için 28 bin kişi görevlendirilmiş ve 120 bin kişiye aynı yıl kürtaj yapılmış ve bütün bunlar devlet eliyle icra edilmiştir. Bu kıyım, uluslararası finans kuruluşları tarafından finanse edilen bir devlet politikası halinde İslam ülkelerinde devam etmektedir” (Taşgetiren, 1986).

“Yine 1998 yılında Sağlık Bakanlığı, “**Türkiye Aile Planlaması Derneği**” ve “**Alman Teknik İşbirliği Kurumu**” tarafından ortaklaşa hazırlanan “**Gençlik İçin Aile Sağlığı Akran Eğitim Projesi,**” adı altında Trabzon’da bir yıl süreyle Üniversitede bir proje uygulamaya konulmuştur. Projenin Trabzon İl Sorumlusu Ayşe Ata’nın verdiği bilgiye göre, Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) Tıp Fakültesi amfilerinde başlatılacak eğitim projesine, 60 gönüllü üniversite öğrencisi katılması, Üniversite gençliğine yönelik olarak düzenlenen proje, KTÜ Tıp Fakültesi Aydın İnal Amfisi’nde başlayacaktır. Eğitim programı çerçevesinde gönüllü öğrencilere aile planlaması, cinsel sağlık, bulaşıcı hastalıklar ve AIDS konularında bilim adamları tarafından bilgiler aktarılacaktır. Proje kapsamında, haziran ayına kadar 2 bin üniversite öğrencisinin eğitimi planlanmıştır” (<http://www.milliyet.com.tr>).

Tablo 6. Türkiye’de Aile Planlaması (AP) Yöntemlerinin Durumu (1988-2003)

Gebeliği Önleyici Yöntemler	Evli Kadın Yüzdesi			
	TNSA - 1988	TNSA - 1993	TNSA - 1998	TNSA- 2003
Herhangi bir yöntem	63,4	62,6	63,9	71,0
Herhangi modern bir yöntem	31,0	34,5	37,7	42,5
Hap	6,2	4,9	4,4	4,7
RIA	14,0	18,8	19,8	20,2
Kondom	7,2	6,6	8,2	10,8
Tüp Ligasyonu	1,7	2,9	4,2	5,7
Diğer Modern Yöntemler	2,0	1,3	1,1	1,1
Herhangi bir geleneksel yöntem	32,3	28,1	26,1	28,5
Takvim	3,5	1,0	1,1	1,1
Geri Çekme	25,7	26,2	24,4	26,4
Diğer geleneksel yöntemler	3,1	0,9	0,6	1,0

Halen yöntem kullanmıyor	36,6	37,4	36,1	29,0
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise, konuya yaklaşım açısı değişmekte, “*nüfus planlaması*” deyiminin yerini “*aile planlaması*” deyimini almaktadır. Devam eden diğer Beş Yıllık Kalkınma Planlarında aile planlaması ve sağlık hizmetleri birleştirilmiş ve nüfusu engelleyici çabalar zaman zaman farklılıklar gösterse de bütün hızıyla devam etmiştir.

Türkiye’de 1980’li yılların ortalarında dönemin başbakanının eşi Semra Özal tarafından oluşturulan “*Papatyalar ve Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfı*” tarafından yoğun bir doğum kontrolü ve nüfusu azaltma çalışması başlatılmıştır. Bu çalışma ve çabaların özellikle sosyete ve eğitim görmüş zümre arasında başlaması etkili olması açısından üzerinde durulması gereken hassas bir alandır.

Zira “Doğum kontrolü varısl (varlıklı) ve öğrenim görmüş kişiler arasında ve kentlerde başladı ve daha sonra diğer gruplara da yansımıştır” (Büyük Ansiklopedi, 1990,c.11,s.4237), şeklindeki tespiti son derece anlamlıdır.

“Nüfusla ilgili veriler kadının öğrenim düzeyinin yükselmesi ile doğurganlık oranının da düştüğünü göstermektedir. Örneğin okur-yazar olmayan kadınların doğurganlık oranları ortalama 5.1 iken, yüksekokul mezunu kadınların doğurganlık oranı 1.4 olarak tespit edilmiştir” (MEB, 1992: 43).

İslam dünyasını hizaya getirmek ve nüfusunu kontrol edilebilir düzeyde tutmak isteyen Batı bu yolla emellerini gerçekleştirmek ve İslam dünyasında kıyasıya bir nüfus kıyımı yapmak için her yol ve metodu meşru görmüş ve uygulamış/uygulatmıştır. Bu konuda önemli başarılar elde ettiklerini söylemek de mümkündür.

Dikkat çeken bir başka husus ise, Türkiye’de ve İslam ülkelerinde konu ile alakası olmayan kimselerin aile ve nüfus planlaması ile ilgilenmesi son derece manidardır.

Türkiye’de nüfusun artmaması yönünde toplumu şartlandırma çabaları son senelerde yoğunluk kazanmıştır. Bu konuda adeta tek yönlü kampanya yürütülmekte, meselenin diğer cephelerinin açıklanmasına fırsat vermemek istercesine bir fikri baskı havası meydana getirilmeye çalışılmaktadır. Nüfus tahdidini tek gaye edinen teşekküller kurulmakta, devletin radyo ve televizyonunda yine tek taraflı ve devamlı telkin ve propagandalar yapılmakta ve yer yer en muhafazakâr yerleşim bölgelerinde ancak ilkel rejimlerde görülebilecek ar ve haya hislerini kabaca tahrip örnekleri oluşturan “eğitim” programları zorla yürütülmek istenmektedir (Yalçıntaş, 1988: 3).

Bir diğer önemli husus ise “Devletin iktisadî kalkınma hamleleri çerçevesinde ortaya koyduğu milli gelir hedefleri tutturulamayınca aile politikalarını doğrudan etkileyen Nüfus Planlaması Kanunu ile doğurganlığı kısıtlayıcı politikaların benimsenmiş” (Aysan, 2014: 75) olmasıdır.

1983 yılında bir kanunla kürtaj serbest bırakılmıştır. Kürtaj bugün, üç aya kadar her Türk kadınının arzusuna bağlanmış durumdadır. 1965'te çıkan nüfus planlaması kanunu, Türkiye'nin nüfusunu arzu edildiği şekilde kontrol edememiştir. Kürtajın bunu temin edeceği ümit edilmekteydi. Batılı dostlarımız bu hususta baskı yapmaktaydı. Neticede kanun kabul edildi (Babuna, 1988: 7).

Türkiye'de nüfus planlaması çalışmalarına destek veren ve Yönetim Kurulu Başkanlığını ünlü sanayici Vehbi Koç'un yaptığı "**Türk Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı**"(TAPV), nüfus ve aile planlaması konusuyla çok yakından ilgilenmiş ve çalışmalarını yoğun bir şekilde yaygınlaştırarak devam ettirmiştir. Vakfın, Aile Planlaması Bölüm Başkanı Nurcan Müftüoğlu, vakfın temel hedeflerinin aile sağlığı ile sınırlı olduğunu belirtirken, Vakıf Başkanı Vehbi Koç'un "**Birleşmiş Milletler Dünya Nüfus Planlaması Ödülü**"nü 14 Haziran 1994 tarihinde Cenevre'de düzenlenen törenle, **Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Boutros Ghali**'den alması her şeyi gözler önüne sermektedir (Hürriyet Gazetesi, 1994).

Koç, 1994 yılında Birleşmiş Milletler Nüfus Ödülü töreninde yaptığı konuşmada aile sağlığına hiç değinmemiş ve sürekli fazla nüfusun zararlarına değinmiştir. Bu durum da aile sağlığı konusunun paravan olduğu şüphesinin sadece teyit edilmesini sağlamıştır. Vakfın başkanı Vehbi Koç, ödül aldığı Cenevre'deki törende yaptığı konuşmada; nüfus artışı sorununun, insanın ihtiyacı olan hemen her konu ile mücadeleyi engellediğini ifade etmiştir. Koç'a göre, bu konular sağlık, okur-yazarlık, gıda arzı, çevrenin korunması ve ekonomik adalettir. Söz konusu törende yaptığı konuşmada 1985'te kurulan vakfın amacının, hızlı nüfus artışının neden olduğu sorunlara etkili çözümler bulmak olduğunu belirtmektedir. Koç'a göre hızlı nüfus artışı çevre kirliliğinin, ormanların tahribinin ve dünya iklimindeki değişmelerin sebebidir. Bunu dikkate alarak **aile planlamasının** bütün dünyayı ve milletleri ilgilendiren ve global tedbirler alınmasını gerektiren önemli bir sorun olarak görüyor ve bu konuda devletin yanında özel sektöre ve gönüllü kuruluşlara da çok büyük görevler düştüğüne inanıyor. Antalya'da yapılan "**Doğa ve Çevre**" konulu panelde, Vehbi Koç'un nüfus artışını önleme çabalarından dolayı en büyük çevreci seçilmiş olması (Milliyet, 5 Ekim 1994), elbette bu konudaki gayretlerinin bir neticesidir.

Nurcan Müftüoğlu insanların aile planlaması yaparken genellikle yanlış ve etkili olmayan metotlar kullandıklarını, bunun sonucu olarak da, istenmeyen gebelik riskinin arttığını ve bu durumun önlenmesi için vakıflarının daha sağlıklı ve daha etkin metotların yaygınlaşmasına yardımcı olduğunu ifade etmesi bile bu konudaki niyet ve gayretlerini ortaya koymaktadır.

En etkili aile planlaması metodunun gelişme olduğunu ifade eden Müftüoğlu, bizim yapmaya çalıştığımız bu eğilimi hızlandırmak değil, halkı bilinçlendirmektir, demektedir.

Bütün bu yaptıklarıyla hızını alamayan ve yetinmeyen Vehbi Koç 1988 yılında aile ve nüfus planlaması ile ilgili bir hutbe hazırlatmış ve dönemin sağlık bakanı Bülent Akarcalı'dan Türkiye genelinde bütün camilerde okutulması için ricada bulunmuştur.

Sözkonusu hutbe basında büyük ilgi görerek manşet olmuş ve ilgili çevrelerde de geniş yankı uyandırmıştır (Türkiye Gazetesi, 1988).

Vehbi Koç'un vefatından (1996) sonra Koç Holding Şeref Başkanı olan Rahmi Koç: Koç Üniversitesi mezuniyet töreninde yaptığı konuşmasında, "Türkiye ile Amerika'yı mukayese etmek pervaneli uçakla en hızlı jeti mukayese etmek gibidir" ve Türkiye'nin aşırı nüfusunun ülkeye ayak bağı olduğunu söylerken, Türkiye ile Amerika'nın kıyaslanmasının da yanlış olduğunu belirtmiştir. Koç Holding Şeref Başkanı Rahmi Koç, "Nüfus 80 milyon kişiye doğru gidiyor. Bu bize büyük bir ayak bağı oluyor. Türkiye olarak 50-60 milyonda kalsaydık çok daha zengin olurdu bu ülke" (Takvim 21 Haziran 2015) demektedir. Yine Türkiye başta olmak üzere bütün İslam ülkelerinde nüfus planlaması çalışmalarını mason ve lions kulüplerinin bütün imkânları ile desteklemeleri de son derece anlamlıdır.

"1942'lerde Meksika'da ilk kez üretilen hibrit tohumların ilk ekimleri 1943'lerden itibaren Türkiye, Hindistan ve Pakistan'da yapılmıştır. O dönemlerde batı kökenli her şey çok rağbet gördüğü için bu uygulama bizde kolaylıkla yapılmıştır" (Demirkol, 2009).

Nüfus kontrol politikalarına hedef olan ve gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye'nin konumunu belirlemek amacıyla ABD'nin 1976 tarihli raporu, konunun ciddiyeti açısından büyük önem arz etmektedir. ABD'de üzerinden belli bir yıl geçtikten sonra "*gizlilik derecesi kaldırılarak*" araştırmacılara açılan belgeler arasında bulunan bir raporda Türkiye'den sıkça bahsedilmektedir.

"ABD eski başkanlarından Gerald Ford'un adına kurulan kütüphane arşivlerinde bulunan rapor, 29 Temmuz 1976 tarihini taşımaktadır. 55 sayfalık hacimde olan bu rapor aynı yılın mayıs ayında kurulan özel bir ekip tarafından hazırlanarak Milli Güvenlik Konsey'ine sunulmuştur. Rapor "*ABD'nin Uluslararası Nüfus Politikası konusunda ilk yıllık rapor*" başlığını taşımaktadır" (<http://arsiv.zaman.com.tr>, 2008).

Değişik ülkelerde bulunan Amerikan elçilikleri marifetiyle elde edilen bilgiler ışığında hazırlanan bu gizli raporda Türkiye ile ilgili şu hususlar bulunmaktadır: "Doğum kontrolü gibi konularda var olan siyasi hassasiyet Türkiye'de hükümet tarafından ilan edilen aile planlama programlarının etkili olarak uygulanmasını engellemektedir. Türkiye gibi ülkelerde açıktan doğum kontrolü politikalarını takip etmek siyasî olarak istikrarsızlık meydana getirir. Kurulacak özel bir ekip büyük nüfusa sahip beş ülke için özel çaba harcayacaktır. Bu beş ülke; Türkiye, Brezilya, Nijerya, Mısır ve Etiyopya'dan oluşmaktadır (Altınoluk Dergisi, 1994).

Aynı rapor'da Türkiye'de aile planlama çalışmalarının sessiz bir şekilde yürütülmesi gerektiği ifade edilmektedir. Zira "*hükümet, muhalefet partileri, diyanet, etnik ve dinî gruplar ile siyasî olarak etkili gruplarla olan ilişkileri bozmaktan çekinmektedir*", ifadesi raporda altı çizilen önemli bir husus olarak yer almaktadır.

Sözkonusu olan gizli raporda ulusal aile politikalarını benimseyen ve ilan eden Türkiye gibi ülkelere ABD'nin sessiz bir şekilde ve etkili üç yaklaşımla şunlar öne çıkarılmaktadır:

1. Bir yandan köy seviyesinde nüfus politikalarının uygulanması sürdürülürken diğer taraftan millî liderlerin nüfus planlaması politikalarını desteklediklerini belirten açık ve net konuşma yapmaları teşvik edilmelidir.
2. Aile planlamasının ekonomik olarak toplumun menfaatine olduğu işlenerek aile üyelerinin azalması teşvik edilmelidir.
3. Genel sağlık hizmetleri sağlayan doktor, hemşire ve gönüllü kişilerin köylere kadar giderek aile planlaması konusunda yöre halkını teşvik etmeleri ve gerekirse kısırlaştırma hizmetlerinin önerilmesi sağlanmalıdır.

Bu üç madde belirtildikten sonra şu hususlara özellikle dikkat çekilmektedir. Toplumda var olan hassasiyete duyarlı olarak, Amerikalı diplomatlar "*nüfus kontrolü*" yerine "*aile planlaması*" ya da "*sorumlu ebeveyn*" gibi ifadeleri kullanmalılar. Diplomatlarımız bu ülkelerdeki liderlerle bir araya geldiğinde nüfus artışının ekonomik gelişmeyi engellediğini her fırsatta vurgulamalıdır. Kadının statüsünün yükseltilmesi ve toplum yaşamına aktif bir şekilde katılımının sağlanması konusundaki uluslararası gayretlerimizi daha da artırmalıyız. Amerikan hükümetinin bu konularda açıktan tavır takınmasının doğru olmadığı belirtilmekte ve bunun yerine ABD'nin gelişmekte olan ülkelerdeki etkili kişi ve kuruluşlar vasıtasıyla ya da BM, Dünya Bankası, Sağlık Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla nüfus politikaları izlenmesi tavsiye edilmektedir. Nüfus politikaları konusunda aile planlaması çalışmalarını artırmak için maddî yardım yapılması gerektiği üzerinde durulmakta ve ABD'nin dolaylı yollardan bu yardımları sağlamasının daha yararlı olacağı ifade edilmektedir. Bu amaçla OECD, BM Nüfus Etkinlikleri Fonu, gayri resmi ve özel kanalların kullanılması önerilmektedir. Özel kuruluşlar arasında "*Uluslararası Planlı Ebeveynlik Vakfı*" (IPPF)'nin bu iş için oldukça uygun olduğu vurgulanmaktadır. Zira Türkiye'nin IPPF üyesi olduğu ve özel programların uygulanmakta olduğu belirtilmekte ve gelecekte ABD'nin özel önem vermesi gereken ülkeler arasında Türkiye'yi de özellikle saymaktadır. Türkiye'ye ABD'nin yaptığı dış yardımlar kapsamında nüfus kontrolü politikalarının uygulanmasını sağlaması, hatta şart koşulması gerektiği belirtilmektedir. Ancak Uluslararası Kalkınma Ajansı vasıtasıyla verilen yardımlar karşılığında Türkiye'nin nüfus kontrolü konusunda şimdiye kadar sınırlı adımlar attığı da özellikle kaydedilmektedir.

Nüfusun azaltılmasını savunanların hepsinin ağız birliği ile ifade ettikleri; "*nüfus artışının ekonomik gelişmeyi engellediği*" iddiasına rağmen, Ankara, Amerikan elçiliğinin "*nüfus artışının kısa vadede Türkiye'de ciddi, siyasî ve stratejik sonuçlar doğurmayacağı*" görüşünde olduğu kaydedilmektedir. Türkiye'de demografik faktörlerden kaynaklanan herhangi bir istikrarsızlık söz konusu değildir, denilmekte ve Türkiye'deki aile planlama çalışmalarının hükümet tarafından "*anne ve çocuk sağlığını geliştirme,*" "*genel aile refahını artırma*" ya da "*ailelerin çocuk sayısını belirleme hakkına hizmet*" ettiği şeklinde algılandığı ifade edilmektedir.

Özellikle dikkat edilen bir başka husus ise hassasiyetin son derece yüksek olduğu Türkiye gibi ülkelerde uygulanması gereken stratejiler raporun sonunda şu şekilde özetlenmektedir:

Terminoloji: “Nüfus kontrolü ya da aile planlaması” gibi kelimeler yerine “sorumlu ebeveynlik” gibi terimler kullanılmalı,

Kalkınma: Amerikalı lider ve diplomatlar bu ülkelerdeki yetkili kişilerle bir araya geldiklerinde nüfus artışının ekonomilerini gerilettirdiği konusuna sık sık vurgu yapmalı ve gündeme getirmeliler,

Eğitim: Nüfus artışı ve kalkınma ile ilgili konularda bu ülkelerin gelecek vadeden akademisyen ve teknisyen kadrosunun eğitilmesi uzun vadeli önemli bir yatırımdır.

Bu tespitten hareketle bu programlar için özel yetiştirilen ve desteklenen bir kısım akademisyenler, ABD ve benzeri ülkelerin temsilcisi gibi ülke nüfusunun azaltılması için ellerinden gelen bütün gayretleri sonuna kadar sarf etmişlerdir. Bunlara zemin hazırlayan ve propagandasını yapan bazı medya mensupları ve bazı iş adamlarını da aynı gayret ve planın içinde görmek mümkündür.

Sağlık Hizmetleri: Aile planlaması bu ülkelerde genel sağlık hizmetleri ve beslenme kapsamında değerlendirilmelidir.

Uluslararası Kuruluşlar: Doğum kontrolü ve nüfus politikalarına hassas ülkeler, uluslararası kuruluşlarla ve özel kanallarla yaklaşılmalıdır.

Kadının Statüsü: Kadınların çocuk yetiştirmenin ötesinde ekonomik faaliyetlere katılması ve ekonomik bağımsızlıklarını elde etmeleri teşvik edilmeli ve *kürtaj kadın hakkı* olarak lanse edilmelidir.

Etkili Liderler: Bu toplumda saygı duyulan etkili kişilerden nüfus kontrolü konularında açık beyanatlar vermesini sağlamak ve bunu herkese duyurmak önemlidir. Bu liderlerin uluslararası kuruluşlarda nüfus artışı konusunda duydukları endişeleri dile getirmeleri teşvik edilmelidir.

Bu rapordan da anlaşıldığı gibi, ABD'nin Türkiye'ye hedefli nüfus politikası bu gizli belgenin hazırlandığı 1976 yılından günümüze kadar çok değişmemiştir. ABD'de dış yardımları koordine eden Uluslararası Kalkınma Ajansı Direktörü James Atwood, Kongredeki konuşmasında, dış yardımların kesilmesinin ABD'nin milli çıkarlarına, ekonomik, siyasal ve stratejik olarak darbe vuracağı uyarısında bulunmuştur. Ajansın 1996 yılı için Türkiye'ye yapılması kararlaştırılan yardım programı Kongre'ye sunulduğu şekli ile 105.400.000 dolar civarındadır. Ajans, taslakta yaptığı açıklamada yardımın biri iktisadî, diğeri nüfus artışının önlenmesi şeklinde iki amaca hizmet ettiğini vurgulamaktadır. 100 milyon dolar, ekonomik yardım şeklinde gerçekleşirken geriye kalan 5.400.000 dolar “Türkiye'nin nüfusunun istikrara kavuşturulmasına yönelik” yardım olarak değerlendirilmektedir(<http://dunyazamanlarimdan.blogspot.com.tr>).

Türkiye'de hamileliği önleyici modern ilaçların kullanım oranının çok düşük olduğu, Türk hükümetinin aile planlamasını destekleyen politikaların uygulanmasında aktif davranmadığı eleştirisi getirilmektedir. Ajansın bütçe önerisine göre Türkiye'deki

hamileliği önleyici ilaçların %90'nı ABD tarafından sağlanmaktadır. Ajans 1995 yılından itibaren kamu ve özel kuruluşları da devreye sokarak Türkiye için özel 5 yıllık bir plan oluşturmaktadır.

2.5.3. 1995-1999 Yıllarında ABD'nin Türkiye Üzerindeki Beş Yıllık Hedefleri

ABD'nin, yanına uluslararası bazı kurumları da alarak Türkiye ve benzer ülkeler üzerinde aile ve nüfus planlaması ile ilgili projelerini adım adım tatbik ve takip ettikleri bilinmektedir. Bunlardan birisi de 1995-1999 yıllarında ABD'nin Türkiye üzerindeki beş yıllık hedeflerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

- Ulusal aile planlaması programı oluşturmak,
- Hamileliği önleyici ilaçların kullanılmasını artırarak beş yıl içinde %45'e çıkarmak, bu konuda farklı metotlar uygulamak ve yaygın olarak bulunmasını sağlamak,
- Hamileliği önleyici klinik dışı ilaçların %75'inin özel sektör tarafından karşılanmasını sağlamak ve bunları fonlamak,
- Uluslararası Kalkınma Ajansı Türkiye'deki hükümetlerin siyasi çevresini kuvvetlendirerek aile planlaması çalışmalarına özel sektörün katılmasını da sağlamak,
- Nüfus planlaması hizmetlerinin geliştirilerek danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması,
- Aile planlamasının genel sağlık hizmetleri kapsamına alınması, gibi hususlar hedeflenmiştir.

1993-1994 yılları arasında ABD ve Batı'nın etkisi ile Türkiye'de gerçekleştirilen aile planlaması çalışmaları şunlar:

- 1- Aile planlaması eğitimi sekiz üniversitede, hemşirelik okullarında, Sağlık Bakanlığı'nın aile planlama merkezlerinde müfredat kapsamına alınmıştır.
- 2- Bakanlık ilk defa olarak milli (!) aile planlaması ilkelerini kabul etmiş ve ülke çapında model aile planlaması kliniklerini işletmeye açmıştır.
- 3- Sağlık Bakanlığı ve SSK hamileliği önleyici ilaçları satın almayı kabul etmişlerdir.

Türkiye, BM Nüfus Faaliyetleri Fonu ve Uluslararası Planlı Ebeveynlik Vakfı'ndan da nüfus kontrolü amacına yönelik olarak yardım almaktadır. Bütün bunların yanında özel vakıf, Üniversite ve sivil toplum örgütlerine el altından yapılan yardım ve desteklerin miktarı ve mahiyeti bütün yönleri ile bilinmemektedir. Yukarıda zikredilen gizli rapordaki bilgilerin Türkiye ile ilgili bölümleri ve Türkiye'de uygulananlara dikkat edildiğinde oyunun büyüklüğü ortaya çıkmaktadır.

“Bugün Türk halkının ¼'ü kısırdır. 1970'lerde Türk erkeklerinin sperm sayısı 250 milyon/mm³ iken, bugün 15 milyona kadar düşmüştür. 15 milyon ise kısırlık limitidir. Şu anda genç nesil potansiyel kısırdır. Avrupa Birliği Ocak 2012 raporuna göre; 2050 yılında dünyada çiftlerin ancak %5'i normal yollarla çocuk sahibi olabilecektir.

Önümüzdeki 40 yılda, dünya bu soykırımın sonucunu tam anlamıyla hissediyor olacaktır. Aşırı ve gereksiz ilaç kullanımı teşviki, (özellikle de ağrı kesici ve antibiyotikler) içeriği bilinmeyen aşular, *gdo*'lu ve katkılı sentetik gıdalar, Siyonizm'in nüfusu kontrol etmede kullandıkları en etkin yöntemler olarak insanlığa takdim edilmektedir (<http://dunyazamanlarimdan.blogspot.com.tr>).

ABD'de David Rockefeller 1952'de (18 yaşında) Dünya Nüfus Konseyini kurmak suretiyle Dünya nüfusunu azaltmayı, doğum kontrol ilacı üretimi ve nüfus planlaması projeleri uygulamayı hedeflemiştir. Rockefeller vakfı 1980 lerde Türkiye'ye bağışladığı aşılarla aynı zamanda kısırılık yapıcı etken maddeler içerdiğine dair kuvvetli şüpheler mevcuttur. Yine o dönemde, 2000'li yıllarda dünya nüfusunun 70 milyarı aşacağı söylemiyle pek çok ülkeyi kandırmayı başarmışlardır (Uslu, 2016).

Dışarıdan yapılan baskı ve müdahaleler bir şekilde meyvesini vermekte “1950'lerin sonlarına doğru, görünürde artan nüfusun ekonomik ve sosyal problemlere neden olacağına ilişkin duyulan endişeler dolayısıyla 1963 yılından itibaren planlı bir şekilde nüfus artış hızının düşürülmesine yönelik tedbirler bütün yoğunluğu ile devam etmiştir” (DPT Kalkınma Planı 1963-1967).

“Çok yönlü olarak yürütülen bu *anti-natalist* politikalar, 2008 yılında dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın doğum oranlarının azalıp, nüfusun 2023 yılına kadar giderek yaşlanmaya başlayacağı ve Türkiye'nin genç nüfus avantajını kaybetme endişesiyle, kadınlara “*en az 3 çocuk yapın*” çağrısı ile sona ermiştir. Artık bu çağrının Türkiye'de *-pro natalist-* politikalara yeniden dönüleceğinin habercisi olduğu söylenebilir. Bu söylem bazı çevreler tarafından ideolojik olarak algılanmış ve siyasi bir polemik haline getirilmeye çalışılmıştır. Hâlbuki Başbakana rapor veren ve gidişatın tehlike boyutunda olduğunu ifade eden DPT dir. Gelişmiş ülkelerin nüfus artışını destekleyen onca gayret ve teşvikleri maalesef tamamen görmezden gelinmiştir” (www.akparti.org.tr),- (<http://www.hurriyet.com.tr>).

Aile ve nüfus planlamasının en önemli sebebi olarak gıda maddelerinin nüfusla orantılı artmadığı iddiasıdır. Hâlbuki teknik imkânlar geliştirilse ve topraklarımız verimli bir şekilde kullanılsa Türkiye toprakları mevcut nüfusun beş katını yani 300 milyon insanı besleyebilecek potansiyele sahiptir. Çünkü Türkiye toprakları da en az Hollanda toprakları kadar verimlidir. Buna rağmen geçmiş dönemlerde Türkiye'de yönetimler nüfus artış hızının kontrol altına alınmasını isterken; Hollanda yönetimi nüfus artışını teşvik etmekte ve her bir aileye yapılan çocuk yardımını çocuk sayısına oranla arttırmaktadır.

Bu arada “Hollanda'nın 41.526 km² (yani Türkiye'nin yaklaşık yirmide biri kadar) olan topraklarıyla 16.902.103” (Türkiye'nin beşte birine yakın) nüfusu beslerken birçok tarım ürünü ve hayvansal gıda maddesi ihraç ettiğini de hatırlatmakta fayda vardır” (<http://www.turkinfo.nl>).

Çeşitli rapor ve uluslararası programlarda görüldüğü üzere “ABD her yıl başka ülkelerdeki nüfus artışını önlemek için aile planlaması çalışmalarına milyonlarca dolar akıtırken, kendi ülkesindeki bu tür programları iptal etmeye başlamıştır. Kongre'nin

Temsilciler Meclisi'nde (2016) Temmuz ayında gündeme gelen ve kabul edilen yasa tasarısında aile planlaması programlarına federal yardımın kesilmesi öngörülmektedir”(http://www.amerikaninsesi.com).

Türkiye’de ise 1983 yılında, askerî darbe baskısının hüküm sürdüğü dönemde 2827 sayılı Nüfus Planlaması ile ilgili kanun 24.5.1983 tarihinde TBMM de kabul edilen kanununun 5. maddesinde konu şu şekilde ifade edilmiştir.

“Gebeliğin onuncu haftası doluncaya kadar annenin sağlığı açısından tıbbî sakınca olmadığı takdirde istek üzerine rahim tahliye edilir” (http://www.mevzuat.gov.tr).

Kanunu müteakip yıllarda kürtaj uygulamasında âdeta patlama yaşandığı ifade edilebilir. Dönemin gazetelerinde çıkan haberlerde “Üç yılda 250 bin kadın Kürtaj oldu” şeklindedir (Milliyet, 1986: 11).

Normal şartlarda ihtiyaç duyulması halinde günün ve ailenin şart ve ihtiyaçlarına göre aile planlaması ve doğum kontrolü yapması normal iken konuya devletlerin ve uluslararası kurumların müdahil olması konuyu farklı boyutlara taşımaktadır.

2.6. Dünyada Aile ve Nüfus Planlamasının Siyasi Yönü

Bir toplum politikası olarak aile veya nüfus planlaması, doğum kontrolünün bir başka yönünü teşkil etmektedir. İngiliz iktisatçı ve Papaz olan Malthus’un ortaya attığı Nüfus Teorisi, son 200 yıldan günümüze kadar tartışıla gelmiştir. Dünyada iktisadî kaynakların sınırlı olduğu, hızlı nüfus artışının iktisadî gelişmeyi durduracağı ve maddî kaynaklardan yararlanmada sıkıntıya yol açacağı teziyle başlatılmıştır. “Bu “toplumsal nüfus ve aile planlaması” siyasetin ve egoizmanın etkisi daha büyüktür. Meseleye dini yönden bakıldığında, dünyada Hristiyan ve Yahudi nüfusuna karşılık Müslüman nüfus daha çok artmaktadır. Bu da İslam nüfusunun artması demektir. İslam ülkeleri de sömürülen ülkeler olduğundan nüfus arttığı takdirde sömüren ülkelerin sömürme imkanları azalacak ve elde ettikleri nimetlerin istenmeyen insanların eline geçeceği düşüncesi ve endişesi vardır” (Karaman, 1988).

Batı'da başlayan ve iki yüzyıllık bir geçmişi bulunan bu toplumsal nüfus ve aile planlaması kampanyası, diğer âmillerin de etkisiyle gelişmiş Batı ülkelerinde nüfus artışını yavaşlatmış hatta durdurmuştur. Bu durum karşısında nüfusun giderek azalmasının oluşturacağı tehlikeleri gördüklerinden, artık Batı ülkeleri nüfuslarını arttırıcı, aile ve çocukları koruyucu, hatta teşvik edici birtakım tedbirleri almaya yönelmişlerdir. Bu tutum ve uygulamaları halen devam etmektedir. Her ne kadar bir ülkede nüfusun azalması o ülkede kaynaklardan fertlere daha fazla pay düşmesine, fert başına düşen millî gelirin artmasına yol açıyorsa da, eskiden olduğu gibi çağımızda da nüfus başlı başına bir güç kaynağı ve iktisadî zenginlik aracı olduğundan nüfusun azalması uzun vadede toplumun aleyhine olmaktadır. Gelişmiş Batı ülkelerinin günümüzde nüfusu arttırıcı tedbirlere başvurması ve teşvik etmesi bundan kaynaklanmaktadır.

Öte yandan aynı Batı ülkeleri, gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artışını da ileriye mâtuf ciddi bir tehlike veya sıkıntı kaynağı olarak gördüklerinden, bunu önleyici tedbirler üzerinde titizlikle durmakta, gelişmekte olan ülkelerdeki, özellikle İslâm ülkelerindeki

toplumsal nüfus ve aile planlamasını organize ve finanse etmektedirler. Bütün bu gelişmeler, esasen ferdî çerçevede doğum kontrolüne hoşgörü ile bakan İslâm bilginlerini, çağımızdaki toplumsal nüfus planlaması hakkında olumsuz bir tavır almaya sevketmiştir. Çünkü bu çalışmalar safi bir aile ve nüfus planlaması değil çok maksatlı ve sinsî bir çalışma olduğu düşüncesine kapılmışlardır. XX. yüzyılın özellikle ikinci yarısında İslâm dünyasında bu konuda birçok eser kaleme alınmış, konuyla ilgili çok sayıda ilmî toplantı yapılmış, konunun dinî, sosyal ve siyasî boyutu tartışılmıştır. Değişik İslâm ülkelerindeki fetva heyetlerinin ve ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki kurulların yanı sıra, İslâm Konferansı Teşkilâtı'na bağlı olup bütün İslâm ülkelerinin temsil edildiği İslâm Fıkıh Akademisi de 10-15 Ocak 1988 tarihleri arasında Küveyt'te gerçekleştirdiği V. Dönem Toplantısı'nda bu konuyu geniş biçimde ele alıp karara bağlamıştır.

Özetle ifade etmek gerekirse; bu kararlarda, gebeliği önleyici metotların kullanılması eşlerin ortak kararına bağlı aile içi bir mesele olarak değerlendirilmiş ve câiz görülmüş, buna karşılık başta tıbbî zaruretler olmak üzere dinen meşrû bir gerekçeye dayanmadıkça çocuk düşürme, başlamış gebeliği sona erdirme, eşleri kısırlaştırma câiz görülmemiştir. Toplum politikası olarak nüfus ve aile planlamasının ise uzun vadede İslâm âleminin aleyhine sonuç vereceği, bu yönde yürütülen kampanyaların farklı amaçları taşıdığı ve siyaseten doğru olmadığı kanaatine varılmıştır (DİB İlmihali, 2015).

Batı dünyasında da sonraki dönemlerde söz konusu olan Malthus teorisine karşı çıkanlar ve teoriyi çürütenler olduğu gibi, onu revize edenler veya aynen olduğu gibi kabul edenler de olmuştur. Dünyadaki özellikle teknolojik alanda meydana gelen gelişmeler Malthus'a karşı koyanları âdeta haklı çıkarmıştır.

“Nüfus artışının doğal kaynakların tükenmesine ve ekonomik gelişmenin durmasına yol açacağı görüşüne karşı, nüfus artarken ekonomik gelişme ile birlikte teknolojik gelişmenin olması, gelişen teknolojinin yeni doğal kaynakların bulunmasına yol açacağı ve uzun dönemde bu kaynakları artıracığı ortaya atılmıştır. Ancak neo-Malthuscular, gelişmekte olan ülkelerde, yüksek nüfus artışının doğal kaynaklar üzerinde yaratacağı olumsuz baskıların sermaye birikimi ve teknolojik gelişme yoluyla telafi edilemediği takdirde, bu kaynakların ekonomik gelişmeye sınırlamalar getireceğini ileri sürmektedirler” (DPT, 2001: 7).

Yine bu görüşü destekleyen batıdan bir bilim adamı şu tespitlerde bulunmakta ve şöyle söylemektedir. “Buna karşın tarımdaki üretkenliğin artması sonucu bugün dünyada yeterli miktarda hububat üretimi yapılmaktadır. Günde her bir kişi için 3000 kalorilik hububat üretilmektedir. Günlük minimum kalori ihtiyacının 2200-2500 kalori olduğu göz önüne alındığı zaman, neo-Malthus'cuların ileri sürdüğü gibi doğal kaynakların yetersiz olmasından dolayı kıtlık tehlikesi yoktur. Bugün dünya nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayabilecek doğal ve ekonomik kaynaklar vardır. Ancak milyonlarca insan açlık ve yoksulluk yaşamaktadır. Bunun sebebi kaynakların sınırlı, insanların çok fazla olması değil, az sayıdaki insanın kaynakların çoğunluğunu kontrol etmesidir. Tarihî olarak nüfus büyüklüğüne bakıldığında Malthus'un bu tezinin tam tersi ile karşılaşılır. Toplumların yaşama standartları iyileştiği ve fazla çocuk doğurmanın gerekli olduğu toplumsal şartlar kalktığı zaman nüfus artışının azaldığı ve sabitlendiği görülür.

Malthus'un yaklaşımındaki diğer sorun dünyanın insanları besleme kapasitesi hakkındadır. Tarımda ve endüstride meydana gelen ilerlemeler dünyanın gıda kapasitesinin Malthus'un düşündüğünden çok daha yükseklerle çıkmasını sağlamaktadır (Hartmann, 1995).

1920-1930'larda ABD'de ve tüm dünyada yaşanan ağır ekonomik bunalım nedeniyle işsizlik ve göç artmıştır. Buna bağlı olarak Batıda ve Kuzey Amerika'da nüfus politikaları iki farklı biçimde yürütülmüştür. Eğitimli, beyaz, üst orta sınıf nüfusunun artırılması, işsizlik ve göçün sebebi olarak görülen işçi sınıfının ve göçmenlerin neo-Malthus'cu bir bakışla doğurganlıklarının sınırlandırılması amaçlanmıştır. Ayrıca insanın genetik ıslahını savunan düşünceler de güçlenmiştir.

Aynı dönem toplum mühendisliği kavramının da ortaya çıktığı ve bütün sorunların çözümü için nüfus kontrolünün yapılmasının gerekliliğinin savunulduğu dönemdir. Bu açıdan bakıldığında ve günümüzdeki uygulamalar dikkate alındığında teorinin siyasi boyutunun ağırlık kazandığı çok net olarak görülmektedir. II. Dünya savaşından sonraki yıllarda Malthus'cu nüfus kontrol yaklaşımı yeniden canlanmıştır. Bu sefer kontrol edilmesi gereken kesim, III. Dünya ülkelerindeki yoksul çoğunluk ile Batı'da yaşayan *etnik* azınlıklar ve *yoksullard*. Bu arada üst ve orta sınıflar bu kontrolün dışında, istedikleri zaman istedikleri sayıda çocuğa sahip olabilecekleri düşünülmüştür. Neo-Malthus'cu ekol görüşlerini desteklemek için III. Dünya ülkelerinin nüfusunun çok kalabalık olması ile yaşama standartlarının çok düşük olması arasında doğrudan bağlantı olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla tüm sorunların nedeni nüfusun çok fazla olmasına bağlamaktadırlar (Bandarge, 1998).

Dünya'da 1960-1970'ler, açlığın ve gıda kıtlığının nedeni nüfusun çok fazla olmasına bağlayanların sesinin en yoğun duyulmaya başladığı dönem olarak bilinmektedir. Hızlı nüfus artışı karşısında sınırlı doğal kaynakların nasıl dengede tutulacağı sorusu temel bir sorun olarak ortaya konmaktadır. Nüfusun hızla artması ve kişilerin tüketim alışkanlıklarındaki değişimler sonucunda, doğal kaynakların yenilenebilir olma düzeyinin üstünde tüketilmesine yol açacağı savunulmaktadır.

III. Dünya ülkelerindeki hızlı nüfus artışı ve giderek artan yoksulluk bir tehdit olarak görülmüştür. Ayrıca III. Dünya ülkeleri arasında *etnik* ya da *dini* temelli ittifakların oluşmasından kaygı duyulmuştur. Dünya nüfusunun o güne kadar görülmedik bir hızla arttığı ve bu biçimde artmaya devam ederse gelecekte dünyada fazla nüfus nedeniyle çok önemli ve baş edilemez sorunların ortaya çıkacağı ileri sürülmüştür (Bandarge, 1998).

BM'nin organizatörlüğünde 5-13 Eylül 1994 tarihleri arasında Kahire'de toplanan Dünya Nüfus Konferansı gündemine aldığı ve tartıştığı maddeler itibariyle birçok tartışmalara sebep olmuştur. Kürtajın aile ve nüfus planlaması aracı olarak görüşülmesi gerek İslâm dünyasından ve gerekse Vatikan önderliğindeki Katolik kiliselerden gelen yoğun tepkiler neticesinde madde yumuşatılmaya çalışılmıştır. "Kürtaj bir aile planlama yöntemi olarak benimsenemez" şeklinde değiştirilmiş ve yasalara aykırı olmadığı ülkelerde kürtajın daha da geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

ABD'nin aracı kurumu haline gelen BM ve Dünya Nüfus Konferansına büyük tepki gösteren Vatikan'ın konferans esnasında. Konferansa katılan delegelere dağıtılan raporda 1974 yılında Henry Kissinger tarafından "ABD'nin güvenliği, denizaşırı çıkarları ve dünya nüfus artışı" adıyla bir rapor hazırlanıp Milli Güvenlik Konseyi'ne sunulduğu, 1974 Bükreş, 1984 Meksika ve 1994 Kahire toplantılarının bu raporun izlerini taşıdığı belirtilmiştir.

Raporda ayrıca dünya nüfus artışının, 1974'de %47'sini karşılayan, gelişmekte olan 13 ülkenin nüfus artışlarının ve doğum oranlarının bir an önce dondurulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu 13 ülkenin içinde Türkiye, Mısır, Pakistan, Endonezya ve Nijerya gibi halkının büyük çoğunluğu Müslüman olan ülkeler başta gelmektedir. (www.altinoluk.com, 1997-2017).

İlginç olan ise konferansın baş tertipçileri arasında yer alan Fransa'nın konferansın başladığı gün birden fazla çocuğa prim veya teşvik kanununu yürürlüğe sokması, konferansın asıl hedefinin İslam ülkeleri başta olmak üzere tüm 3. Dünya ülkelerinin nüfusunu eritmeye yönelik olduğunu gösteren bir diğer açık delil olarak tarihe geçmiş olmasıdır. Fransa hükümeti, ülkede ikinci çocuğunu doğuran her anneye 3 yıl boyunca her ay 4 bin Frank teşvik primi verirken, müslüman ülkelerde nüfus ve aile planlaması yapılması için milyonlarca Frankını hibe etmesi batının çifte standartını, aile ve nüfus planlamasının da siyasi yönünü net bir şekilde ortaya koymaktadır (www.altinoluk.com©1997-2017).

Doğum oranlarındaki azalma ve sosyal yapıdaki gelişmelerle birlikte, dünyada Avrupa'nın demografik ağırlığı giderek azalan bir seyir takip etmektedir. Nitekim, 1850'de dünya nüfusunun %17'sini kaplayan Avrupa'nın bu oranı, 1950'de %21.7'ye, 2005 yılı itibarıyla ise %11.3'e gerilemiştir. Bu sürecin gelecekte de bu yönde devam edeceği ve Avrupa nüfusunun 2050 yılında dünya nüfusunun %7.2'sini oluşturacağı tahmin edilmektedir (United Nations, 2006), bu durum batıyı içeride ve dışarıda farklı plan ve arayışlara yöneltmektedir.

Netice itibarıyla başta İslâm ülkeleri olmak üzere gelişmekte olan ve nüfusu hızla artan ülkelerde kürtaj da dâhil olmak üzere her türlü lojistik desteğin verildiği ve her türlü metodun meşrulaştırılmaya çalışıldığı akıl ve vicdan sahibi hemen herkesin bildiği ve gördüğü bir hakikat olarak ortadadır. BM, Dünya Nüfus Konferansı ve benzer kurumların da ABD/BATI tarafından bir paravan olarak kullanıldığı çok net olarak bilinen bir hakikattir. Yapılan çalışma ve desteklere bakıldığı zaman işin siyasi boyutu çok net olarak görülebilmektedir.

BÖLÜM 3. AİLE PLANLAMASININ SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Modern Dönemde Değersizleştirilen Aile ve Sosyal Hizmet

Aile, kendiliğinden doğal bir şekilde oluşan bir yapı değildir; aynı zamanda sosyal olarak yapılandırılmış, zamana ve şartlara göre değişime uğramış bir yapıdır. Ailenin bireysel ve toplumsal hayatı şekillendirme görevinden dolayı toplumsal hayatta meydana gelen siyasal, ekonomik, kültürel değişimler aileye de yansımakta ve aile kurumunu da etkilemektedir. Dünya’da ve Türkiye’de yaşanan gelişmeler ve tüm sosyal değişimler, toplumun çekirdeğini oluşturan ve aslında bir sorun çözme yeri ve mekanizması olan/olması gereken aileyi sorun üreten bir birime dönüşmesine neden olmaktadır.

Oysa aile denilen kurum, aile hayatının güçlenmesine, korunmasına, neslin çoğalmasına, problemlerin çözülmesine, aile üyelerinin aile birliği içinde sağlıklı, doyurucu ve huzurlu ve mutlu bir hayat sürmelerine yardımcı olan ve bunu sağlayan kurumların başında gelmektedir.

Aile toplumun işleyen aslı/ana parçasıdır. Aile ve toplum arasında bir hizmet ve enerji akımı, etkileşimi vardır. Aile çeşitli yardım ve destekler için topluma dayandığı gibi kişi de ihtiyaçlarının karşılanması ve problemlerinin çözülmesi için aileye yönelir. Ailenin başarısı, aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşıladığı, problemlerini çözdüğü orandadır. Aile ile aile fertleri arasındakine benzer bir bağlılık/bağımlılık, toplumla aile arasında da mevcuttur. Geleneksel aile yapısında işleyiş bu minval üzere devam etmekte ve ihtiyaçların karşılanması ve problemlerin çözülmesi önemli ölçüde sosyal bir kurum olan aile içinde halledilmektedir.

Modern dönemde ise ailede çözümlerin olduğu ve bu çözümlerin temel sebebi, onu oluşturan bireylerin değişen zihniyet yapıları ve hayata, olaylara bakış açılarıdır. Özellikle modernite ve onun sosyal sonuçları, modern bireylerin dünya görüşlerini ve hayat biçimlerini önemli ölçüde yeniden şekillendirmiştir. Modernite’nin meydan okumaları karşısında günümüz insanının, kendisine, çevresine ve topluma bakışı, hayat felsefesi, beklenti ve idealleri, eşya ve çevresi ile kurduğu ilişki önemli ölçüde değişmiştir. Bu da fertlerin ve ailelerin toplum içindeki görev ve sorumluluklarını, sosyal pratiklerini etkilemiş ve değiştirmiştir. Diğer taraftan kadın imajının yanı sıra, kapitalist zihniyetin ve tüketim hırsının insanların konum ve değerini gerçekleştirdikleri meta anlayışı, kadınları üretimin bir parçası olmaya zorlamıştır. Sanayileşmeyle birlikte üretim ev merkezli olmaktan çıkarak kamusal alana taşınınca, kadının yapmış olduğu ev işleri de para getirmediği için kıymet ve değerini kaybetmeye başlamış ve bunun neticesinde kadın üretici olarak değil, tüketicisi olarak görülmüş ve piyasaya dâhil edilerek piyasanın önemli bir parçası haline dönüştürülmüştür.

Dağılan, küçülen, yozlaşan ve değersizleşen ailelerin çoğaldığı dönemde problem ve problemliler aile sayısı da artmakta ve dolayısıyla sosyal hizmete olan ihtiyaç da ziyadesiyle artmaktadır. Bu durum sosyal hizmetin yükünü, yani devletin yükünü arttırmaktadır.

Ailenin sağlıklı ya da sağlıksız olması sosyo-ekonomik özelliklere, toplumdaki hizmet ve imkânlar, aile üyelerinin özelliklerine ve birbirlerine bağlılıklarına, kişiliklerine, aile içi ilişkilerin dinamik yapısına bağlıdır. Yaşamı sürdürmenin ve onu anlamlı kılan en önemli bileşeni ailedir. Yüzyıllardan beri insan hayatında ailenin önemli bir yeri bulunmaktadır. Ailenin görevlerini kendinden beklenen düzeyde yerine getirmemesi ailenin sağlıksızlığını ve bir eksikliğini ortaya koymaktadır.

Milletlerin ve toplumların sosyal yapı ve ahengi, genel sağlığı, ahlaki ve yasal düzeni, nüfusu, kültürel kimliği, hatta ekonomik gücü ve gelişmişliği ve aslında toplumun temel birimi olan, “ailenin” saygınlığına ve sağlamlığına bağlıdır. Bu sebeple “aile birliği” toplumun öz değerini oluşturmakta bu nedenle de toplum ve devlet ailenin kurulması, işleyişi, korunması ve sona erdirilmesi ile yakından ilgilenmektedir (Özguven, 2001).

Dünya’da ve ülkemizde aile kurumunun yara almasının, boşanmaların ve aile içindeki şiddet ve geçimsizliklerin artmasının sebepleri düşünüldüğünde ilk olarak, cehalet, sevgi ve saygının kaybolması, moda tutkusu ve savurganlık, dînî ve geleneksel değerlerden kopuşlarla başlamıştır. Buna bağlı olarak sekülerleşme, aldatma, ilgisizlik, sorumsuzluk, öfke, iletişim bozuklukları, akraba ve çevre müdahaleleri, kişilik farklılıkları, zararlı alışkanlıklar, bencillik, fakirlik, küçük meselelerin büyütülmesi, mahremiyet ihlalleri, tahammülsüzlük, kanaatsizlik, dünyevileşme, bireycilik gibi faktörler akla gelmektedir. Bütün bunların yanında nikâhsız beraberliklerin artması, evlilik öncesi flört hayatı yaşamanın normal ve gerekli görülmesi, her geçen gün bekârlığın önem kazanması, kariyer tutkusu, evlilik yaşının yukarılara tırmanması, tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkması ve çocuk sayısındaki düşüş gibi aileyi kuşatan sorun alanlarıyla ilgili de bir dizi sebepler sayılabilir. Elbette geçmiş dönemlerde de aileyle ilgili buna benzer sıkıntılar baş göstermiştir. Fakat bunların yoğunluğu ve derinliği hiçbir zaman günümüzdeki problemlerin seviyesine ulaşmamıştır. Demek ki modern dönemin, insanı, aileyi ve toplumu değiştirip dönüştüren bir kısım özellikleri vardır. İçinde yaşanan dönemin getirdiği teknolojik gelişmeler (bilgisayar, cep telefonu ve internet ağı, oyunlar vs.) ve haberleşme sistemindeki yenilikler (uydu sistemi) gibi aile arasındaki irtibatı ve diyalogu âdeta ortadan kaldırılmıştır. Modern dönemin getirmiş olduğu daha sayılabilecek onlarca problem ve problemlili aile sayısı oldukça fazladır. Hatta problemlili aile sayısınınca problem sebebinin olduğunu söylemek de mümkündür. “Tolstoy’un ifadesiyle, tüm mutlu aileler temelde birbirine benzer, fakat bütün mutsuz ailelerin geçimsizliği kendisine mahsustur” (Çayiroğlu, 2016).

Ülkemizde yaşanan hızlı kentleşme ve göçlerin, yaşam biçimlerini ve bazı toplumsal değerleri değişime uğrattığı, bazı ailelerin temel görevlerini yerine getiremeyecek derecede zayıflamasına yol açtığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak, ailede parçalanma ve çözümlerinin arttığı, boşanma oranlarının yükseldiği, tek ebeveynli ailelerin giderek artması, evlilik dışı beraberliklerin çoğalması ve bu birlikteliklerin ürünü olan çocukların artması sebep olmuştur. Kültürel ve ahlaki değerlerde dönüşümler ve yozlaşmaların yaşandığı, yabancılaşma, suç oranlarının artması, uyuşturucu kullanımı, şiddetin yaygınlaşması, ruhsal rahatsızlıklar gibi insanı, aileyi ve dolayısıyla toplumu tehdit eden sosyal sorunların baş gösterdiği görülmektedir.

Sosyal değişme kapsamında yer alan bazı değişmeler; toplumsal rol ve statülerdeki değişmeler, ekonomik yapıdaki değişmeler, nüfus artış hızındaki değişmeler, üretim ilişkilerindeki değişmeler, dinsel yapıdaki değişmeler, aile ve akrabalık ilişkilerindeki değişmeler, gelenek ve göreneklerdeki değişmeler, çocuk yetiştirme yöntemlerindeki değişmeler olarak ifade edilebilir. Örneklerin çeşitliliği sosyal değişmenin kapsamının genişliğini göstermektedir (Tezcan, 1993: 178).

Modern dönem ve anlayış, sadece ekonomik alanda bir dönüşüme neden olmamış, aynı zamanda sosyal bir dönüşüm ve değişime de yol açmıştır. Bu sosyal dönüşümün en önemli merkezi “aile” kurumu olmuştur. Aile kurumundaki dönüşüm, aile içinde çocuk ve özellikle de yaşlı birey için kaçınılmaz bir dönüm noktası olmuştur. Geleneksel aile yapısı içinde yaşlının konum ve statüsü güvence altındadır. Yaşlı kişi, ailenin en bilgili ve tecrübeli ferdi olarak saygı ile davranılan ve aynı zamanda ihtiyaçları giderilen bir kişisidir. O, bir fazlalık ve yük olarak görülmez, onun bilgi ve tecrübesinden yararlanmaya çalışılır. Ancak, günümüzde aile kurumunda yaşanan olumsuzluklar neticesinde ortaya çıkan tablo gelecek adına endişe verici düzeye ulaşmıştır.

Devletin istatistik kurumlarının vermiş olduğu istatistikî bilgiler, medyaya yansıyan haberler ve konuyla ilgili yapılmış bilimsel çalışmalar ailevî problemlerin her geçen gün daha da artarak derinleştiğini ve kronikleştiğini göstermektedir. Ülkemizde meydana gelen boşanma vakalarına genel hatlarıyla bir göz atmak bile ailede yaşanan sıkıntının boyutlarını ve bu sıkıntının her geçen gün nasıl büyüdüğünü göstermeye yetmektedir. Zira boşanma oranları, sosyal bilimler ve sosyal hizmet açısından ailenin gücünü ölçmek için başvurulan en büyük araçlardan biridir. Devlet İstatistik Enstitüsü ve Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerine göre 1995 yılında 28 bin olan boşanan çift sayısı (DİE, 1997: 9), 2001 yılında 50 bine (DİE, 2016: 5), 2009’da 114 bine (TÜİK, 2016: 56), 2013 yılında ise 129 bine yükselmiştir (TÜİK, 2016).

Bu rakamlar her sene artarak devam ederken mağdur olan çocuk ve yaşlı sayısının da buna paralel olarak arttığını göz önünde tutmak icap etmektedir. Bu değişim ve etkileşimden en çok mağdur olan kesim ise birinci derecede yaşlılar sonra da çocuklar olmaktadır. Şayet, ayrılan çiftlerin henüz çocukları yoksa bu şartlarda mağduriyet yaşayan genelde kadın olmaktadır. Son çıkan yasalarla her ne kadar kadının mağduriyeti önemli ölçüde giderilmiş olsa da, kadının toplum içindeki statüsü ve kişiliği yara almakta ve huzuru kaçmaktadır.

Hızlı kentleşme, küçülen aileler, çalışma hayatına katılan kadın, değişen ve geleneksel değerlerden uzaklaşan fert, aile ve toplumlarda problemler artmakta ve sosyal hizmete olan ihtiyaç da aynı oranda artış göstermektedir. Kadınların eskiye oranla çalışma hayatına daha fazla girmesi, yaşam beklentisinin daha uzun olması ve evliliklerin çocuk ihtiyacından yapılmamakta olması problemleri derinleştirmektedir. Bu değişiklikler aile yaşamını ve ihtiyaçları eskiye oranla farklı kılmaktadır. Bu süreçte en çok mağdur olan çocuklar ve yaşlılar olmaktadır. Değişen sosyal hayat ve toplum yapısı neticesinde mağduriyet yaşayan çocuklarla ilgili olarak “çocuk yasası, çocuk mahkemesi, çocuk hakları” gibi birtakım oluşumlarla çocuklar korunmaya ve toplum hayatında tutulmaya çalışılmaktadır.

Parçalanmış veya küçülen ailelerde genel olarak en çok etkilenen yaşlılara her ne kadar toplumumuz sahip çıkan bir toplum özelliğinde olsa da, kentleşme olgusu sosyo-ekonomik şartlar, geniş aileden çekirdek aileye dönüş gibi nedenlerle ailelerin, yaşlı bireyin sosyal problemleriyle ilgilenmesini güçleştirmektedir. Yaşanan toplumsal değişim, Türkiye’de de yaşlılık alanının bir sosyal refah alanı olarak giderek değiştiğini gösterse de sürekli bakım kurumlarında/huzurevlerinde yaşamak hem toplumsal açıdan hem de fert açısından tercih edilir bir seçenek haline henüz gelmemiştir.

Artık toplum ve aileler yoksul ve kimsesiz yaşlıya bakmayı külfet olarak görmekte ve bunu devletten beklemektedir. Türkiye’de özellikle 1980 sonrası dönemde yaşanmaya başlayan aşırı dışa bağımlı kapitalistleşme süreci ile geleneksel değerler sistemi ve buna bağlı olarak yaşlıyı korumaya ilişkin toplum kültürü de erozyona uğramaktadır (Gitmez, 2000:132-133).

Modernite ve sosyal değişim, toplumlarda meydana getirdiği sonuç, insanlık adına umut verici ve sevindirici değildir. Avrupa’da nüfusa oranla şehirlerdeki huzur evi sayısı her geçen gün artmaktadır. Almanya’da 2016 yılı itibarıyla 11390 huzurevinin olduğu, bunların %43,1 Kamu yararına hizmet veren dernekler (gemeinnutzigkeit), %50 si özel ticari amaçlı kurumlar, %4,3 Belediyeler tarafından işletilmektedir (<https://www.pflegemarkt.com/>).

Aile bağlarının yok olmak üzere olduğu Avrupa’da yaz aylarında ölenlerin neredeyse yüzde 80’ini belediyeler ve ticari amaçlarla kurulmuş olan cenaze firmaları kaldırmaktadır. Evlatları ve birinci derecede yakınları tatillerini yarıda keserek anne-baba veya nine-dedelerinin cenaze defin işlemlerinde bile bulunmamaktadırlar. Cenaze firmaları ve belediyeler de çoğu defa daha ucuza geldiğinden dolayı cenazeleri yakmak suretiyle meseleyi halletme yolunu tercih etmektedirler.

Türkiye’de ise değerler yozlaşması Avrupa’daki kadar olmadığından dolayı huzurevi sayıları düşüktür. Türkiye’de kamuya ait 200 huzurevi mevcuttur. Özele ait ticari olarak faaliyet gösteren 176 adettir. Toplam 376 adet huzurevi ve bakım evinde 25434 bakıma muhtaç kişiye hizmet verilmektedir.

2002 yılında 4952 yaşlı huzurevlerinde barınırken 2017 yılında 13359’a çıkmıştır.

2002 yılında 96 özel huzurevinde 8596 kişi kalırken, Belediyelere ait olan huzur/bakımevi sayısı 21, hizmet alanların sayısı 566 kişidir.

Azınlıklara ait huzurevi sayısı, 7 kalanların sayısı 644’dür.

2017 yılında 176 özel huzurevinde barınan muhtaç sayısı 6952’ye düşmüştür. Bu sayının düşmüş olması bakıma muhtaç sayısının düşmesinden dolayı değildir. Özel huzurevlerinin pahalılığından dolayı devletin huzurevleri tercih edilmiştir (<http://www.trthaber.com>).

Yoksula, öksüz ve yetime, düşküne, kimsesiz yaşlıya yardımı öngören aile, geleneksel değerler ve kurumlar yerini resmî kurumlara bırakmaktadır. Bu durum ise ilgili kesimlerin mutsuzluğuna ve psikolojik rahatsızlıklara ve hayata küsmelerine sebep olabilmektedir. Özellikle huzur evlerine gönderilen yaşlılar daha alıngan olmakta ve daha çok etkilenmektedir. “Ülkemizde huzurevinde yaşayan yaşlıların, aileleri yanında

yaşayan akranlarına kıyasla daha yalnız hissettikleri ve umutsuz oldukları gerçeği, huzurevi ve evde yaşayan yaşlıların psikolojik sorunlarını inceleyen çok sayıda araştırma sonucu ile kanıtlanmıştır” (Aksayan ve ark, 1998: 302-303).

Genellikle huzurevi hayatı, insan yaşamının geriye dönüşü olmayan son evresi olarak görülür ve bu değişmez niteliği nedeniyle de reddedilir. Bir huzurevine kendi isteği ile gitmek veya oraya evlatları tarafından yerleştirilmek, kimsesiz olup da zorlayıcı nedenlerle buraya düşme anlamını taşır. Alışılan çevreden ve yıllarını geçirdiği aile ortamından ayrılmak, acı, tatlı birçok anıyla bağlandığı evinden uzaklaşmak, yeni bir çevreye uyum sağlamak ve tanımadığı insanlarla birlikte yaşamaya çalışmak, yaşlı açısından kabul edilmesi zor bir durumdur. Bu nedenle huzurevinde yaşamak biyolojik ve psikolojik sağlığı ve sosyal işlevselliği etkileyen stresli bir yaşam olayı olarak değerlendirilir. Huzurevi yaşamının yaşlı birey üzerindeki olumsuz etkilerinden birisi de yalnızlık ve terk edilmişlik duygusu biçiminde ortaya çıkmaktadır (Danış, 2004: 125- 128).

Endüstrileşme ve kentleşme ile birlikte, aile yapısındaki değişimler, kadını çalışma hayatına katılması, geniş aileden çekirdek aileye doğru değişen aile yapısını ve kadının çalışma yaşamına girmesiyle yaşlının aleyhine bazı ciddi gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Yaşlının aile içinde barınması sorun olarak ortaya çıkmış, toplumsal rolünde ve statüsünde değişimler ve kayıplar olmuş, bu da yaşlılık psikozunun, depresyonun ortaya çıkma ihtimalini artırmıştır.

Bu durumda, yaşlı için kurum bakımı ilk çözüm olarak akla gelmektedir” (Karataş, 1990). Zira gerek çekirdek aile ve gerekse tek ebeveynli aile modelinde yaşlı bireylerin yeri bulunmamaktadır. Böylece, yaşlı bireyler yeni aile modellerinde dışarıda kalmak suretiyle “sosyal destek”ten mahrum duruma düşmüş olmaktadır (Taşçı, 2010: 181).

Toplumsal değişme ile birlikte, çekirdek ailedeki statüsünü yitiren yaşlı için günümüzde en çok başvurulan çözüm, kurum bakımı olarak huzurevi olmakta, fakat kurum bakımı, yaşlının çeşitli problemlerinin doğmasına da sebep olmaktadır. Kuruma giden yaşlının, kendini kabul etme ve kendisine saygı duymayı belirleyen çevreyi tanıma ve denetleyebilme imkânları kaybolmaktadır. Böylece yaşlı, soyutlanma, ortamı benimseyememe, yadırgama ve boşluk, kendini değersiz bulma gibi hislere kapılmaktadır. Ruh sağlığı açısından risk oluşturan yaşlılar huzurevinde daha da yoğun sıkıntılarla karşı karşıya gelmektedirler.

Dünyadaki ve ülkemizdeki her alanda meydana gelen gelişme ve değişimler “Türkiye’nin demografik yapısını, çeşitli açılardan değişime uğratmaktadır. Geleneksel toplumsal yapı içinde görece daha az bir ağırlığa sahip olan yaşlı nüfus, giderek ağırlığını artırmaktadır. Bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik ve toplumsal kalkınma, insanın yaşam niteliğini yükseltmekte ve ortalama ömür uzamaktadır” (DPT, 2007).

Şartların bu şekilde devam ettiği bir dönemde yapılması gereken, problemleri azaltmak, bunun için de aileyi sağlamlaştırmak gerekmektedir. **“Evim kalemdir.”** İngiliz atasözünde de ifade edildiği üzere, insanın kendini güvende ve huzurlu hissedeceği bir yapıya, aileye mutlaka ihtiyacı vardır. Ünlü düşünür Emerson **“Aile kralların bile**

giremediği bir kaledir.” derken ailenin ne derece önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu aile herhangi bir sebeple zayıfladığı, küçüldüğü ve çözülüp dağıldığında en çok etkilenen küçük yaştaki çocuklar ve yaşı ilerlemiş bakıma muhtaç yaşlılar olmaktadır. Aile yapısı bir şekilde sıkıntılı bir sürece girdiğinde bu durumdan aynı zamanda devlet de etkilenecek çünkü devletin yükünü arttıracaktır.

Ailede herhangi bir sebepten dolayı sıkıntı yaşandığında sosyal hizmet burada devreye girerek, hem ailenin ana direklerini oluşturan anne-babanın hem de mağduriyet yaşayacak olan çocuk ve yaşlıların imdadına yetişmeli ve aile fertlerinin iyilik ve mutluluk halinin devamını sağlamalı ve çözümler üretmelidir.

Sosyal hizmet tarafından sunulacak olan bu çözümler, ailenin yapısına ve problemin cinsine göre farklılık arz edecektir. Bizim kültür kodlarımızda genel olarak, yaşlısına, kimsesize sahip çıkan bir toplum özelliğinde olsa da, kentleşme, modernleşme, sekülerleşme olgusu ve sosyo-ekonomik şartlar, ataerkil ve geniş aileden çekirdek aileye geçiş gibi nedenlerle ailelerin bir takım hassasiyetlerini zayıflatarak yok etmekte, yaşlısını bir şekilde aile ortamı dışına mecbur kılmaktadır. Boşanmalarla, geleneksel ve dînî anlayışların zayıflamasıyla örselenen aileyi kurtarmak ve mevcut şartlar dikkate alınarak eski aslî özelliklerine kavuşturmak gerekmektedir. Yine bir başka problem olarak “popüler kültürden etkilenen toplum ve özellikle gençler, kısa zamanda şöhret olma, para kazanma arzusu onların niteliklerini geliştirmeden, kendine ve yeteneklerine emek vermeden, beslemeden yaşamalarına neden olmaktadır. Gerçekte bu anlayış ve yaşayış tarzının, bireyler, aileler ve toplumun geleceği için çok ciddi bir tehdit olduğu gayet açıktır” (Aktaş, 2004).

Bu anlamda sosyal hizmet sadece mağduriyet yaşayan aile fertleri ile ilgilenmek, onların elinden tutarak hayata tutunmalarını sağlamaktan da önce ailenin devamlılığını korumak ve onu tahkim etmek suretiyle, çıkması muhtemel problemleri önceden izale etmeye çalışmalıdır. Bir başka deyişle koruyucu ve önleyici tedbirler almak sosyal hizmet açısından en kalıcı çözümler olarak kabul edilebilir.

Ailede yaşanan problemler toplumda başka ihtiyaçları ve problemleri de beraberinde getirmekte ve âdeta domino etkisi yapmaktadır. Çocuklar için çocuk yuvaları, yaşlılar için huzur/bakım evleri denilen yaşlı bakım evlerinin artması gibi hem sosyal hem de ekonomik olarak birçok problemi tetiklemektedir. Bunlar da üzerinde durulması gereken önemli bir içtimaî problem olarak sosyal hizmetin ilgi ve sorumluluk alanı içindedir. “Kuşkusuz sosyal hizmetlerin bütün sayılanların tek çözümleyicisi olduğunu söylemek çok yanıltıcı olacaktır. Ancak tedavi edici, destekleyici, önleyici ve kalkınmayı hızlandırıcı nitelikleri kendisine özgü yöntem teknik ve yaklaşımlarıyla sosyal hizmetlerin katkısını küçümsemek de haksızlık olur” (Kut, 1988).

Aile ve yaşlının korunması planlanırken toplumun sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi ve arttırılması son derece önem arz etmektedir. Sosyal sorumluluk kavramı “kişinin kendi davranışlarının veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi” anlamına gelmektedir. Buna göre sosyal sorumluluk kavramı; “Başkalarının meşru çıkar ve haklarının korunması adına herkesi bağlayan bireysel zorunluluk olarak tanımlanabilmektedir” (Tat -Toker, 2013).

Sosyal sorumluluk bir nevi, bireylerin bir arada aileye ve topluma duyarlı bir biçimde hareket etmesidir. Birey, aile ya da grup olarak sosyal, kültürel, ekonomik ve çevre problemlerine ve ihtiyaçlara yönelik duyarlı, dürüst ve ahlakî davranmak sosyal sorumluluğun alanına girmektedir.

Kişisel çıkarlar gözetilmeksizin toplumun ihtiyaçları ve problemleri hedef alınarak gerçekleştirilen faaliyetler gerçek bir sosyal sorumluluk olarak değerlendirilebilir. Sosyal sorumlulukta herhangi bir kâr ve menfaat amacı güdülmemekle birlikte bu durum fert, aile ve sivil toplum örgütleri veya işletmeler aracılığı ile gerçekleştirilmelidir.

Sosyal sorumluluk projeleri sayesinde birey, aile ve toplumda, empati, fedakarlık, hayırseverlik, diğerkâmlık, yaşam felsefesi, kendini bir gruba ait hissetme ve toplumsal değerler gibi birçok hassasiyetler ve olumlu kişilik özellikleri yer etmeye başlamakta toplumda önemli bir farkındalık oluşturmaktadır.

Kişisel davranışların içtimaî sonuçları gözeterek düzenlenmesi olarak ifade edilebilen sosyal sorumluluk olgusunun hedefinin “toplumsal fayda sağlamak, toplumda bir farkındalık oluşturmak” olduğu söylenebilir.

Bütün bunların neticesinde aile sosyal hayat içinde en büyük değer ve denge unsurudur ve bu bilinç ve eğitimlerin kazandırıldığı yerdir. Aile bozulduğu ve yıkıldığı zaman sosyal hayattaki denge bozulmakta ve birçok problem baş göstermektedir. Öyle ise alenin korunması ve güçlendirilmesi, değerinin yeni nesillere ve toplumun bütün kesimlerine kavratılması gerektiği her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır.

Yeni nesilleri yeniçağın şartları ve icaplarına göre yetiştirmek ve eğitmek, ailenin öneminin kavratılması ve sorumluluk bilincinin aşılması ileride çıkması muhtemel problemlere karşı onları tedbirli ve hazırlıklı kılacaktır. Böyle yapıldığı takdirde devletin ve sosyal hizmetin yükünü bir nebze de olsa hafifletecektir.

3.2. Sosyal Hizmet ve Aile İlişkisi

“Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği ve Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu’nun 2001 Kopenhag’da kabul edilen ortak tanımına göre, sosyal hizmet; bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumun iyilik halini artırmak için sosyal değişime, insan ilişkilerinde sorun çözmeye, güçlenmeye ve özgürleşmeye katkı sağlayan bir meslektir. Sosyal hizmet, insan hakları ve sosyal adaleti temel alarak, insan davranışı ve sosyal sistem teorilerinden yararlanır ve insanların çevreleriyle etkileşim kurdukları noktalara müdahale eder” (Karagöz, 2015).

Başka bir tarifte de sosyal hizmet;

“kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının karşılanmasına, sosyal sorunların önlenmesine ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü”nü ifade eder. Bu hizmetler önleyici ve koruyucu olabilirken aynı zamanda sorun ortaya çıktıktan sonra bu sorunu hafifletme, azaltma ya da etkisini ortadan kaldırmayı da kapsamaktadır. Burada maddi ya da manevi yardım yapmaktan söz

etmek yerine, muhtaç kişinin ya da muhatap grubun ihtiyacının ücretli ya da ücretsiz bir şekilde hizmet sağlayarak karşılanması esastır” (Kesgin, 2012: 43-44).

Sosyal hizmet mesleğinin aileye yönelik görev ve müdahaleleri “*aile sosyal hizmeti*” adı altında ifade edilmektedir. Aile sosyal hizmeti, bir bütün olarak ailenin ve fert olarak aile üyelerinin ailevi ilişkileri, sosyal uyumları, görevleri ve her türlü münasebetlerinin yerine getirilmesi ile ilgili problemlerin çözümüne yardım etmektir. Aile hayatını geliştirmek ve güçlendirmek ve böylece ailenin refah, mutluluk ve bütünlüğünü sağlamak amacıyla bilinçli ve sistemli bir biçimde yapılan müdahale ve uygulamaları kapsayan mesleki bir faaliyet türüdür.

Sosyal hizmetlerin teknolojik gelişmeyi insanileştirme ve toplumları sosyalleştirme amacının yanı sıra bireylerin gelişmelerine ve toplumun değişen şartlarına uyum sağlamalarına yardımcı olmak, kişilerin refahlarını sağlamak ve sosyal değişmeyi hızlandırmak gibi amaçları vardır (Kut, 1988).

Zaman içerisinde toplumsal değişmelerle birlikte aile yapıları da çeşitli değişikliklerden geçmiştir. Son dönemlerde bu değişimlerin ortaya çıkardığı en önemli aile tipleri, geniş aileden çekirdek aileye geçiş ve tek ebeveynli aile tipleri sayılmaktadır. Aile, üyelerini bir arada tutan ve onları eğiterek hayata/geleceğe hazırlayan özellikle aile içi ilişkilerde birlik ve beraberlik anlayışının, çocuğun, yaşlının kendini kabul tutumunu etkileyen en önemli etken ve kurumdur. “Özellikle çocuğun ilk toplumsallaşma sürecinin başladığı yer olarak bilinen aile kurumu içindeki ilişkiler aynı zamanda çocuğun kişilik temellerinin de atıldığı ilk eğitim yeridir. Çocuğun içinde yaşadığı aile ortamını olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmesinde ebeveynlere ait özellikler, ebeveynleriyle olan ilişkileri ve aile tipi gibi faktörler etkili olmaktadır. Aile bireyleriyle birlikte büyük ebeveynlerden birinin ya da her ikisinin yaşaması, kuşak çatışması ve tutum farklılıkları nedeniyle aile ortamında gerginlik yaşanmasının yanı sıra bazen de ortamı sakinleştirici ve yumuşatıcı rol oynayabilmektedir. Büyük ebeveynlerin aile bireyleri ile olan ilişkileri ve onlara davranışları o ailenin sağlıklı veya sağlıklı olmadığı belirlenmesi için temel oluşturabilmektedir” (Başar, 1992).

Bu tespitten de anlaşılmaktadır ki “ev içindeki bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri çocukları daha çok etkilemektedir. Ailedeki kişiler arası uyum, beraberlik, yardımlaşma ve paylaşma gibi duygular arttıkça, ailede daha huzurlu bir ortam sağlanabilmektedir. Bireylerin birbirlerine karşı anlayışlı olmaları ve iyi geçinmeleriyle oluşan huzurlu ve mutlu bir aile yaşantısı sonucunda çocuğun sağlıklı bir birey olarak yetişmesi ve o aile yapısının olumlu olarak değerlendirmesini sağlamaktadır” (Coşkun-Gürsoy 2004: 163).

Ayrıca aile büyükleri, aile içinde yaşamlarını sürdürdükleri takdirde bilgi ve birikimlerinin, tecrübelerinin genç kuşaklara aktarılmasında ve kültürel birikim ve değerlerin sürekliliği bakımından son derece önem arz etmektedir. Yine bir başka önemli husus, yaş ilerledikçe sağlık durumu elverdiği ölçüde aile büyüklerinin çocuklarının yanında kalmayı arzu ettikleri gerçeğidir. Az sayıda da olsa çocuklarının yanında kalmayı istemeyenler kendilerini ayrı bir mekânda kaldıklarında daha rahat hissetmeleridir.

Ailenin sağlam, sağlıklı, mutlu ve huzurlu olduğu ölçüde, toplumun da sağlıklı, huzurlu, mutlu ve güvende olacağında hiç kuşku yoktur. Çünkü aile toplumun aynasıdır. Ailede olan şey aynıyla topluma yansımaktır.

Günümüzde küçülen ailede sorunları çözme imkânının ve gücünün sınırlı olduğu gerçeği kabul edilmektedir. Bir aile boşanma, ayrılık ve karı-kocadan birinin ölümü ile parçalanabilir. Çağdaş yaşıntıda yakın akrabaların uzaklaşması, hareketlilik nedeniyle yaşam boyu süren dostlukların kurulamaması ile bütün yük çekirdek aileye kalmıştır; o parçalandığında ise duruma toplumun müdahalesi, çare bulması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Çağdaş dünyanın karmaşıklığı içinde bu görevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getiremeyen aile sayısı artmıştır. Dolayısıyla üyelerinin sosyal, duygusal, fiziksel ve eğitsel ihtiyaçlarını aile içinde karşılayamayan, normal yaşayışını sürdüremeyen ailelerin, sorunlarının çözülmesi için bir takım hizmetlerle çeşitli yönlerden desteklenmeye, bazı mesleki yöntem ve tekniklerin uygulanması yoluyla yardıma ihtiyaçları vardır (Koşar, 1992, s. 34-35).

Modernleşmenin getirdiği sosyal problemler ve dayatmalarla aileler küçülmüş, fakat sorunlar büyümüştür. Aileler küçüldükçe aile bağlarının çabuk kırılmasını ve dağılmasını hızlandırmakta ve kolaylaştırmaktadır. Çekirdek aile denilen yapıda kalarak aile içi dayanışma ve yardımlaşmayı, yetişkinlerin (dede-nine gibi) bilgi, birikim ve tecrübesini öğrenemeyen nesiller yetişmektedir. Aile nüfusunun kalabalık olması geleneksel yapıda önemli iken, günümüzde ailelere yük olarak algılanmakta; anne-baba, büyükbaba-büyükanne, çocuklar için bir yük olarak görülmektedir. Hâlbuki aile nüfusunun çok olmasının sosyal hizmet uygulamalarına etkileri aile içi dayanışma ve yardımlaşmayı öğrenme, kalabalık yaşam şartlarına alışarak toplum içerisinde yabancılık çekmeme, ailenin ekonomik olarak gelişmesini sağlama ve katkıda bulunma gibi olumlu yönlerinin olduğu ifade edilebilir.

“Araştırma sonucunda büyük ebeveynleriyle yaşayan çocukların puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüş ve bu çocukların ailelerini, büyük ebeveynleriyle yaşamayan çocuklara göre daha olumsuz olarak algıladıkları bulunmuştur” (Coşkun-Gürsoy 2004: 164).

Daha önceleri koruma, bakım, eğitim gibi pek çok konu aile birimi tarafından sağlanırken, günümüzün toplumsal yapısında ailenin bu görev ve sorumlulukları hastaneler, okullar gibi toplumsal kurumlara aktarılmıştır. İnsan ve aileye dönük devletlerin oluşturduğu sosyal politikalar insanî değerleri sadece resmî kurumların göreviymiş gibi zorunlu kılmış, insanların birbirinden uzaklaşmasına yol açmıştır. Devletlerin ilgili kurumları belki maddi olarak ihtiyaçları gidermiş bazı görevleri ifa etmiş ama fert ve aileleri ve dolayısıyla toplumu mutlu edememiştir.

Aile çözümleri artmış, çocuk sahibi olma eğilimi azalmıştır. Toplumdaki değişimler nedeniyle aile kurumu maddi ve manevi pek çok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Daha önce kendisi sosyal hizmet görevini en güzel şekilde ifâ eden aile bu çözüme ve etkilenmelerden dolayı sosyal hizmete muhtaç hale gelmiştir. Ailenin bu hale gelmesinden sonra özellikle “Yaşlılar, engelliler, yoksullar, özellikle sosyal yardım ve sosyal hizmete muhtaç kadınlarla çocuklar toplumun hatırı sayılır bir kesimini ifade etmektedir (Kesgin, 2012). Türkiye’nin de içinde bulunduğu Akdeniz ülkelerinin

geleneksel ve kalabalık aile yapısında, bu sayılan dezavantaj durumlar aile içinde halledilmekte ve devlete daha az yük düşmekte idi. Ancak günümüzde ise her geçen gün azalan/azaltılan nüfus, küçülen ve parçalanmış aile yapıları sosyal hizmeti daha da zorunlu hale getirmekte ve yükünü artırmaktadır.

Anne-baba için evlat, gelecek için bir bakıma yatırımdır. İslam dini de anne-babaya yaşlılıklarında bakmayı ve onları incitmemeyi emretmektedir. **“Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine “of!” bile deme; onları azarlama/incitme; ikisine de güzel söz söyle.”**(İsrâ Suresi: 17/23).

Müslüman topluluklar bağlamında bakıldığında “İnanç bağından sonra gelen ilk bağ aile bağıdır. İşte bu nedenle surenin akışı içinde anne-babaya iyilik, Allah’a kulluğa bağlanmaktadır. Bu da söz konusu iyiliğin Allah katındaki değerini ortaya koymaktadır” (Kutup, 1978).

İnsan yaratılışı gereği, hayvanların bile yavrularına özel bir sevgi ve ilgi duyar ve onlara şefkat gösterir. Bu insanın fitratında/yaratılışın var olan vicdanî bir tutum/durumdur. Özellikle insan yavrusu ve bir de kendi yavrusu olduğunda durum daha da farklılaşmaktadır. Ona olan sevgi ve şefkatinin, ilgi ve ihtimamının sınırı yoktur. Ancak aynı insan yaşlısına karşı aynı sevgi ve ilgiyi gösteremeyebilmektedir. Bunun belki birçok sebepleri ve nedenleri sayılabilir. İnsanın bu zaafını bilen Allah, insanı bu konuda manevi olarak eğitmekte ve ona gerekli uyarı ve nasihati yapmaktadır.

“Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir ve de ki: “Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara acı (merhamet et)” (İsrâ:17/24).

Anne ve baba doğuştan gelen duygularla, çocuklarını korumaya yöneltilmiş bulunmaktadırlar. Onlar her şeylerini, hatta hayatlarını bile çocukları yolunda feda etmeye yatkın biçimde yaratılmışlardır. Tohumdan çıkan fidanın tohum tanesindeki bütün gıda maddelerini emerek onu kabuk haline getirdiği, bir civcivin yumurtanın içindeki bütün gıdaları yiyerek onu bir kabuktan ibaret bıraktığı gibi çocuklar da anne-babalarının güzel nimetlerini, çabalarını, sağlıklarını ve bütün enerjilerini emerek onları -eğer ömürleri vefa ederse- düşkün ihtiyarlar haline getirirler. Buna rağmen yine de anne ve baba hallerinden mutludurlar. Çocuklar ise, bunların hepsini çok çabuk unuturlar, ileriye dönük rollerini yerine getirmeye koşarlar. Eşlerine ve çocuklarına yönelirler. Böylece hayatın akışı devam eder. İşte bu nedenle anne-babaların çocuklarına iyi davranmaları için özel bir övgüye ihtiyaçları yoktur. Bu konuda vicdanları sağlam bir şekilde çoşturulması gerekenler çocuklardır. Onlara hatırlatılmalıdır ki, kuru bir ceset haline dönene kadar bütün enerjilerini ve imkânlarını, onlar için harcayan kuşağa karşı görevlerini hatırlasınlar! Burada anne-babaya iyilik emri, pekiştirilmiş bir emir anlamı taşıyan, Allah tarafından belirlenmiş bir hüküm şeklinde verilmiştir (Kutup, 1978).

Allah’ın kendisine ibadetten sonra anne-babaya iyilik yapılmasını emretmesinin hikmeti, sosyal desteğe muhtaç bir toplum kesiminin artmasıyla daha iyi anlaşılmaktadır.

“Sosyal destek, bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal, ruhsal iyilik halini destekleme ve yaşam kalitesini artırma bakımından eşsiz bir işleve sahiptir. Bu anlamda sosyal destek,

öncelikle bireyin iyilik halinin desteklenme ve sürdürülmesi, temel gereksinimlerinin giderilmesi yönünde, benlik saygısını güçlendirme açısından önemli işlevler görmektedir” (Yolcuoğlu, 2012).

Tahlil ve tespitleriyle sosyal hizmet alanında otorite sayılan Buğra, “değişmesi ve korunması gereken şeyin insan, emek, aile ve toplum olduğunu ve mücadele edilmesi gereken şeyin ise insanı ve emeği metalaştıran anlayış olduğunu ifade etmektedir” (Buğra, 2013).

Aile ve nüfus planlamasının esas çıkış noktası gıda maddelerinin nüfusla orantılı artmadığı, dünyada açlığın baş göstereceği ve dolayısıyla nüfus ve aile planlamasının yapılması fikrine dayanmaktadır. Bu ana ve dış/görünen sebebin yanında özel ve kasti sebeplerin olmadığı iddia edilemez. Bu asıl sebepten hareketle Müslüman toplumların inançlarının ana kaynağı olan Kur’an-ı Kerimdeki şu hususları elbette dikkate almaları gerekmektedir. **“Çocuklarınızı yoksulluk korkusuyla öldürmeyin. Biz onlara da size de rızık veririz. Onları öldürmek, şüphesiz büyük bir günahtr.” (İsra Suresi, 31).**

Ayrıca En’âm Suresinde **“...O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin -sizin de onların da rızkını biz veririz...”** (En’âm Suresi: 151) buyurulmuştur.

En’âm Sûresinde, **“Sizin de onların da rızkınızı biz veririz”** buyurulurken, İsrâ sûresinde:

“Onları da sizi de biz rızıklandırırız” buyurulmuştur. Kelime konumundaki değişiklik ve tekrar, değişik hükümler getirmiştir: Birinci şekilde küçük çocuklarımızı fakirlik korkusuyla öldürmeyin; çünkü sizin ve sizinle birlikte o yavruların rızkını biz veririz, yani küçük yavrular size verdiğimiz rızıkla rahatlıkla geçinebilirler. O nedenle endişeye mahal olmadığı hatırlatılıyor. İkinci şekilde ise, baba ile ananın rızıklanmakta bir gün gelir de büyüyen çocuklarına tabi olacakları, ihtiyaçların karşılıklı yardımla gerçekleşeceği belirtiliyor. Büyüyüp hayata atılan çocuklar iş sahibi olduklarında kendileri için hazırlayacakları rızıkla pekâlâ fakir düşen ana-babalarını da geçindirebilirler; bu fazla bir masraf ve külfeti gerektirmez (Yıldırım, 1991, c.4, s.2052).

Aslında sağlıklı, inanç ve değerlerine, geleneklerine bağlı aile içinde dönüşümlü olarak sosyal hizmet görev ve anlayışı otomatikman devam etmektedir. Yukarıda ifade edildiği üzere, anne-baba içten gelen bir sevgi ve merhametle çocuklarına bakmakta ve onların her türlü ihtiyacını karşılayarak sağlıklı ve mutlu bir hayat sürmeleri için her türlü fedakârlığa katlanmakta ve âdeta kendilerini feda etmektedirler. Bu inanç ve kültür değerleriyle yetişen ve bu yapıda bulunan aile mensubu evlatlar da anne-babaları yaşlandığı zaman aynı ölçüde olmasa da benzer ihtimamı gösterecek ve onlar için fedakârlıkta bulunarak onlara şefkatli ve merhametli davranarak her türlü ihtiyacını giderecektir.

Evlatların çokluğu belki bu görevi/yükü (yaşlı bakımı zor ve bol sabır isteyen bir durumdur) paylaşarak hafifletecek ve bıkkınlık ve usanmaya sebep olmayacaktır. Böyle bir anlayış ve işleyiş, sosyal hizmetin sunmaya çalıştığı hizmetin özünü oluşturmaktadır.

Bireyin kişiliğinin gelişmesine ve toplum yaşamının kalitesine etki eden sağlıklı ve bütünlüğünü koruyan aileyi “*bir sosyal sigorta*” olarak gören Nirun, (1994) bu tespitinde son derece haklı ve isabetlidir.

Toplumun bakıma muhtaç olan fertlerine şefkatli bakım ve mutlu bir hayat sunabilmenin yolu bu bakım ve ilgilenme işleminin birinci derecede aile mensuplarınca yapılması mutluluk ve huzuru artıracak ve toplumun yaşam sevinci ve kalitesine katkı sunacaktır. Bunun olabilmesi için de günümüz imkân ve şartları ölçüsünde ailede çocuk sayısının yüksek olması ve aile bağlarının güçlü olmasına ihtiyaç vardır. Geleceğe emin adımlarla yürümek, mutlu ve müreffeh bir hayat yaşamak isteyen devlet ve milletlerin, insan neslini ve o neslin üreme kaynağı olan aileyi muhafaza etmek ve ailenin asli görevlerini icra etmesine yardımcı olmak ve imkân vermektan başka çıkış yolunun olmadığını yaşanan hadiseler ortaya koymaktadır.

Nüfus artışı devam etmediği takdirde, ileriki yıllarda yaşlı bağımlılık oranı artacak ve çalışan kişi başına düşecek olan yaşlı sayısı her geçen sene yükselecektir. Türkiye İstatistik kurumunun yapmış olduğu araştırmaya göre; “Çalışma çağındaki her 100 kişiye düşen yaşlı sayısını ifade eden yaşlı bağımlılık oranı, 2014 yılında %11,8 iken bu oran 2016 yılında %12,3’ye yükselmiştir” (TUİK, 2016).

Bugün Almanya’ya bakıldığı zaman yaşlı bağımlılık sayısı 2014 yılında %21,1 iken 2016 yılında %21,8’dir (TUİK,2016). Bu durum Alman yetkilileri ciddi manada düşündürmekte ve dışarıdan kalifiye eleman alma noktasında araştırma ve çabaya sevk etmektedir. Söz konusu durum bütün gelişmiş ülkelerin genel bir problemi olarak tehlike sinyalleri vermektedir. Bu tehlike sadece iş hususunda değil, aynı zamanda yaşlı, sosyal destek ve bakıma muhtaç, sosyal hizmete muhtaç potansiyelinin arttığıının da habercisidir. Bunlara ilaveten emeklilik yaşı artarken, emekli maaşları da ters orantılı olarak düşecektir. Bunun en büyük sıkıntısını da *sosyal güvenlik kurumları* yaşayacaktır.

Sosyo-Kültürel Sorunlar; Aile yapısındaki değişmeler, barınma ve mekânsal sorunlar, kent yaşamına uyum sağlayamama, yalnızlık, rol ve statü kaybı, ağır işlerle uğraşma, kuşaklararası çatışma, ulaşım, yaşam süresinin uzamasından kaynaklanan yaşlı insanların çoğalması ve (hala yeterince yüksek bir düzeyde olmasına rağmen) doğum oranlarında meydana gelen gerilemeler, aile kapsamında kuşaklararası ilişkilerin önemini daha arttıracaktır. Özellikle bakıma muhtaç yaşlılar ve onlara bakan aile fertlerinin perspektifinden bakıldığında, aile ilişkilerinin yeni değerlendirmelere tabi tutulmasının gerekli olduğu anlaşılmaktadır (Tufan-Yazıcı, 2009: 48).

Ayrıca yaşlıların çoğunluğu “*Yerinde Yaşlanma*”yı tercih etmektedir. Bu mümkün olduğu kadar yaşamını sürdürdüğü ortamda yaşlanma ve yaşamın geri kalan yıllarını burada geçirme anlamını taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle “*yerinde yaşlanma*” aşına olduğu ev, toplum ve çevrede dostlarıyla yaşamını sürdürmektir (Boylu, 2013:147).

Aksayan ve Cimete’nin (1998) çalışmalarında yaşlıların %63,1’inin evde bakımı tercih ettikleri, evde bakımı tercih etme nedeni olarak %86,5’inin aile üyelerinin yanında bulunmayı istediği belirlenmiştir. Yaşlı bireyler kendi evlerinde ve aile üyelerinden

bakım almayı tercih etse de, evde bakım hizmetlerinin aile üyeleri tarafından verilmesi gittikçe güçleşmektedir (Karahana - Güven, 2002). Yaşlıların evde bakımını güçleştiren sebepler sayılırken, “endüstrileşme ve kentleşme, iç ve dış göçler nedeniyle çekirdek aileye dönüşüm, ekonomik sorunların varlığı, kadınların çalışma yaşamına katılması, çekirdek aileye dönüşüm sonucu konutların küçülmesi, gençlerin yaşlılığa bakış açısı, kuşaklar arası iletişim bozuklukları, sağlığın bozulması ve bağımlılık” (Gönen-Hablemitoğlu, 1994), gibi maddeler sıralanmaktadır.

Normal şartlarda evde bakım hizmeti en ideal anlamda yaşanan ortamda ve çevreden koparılmadan, yaşlının yakınları tarafından yapılabilir. Önemli olan, ülkemizde halen pek çok batılı ülkede kaybedilmiş olan güçlü aile bağlarının korunması ve daha da güçlü hale getirilmesidir. Kurumların ve devlet politikalarının katkısı, maddi destek, proje geliştirilmesi ve bilgi aktarımı yönünde olursa anlam taşıyabilir. Buna ilave olarak evde bakım yapan ailelere yeterince maddi ve manevi destek verilerek teşvik edilmelidir. Zira yaşlı insanların sadece bakıma değil ilgi, sevgi ve şefkate de ihtiyaçlarının olduğu bilinciyle hareket edilmelidir. Onun için ülkemizdeki aile bağlarının henüz tam olarak kopmamış olması sosyal hizmet bağlamında büyük bir avantaj olarak değerlendirilebilir.

Bir başka avantajı da “Kurum bakımının devlete önemli bir maliyet oluşturması nedeniyle yaşlıların yaşamlarını mümkün olduğunca kendi başlarına ve bağımsız olarak sürdürmeleri hedeflenmektedir. Bu bağlamda yaşlının ihtiyaç duyduğu hizmetler imkân verdiği ölçüde evde bakım hizmetleri kapsamında sunulmaktadır (Ceylan, 2013: 42).

Koruyucu, önleyici sağlık hizmetlerinin işe yaramadığı ve kaçınılmaz olarak bakıma ihtiyaç duyan yaşlılar için de **evde bakım seçeneği** devreye girmektedir. Bu aşamada, ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, evde bakım için bir takım değerlendirmeler yapılmakta ve öncelikle yaşlının bir yakınının, yakını yoksa uzman bir personelin yaşlıya bakım sunması sağlanmaktadır (Ceylan-Şentürk, 2015: 85-86).

Yaşlı açısından değerlendirildiğinde geleneksel aile içinde saygın bir yeri ve otoritesi olan yaşlının aile dışında bir bakım biçimi olan huzurevine yerleştirilmesi özellikle yaşlı açısından kolay kabullenilir bir durum değildir. Toplumdaki statüsünü yitirmek ve evinde alıştığı yaşamdan vazgeçmek yaşlı için zor bir olgudur. Yaşlı için huzurevi, çevre denetimini görel olarak yitirdiği, ilk kez karşılaştığı farklı kültürlerden gelmiş insanlarla birlikte yaşamak zorunda olduğu yeni bir ortamdır (MEB, 2011).

İnsanın aidiyetlerini ve 65-70 yılda kazandıkları çevre, dost, arkadaş ve alışkanlıklarını terk etmesi ve belli bir yaştan sonra yeni dost ve çevreye uyum sağlaması çok kolay olabilecek bir durum değildir. Yaşlı için kendi evi bildiği, hâkim olduğu, içinde kendini güvende ve özgür hissettiği, hatıralarıyla beraber olduğu bir ortamdır. Bu ve benzer sebeplerden dolayı özellikle ülkemizde yaşlının mümkün olduğunca evinde, yakın çevresinden akraba, dost ve arkadaşlarından koparılmadan, ihtiyaçlarının karşılanarak bakımlarının sağlanması onların huzur ve mutluluğu bakımından son derece önemlidir. Ülkemizde bu yönde çalışmalara başlanmış olması da yaşlı kesim açısından önemli ve yerinde bir çalışma olarak görülmektedir.

Bundan dolayı yaşlılar yaşamlarının önemli bir bölümünü geçirdikleri ve zengin bireysel deneyimler edindikleri evlerinden anılarına olan bağlılıkları ve psikolojik nedenlerle ayrılmayı pek istemezler. Gerçekte destekleyici ve sevgi dolu ilişkilerin yaşandığı, güvenlik, ait olma ve kendini gerçekleştirme gibi psikolojik gereksinimlerin tatmin edici şekilde karşılandığı evler, yaşlılar için duygusal refahın temelini oluşturmaktadır. Evin yaşlılar için enerji verme, uyarıcı olma, dinlendirme, özsaygıyı ve sosyal statüyü simgeleme gibi önemli işlevleri vardır (Gönen - Özmete, 2005).

Nitekim yapılan araştırmalarda, “çok sayıda yaşlının kurumlarda; ev ve aile ortamından uzakta, mutsuz ve huzursuz oldukları, kendi evlerinde aileleriyle veya yalnız başlarına yaşayan yaşlı bireylere oranla depresyon yönünden karşılaştırıldıklarında, huzurevinde yaşayan yaşlı bireylerin depresyona yakalanma risklerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir” (Boylu, 2013: 148).

Bu risk ve yaşlıların mutsuzluklarını gören ülkeler, birçok konuda olduğu gibi bu konuda da artık fitrata uygun olana ve tabii olana dönmeye ve bununla ilgili adımlar atılmaya başlanmıştır.

Almanya’da 2015 yılından itibaren, yaşlısına bakım veren aile üyesi, iki yıla kadar ücretsiz izin kullanabilmekte ve bu süre zarfında bu kişilerin sosyal güvenceleri yatırılmaya devam etmektedir. Bunlar dışında yaşlının herhangi bir akut rahatsızlık geçirmesi durumunda, çalışan yakını 10 günlük mazeret izni kullanabilmektedir. Her ne kadar Alman toplum yapısında artık çoğunlukla çocukların yaşlı ebeveynleri ile birlikte aynı evde yaşamayı tercih etmediği bilinse de, yaşlısı ile birlikte yaşayan ailelerin, bu durumu sürdürmeleri açısından sözü edilen bu desteklemelerin teşvik edici bir yönü olduğu düşünülmektedir (Çağlar, 2015: 221).

Artık her geçen gün şu husus daha iyi anlaşılmaktadır ki; Aileler ve toplum yaşlı bireylerin koruma, bakım, destek ve tedavisinde anahtar rol oynamaktadır. Hiçbir kurum, çocuğa ve yaşlıya ailenin verdiği güven ve huzuru verememektedir.

Evde bakımın yaşlılıkta; fiziksel sağlık, psikolojik durum, bağımsızlık düzeyi, sosyal katılım, kişilerarası ilişkiler, kendi potansiyelini gerçekleştirme ve entellektüel gelişim süreçleri üzerinde olumlu etkileri söz konusudur. Ayrıca aile bütünlüğünün korunmasına, stresin azaltılmasına, bireyin alışık olduğu çevrede yaşamına devam edebilmesine, alışık olduğu hobi ve sosyal etkinlikleri sürdürebilmesine imkân tanınmaktadır (Danış, 2006 - Akdemir,2003).

Günümüz şartlarında toplumsal değişme ve gelişme sürecinde yaşlı ve bakıma muhtaç nüfus giderek artmaktadır. Yaşlılık, hayatın getirdiği bedenî zorunluluk ve sosyal bir problemdir. Öyle ise yaşlılara koruyucu, önleyici ve destekleyici ve aynı zamanda nitelikli sosyal hizmetler verilmelidir. Türkiye’de sosyal yoksunluk ve/veya ekonomik yoksulluk içindeki yaşlılara yaşam standartlarını koruma ve yükseltme amaçlı hizmetleri düzenleme ve denetlemekle görevli Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ATHGM), yaşlılara kurum bakımı ve sosyal yardım hizmetleri vermektedir.

Türkiye’de Sosyal Hizmet uygulamaları Cumhuriyet döneminde 1963 yılından itibaren uygulamaya konulan beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde başlamıştır. Hızlı kentleşme ve sanayileşme ile ortaya çıkan çarpık kentleşme, konut sorunu, işsizlik, suç

oranlarındaki artış, istihdam ve eğitim gibi problemleri gidermeye yönelik önlemler cümlesinden olmak üzere icraata konulan bir çalışmadır. Cumhuriyet öncesi dönemlerde sırf amme hizmeti görmek için kurulan Vakıflar sosyal hizmetin bütün görevlerini en güzel şekilde icra etmişlerdir. Günümüzde devletin haricinde özel kurumların bir kısmı hayrî ve bir kısmı da ticarî maksatlarla sosyal hizmet alanında çalışmalar yapmaktadırlar.

Sosyal hizmet çoğu zaman alt gelir gruplarına ya da yoksulları muhatap almakla beraber, geniş anlamıyla toplumun diğer kesimlerine yönelik hizmetleri de kapsar. Dolayısıyla muhatabı yalnızca muhtaç kişiler değildir (Kesgin, 2012: 43).

Yaşam, her döneminde kendine has özellikleriyle değerlidir. Doğumdan itibaren, bireylerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak sosyal devlet tarafından sağlanacak hizmetler ve kişilerin bilinçlendirilerek bu hizmetlerden yararlanır hale gelmeleri hem sağlıklı, hem de nitelikli bir yaşamın vazgeçilmez şartları olmaktadır. Böylece ileri yaşlarda da bireyler toplumdaki soyutlanmadan mutlu bir yaşam sürdürebilecektir. Bütün yaş gruplarının toplumsal yaşama ve toplumsallaşmanın sürdürülmesine karşılıklı olarak katkıları vardır ve hiçbirini ihmal edilebilir değildir. Bu nedenle toplumsal değerlerimizi korumak ve sürdürmek için kuşaklar arası ilişkileri güçlendirecek, aktarımları kolaylaştıracak yaşlı ve genci, yaşlı ve çocuğu bir araya getirecek projelerin geliştirilmesi önem kazanmıştır (Aslan - Hazer, 2010).

Sanayileşmenin toplumsal yapılarda oluşturduğu değişim 21. yüzyılda post modern değerlerle biçimlenirken bu yüzyılın insanı, artık yaşlılara karşı sosyal sorumluluk duymadığı bir süreci yaşamaktadır. İnsanlar kendi toplumlarına ve değer yargılarına hem yabancılaşmakta hem yalnızlaşmakta ve güvensizleşmektedir. Elverişsiz toplumsal şartlar en çok da yaşlıları ve bazen de çocukları kötü yaşam şartlarına itmektedir. Bir tarafta küreselleşen ve maddeperestleşen dünyada, toplumsal korumadan uzaklaşmanın acılarını yaşarken, bir taraftan da bu probleme çare bulma tartışma ve çalışmaları yapılmaktadır. İnsanlık âdeta kısır bir döngü yaşamaktadır. Önce kendi elleri ile problemi üretmekte, sonrada kendi ürettiği probleme çare ve çözüm bulmaya çalışmaktadır. Önce toplumun en temel kurumu olan aile küçültülmüş, geleneksel yapısından uzaklaştırılmış, kadın endüstrinin bir parçası haline getirilmiş, ailede çocuğa ve yaşlıya bakacak kimse kalmayınca sosyal hizmet, meselenin müdahale odağında yer almıştır. “Günümüzde yaşanan ekonomik sorunlar, globalleşme sürecinin aile sistemine olumlu ve olumsuz yansımaları aileyi doğrudan etkilemektedir. Toplumdaki ihtiyaç sahiplerine destek olmak ve profesyonel hizmet vermekte sorumlu sosyal hizmet disiplini de, bu sisteme etkili müdahale yollarını geliştirme çabası içindedir” (Aktaş, 2004).

Avrupa toplumlarında yetişen genç ve çocukların önemli bir bölümü dede-nine olgusu ve sevgisinden mahrum yetişirken, dede ve nineler de torun kucaklama ve sevme nimetinden mahrum bir hayat sürmektedirler. Bunun acı ve eksikliğini fark eden Avrupa toplumları şehirlerin belirli semtlerinde “*buluşma merkezleri*” oluşturma ve bu mekânlarda yaşlılarla çocukları buluşturarak bu eksik kalan dede-nine ve torun sevgi ve kaynaşmasını sağlamak ve her iki tarafa da bu tadı tattırmak için plan ve projeler

üzerinde durmaktadırlar. Bu toplumların içinde yaşayan ve yetişen azınlıklar da bu sosyal hadiseden etkilenmiş ve aynı eksikliği yaşamışlardır. Bu eksikliği gidermek için Sosyal Sorumluluk projesi çerçevesinde örnek bir proje uygulaması başlatmışlardır. Türk sosyal pedagog M. Gedik yönetiminde yürütülen “Ben de Varım 1.& 3.Kuşak Buluşması” projesi “Avrupa’da kuşaklar arasındaki bağları kuvvetlendirmek için **“Ben de Varım !..” (1. & 3. Kuşak buluşması)**na 65 yaş üstü büyüklerimiz (çınarlarımız) ve 10 - 12 yaş grubu küçüklerimiz (fidanlarımız) davetlidir.” ilanı ile kahvaltılı bir programla 2016 yılında uygulanmış ve uygulamaya katılan yaşlı ve çocuklar başta olmak üzere bütün aileler son derece memnun kalmışlardır (Gedik, 2016).

Ailenin bütünlüğü ve korunması şüphesiz çok önemli bir görevdir diyen Kesgin, (2012). bununla birlikte aileyi güçlendirmenin ve aile bütünlüğünü korumanın yolu, ailedeki sosyal riskleri en aza indirecek, önleyici ve koruyucu hizmetleri sunmaktan, diğer taraftan aileyi psiko-sosyal boyutlarıyla desteklemenin yanında ekonomik olarak güçlendirici önlemlerden geçmektedir.

Aile kurumu her dönemde birey ve toplum için daima çok önemli bir yere sahip olmasının nedeni, aile kurumunun bireye sadece fiziksel koruma ve bakım sağlamanın dışında onu kendisi yapan kişilik özelliklerini de kazandırma becerisine sahip olan bir kurum olmasıdır. Bir çocuğun sosyalleştiği ilk ve en önemli kurum -tüm değişimlere rağmen hâlâ- ailedir. Aile kişiyi koruduğu gibi, kişi de aileyi, aile fertlerini korur ve önemli bir dayanışma örneği sergilenir. Aile ve akrabalar arası enformel dayanışma ve yardımlaşma, sağlam ve geniş aile yapıları olan ülkelerde daha yaygındır.

“Türkiye ve Akdeniz refah ülkelerinde temel refah sağlayan kurumların başında aile gelmektedir. Akdeniz devletleri biraz da geç sanayileşen ve dolayısıyla geç sanayi kapitalizmine uyarlanan ülkeleri ifade etmektedir. Bu ülkelerdeki refah her şeyi ile birbirlerine benzeyen bir kategori olmasa da büyük oranda uygulamaları ile birbirini çağrıştıran Akdeniz ülkelerinde mevcut olan yapıyı ifade eder. Günümüzde ise bu ülkeler hızlı kentleşme ile tarımdan kopuşun yaşandığı ve kurumların yeni yapıya göre dizayn edildiği ülkeler her ne kadar değişmeye yüz tutsa da aile, akraba ve komşuluk ilişkileri bir yere kadar önemlidir. Akdeniz modelinde, sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında merkezi yönetim, yerel yönetim, sivil toplum, özel sektör aktif rol olmaktadır (Kesgin, 2012).

Yine bu ülkelerde, devletin yetersizliğini ve piyasanın zayıflığını enformel sektör ve aile-komşu-akrabalık ilişkileri ile bir nebze de olsa doldurmaya çalışan sektör ve yapılar vardır. Küreselleşme, şehirleşme ve bireyselleşme gibi gelişmeler, akrabalık ilişkileri ve aile dayanışması gibi yapıları zayıflatırken, yine de bu güçler varlıklarını sürdürmektedir. Akdeniz refah modelinde “sivil toplum, cemaatler ve dini kurumlar da sosyal uygulamaların içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bundan dolayı devletin ve piyasanın sağlayamadığı sosyal uygulamaların yükünün bir kısmını da bu kesim taşımaktadır. Bu niteliği ile özellikle diğer ülkelerden ve refah sistemlerinden ayrılan Akdeniz refah uygulamalarının kendine özgü niteliği ortaya çıkmaktadır” (Kesgin, 2012: 93).

Akdeniz ülkelerinde yaşlı, daha fazla aile yanında barınabilmekte ve çalışan annelerin çocuklarına Kuzey Avrupa'ya göre daha fazla babaanneler ve anneanneler bakabilmektedir. Bakım sorumluluğunun genç anne babalardan bu ninelere kayması da bir yandan kadının çalışma hayatına girmesini kolaylaştırırken, diğer taraftan aile dayanışmasını pekiştirmektedir. Yaşlıların böyle bir desteği de yaşlının kurum yerine aile içinde başka amaç için kalmasını kolaylaştırması da Akdeniz aile ve yaşlı bakımını destekleyen bir unsur olmaktadır (Kesgin, 2012).

Dede ve ninelerin aynı evi paylaştığı geniş aile yapısında büyük ebeveynler, halalar, teyzeler, amcalar, dayılar, kuzenlerle ilişkiler çekirdek aile yapısının etrafındadır. Bu dışı doğru genişleyen/büyüyen aile yapısı, ailenin bireylerini destekleme ve güven açısından aile sistemine önemli güç sağlamaktadır.

Kurum bakımını tercih etmeyen yaşlıların ihtiyaçlarını karşılamak üzere evlerinde ve yaşadıkları mahallelerde geliştirilecek sosyal destek hizmetleri kendi evlerinde yalnız ya da ailesi ile birlikte yaşayan ve yaşlılığı nedeniyle giderek azalan çevre ilişkilerini güçlendirmek isteyen, yalnızlık duyan yaşlıların gündüzleri bir araya gelerek yaşlıları ile birlikte olabilecekleri ve çeşitli sosyal, kültürel, sanatsal etkinliklere katılabilecekleri imkânların sunulması zorunlu hale gelmiştir.

“Bu çerçevede Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından geliştirilmiş olan “Yaşlı Dayanışma Merkezleri”nin sayısı giderek artmaya başlamıştır. Nitekim toplumsal yaşamda, ailedeki fonksiyon kayıplarının farklı düzeylerde yansımalarıyla ilgili pek çok olay gündeme gelmekte, suçluluktan madde bağımlılığın karşılaşılan sorunlarla ilgili olarak dikkatler aile yaşamına çevrilmektedir” (İl, 2001: 51). “Bu açılardan ailelerin sağlıklı olması çok önemlidir. Aile, bu anlamıyla, “bir sosyal sigorta” olarak düşünülmektedir” (Nirun 1994: 91).

Toplum ve aile fertleri için *sosyal sigorta* görevi yürüten aile, hayatın her döneminde insanın en büyük destekçisi ve huzur kaynağıdır. “Görüşülen yaşlılara huzurevlerinde kalmayı düşünüp düşünmedikleri sorulmuş %95 gibi çok büyük bir oranında olumsuz yanıt alınmıştır” (Duyan-Karataş, 2008: 88).

Huzurevindeki fiziki ve maddi şartlar ev/aile ortamından daha elverişli olsa da insanın huzur ve mutluluğu için yeterli gelmemektedir.

Huzurevlerinde kalan yaşlılarla ailedeki çocuk sayısının da bir ilgisinin olduğu görülmektedir. Çocuk sayısı çoğaldıkça yaşlının aile yanında bakım ihtimali de çocuk sayısınınca yükselmektedir. Bakım evlerinde kalan “yaşlılar %94.1 oranında en az bir çocuğa sahiptir. Çocuk sahibi olma oranı kadınlarda, erkeklerden daha yüksektir. Bu durum, kadınlar arasında hiç evlenmemiş olanlarının varlığı ile açıklanabilir. Çocuk sahibi olan yaşlıların ortalama çocuk sayısı Türkiye ortalamasından daha düşüktür. Ortalama çocuk sayısı açısından bir farklılık gözlenmiştir (Duyan -Karataş, 2008: 88). Çocuk sayısının çok olmasının bir başka avantajı yaşlısına bakma oranını/ihtimalini arttırmaktadır.

“Yaşlıların ailelerine ve topluma yük olan insanlar olarak algılanmalarının son derece yanlış olduğu bugün artık bilinmektedir. Tersine yaşlılar yılların verdiği bir deneyimle

toplumsal yaşama etkin ve üretken bireyler olarak katkıda bulunabilirler” (Duyan, 2000: 118). Zira onlarda uzun yılların bilgi ve tecrübe birikiminin olduğu ve bundan aile ve toplumun yararlanması için aile ve topluma artı değer katacağı şüphesizdir. “Yaşlıların yaşam koşullarının iyileştirilmesi onların topluma katkılarının niteliğini artıracaktır. Bu çerçevede sosyal hizmetlerin işlevi önemli ve belirleyicidir” (Piyal, 2002).

Sosyal refahın kurumsallaşması sürecinde sosyal politikanın sosyal hizmetlerle paralel gelişimi, giderek değişen ve gelişen toplumsal dinamikler doğrultusunda çalışma alanları da çeşitlenmiştir. Sosyal hizmetin bu çeşitlenmiş çalışma alanları içerisinde “Çocuk Refahı” ve “Yaşlı Refahı” alanı bu hizmetlerin başlangıcından bu yana önemle üzerinde en çok durulan bir alan olmuştur. Çocuk refahı ve yaşlı refahı bir taraftan aile refahının, diğer taraftan da geniş bir bakış açısıyla toplumdaki refahın şartlarından bağımsız olarak düşünülemez. Çünkü bu iki kesim toplumun çok önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Toplumdaki müspet - menfi bütün ekonomik ve sosyal gelişmeler aileleri, çocukları ve yaşlıları doğrudan etkilemektedir. Göç, kentleşme, işsizlik, kentsel yoksulluk gibi faktörler de kentlerde tutunmaya çalışan nüfus gruplarını zaman zaman başa çıkamadığı çeşitli risklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Düşük gelire, zor şartlarda yaşamaya çalışan ailelerde boşanmaların arttığı, tek ebeveynli ailelerin sayısının fazlaştığı, kamu desteğinin yetersiz kaldığı, toplumsal kurumların olumlu etkilerinin azaldığı, tüm dünyada ve özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, çocukların ve yaşlıların dramatik bir şekilde olumsuzluklar yaşamaları gerçeği ile karşı karşıya kalındığı düşünülmektedir. Türkiye’de son yıllarda kamu sağlığı, sosyal hizmet, eğitim alanında bir takım gelişmeler yaşanmasına rağmen ülkemizin sosyal kayıtları, çocukların yaşam kalitesi bakımından ne yazık ki halen olumsuz bir seyir izlediği gözlenmektedir. Çocuk yoksulluğu, kentsel yoksulluk önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmekte, azımsanmayacak miktarda çocuk nüfusu, aileleriyle birlikte yoksulluk yükü altında ezilmekte, özellikle İstanbul gibi kalabalık olan diğer şehirlerde çocuklar her yerde artan risklerin tehdidi altında bulunmaktadır. Tüm çocukların her yönden sağlıklı yetişmeleri için gerekli şartların sağlanamadığı, çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmadığı, temel bakım, yetiştirilme ve gözetilmelerinde yetersizlik ve aksamalar olduğu, sosyal, fiziksel, ruhsal ve ahlaki yönden sağlıklı bir yetişkin olarak yetişebilmelerinin önünde engeller bulunduğu göze çarpmaktadır. Burada düz bir mantıkla bakıldığında ailede nüfusun kalabalık oluşunun bu sayılan mağduriyetlere etki ettiği söylenebilir. Belki bunun belli ölçüde doğruluk payı da olabilir. Ancak işin temeline inildiğinde bu mağduriyetlere sebep olan ana etkenler nelerdir? Söz konusu olan mağduriyetler sadece çocuk sayısı kalabalık ailelerde mi yaşanmaktadır? gibi soruları sormak ve çoğaltmak mümkündür. Bu suallere çok yönlü cevaplar da vermek mümkün olacaktır. 1985 sonrasındaki göç nedenlerindeki değişiklikler ve kontrolsüz olarak köyden şehre göç, kente yeni göç edenlerin daha az şansa sahip olmaları eğitimsizlik, rant ve siyasi amaçlı oluşturulan gecekondu anlayışı, ucuz işçilik, ekonomi politikalarındaki anlayış ve uygulamalar, büyük kentlerde düşük ücretlerle çalışılması ve gelir dağılımında ortaya çıkan adaletsizlik, yeni kent yoksullarının oluşması, orta sınıfın giderek güç kaybetmesi ve benzeri durumlar gibi birçok sebep sayılabilir. Bütün bunlar başta çocuklar olmak

üzere yaşlı ve genelde ailenin sosyal statüsünü ve sosyal yaşam standartını doğrudan etkilemektedir.

Yaşam şartlarının böyle devam ettiği “her toplumda zayıf ve incinebilir engelliler, korunmaya muhtaç çocuklar, yaşlılar vb. çok değişik nedenlerle dezavantajlı durumda kalmış nüfus grupları vardır. Bu dezavantajlı durum onları yoksulluğa itmekte olup, yaşamlarını sürdürebilmelerine imkân sağlayacak düzeyde kamu yardımına ihtiyaç duymaktadırlar. Özellikle büyük şehirlere gelen göçmen grupları, geldikleri yörelere göre gruplar halinde kente yerleşerek bilhassa İstanbul’da baskın bir hemşehri kümelenmesi oluşturmuşlardır. Bu yapı, onları kentteki yalnızlığa ve kent sorunlarına karşı güçlü kılarken, kent yaşamından ve kentleşme sürecinden de uzak tutmuştur. Vakit geçirmeden çocukların sağlık, eğitim, sağlıklı gelişim, beslenme ve barınma gereksinimlerinin karşılanamadığı ailelerin tespit edilmesi gerekmektedir. Çocuk ihmali ve istismarına yol açan risk faktörlerinin devletin çocuk politikaları yoluyla belirlenmesi ve toplumumuzdaki tüm çocukların yararına düzenlemelerin, tüm kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin entegre edildiği çocuk koruma sistemlerinin oluşturulmasının zarureti dikkat çekmektedir” (Yolcuoğlu, 2012).

Toplum genelinde ve aile özelinde yaşanan bu olumsuz süreçlerden en çok etkilenen aile üyesi olarak yaşlı birey karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde yaşanan hızlı sosyoekonomik değişimlere paralel olarak sosyokültürel yapıdaki hızlı dönüşüm, ailenin işlevi ve yaşam tarzında önemli değişimler yaratmış, bu süreç de yaşlının aile içindeki yeri, önemi, gücü ve otoritesini geniş ölçüde azaltmıştır. Özellikle sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan maddi güvenceden yoksun, yoksul ve kimsesiz yaşlıların bakım sorunu, geleneksel üretim ilişkilerinin çözülmesine paralel olarak geleneksel yardım ve dayanışma anlayışı ile aşılamayacak duruma gelmiştir (Danış, 2009: 72,73).

Yaşanan bu problemler zamanla bazı çözüm yollarını da kaçınılmaz kılmıştır. Bunların başında da ilk olarak devletin kurmuş olduğu huzur/bakım evleri gelmektedir. Daha sonraları da toplumun ve şartların değişmesi neticesinde ve artan yaşlı nüfustan dolayı ticari amaçla kurulan özel bakım evlerini zikretmek mümkündür.

3.3. Sosyal Hizmet Açısından Aile Planlaması

Birçok sosyal bilimci ve sosyal çalışmacı, ailenin en temel görevini yeniden üretim olarak görmektedir. Bu, hem fiziksel üretimi (neslin devamını) hem de sosyo-kültürel üretimi kapsamaktadır. Aile üreme işlevi ile hem neslin devamını sağlarken hem de evlilik kuralları ile cinsel yaşamı kontrol altına almaya ve meşru yoldan insan ihtiyacının karşılanmasını sağlamaktadır.

Ancak bu görev ve ihtiyaçları karşılayan ailenin sağlıklı bir şekilde devamı için, toplumun organize olmuş biçimi durumunda olan devlete de önemli görevler düşmektedir. Önce aile (anne-baba) sonra da devlet öncelikli olarak ailenin temelini oluşturacak olan adayları (karı-koca) iyi eğitip yetiştirmelidir. Yine devlet alacağı sosyal, ekonomik ve kültürel tedbirlerle aileyi güçlendirici çalışmalar yapmalı ve mevcut çalışma ve destekleri artırmalı ve geliştirmelidir. Bu cümleden olmak üzere evlilikler kolaylaştırılmalı, evlenmek isteyen ve maddi imkânı olmayan aile ve gençlere maddi

destek verilmeli, eşya, iş istihdamı ve barınak gibi hayatın idame etmesinde zaruri olan ihtiyaçlar karşılanmalıdır. Evlilikten sonra da evliliğin huzurlu ve sağlıklı yürümesi için ailelere evlilik danışmanlık merkezi veya sosyal hizmetlerin sunulduğu aile danışmanlık merkezlerinin sayı ve kalitesinin artırılması acil ve zorunlu tedbirler olarak sayılabilir.

Söz konusu tedbir ve destekler sağlandıktan sonra ailenin durumuna göre çocuk sahibi olması beklenebilir. Genel olarak her insan neslinin devamını arzu eder. Zira “ölüm gerçekliği ile sonuçlanacak bu yaşamdan ayrılırken arkasından onun adını sürdürecektir bir neslin olmasını isteme, insanı çocuk sahibi olmaya sevk etmektedir. Bir başka sebep olarak ileri yaşlarda ne olurum, ne yaparım kaygısıyla teminat için bakılan bir çocuk anlayışı ve ayrıca evliliği pekiştirsin düşünceleri de üremeye sevk etmektedir” (Cüceloğlu, 2007). Çiftler çocuklarını ilerisi için âdeta bir sigorta olarak görmekte ve kendilerini daha güçlü ve daha bir güvende hissetmektedirler.

“Sosyal güvencesizlik, doğal olarak, yaşlılıkta sefil olma tehlikesini beraberinde getiriyor. Bu tehlikeden kaçınmanın tek yolu **“hayırlı evlat”** yetiştirmekten geçiyor. İnsanların yaşlılıklarında kendilerine bakacak birine sahip olma ihtimalini artırma gayretleri, çok çocuk sahibi isteğini açıklayabilecek unsurlardan biri” (Buğra,2013: 175) dir, diyerek güncel bir problemi işaret etmekte ve çocuk sayısının çok olmasının sosyal hizmete etkisini âdeta özetlemektedir.

Ailenin sağlam oluşu ve çocuk sayısı ve neslin devamı aile ve fertler kadar toplum ve devlet için de önemlidir. Çünkü günümüzde;

Nüfus hızlı bir şekilde yaşlanmaktadır. Bu durum, sosyal güvenlik sisteminin bir yandan gelirlerinin azalması ve bir yandan da giderlerinin artması anlamına gelmektedir. Bu, yaşlıların sosyal güvenliğinin olumsuz bir şekilde etkilenmesi sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla ülkelerin nüfus piramit yapısındaki değişim hızı, sosyal güvenlik sisteminin geleceği açısından temel farklılaşmalara yol açabilmektedir (Başbakanlık, 2005: 33-34).

İlk defa aile ve nüfus planlaması ve uygulayıcısı olan Avrupa ülkeleri, bugün itibariyle bunun acısını yaşamakta ve telafisi için yoğun gayret sarf etmektedirler. Yaşam kalitesinden, yaş sınırının ve yaşlı sayısının artmasından dolayı, geçmişten günümüze her bir çalışana düşen emekli sayısı artmakta ve dolayısıyla çalışanların yükü ağırlaşmaktadır. “Yapılan nüfus projeksiyonlarında, 2050 yılında dünyada her bir çocuğa karşılık, iki yaşlının var olacağı tahmin edilmektedir” (Gökçe -Kutsal, 2005: 14).

Özellikle Avrupa’da durum bu minval üzere seyrederken ülkemiz Avrupa’nın yaşamış olduğu bu süreci iyi tahlil eder ve değerlendirirse, benzer bir acı akıbeti yaşamaktan kendini önemli ölçüde kurtarabilecektir. Aksi takdirde aynı acı tecrübeleri yaşamak durumunda kalacaktır.

Türkiye nüfusunun demografik değişimlerden dolayı belirgin şekilde değişen yapısı, yakın gelecekte daha da değişecektir. Yaşam süresinin uzamasından kaynaklanan yaşlı insanların çoğalması ve (hala yeterince yüksek bir düzeyde olmasına rağmen) doğum oranlarında meydana gelen gerilemeler, aile kapsamında kuşaklararası ilişkilerin önemini daha arttıracaktır. Özellikle bakıma muhtaç yaşlılar ve onlara bakan aile fertlerinin perspektifinden bakıldığında, aile ilişkilerinin yeni

değerlendirmelere tabi tutulmasının gerekli olduğu anlaşılmaktadır (Tufan - Yazıcı, 2009: 47-48).

Burada aile bağlarının ve aile içi ilişkilerin güçlendirilmesi ve ailenin düzenli ve planlı bir artış göstermesinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Zira toplum ve devletlerin hayatında aile bir denge unsurudur. Bu denge bozulduğu zaman toplumun dengesi ve ahengi kaybolmakta ve sosyal hayatın bütün dengeleri altüst olmaktadır. Konuya bir yönüyle bakan batılı ünlü düşünür Alex Carrel; “Ailenin bozulması, modern psikolojik ve maddi şartları huzursuz bir neslin yetişmesine sebep oluyor. İnsanlar çocuğa huzursuzluk ve bir bela gibi bakıyor. İşte Batı kendini böyle bitiriyor.” (Ağırbaşı, 2000: 21) tespitini yapmaktadır.

Batı, nüfus azlığının aileye ve topluma getirdiği problemlerin bütün sıkıntılarını ve acılarını günümüzde bütün yönleriyle yaşamaktadır. Dağılan ve küçülen aileler, çocukları yük ve ayak bağı olarak gören batı insanı, tehlikenin büyüklüğüne rağmen alışkanlıklarından vazgeçememektedirler. Benzer durumlar gelişmekte olan ülkelerde de yaşanmaya başlamıştır.

Aile ile ilgili bu menfi gidişattan Türkiye’de etkilenmeye başlamış, batıda yaşanan sıkıntılar artık ülkemizde de baş göstermektedir. Huzurevlerine genellikle ya kimsesizler veya geleneksel aile değerlerinden uzaklaşmış ve modernitenin etkisinde kalmış yeni aile tiplerinin yaşlılarını gönderdikleri yapılan çalışmalarda ortaya çıkmıştır. Yine eğitim seviyesi yüksek ve sosyo-ekonomik durumları güçlü ailelerin yaşlılarını huzur/bakımevlerine göndermiş oldukları dikkat çeken önemli bir husustur. Aynı şartları taşıyan ailelerin çocuklarını da ya pahalı kreşlere gönderdikleri veya özel bakıcılar tuttukları gözden kaçmamaktadır. Bahsi edilen aile tiplerindeki ailelerin çoğunda milli ve dini değerlerin zayıf olduğu ve çocukları ve yaşlıları ile olan bağlarının da genel itibariyle aynı ölçüde olduğu söylenebilir. Çocuk ve anne-baba arasında manevi bağ içinde buldukları sosyo-ekonomik şartlar sebebiyle yeterince gelişmemiş, gelişmesi için de özel bir gayret sarf edilmemiş ve çoğu aile belki bunun bir ihtiyaç olduğunun farkında olmamış ve ihtiyaç hissetmemiştir. Hâlbuki aileleri güçlü, canlı ve bir arada tutan en önemli bağ manevi bağdır. Anne-babanın çocukları sevgi ve şefkatle yaklaşması, çocukların anne-babalarına saygı ve hürmetle muamele etmeleri aileyi güçlü kılacağı olamazsa olmazlarından olduğu gibi aynı zamanda aile içi sosyal hizmet işleyişinin de bir ispatı mahiyetindedir.

Hiç evlenmemek veya geç evlenmek, bir çocukla yetinmek, çekirdek aile yapısının yaygınlaşması gibi alışkanlıklar her geçen gün belirgin bir şekilde artmaktadır. Bütün bunların yanında batının içine düştüğü olumsuzluklardan payını alan ülkemizde de yaşlı nüfus artmakta ve onunla birlikte gelen problemler de hissedilmektedir. Ancak burada son derece önemli bir ayrıntıya dikkat çekmekte fayda görülmektedir.

Demografik değişim süreci açısından gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin durumlarının farklılaştığı, gelişmiş ülkelerin nüfusları henüz yaşlanmadan zenginleştikleri, gelişmekte olan ülkelerin ise zenginleşmeden yaşlanma trendine girmeleri nedeniyle, gelişmekte olan ülkelere yaşlı nüfusun ekonomik açıdan

yoksulluk, sosyal açıdan ise yalnızlık sorunları ile daha ağır bir biçimde yüz yüze gelmesi” anlamına gelmektedir (Danış, 2009: 68).

Bu durum gelişmekte olan ülkeler açısından hiçte iç açıcı bir tablo değildir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaşlı nüfusun artması, beraberinde birçok problemi de getirmektedir. Her geçen gün azalan doğum oranları, toplumun geleceğini tehlikeye atmakta ve mevcut nesillerin üzerindeki yükü her bakımdan ağırlaştırmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO, 1998) yaşlılıkla ilgili yayınladığı raporlarda ve ülkemizde yaşlılığın başlangıcı 65 yaş olarak belirtilmektedir. Sağlık Bakanlığı’nın 1996 yılında yapmış olduğu nüfus projeksiyonlarında, ülkemizde 65 yaş ve üstü nüfusun 2010 yılında %6,7, 2020 yılında %8,5, 2030 yılında ise %12,1 olacağı tahmin edilmektedir. Ülkemizde 1990 nüfus sayımına göre yaşlı nüfus oranı %4,3 iken, 2000 yılında bu oran %5,6’ya yükselmiştir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2003 verilerine göre, ülkemizdeki 65 yaş ve üstü nüfus oranı 6,9’dur (TNSA, 2003, Fadiloğlu, 1992).

Kurt’un (2008), tespitine göre her ne kadar bu oran bugün için düşük olsa da (%9 civarında) sabit kalacak değildir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı demografik kader olan yaşlanma sürecini ülkemiz de yaşayacaktır. Çünkü modernleşmeye bağlı olarak yaşanan toplumsal değişim âdeta bunu zorunlu kılmaktadır. Ancak bazı tedbirler almak suretiyle gidişat biraz yavaşlatılabilir.

Bu konuda da alınan eylem planlarının ciddi takip edilmesi ve onu etkileyecek olan engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Unutulmamalıdır ki Türkiye, nüfus projeksiyonlarına göre giderek yaşlanan bir nüfus dinamiğine sahiptir. Nüfus dinamiğini korumak adına alınan uygulama tedbirlerinde belki de ekonomik yapı ve aktif genç nüfusunun varlığı, ayrıca ne eğitimde ne de istihdam olanların ciddi oranlarda olması gibi saikler, “üç çocuk” teşviki gibi söylemleri etkisiz bırakmaktadır (Baş, 2016: 76).

Türkiye’de evlilik ve doğumların azalmasıyla birlikte genç nüfus azalmakta ve Türkiye yaşlanıyor imajı her geçen gün hâkim olmaktadır. Geçim sıkıntısı çeken asgarî ücretlilere, orta gelir seviyesindeki insanlara ve emekliliklere verilen maaşlar ve çocuk paralarının artırılmasına yönelik vaatler yeterli olmamıştır. Üç çocuk söyleminin içi yeterince doldurulmamış ve toplumda olması gereken etkiyi istenilen ölçüde yansıtmamıştır. Hâlbuki ailelerdeki çocuk sayısı hem toplumun ve ülkenin geleceği açısından önemli, hem de aile ve çocuklar açısından önemlidir. Ailede başka kardeşin olmaması çocukları olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim uzmanlar, ailedeki tek çocuğun bencil (egoist) ve uzlaşmadan uzak yetiştiğini, ailedeki tek çocuğa aşırı ilgi gösterildiğinden bu çocukların kurallara uymadığını ve şımarık büyüdüklerini söylemektedirler. Paylaşma gibi birçok duygudan mahrum yetişen bu çocuklar, başarılı olmak için kendini baskı altında hissetmekte, anne ve babasını model almaktadır. Yine bu çocukların birçoğuna ailesinden ayrılmak zor gelirken, pek çoğu da yeni bir benlik duygusu geliştirmektedir. Bazı uzmanlar, bu noktadan hareketle aile planlamasının yeni neslin değişimine de sebep olduğunu iddia etmektedirler (<http://www.psiolog.org>).

Bu durumdan etkilenen sadece çocuklar değildir. Genç nesil de aile ve toplumda meydana gelen olumsuzluklardan etkilenmektedir.

“Geleneksel geniş aileden, çekirdek aileye geçiş ile birlikte küçülen ailelerde baş gösteren yoksulluk, yaşlıların bakım sigortası olarak görülen genç kuşakların bu işlevini giderek yitirmesine de yol açmaktadır” (Uncu ve diğ., 2002: 65).

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, inanç ve kültürel değerlerinden, aldığı eğitim ve terbiyeden dolayı Türk toplumunda yaşlıya bakış, diğer batı toplumlarından çok farklı ve yaşlısına sahip çıkan ve ilgi gösteren bir tablo çizmektedir. “Özellikle eski Türklerde büyüğün korunduğu, el üstünde tutulduğu anlaşılmaktadır. Toplumdaki merhamet duygusu yaşlıyı aile yapısının merkezine yerleştirmiştir” (Mandıracıoğlu, 2010: 43). Ancak, Türk toplumunda bulunan bu haslet, toplumdaki hızlı değişimden menfi olarak etkilenmekte ve önemini yitirmektedir. Başta devlet olmak üzere milli eğitim, diyanet, medya ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’nın konunun üzerinde durması ve toplumun hassasiyetinin artırılarak devam etmesi son derece önem arz etmektedir.

Zira batı toplumlarının bu konularda alarm verdiği ve geri dönüş çabalarının çoğu defa neticesiz ve başarısız kaldığı görülmektedir.

Nüfus ve aile planlamasının ilk çıkış yeri olan İngiltere’de 9 milyon kişi yalnız ve mutsuz yaşamaktadır. Buradan hareketle İngiltere başbakanlık ofisi 17 Ocak 2018 tarihi itibarıyla “Yalnızlık Bakanlığı” kurulduğunu duyurmuştur. Söz konusu bakanlık çalışmaları ile bu insanlara sahip çıkmak ve yalnızlıklarını gidermek suretiyle topluma kazandırmayı hedeflemektedir. Bu kişilerden kimi yaşlı ve bakıma muhtaç, kimi yalnızlıktan dolayı depresyonla mücadele etmektedir. Kurulan yeni bakanlık, konuya odaklı sivil toplum kuruluşlarıyla çalışarak yalnızlık ve sosyal izolasyonla mücadele ederek yalnız ve mutsuz olan insanlara yardımcı olmayı hedeflemektedir. Yalnızlığın ölçümü için ise Ulusal İstatistik Ofisi (ONS) bir sistem geliştirmektedir. İnsan için yalnızlığın günde 15 sigara içmek kadar kötü olduğu raporlarla belirlenmiştir. Raporda, 18-34 yaşlarındaki genç engelli yetişkinlerin yüzde 85’i kendilerini yalnız hissederken, 200 binden fazla 75 yaş üstü kişi bir aydan fazla süredir akraba ya da arkadaşlarıyla sohbet edemediklerini belirtmişlerdir (<http://www.trthaber.com>).

Ülkelerin ve toplumların düştüğü durumu ortaya koyması bakımından ülkelerde kurulmaya başlayan Mutluluk Bakanlıkları ibretimiz bir durumdur. Venezuela’da Sosyalist devlet başkanı Nicolas Maduro, (2013) ülkede Mutluluk Bakanlığı kurduğunu açıklamıştır. Dünyada bir ilk olan Mutluluk Bakanlığına Başbakan Yardımcılarından Rafael Rios atanmıştır.

Geçen yıl kanserden ölen devlet başkanı Hugo Chavez’in başlattığı yoksullukla mücadele programlarını koordine edecek Mutluluk Bakanlığı, hayır kurumu işlevi görecektir, yaşlılara, çocuklara ve evsizlere yardım etmek suretiyle, onların ihtiyaçlarını karşılayacaktır (<http://www.hurriyet.com.tr>). Bütün bunlar ailenin ve dolayısıyla toplumların geldiği vahim durumu göstermektedir.

Yaşlanma, yaşlı problemleri tüm dünya ülkeleri açısından önemi her geçen gün artan evrensel bir gerçekliktir. Yirminci yüzyılın sonunda dünyada ortaya çıkan yaşam beklentisinde artma ve bebek doğum hızındaki azalma eğilimleri, yaşlı nüfusun genel nüfusa oranını oldukça artırmıştır (www.gebam.hacettepe.edu.tr).

Bu artışla birlikte yaşlı bireylerin aile yanında bakımı ve hayatını idame ettirmesi de ters orantılı olarak her geçen gün azalmaktadır. Küçülen aile ve şehirleşmenin getirdiği meşguliyet ve külfet bu durumu âdeta zorunlu hale getirmiştir. Her geçen gün aileler yaşlılarından uzaklaşmakta ve onları kurumlara terk etmektedir. Artık yaşlıların aile içinde kalması imkânsız bir hal almaktadır.

Bu durum, özellikle sanayileşmiş ülkelerde, sanayileşme ve şehirleşmenin sonucu olarak, hemen hemen ortadan kaybolmaya başlamıştır. Örneğin, 1929–1930 yılında, 60 yaş üzerindeki beşte birinden daha azı geniş aileler ve sadece %7'si üçüncü nesil (torunlar) hane halkı içinde yaşamaktadır. Aile ilişkilerindeki bu dönüşüm, doğum oranlarındaki aşırı düşme ile de izah edilmektedir. Böylece çekirdek aile yapısı ile yaşamını ayrı sürdürmek zorunda kalan yaşlı insanların ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Bunun manası ise, yaşlıların eskisi gibi birincil (aile) ve ikincil (akraba) çevresinden destek alamayacağıdır. Bu durum, aktif nüfusun içinde yer alamayan yaşlı nüfusun sayısal ve oransal olarak artması sonucunda, makroekonomik açıdan yaşlıların sadece tüketici grubu içerisinde yer alacağı anlamına gelecektir. Bu nedenle, yaşlı nüfusun bağımlılık oranlarının yüksek olduğu ülkelerde, ulusal gelire katkılarının olmamasından dolayı yaşlıların, çalışma çağındaki nüfus için bir yük olacağı anlaşılmaktadır. Bu durum ise, ekonomik açıdan “rasyonel” olmayan bir hal olarak nitelenmektedir (Altan, 2006: 270-271).

Sonuç olarak; bütün yaş gruplarının toplumsal yaşama ve toplumsallaşmanın sürdürülmesine karşılıklı olarak katkıları vardır ve hiçbiri ihmal edilebilir değildir. Ancak hızlı değişme sürecinde özellikle yaşlılar, yaşam birikimlerinin kıymeti nedeniyle toplumun devamı yönünden kültürel rehber konumundadır. Bu nedenle, toplumsal değerlerimizi korumak ve sürdürmek için kuşaklar arası ilişkileri güçlendirecek, aktarımları kolaylaştıracak yaşlı ve genci, yaşlı ve çocuğu bir araya getirecek projelerin geliştirilmesi önemlidir (Canatan, 2008). Bunun için de geleneksel aile yapısının devamı ve ideolojik kaygılardan uzak aile planlaması ve düzenli nüfus artışının olması gerekmektedir. Şayet devletler ve toplumlar aile ve insanın huzur ve mutluluğunu önemsiyor ve önceliyorsa geçmişin birikim ve tecrübelerini dikkate almak durumundadır. Aile ve sosyal hayatın bütünü insanın güvenli ve mutlu bir şekilde yaşamasına göre düzenlenmelidir.

Toplumdaki anlayış, yaşayış ve sosyo-ekonomik düzey değiştikçe beraberinde başka problemleri de getirmektedir. Bunların ilk başında sosyal hizmetin görev ve sorumluluğu artmaktadır. Burada özellikle üzerinde durulması gereken husus;

- a- Nüfus ve çocuk sayısı azaldığında,
- b- Çalışamayan ve yaşlı nüfus sayısı arttığında,
- c- Aile bağları, geleneksel ve dini değerler zayıfladığında,
- d- Aileler parçalanıp çekirdek aileye geçiş olduğunda,
- e- Eğitim ve sosyo-ekonomik durum geliştiğinde,
- f- Anadolu'dan batıya doğru, köyden kente gelindiğinde sosyal hizmete olan ihtiyaç daha belirgin hale gelmekte sosyal hizmetin yükü ve görev alanı artmaktadır.

Aile planlamasının (AP) amacı hiçbir şekilde aileleri kısırlaştırmak veya nüfusu azaltmak demek değildir. İstenmeyen gebelikler sonucu gelişen düşük, bebek ölümü ve anne ölümlerinin önüne geçmek, her ailenin sağlıklı ve istedikleri sayıda çocuklara sahip olabilmesi için yardımcı olmak ve gebeliği önleyen yöntemlerden yararlanmalarını sağlamaktır. İyi bir AP aşırı doğurganlık ve çocuk ölümlerinin azaltılmasına yardımcı olmaktadır (S.S.Y.B, 1984). Aynı zamanda çocuk sayısını artırmak isteyen ya da kısırlık ve benzer sebeplerden dolayı çocuk sahibi olamayan ailelere de çocuk sahibi olmaları için her türlü yardım ve desteği sağlamak aile planlamasının aslı görevlerindedir. Çocuk sahibi olmuş, ama hayatın çeşitli sıkıntıları ile karşılaşmış olan ailelere de sosyal hizmet devreye girmek suretiyle gerekli yardım ve rehberlik hizmetlerini yapması aile planlamasının bir parçasıdır. Sosyal hizmet burada ailenin ihtiyaç durumuna göre müdahalede bulunacak ve ailenin içinde bulunduğu sıkıntı hali giderilecektir.

Sosyal hizmetler, öncelikli olarak herhangi bir sebeple sosyal veya ekonomik ihtiyacı olan kişi, aile ve toplulukları hedef kitlesi olarak alır. Bu kişi ve ailelere sosyal ve ekonomik fayda sağlamak, maddi ve manevi destek vermek, insan şahsiyetine, haysiyetine, şeref ve onuruna uygun yaşayış düzeyinin gerçekleşmesine katkı sunmak amacını gerçekleştirmek için yürütülen faaliyetlerin bütünüdür. Hizmet alanında özellikle kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler, yoksul ve fakirler, sığınmacılar ve göçmenler, uyuşturucu bağımlıları, alkolikler, işsizler gibi çok çeşitli toplumsal kesim ve daha çok problemlili birey ve gruplar vardır. İnsanların dolayısıyla aile topluluklarının sağlık ve iyilik halinin geliştirilmesinde ve iyileştirilmesinde, insanların, ailelerin daha yeterli hale gelmesinde, aile bağlarını güçlendirerek, bireyin hem kendi aralarında hem de grup ve toplumsal bağlarının daha güçlü ve işlevsel olması için sosyal hizmetler alanı ve sorumluluğu içindedir. Sosyal hizmet sosyal güvenliğin alt dalıdır ve toplum huzur, refah ve uyumunu hedefler. Sosyal hizmet özellikle, toplum içinde özellikli kesime fiziksel/maddi, sosyal, psikolojik ve kültürel olarak kendi ayakları üzerinde durmayı, topluma katılmayı ve katkı sunmayı ve refahını yükseltmeyi hedefler. Bu amaç içinde kamunun sağladığı sosyal hizmetler önemli bir role sahiptir.

Sosyal hizmetin konusu bizatihi insandır. Yine bu hizmetler sadece maddi ya da mali boyutuyla ele alınacak ve değerlendirilecek ya da kar getirmesi beklenecek hizmetler değildir. İşletme mantığı ile karlılık ya da maliyeti azaltma hesabı yapılması haklı olarak bu hizmetlerin amacı dışında değerlendirilmesine sebep olur. Çünkü sosyal hizmet sunulmadığında eksik sunulduğunda topluma ve devlet daha büyük maliyetlere yol açacaktır (Kesgin, 2012).

İfade edildiği üzere sosyal hizmet toplumun huzur ve mutluluğunu öncelediğine göre, bugünkü aile özelinde düşünüldüğünde, dede ve nine şefkatinden mahrum yetişen torun, torun sevgisinden mahrum kalan nine ve dede de sosyal hizmetin ilgi alanındadır. Bu kesimlerin bu duygu ve sevilere mahrum kalmaması için sosyal hizmetin ailenin ve aile yaşam biçiminin düzenlenmesine müdahil olması ve yardımcı olması kaçınılmazdır. Bu sağlanmadığı zaman diğer tedbir ve gayretlerin çoğu yapay kalacak ve sunulan çözümler palyatif çözümler olarak belli bir süre sonra hükmünü yitirecektir. Yapılacak en kalıcı şey ailenin asli görev ve kimliğine kavuşturulmasıdır.

Ailede nüfusun az olmasının kısa vade de sosyal hizmet uygulamalarına etkileri ve ailenin tamamına uygulama imkânı belki gerçekleşebilir. Böylece daha etkin ve verimli bir planlama da oluşturulabilir ve uygulanabilir. Olumlu sonuçlar da elde edilebilir. Ancak uzun vade de aile bağlarının çabuk kırılması ve kopmasını engellemekte zorluk çekilmesi, çekirdek aile denilen yapıda kalarak aile içi dayanışma ve yardımlaşmayı öğrenememe gibi menfi örnekleri gösterilebilir. Geleneksel ve kültürel değerlerden kopma veya en azından zayıflamanın yaşanması kaçınılmazdır. Bu uygulamada ölçü kaçırıldığında ileride çalışacak eleman bulmakta bile zorlanılacağı riski hep yaşanacaktır. Zira batı Avrupa ülkeleri bugün için bu problemi yaşamaktadırlar.

Aile nüfusunun çok olmasının sosyal hizmet uygulamalarına etkileri aile fertlerinin aile içi dayanışma ve yardımlaşmayı öğrenme, kalabalık yaşam şartlarına alışarak toplum içerisinde yabancılaşarak çekmeden yaşaması, yani sosyalleşmesini sağlama, ailenin ekonomik olarak gelişmesine katkı gibi olumlu yönleri gösterilebilir. Yaşlısına, muhtaç olanına bakma ve sahiplenme ihtimali artar. Diğer taraftan ailenin kalabalık olmasından dolayı sosyal hizmet uygulamalarının uzun zaman alması ve masrafın artması, etkin ve verimli bir planlama oluşturamama ihtimali vardır. Bu bağlamda ailenin uygulamalara dâhil edilmesinde ikna problemi, ailenin her bir bireyine sosyal hizmet uygulamalarının ayrı ayrı gerçekleştirilmesinden dolayı verimli ve olumlu sonuç elde edememe gibi dezavantajlarının olabileceği de hatırdan olmalıdır.

Sayılan kesimlere çok yönlü bu hizmetleri götürecek olan sosyal çalışmacının işi hayli zor gözükmektedir. Genel anlamı ile sosyal çalışmacı; Ekonomik, sosyal ve kültürel yönden sıkıntı içinde bulunan kişi, grup, aile ve topluluklara problemlerini tanıyıp çözümlemelerinde sahip oldukları imkânları kullanma ve çevredeki imkânları araştırma ve yararlanma konularında yardımcı olan ve yol gösteren kişidir. Sosyal bilimci yapılacak müdahalelerin teorisini/bilimini üretir ve geliştirir. Sosyal çalışmacı ise üretilen bu teoriyi sahada uygular. Sosyal çalışmacı problem ve sıkıntıların bizzat içinde bulunmakta ve birebir yaşamaktadır. Dolayısıyla bu iki kesimin bilgi ve tecrübeleri son derece önemlidir.

3.4. Nüfusun Sosyal Hizmet Açısından Değerlendirilmesi

Nüfus konusu İngiliz iktisatçı ve Papaz olan Thomas Robert Malthus'un 1700'lü yılların sonunda yazmış olduğu "*Toplumun Gelecekteki Gelişimine Etkileri Açısından Nüfus Üzerine Bir Deneme*" adlı eseriyle gündeme gelmiştir. İlk günden bugüne kadar bu çalışma büyük yankılar uyandırmış ve birçok yeni tartışmalara da neden olmuştur. Nüfus planlaması konusuna dünya çapındaki ilgi ise Birleşmiş Milletlerin 1974 yılında Bükreş'te düzenlediği "*World Population Plan of Action*" (*Dünya Nüfus Eylem Planı*) konferansında ele alınması ve "*Dünya Nüfus Yılı*" ilân etmesi ile başlamıştır. Düzenlenen bu uluslararası konferansla "*nüfus meselesi*" bir dünya problemi olarak insanlığa takdim edilmiştir.

Son 200 yılın en çok konuşulan ve tartışılan nüfus konusu, günümüzde de halen tartışılmaya devam etmektedir. Batı'da bir toplum politikası olarak başlayan "*aile veya nüfus planlaması*" doğum kontrolünün bir başka yönünü teşkil etmektedir. Dünyada iktisadî kaynakların sınırlı olduğu, hızlı nüfus artışının iktisadî gelişmeyi durduracağı ve

maddî kaynaklardan yararlanma da sıkıntıya yol açacağı teziyle başlatılan “*Toplumsal nüfus ve aile planlaması*” siyasal bir karakter arz ettiğinden aile içi doğum kontrolünü konu alan *proje*, ferdî çerçevenin dışına çıkmış ve tamamen siyasal bir kimliğe bürünmüş bulunmaktadır.

Batı’da başlayan bu toplumsal nüfus planlaması kampanyası, diğer âmillerin de etkisiyle, gelişmiş Batı ülkelerinde nüfus artışını yavaşlatmış hatta durdurmuştur. Bu durum karşısında nüfusun giderek azalmasının oluşturacağı tehlikeleri gördüklerinden, artık Batı ülkeleri nüfuslarını arttırıcı, aile ve çocukları koruyucu, hatta teşvik edici birtakım tedbirleri almaya yönelmişlerdir. Bu tutum ve uygulamaları bugün halen artarak devam etmektedir. Bir ülkede nüfusun azalması o ülkede kaynaklardan fertlere daha fazla pay düşmesine, fert başına düşen millî gelirin artmasına yol açıyorsa da, eskiden olduğu gibi çağımızda da nüfus başına bir güç kaynağı ve iktisadî zenginlik aracı da olabildiğinden nüfus azalması uzun vadede toplumun aleyhine olmaktadır. Gelişmiş Batı ülkelerinin günümüzde nüfusu arttırıcı tedbirlere başvurması ve teşvik etmesi de bundan kaynaklanmaktadır (DİB İlmihal, 2015, c.2, s.136).

Kendi ülkelerinde nüfus azalmasının tehlikesini gören ve nüfus artışı için her türlü tedbiri alan ve teşviki yapan gelişmiş zengin Batı ülkeleri, gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artışını da, ileriye matuf ciddî bir tehlike veya sıkıntı kaynağı olarak görmektedirler. Bunu önleyici tedbirler üzerinde titizlikle durulmakta, gelişmekte olan ülkelerdeki, özellikle de İslâm ülkelerindeki toplumsal nüfus ve aile planlamasını organize ve finanse ederek yoğun çaba sarf etmektedirler. Bütün bu gelişmeler ve batının tavrı karşısında, esasen ferdî çerçevedeki doğum kontrolüne hoşgörü ile bakan İslâm bilginlerini, çağımızdaki toplumsal nüfus planlaması hakkında olumsuz bir tavır almaya sevk etmiştir. Çünkü mesele ekonomik boyuttan çıkmış ve tamamen siyasî bir boyut kazanmıştır.

Sosyal hizmetler; kişi, grup ve ailelerin kendilerinden veya çevre şartlarından kaynaklanan maddî ve manevî problemlerin çözülmesinde yardımcı olmayı ve yaşam şartlarını ve standartlarını iyileştirerek, toplumda işlevsellik kazanmalarını sağlamayı amaçlayan hizmetlerdir. Ailede pek çok problem yaşanabilmektedir. Bu problem aile içinde veya aile çevresinin müdahalesi ile halledilmektedir. Şayet aile ve çevresi kendi imkânları ile halledemiyorsa o zaman problemlerin çözümünde sosyal hizmetler devreye girmek suretiyle gerekli yardım ve motivasyonu sunmakta ve yol göstermek suretiyle rehberlik görevini ifa etmektedir.

Nüfusun durağanlaşması veya eksiye geçmesiyle nüfus içindeki yaşlı sayısı artacak ve toplumdaki dengeler bozulacaktır. Bu durumda ülkeler birçok alanda yeni düzenlemelere gitmek zorunda kalacaktır. Bu demografik etkiler ve değişimler sonucunda, ülkeler çeşitli yönlerden sosyal politika anlamında düzenlemelere gitmek zorunda kalmışlardır.

“Bu düzenlemelerin en fazla olarak görüldüğü alan, yaşlılara dönük sosyal politika alanı olmuştur. Bu çerçevede, birçok ülkede yaşlılık sigortası sisteminde düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin, İngiltere ve Japonya hızlı demografik değişimler sonrasında, bu tarz

düzenlemeler yapan ülkelerden sadece ikisidir” (Béland ve Shinkawa, 2007). Her geçen gün nüfusu azalan bütün ülkeler bu düzenlemelere gitmek zorunda kalacaklardır.

Sonuçta, yaşanan demografik değişimler, yaşlıların nüfus içinde giderek daha önemli bir yer almalarına yol açmakta ve böylece yaşlılara dönük sosyal politika uygulamaları açısından önemli bir zemin ortaya çıkmaktadır (Taşçı, 2010: 179-180).

Nüfusun hızlı bir şekilde yaşlanmasının manası, nüfusu içindeki yaşlı oranlarının süratle artmasıdır. Gerçekten de AB-25’te nüfus içindeki yaşlıların (65 yaş ve üstü) oranı 1960 yılında %10.0 iken, 2000 yılı itibariyle %15.7 olmuştur; 2050 yılı projeksiyonu ise %29.9 olarak öngörülmektedir. 1960-2000-2050 periyodunda sırasıyla Almanya %11.5, %16.2 ve %31.5 ile; Fransa %11.1, %11.2 ve %27.3 ile; İtalya %10.1, %23.3 ve %35.3 ile; İsveç %11.7, %15.8 ve %24.3 ve İngiltere %7.4, %16.2 ve %26.6 ile (Eurostat, 11.05.2008: 62) nüfus içindeki yaşlı oranları açısından önemli bir hızlanmaya işaret etmektedir.

Tablo7: AB ve Bazı AB Ülkelerinde 65 Yaş ve Üstü Nüfus (%)

ÜLKELER	ORANLAR
AB-25	16.5
AB-15	17.0
DANİMARKA	15.0
İSPANYA	16.8
FRANSA	16.4
ALMANYA	18.6
İRLANDA	11.3
HOLLANDA	14.0
FİNLANDİYA	15.9
İSVEÇ	17.3
İNGİLTERE	15.9

Kaynak: EUROSTAT (2007), *Europe in Figures: Eurostat Yearbooks 2006-07*, Luxembourg (Çevrimiçi), [epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/...](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/)

65 yaş ve üstü nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranı olarak da bilinen yaşlı nüfus bağımlılık oranı, çalışan nüfusun bakmakla yükümlü olduğu yaşlı nüfusa oranını ölçmektedir. Bu anlamda verilere bakıldığında, gelecek 50 yıl ile ilgili projeksiyonlarda, 2000-2050 yılları arasında yaşlı nüfus bağımlılık oranlarının özellikle Avrupa’da iki katı artacağı tahminleri ile karşı karşıya kalınmaktadır (Seyhun, 2006: 14).

Yaşlılık diye bilinen dönem, insanlar için uğranılması muhakkak olan bir sürece işaret etmektedir. Yine yaşlılık, insan hayatının kaçınılmaz sürecinin son aşaması ve geri dönülemez durağıdır. Bu dönem ile birlikte, dönemin kendine has özellikleri ile karşılaşılması da muhakkaktır.

“Yaşlılık, kişiden kişiye değişebilen bir kavramdır. Her kişinin farklı bir biyolojik geçmişi, farklı iş deneyimleri ve farklı bir duygusal yaşamı olduğu bir gerçektir. Ayrıca yaşlılık, toplumlar arasında da farklılaşabilmektedir; yaşlanmada toplum ve kültürün yeri önemli bir rol oynamaktadır” (DPT, 2007: 1).

Bu anlamda, yaşlılık döneminde fiziki güçsüzlüklerden başlayan ve diğer çeşitli zayıflıklara uzanan bir güçten düşme ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu bakımdan yaşlılar, yemek yeme, temel ihtiyaçlarını giderme, alış-veriş yapma, insanlarla ilişki kurma, sokağa çıkma, yürüme gibi en basit ihtiyaçlarını gideremeyecek duruma gelmektedir. Toplumsal değişim sürecinde en çok etkilenen yaşlılar, geleneksel aile yapısı içerisinde vazgeçilmez otorite sembolü ve üstün bir statüye sahip iken, toplumsal yapının değişmesi, hızlı kentleşme süreci neticesinde, çekirdek aile yapısına geçişle birlikte bu geleneksel konumunu kaybetmiştir.

Sadece bununla da kalmamış, ilerleyen yaşın getirdiği artan sağlık sorunları nedeniyle alıngan, edilgen, bağımlı ve tüketici konumuna düşmüştür. Bütün bunların yanında değişen yeni hayata ve şartlara uyum sağlayamamaları ve yalnızlığa terk edilmiş olmaları yaşlıların karşı karşıya kaldıkları en önemli problemlerdendir.

Bu terk edilmişlik ve yalnızlık duygusu geleneksel aileden çekirdek aileye geçen toplumlarda daha yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. İşte bu noktalarda yaşlıların desteklenmesi gündeme gelmektedir.

Yaşlılara dönük sosyal politikalar, bu desteğin somut/pratik “sosyal” yönü olarak bilinmektedir. Bu çerçevede, bakım hizmetleri, sosyal hizmetler, sosyal yardımlar ve çeşitli emeklilik sistemleri yolu ile yaşlılara yönelik sosyal politikalar geliştirilmektedir ve uygulanmaktadır (Taşçı, 2010: 176).

Diğer taraftan üretken nüfus içinde yer almayan yaşlı nüfusun sayı ve oran olarak artması sonucunda, makro-ekonomik açıdan yaşlıların sadece tüketici grubu içerisinde yer alacağı anlamına da gelmektedir. Bu nedenle, yaşlı nüfusun bağımlılık oranlarının yüksek olduğu ülkelerde, ulusal gelire katkılarının olmamasından dolayı yaşlıların, çalışma çağındaki nüfus için bir yük olduğu/olacağı kabul edilmektedir. Bu durum ise, ekonomik açıdan “rasyonel” olmayan bir durum olarak nitelendirilmektedir.

“Sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliği açısından, nüfus ve nüfusun yaş piramidi, öncelikli değişkenlerdir. Sisteme katkı yapacak istihdam içerisinde olan aktif nüfus ile sistemden pasif olarak yararlanan nüfus dengesinin sağlanması, sistemin etkin işlerliği açısından önem taşımaktadır. Dünya Bankasının (DB) 1994 yılında yayımladığı **“Yaşlılık Krizinden Kaçınmak”** başlıklı rapora göre, 2030 yılına gelindiğinde, Dünya nüfusunun 1,4 milyarlık kısmının 60 yaş üzerindeki nüfustan oluşacağı ve yaşlı nüfustaki en hızlı artışın şu anda genç nüfusu fazla olan gelişmekte olan ülkelerde yaşanacağı belirtilmektedir. Sosyal güvenlik sistemlerinin kaldıramayacağı yük olarak

tanımlanan yaşlanma, sosyal güvenlik reformları için temel gerekçeyi oluşturmaktadır” (World Bank, 1994).

Nüfusun yaşlanması ve yaşlı nüfusun üretken nüfusa bağımlılığının sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi problemler meydana getireceği kaygısı, toplumda yaşlı kesimler için gerekli sosyal politikalar üretme ve geliştirme çabalarına olan ihtiyacı giderek arttırmaktadır. Fakat bu ihtiyacın sağlıklı bir şekilde tespit edilebilmesi için, önce yaşlılık alanının kendine özgü dinamiklerinin ve problemlerinin bilimsel yöntemlerle analiz edilerek tespit edilmesi gerekmektedir. Bu çalışma ve tespitler yapılırken buna paralel olarak sosyal hizmet alanının da genişlediği unutulmamalıdır. Dolayısıyla sosyal hizmet personelinin de hizmet alanı genişlemiştir. Bireyin sosyal iş faaliyetlerini ve çevresi ile olan iletişim ve etkileşimini geliştirmeyi amaçlayan sosyal hizmet mesleğinin eğitimi de uluslararası standartlarda olması gerekmektedir.

Bu tespit ve gelişmelerin hepsi azalan genç nesil ve beraberinde gelecek olan sıkıntı ve tehlikeleri ortaya koymaktadır. Bütün bunlara karşılık aile planlaması konusunda batıdan gelen düşünce ve telkinlerin etkisiyle ölçüsüzce bir uygulama yapıldığında aynı problemlerle Türkiye'nin de karşılaşması mukadderdir.

Sosyal hizmet yerel uygulama ve deneyimlerinin çeşitliliği açısından kendine özgü bir takım niteliklere sahiptir. Bunların eğitim sürecinde kazanılması ve uygulamalı olarak görülmesi son derece önemlidir. Her geçen gün artan ve artacak olan ihtiyaca göre tedbirlerin alınması, gerekli personel ve altyapı hizmet ihtiyaçlarının hazırlanması önem arz etmektedir. Toplumun da bu alandaki hizmetlerle ilgili vakitlice bilgilendirilmesi ve bir şekilde psikolojik olarak hazırlanması gerekmektedir. Zira toplum geneline hitap eden sosyal hizmetin, kişiye aile sistemi içinde bulunduğu şartlarda hizmet vermesi ve kontrol edebilmesi hedefinden uzak bir disiplindir. Çünkü sosyal hizmetin değer sistemi, bütün müdahalelerinde yaşamın doğal ve genel akışını dikkate almak durumundadır.

Sosyal hizmet aile sisteminin yaşam içindeki doğal sürecini anlayarak ve kavrayarak bu sürece katılmaya çalışır. Aile sistemi içindeki bütün sistemlerle ilişkiye geçmek, onların kapasitelerini anlamak ve kendilerinde var olan kaynakları harekete geçirmek üzere işbirliği yapmak ve uygun değişiklikleri kendi özgür seçimleriyle yapmalarını desteklemek, onları sürece dâhil etmek ve kolaylaştırmak temel hedeftir. Bu tarz müdahalelerde iyileştirme olduğu kadar önlemenin de varlığı söz konusudur.

Çağdaş sosyal hizmet yaklaşımında, fert, aile ve toplumun birbiriyle olan karşılıklı bağımlılık ilişkisi, daha kapsamlı ve çok boyutlu disiplinler arası yaklaşım gerektirmektedir. Aile sistemiyle ilgili bu karşılıklı bağımlılık çevre faktörlerinden, zaman içinde olup bitenlere kadar kapsamlı ve yaygındır. Aile içindeki fert, sosyal rollerinin gereğini yerine getirip diğer sistemler ve fertler üzerindeki etkileriyle ele alınır. Aile içindeki bir fert, bir rolün gereğini yerine getirirken, toplumu oluşturan aile kurumunun önemi günümüzde giderek azalmakla beraber kentlere yığılan nüfus, işsizlik, sağlık, problemleri, küreselleşmenin oluşturduğu yeni kültür aile bağlarını alabildiğine zayıflatmaktadır. Aile nüfusunun kalabalık olması geleneksel yapıda önemli iken, günümüzde ailelere yük olarak algılanmakta, anne-baba, dede-nine çocuklar için ne yazık ki bir yük olarak görülmektedir.

Devletlerin oluşturduğu sosyal politikalar insanî değerleri sadece resmî kurumların göreviymiş gibi zorunlu kılmış, insanların birbirinden uzaklaşmasını sağlamıştır. Sonuç itibariyle aile nüfusunun fazla olması günümüzde sosyal hizmet bakışı açısından iş yükü gibi, iş fazlalığı gibi algılanmaktadır. İstihdam, eğitim, sağlık, vs. ihtiyaçların karşılanması gibi politikalar oluşturmaya sevk etmektedir. Burada önemli olan dengenin sağlanması ve aile kurumunun muhafaza edilmesidir. Belki günümüz ekonomik ve sosyal hayatın şartları sosyal hizmet ve huzur/bakım evlerini zorunlu hale getirmiş olabilir ama insanî değerlerin kaybolmasıyla telafisi mümkün olmayan bir yola girilmiş olunacaktır. Bugünün gençlerinin de yaşlanacağı hatırdan çıkarılmamalı ve ona göre politikalar geliştirilmelidir.

Nüfusun yaşlanması ve bu yaşlanmayı karşılayacak aktif nüfusun doğum oranlarındaki düşme nedeniyle yetersiz kalması sorunu, günümüzde gelişmiş refah devletleri için öncelikli bir sorundur. Türkiye ise, var olan durumda genç bir nüfusa sahiptir ve hızlı yaşlanma gelecekte karşımıza çıkacak bir sorundur. Bu sorunu açık bir şekilde tanımlayan Beyaz Kitap, 65 yaş ve üzeri nüfus ile 0-14 yaş arası nüfusun çalışabilir nüfusa oranını gösteren bağımlılık oranının, 2025 yılına kadar gerileyeceğini, bu yıldan sonra artış eğiliminin başlayarak, 2035 yılından sonra hızlanacağını belirtmektedir (Başbakanlık, 2005: 35-36).

Türkiye nüfus istatistiklerine göre Türkiye’de 1990 yılında %4,3 olan yaşlı nüfus oranı her yıl artarak 2014 yılı itibariyle %8’e yükselmiştir. Oran olarak düşük olmakla birlikte Türkiye’de yaşlıların sayısında önemli bir artış yaşanmıştır. 1990 yılında yaklaşık 2,5 milyon olan yaşlı nüfus 2014 yılında 6.2 milyona ulaşmıştır (TÜİK, 2015a). Türkiye’de nüfusun yaşlanma eğiliminin devam edeceği ve bu oranın 2023 yılında %10,2’ye 2050 yılında %20,8’e, 2075 yılında ise %27,7’ye ulaşacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2015b). Başka bir deyişle Türkiye 2023 yılında çok yaşlı nüfusa sahip ülkeler arasına dâhil olacaktır (TÜİK, 2015c, s.1).

Bunun en belirgin sebebi olarak giderek nüfustaki yaşlanma ve doğum oranlarındaki azalma görülebilir. Zira yaşlanma ve nüfus artışı orantılı olmadığından dolayı mevcut nüfus içindeki yaşlı nüfus oranı göze çarpmakta ve topluma ve devlete (sosyal güvenliğe) yük olarak yansımaktadır. Uzun vadede bunun sıkıntıları ile mutlaka yüzleşilecektir.

“Sistemin uzun dönemde sürdürülebilirliği açısından, gerçekleştirilmeye çalışılan düzenlemelerin, bu sorunu ele alması doğrudur. Ancak, yaşlanma Türkiye’yi kısa vadede değil, uzun vadede ilgilendiren bir sorundur. Türkiye şu anda çalışabilir çağdaki genç nüfusun fazlalığı ile önümüzdeki 20 yılda demografik açıdan, “*fırsat penceresi*” adlandırılan dönemi yaşayacaktır.” (Gökbayrak, 2010: 151-152).

Sosyal güvenlik sistemi açısından, fırsat penceresi olarak kabul edildiğinde, bu fırsat penceresinin görevini yerine getirmesi ve ileride yaşanacak yaşlılık krizinin önüne geçilmesi, şu anki genç nüfusa üretken istihdam imkânlarının hem nicelik hem nitelik olarak sağlanmasına ve nüfusun düzenli ve kaliteli bir şekilde artmasına bağlıdır. Türkiye için problemin kaynağı da tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de sisteme katkı yapacak genç nüfus işsizlikten en fazla etkilenen gruptur. Nüfusa ilişkin ikinci sorun kaynağı ise, önceki yıllarda hızlı nüfus artışına paralel olarak, sigorta

mantığı içinde sisteme katkı yapmaksızın sistemden yararlanan bağımlı nüfus oranının fazlalığı ve genç yaşta emeklilik anlayışının yürürlükte olmasıdır. Geçmişte oluşan sistemin sorunlu yükü (işsizlik, haksız yere sistemden yararlanma ve erken emeklilik) günümüzde hâlâ etkisini devam ettirmektedir.

Nüfusun yaşlanması gerekçesi, Türkiye'nin var olan şartları dikkate alındığında, sosyal güvenlik sisteminde nüfus değişkeni ile ilgili olarak yaşanan krize özgü olmayan bir gerekçedir. Yaşlanmanın ileride sosyal güvenlik sisteminde yaratacağı yükü kaldırmak üzere, emeklilik rejiminde oluşacak daralmanın sorunu çözemeyeceği de bilinmektedir. Tam tersine, emeklilik sisteminde, katkıları artırarak, karışıklıkları azaltma şeklinde gerçekleştiren sınırlayıcı düzenlemeler, geniş nüfus kesimlerini kendi kaderleriyle baş başa kalması sonucunda, toplumun bütünü üzerinde etkisini hissettirecek sosyal sorunlara yol açacaktır (<http://www.shcek.gov.tr>).

Özellikle Dünya Bankası (DB), Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşların, küresel ölçekte ortaya koyduğu reçeteler, ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarının kendilerine has şartları dikkate alınmaksızın tepeden inmece ve çoğu kez de emrivaki tutumları tek ve doğru çözüm olarak dikta edilmekte ve algılanmaktadır. “Gelişmiş ülkelerde, nüfusun yaşlanması, gelişen tıbbî bakım ve teknolojilerinin getirdiği maliyet, aile yapısında yaşanan değişimler, istihdamda küresel bir daralmanın ortaya çıkışı ve oluşturduğu sosyal problemler ivedilikle çözülmesi gereken konulardır. Bu süreçte refah devletinin gelişiminde belirleyici rolü olan sendikaların güç kaybetmesi ve küresel piyasalar ile bütünleşmesi, refah devleti uygulamalarının engel olarak görülmesi, refah devleti ve uygulamada en önemli aracı olan sosyal güvenlik sistemlerinin sorgulanmasına yol açmaktadır” (Esping-Andersen, 2006).

1998 yılında dünya genelinde ilk defa yaşlı bireylerin oranı çocukların oranını geçmiştir. Bugün dünya nüfusunun %10'unu 65 ve üzeri yaşlardaki bireyler oluşturmaktadır. Ülkemizde de dünyanın farklı ülkelerinde rastlanılan benzer eksiklikler göz önüne alınarak yaşlılık alanında sosyal hizmet ve yardımların geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi zorunluluktur. Toplumda ileri yaştaki insanlara karşı ilgi ve duyarlılık artırılarak, yaşlılık ve yaşlanma alanında politikalar geliştirilmelidir. Bu özel ilgi grubunun ihtiyaçları topluma yansıtılmalı, ulusal ve uluslararası platformlarda ülke ve dünya örgütleriyle iş birliği yapılmalıdır. Özetleyecek olursak; yaşam her dönemde kendine özgü özellikleriyle değerlidir. Doğumdan itibaren, bireylerin gereksinimleri göz önünde bulundurularak sosyal devlet tarafından sağlanacak hizmetler ve kişilerin bilinçlendirilerek bu hizmetlerden yararlanır hale gelmeleri hem sağlıklı, hem de nitelikli bir yaşamın vazgeçilmez şartları olmaktadır. Böylece ileri yaşlarda da bireyler toplumdan soyutlanmadan mutlu bir yaşam sürdürebilecektir (Baran, 2011).

Yaşanan toplumsal değişme, Türkiye'de de yaşlılık alanının bir sosyal refah alanı olarak giderek değiştiğini gösterse de sürekli bakım kurumlarında/huzurevlerinde yaşamak hem toplumsal açıdan hem de bireysel açıdan tercih edilir bir seçenek haline henüz gelmemiştir (Karakaş, 1988).

Yaşam niteliğindeki değişmeler ve gelişmeler, ortalama ömrü uzatarak yaşlı sayısının artmasını sağlarken, yaşlılarla ilgili başta psikolojik sorun olmak üzere başka problemler

gündeme getirmiştir. Toplumdaki bağımlı nüfus oranının artmasına karşılık, üretken nüfus oranı giderek azalmaktadır. Böylece ortaya çıkan, yaşlıların sağlık, barınma, çalışma, gelir, beslenme, ulaşım ve rehabilitasyon gibi ihtiyaçlarının karşılanması, özellikle kaynakları sınırlı olan ve planlı yatırım yapmayan ülkelerde önemli problemlere sebebiyet vermektedir.

Bu noktada, sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan nüfusun fazla olduğu ülkelerde, çok daha bütüncül ve kurumsallaşma düzeyi yüksek modeller ile bu modellerin teorik alt-yapısını sağlamlaştıracak yaklaşımlara gereksinim bulunmaktadır (Gökbayrak - Fişek, 2004: 17).

Buna karşın, gelişmekte olan ülkelerde, bu hizmetlere gereksinim duyan nüfusun daha fazla olması karşısında, önerilen ve uygulamaya konulan modellerin tam tersi yönde bir gelişim gösterdiği görülmektedir. Bu modellerin ortak özelliklerine bakıldığında, kurumsal alt-yapıdan yoksun, en fazla gereksinim içinde olanlara, en temel gereksinimlerini karşılamak üzere, yerel düzeyde örgütlenmiş, sosyal devletin boşluğunu kapatacak şekilde çok farklı aktörün uygulamada yer alması istenilen, hizmetin sosyal niteliği itibarıyla tartışılması gerekli model çalışmaları olduğu görülmektedir (Gökbayrak, 2007).

Nüfus artışı yaşanan ülkelerde bu artışlarla birlikte gecekondulaşma ve düzensiz kentleşmeye yol açarken alt yapı hizmetleri, su, yol gibi hizmetler de yetersizliklere neden olması tabiidir. İşsizliğin artması, eğitim, sağlık gibi hizmetlerin sunumunda da yetersizliklerin yaşanması ve artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmaması da mümkündür. Bütün bunların tek sebebinin nüfus artışı olarak görmek de doğru ve isabetli bir tespit olmayacaktır. Çünkü vaktinde ve doğru planlama yapmış olan ülkeler bunun doğru olmadığını âdeta ispat etmişlerdir. Dışarıdan işçi gücü almak yoluyla ülkelerini kalkındırmış olan ülkeler yakın tarihin gerçekleridir. Önemli olan, ülke kaynaklarının doğru zamanda ve doğru bir planlama ile devreye sokulması ve yatırımların bu plan çerçevesinde gerçekleştirilmesidir.

17 Aralık 1990 tarihinde Konya Büyükşehir Belediyesi aile planlaması (AP) ile ilgili açık oturum düzenlemiş ve Prof.Dr. Turan Yazgan konuşmasında: “Türkiye’de artan gelir, artan nüfus sebebiyle sağlanmaktadır. Çok gelişmiş ekonomilerde bunun tersi olabilir. Çünkü orada nüfus artışı durmuştur. Yatırımcılar ancak mevcut nüfusa yeni ihtiyaçlar aşılıyarak yatırım yapmak zorundadırlar. Talep oluşturarak yatırım yapmak zorundadırlar. Hâlbuki bizim ülkemizde yatırımcılar artan nüfusu düşünerek yatırım yapmaktadırlar. O halde bizim gelirimiz, nüfusumuz arttığı için artmaktadır. Gene Türkiye’de nüfusu azaltmak isteyenlerin ileri sürdüğü bir diğer mesnet vardır. O da sosyal hizmetlerde geri kaldığımızdır. Yani şunu demek istiyorlar. Bizde çocuk çok doğuyor. Çok çocuk olduğu için fazla okula ihtiyaç var, fazla sağlık binasına ihtiyaç var. Kaynaklarımızı bunlara ayırıyoruz. Bunlara ayırınca da diğer alanlara yatırım gücümüz kalmıyor” (Yazgan, 1995) tespit ve değerlendirmesinde bulunmaktadır.

Bütün bu değerlendirmelerden sonra Türkiye’de ve benzer ülkelerde ekonomi ve diğer yatırımlardaki yetersizlik ve olumsuzluklar, nüfus artışından değil, planlı ve programlı yatırım yapılmamasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Yine artan nüfusa istihdam alanında cevap verilememesi de planlı yatırım yapılmamasından kaynaklanmakta ve

dengeler bozulmaktadır. Burada öncelikli olarak yapılması gereken, eğitim ve sağlık alanlarındaki yatırımlardır. Sağlıklı ve eğitilmiş toplumlar oluşturmak için öncelikleri iyi tespit etmek ve ona göre yatırım yapmak ve çaba sarf etmek gerektiği ortadadır. Sağlıklı nesiller için sağlıklı insan ve ailelere, bilinçli toplumlar için de eğitilmiş fert ve ailelere ihtiyaç vardır. Bunların oluşması için devletin gerekli planlamaları zamanında yapmasına ve devlet destekli projelere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu projelerin gerçekleşmesi için Devlet ve sivil toplum kuruluşlarının dayanışma içerisinde hareket etmesi de son derece önem arz etmektedir. Zira günümüzde sivil toplum kuruluşlarının birçok alanda etkin olduğu, toplum hayatında etkin bir rol oynamaya başladığı, plan/proje ve yük paylaşımında ortak/paydaş olduğu bütün gelişmiş ülkelerde görülmektedir.

Sosyal devlet olmak bütün vatandaşların her türlü ekonomik, sağlık, eğitim, istihdam ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamakla başlar. Bu anlayış içerisinde sosyal adaleti gerçekleştirmeyi hedefleyen sosyal devlet çatısında yer alan, kişi, aile, grup veya toplulukların yapı ve şartlarından doğan ya da kendi bilgi ve iradeleri dışında oluşan ve gelişen bedensel, zihinsel, ruhsal eksiklik, fakirlik ve eşitsizliği gidermek veya azaltmak amacını güder. Buna ek olarak, toplumun değişen şartlarından doğan sosyal problemleri çözmek, hayat standartlarını iyileştirmek ve yükseltmek, fertlerin birbirleriyle, aile üyeleriyle ve sosyal çevresi ile uyum sağlamasını kolaylaştırmak amacıyla insanın, şeref ve haysiyetine yaraşır eğitim, danışmanlık, bakım, tıbbi ve psiko-sosyal rehabilitasyon alanlarında ifa edilen hizmet programlarının tümünü sosyal devlet yürütmekle mükelleftir. Bu görevlerin tamamı da sosyal hizmetin görev ve sorumluluk alanındadır.

3.5. Türkiye’de Sosyal Refahın/Sosyal Hizmetin Artmasına Nüfusun Etkisi

Nüfus projeksiyonları Türkiye’nin genç ve sürekli büyüyen nüfus yapısının değişmekte olduğunu ve özellikle doğurganlık ve yaş yapısı itibarıyla gelişmiş ülkelere benzemeye başladığını göstermektedir. Yüksek doğurganlık ve yüksek ölümlülük düzeyinden düşük doğurganlık ve düşük ölümlülük düzeyine geçiş anlamına gelen demografik geçiş süreci yaş yapısını da değiştirmektedir. Bu süreçte, genç yaş grupları sürekli olarak azalmakta, çalışma çağı nüfus ise 2040’a kadar sürekli olarak artmakta ve daha sonra düşmeye başlamakta ve yaşlı nüfus ise sürekli olarak artmaktadır. Yaş yapısındaki ve demografik yapıdaki bu değişimler ekonomik ve sosyal alanları doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Demografik geçiş bazı fırsatlar sağladığı gibi (çalışma çağının en yüksek düzeyine ulaşması gibi) Türkiye’nin daha önce karşılaşmadığı bazı riskleri (nüfusun yaşlanması gibi) ortaya çıkarmaktadır. Sözkonusu demografik değişimleri göz önünde bulundurarak Türkiye yatırım ve planlamalarını ona göre yapmalı, alt yapı hizmetlerini okul, hastane gibi, yeni kuşak ve yaşlılara yönelik sosyal politikalarını gözden geçirmek durumundadır. Yeni yetişen kuşağa iş istihdam alanları oluşturmak kadar, yaşlı bireyler için de gerekli önlem ve tedbirleri almak sosyal devlet olmanın ve sosyal hizmeti sağlamanın başında gelen görevlerdir.

Sosyal sorumluluk bilinci, bireysel sorumluluktan geçmektedir. Bireysel sorumluluk bilincinin oluşumunda ise önce aile, daha sonra eğitim kurumları rol oynamaktadır. Devlet, sosyal sorumluluk anlayışıyla vatandaşlarına konut, sağlık, eğitim, sosyal

güvence, iş imkânlarını sağlamakla yükümlüdür. Bütün bunları yaparken nüfus dengesini gözetmek, yine devletin görevleri arasındadır. Sosyal sorumluluk düşüncesine sahip olmak yalnızca yaşanan dönemin problemleri ve ihtiyaçlarıyla değil aynı zamanda gelecekle ilgili de çalışmalar sürdürmeyi gerekli görmektir. Bu anlayışla toplumun geleceği planlanır, ihtiyaçları ve sorularını daha iyi anlayarak etkili çözümler sunulmalıdır.

Diğer taraftan, dünyanın sınırlı kaynaklarını en verimli şekilde kullanarak yeni kaynaklar üretebilen ve ürettiği bu kaynakların neden olduğu her sonuç ve değişimden, gerek ekonomik, gerekse sosyal boyutlarda kendini sorumlu tutabilen insan tipine olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Sosyal sorumluluk, küreselleşme ve teknolojinin etkisiyle her gün biraz daha aralarındaki mesafe açılan ve birbirine yabancılaşan aile ve toplum üyelerinin tekrar bir arada ve iç içe olabilmesinin, toplumsal sorumluluklarını tekrar hatırlayarak bu bilinç ve şuur içerisinde olması elzem hale gelmiştir. Bu sıkıntılı süreç telafi edilmediği müddetçe birçok yatırım ve projenin akim kalacağından şüphe duyulmamalıdır.

Aile fertlerinin muhtaç olanlarına yönelik kapsamlı bir politikanın geliştirilmesi ve bu hizmetlerin kurumsallaşmasında demografik ve sosyo-ekonomik değişimlerin önemli payı vardır. Ceylan ve arkadaşları (2015), şu tespitlerde bulunmuşlardır. Doğum oranlarının düşmesi, tıp alanındaki teknolojik gelişmelerle sağlık sorunlarının azaltılması buna bağlı olarak yaşam sürelerinin uzaması, bakıma ve desteğe muhtaç kesimin potansiyel olarak artması manasına gelmektedir. Yaşam süresinin artması ile yaşlılara ödenen emeklilik süresi de otomatik olarak artmış, bu kesim artık daha uzun süre emeklilik maaşı almaya devam eder olmuştur. Bu demografik değişime paralel olarak sosyal güvenlik harcamaları giderek artmış ve yaşlılar sadece tüketim ekonomisinin içerisinde yer almaya başlamıştır. Bütün bunların yanında kentleşmenin giderek artması ve nüfusun büyük çoğunluğunun kentlerde yaşamasıyla aile yapısının ve fonksiyonunun değiştiği, modernliğin algı ve kültürdeki değişimlerin yaşlı ve bakıma muhtaç olanların aile içindeki konumunu değiştirdiği söylenebilir. Söz konusu olan demografik ve sosyoekonomik değişimlerin sebep olduğu problemlerin çözümü için yaşlı ve bakıma muhtaçlara yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi artık zorunluluk haline gelmiştir.

Türkiye geliştirmekte olan ve genç nüfusa sahip bir ülkedir. Mevcut dinamikleri nüfus artışı için elverişli ve hatta elzemdendir. Durumun daha kötüye gitmemesi için ekonomik ve sosyal tedbirlerin yanında Türkiye'nin nüfusunun arttırılması ile ilgili olarak aileleri teşvik edici ve yönlendirici adımlar atması ve buna paralel olarak da yatırımlarını yapması gerekmektedir. Nüfusu durağanlaşan gelişmiş ülkelerin birçoğunda iş alanında istihdam edecek eleman sıkıntısı çekilmekte ve çoğu defa ikinci bir ülkeden işgücü ithali yapmak durumunda kalmaktadırlar. Oysaki mevcut gelişmenin ve refah seviyesinin devamı için var olan çarkın dönmesi gerekmektedir. Bu çarkın dönmesi de geriden gelecek nesillerin devamına bağlıdır. Gelişmiş Avrupa ülkeleri denilebilir ki son çeyrek asırdır bunun sıkıntısını yaşamaktadırlar. Yeni nesil yok denecek seviyede, mevcut olanlar ise her geçen gün yaşlanmakta ve emekliye ayrılmaktadır. Dünya genelinde

yaşanan ekonomik krizler ve nüfusun yaşlanmasından dolayı emeklilik yaşı hem Avrupa ülkelerinde hem de Türkiye’de yükseltilmiş ve “mezarda emeklilik” kavramı halkın gündemine girmiştir. Bu şartlarda alınan refah seviyesi ve imkânlarının devamı mümkün gözükmemektedir. Ülkemizde de çocuk sayısındaki azalma ve yaşlılık oranındaki artışlar gelecek açısından üzerinde durmayı zorunlu kılmaktadır. Bu şartlarda nüfus artışını düzenli ve istikrarlı yürütülmesi ve buna bağlı olarak da yatırım ve istihdam alanlarının oluşturulması kaçınılmaz olmaktadır. Oluşturulan istihdam alanlarında çalışan yeni nesiller olduğu takdirde sosyal hizmet ve sosyal refahtan bahsedilebilir. Bunun olabilmesi de nüfus artışının devamına bağlıdır. Günümüzde hemen bütün ülkelerde sosyal politikanın, toplumun geneli için gerekli ve zorunlu uygulamalar olduğu kabul edilmektedir. Yaşanan ekonomik şartlar sosyal hizmet uygulamalarının toplumun sadece dezavantajlı kesimine değil toplumun nerdeyse geneline hitap eden bir boyutunun olduğu, dolayısıyla sosyal hizmetin sorumluluk alanının genişlediği söylenebilir. Bu kadar geniş alana hitap eden sosyal hizmetin devamı da çalışan, üreten ve istihdam edilen ve istihdam oluşturan kaliteli insana bağlıdır. İnsan unsurundan mahrum olduğu zaman her şeyden mahrum kalınır.

3.6. Dünyada Sosyal Refahı/Sosyal Hizmeti Artırmaya Katkısı Olabilecek Önlemler

Dünya devletleri ve milletleri kalıcı ve huzur verici sosyal devleti ve sosyal hizmeti sürekli kılmak için aileyi tahkim etmek, istihdamı artırmak, insan neslini muhafaza etmek durumundadırlar. İnsanlığın huzuru için adil paylaşım ve sosyal adaletin sağlanması temel şart olarak kabul edilmelidir. Adil paylaşım yapıldığında, nüfusun ve istihdamın problem olmayacağı ve sosyal hizmetin rahatlıkla oluşacağı, huzurlu ve mutlu bir toplumun ancak bu şartlarda oluşabileceğinin kabul edilmesi gerekmektedir. Bütün bunların oluşabilmesi için şu hususlarda insanlık el ele verip birlikte mücadele etmek durumundadır.

a) İsrafın ve Lüks Tüketimin Önlenmesi

Çağımızın en büyük vebasından biri olan israf ve lüks tüketimi, ağacı içeriden yiyen kurt gibi, toplumları maddi ve manevi olarak çürütmektedir.

“Allah’ın, bütün yarattıklarının ihtiyacını karşılayacak ölçülerde var ettiği nesnelere, bazı fert ve grupların tekellerine almaları veya israf ve zayi etmeleri, diğerlerinin haklarına tecavüzdür. Bu sebeple israf ve ihtikâr yasaklanmış; infak emredilmiştir.” (Çağırıcı ve arkadaşları, 2007, c.4, s.598-599).

Kur’ân, haddi aşma (i’tida) kapsamı içerisinde çöküşü hak eden toplumların özelliklerini izah ederken, kullandığı önemli kavramlardan biri de israftır. İsrâf, doğru ölçüyü aşmak, sınırı ihlal etmek gibi anlamlara gelir, israf, başkalarının hakları söz konusu olmaksızın meşru sınırların ötesine geçmek, aşırı sarfiyatta bulunmak, itidale sahip olmamak, aşırılık yapmak şeklinde ortaya çıkmaktadır (İzutsu, 2013, s. 233-234).

Nitekim Kur’an’da: **“(O kullar), harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler, ikisi arasında orta bir yol tutarlar.”** (Furkân Sûresi, 25/67).

Dünyada, her 5 saniyede bir çocuğun, yılda ise 6.5 milyon çocuğun açlık yüzünden hayatını kaybettiği raporlarla kaydedilen acı gerçeklerdir.

“UNICEF verilerine göre, dünyada yoksulluk ve açlık yüzünden her gün 30 bin çocuk hayatını kaybetmektedir. Dünyadaki 2,2 milyar çocuğun 1 milyarı yoksul olarak hayata başlamaktadır” (<http://www.unicef.org.tr/>).

Diğer tarafta ise dünya genelinde değeri 1 trilyon dolar olan 1,3 milyar ton gıda israf edilmektedir. Bu miktar, 4 milyar ton olan dünya gıda üretiminin 1/3’dir. Dünya Bankasının raporlarına göre, gelişmiş ülkelerin çöplüklerine atılan yiyecekler, dünyada açlıktan ölen insanların 15 katını besleyecek miktardadır. Tüm insanları doyuracak kadar yiyecek üretilmesine rağmen, yine de milyonlarca insan aç kalmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde görsel vb. nedenlerle yılda yaklaşık 220 milyon ton yenebilir ürün çöpe gitmektedir.” (<http://blog.radikal.com.tr/>).

Ekmek dünyada tüm insanların ana besin kaynağıdır. Araştırmalara göre ülkemizde günde neredeyse 26 bin ton ekmek çöpe atılmakta, bu senede 10 milyon ton ekmek demektir. Ülkemizde hayat standartları yükseldikçe israfın arttığı görülmektedir.

Son elli yılda dünya nüfusu iki kat artarken, gıda üretimi üç kat artmıştır. Bütün bu veriler neticesinde ortaya çıkan hakikat, dünyadaki açlık ve sefaletin sebebi kıtlık veya nüfus fazlalığı değil, korkunç boyuta varan israftır.

“Küresel Lüks Tüketim Malları İlkbahar Raporu’na (2014) göre, Dünya kozmetik pazarı 250 milyar dolarlık düzeye ulaşmıştır. Açlıkla pençeleşen insanların yıllık gıda masrafı ise 30 milyar dolardır” (<http://www.aljazeera.com.tr/>).

Ünlü fıkıhçı Karaman, (2015) “Dünyada açlıktan ölenler var iken milyonlarca liralık mücevherat ile süslenen, saray gibi evlerde lüks ve israf içinde yaşayan müminlerden, yalnızca zekâtlarını ödediler diye bu aç ve açıkların hesabı sorulmaz demek kolay değildir.”

“Golf sahalarına bir yılda harcanan su miktarı 9 milyar 25 milyon metreküptür. Dünyadaki tüm tarım alanlarının sulanması için de 9 milyar 25 milyon metreküp suya ihtiyaç vardır. Bu miktar Afrika’nın temiz su ihtiyacının çok önemli bir bölümünü karşılamaktadır. Golf oyunları için yıllık 40 milyar dolar, yılbaşı eğlenceleri için atılan havai fişekler (2016 yılında sadece Almanya’da) 130 milyon €’dur. Avrupa ve ABD’de evcil hayvan yemine yılda 17 milyar harcanmaktadır.” (<http://www.egitimajansi.com>).

b) Adil Paylaşımın Sağlanması

Dünyadaki açlığın en önemli hatta ana sebebi olarak adil paylaşımın olmaması ve sömürü sistemleridir.

Davos Zirvesi’nde yeryüzündeki adaletsiz gelir dağılımına dikkat çekmek isteyen İngiliz yardım kuruluşu *Oxfam’ın Credit Suisse*’in verilerini kullanarak hazırladığı raporda, “62 süper zengin” servetlerinin dünya nüfusunun yarısının servetinden daha fazla olduğu ifade edilmektedir. Zenginlerle fakirler arasındaki gelir eşitsizliğinin artarak devam ettiğini belirten Oxfam, 2016 yılında dünyanın yüzde 1’lik nüfusuna denk gelen

70 milyon kişinin dünyanın geri kalan yüzde 99'undan (Yaklaşık 7 milyar insandan) daha fazla servete sahip olduğunu ifade etmektedir. 2015 yılında, dünya nüfusunun en fakir olan yarısının serveti, “80 süper zengin” servetine denk gelmektedir. 2010-2015 yıllarında dünyanın en yoksul nüfusu 400 milyon daha artmasına rağmen, servetleri yüzde 41 (1 trilyon \$) oranında gerilemiştir. Yine aynı zaman diliminde dünyanın en zengin 62'sinin serveti ise 500 milyar dolardan 1.76 trilyon dolara yükselmiştir. Servet piramidinin en tepesinde yer alan %10'luk kesimin gelir düzeyinin bu zaman diliminde %46 arttığı belirtilmiştir” (<http://www.ntv.com.tr>).

“Tüm sorunlar, yeryüzündeki maddi kaynaklarla beşerî kaynakların dağılımındaki dengesizlikten kaynaklanmaktadır. Bir sömürü zihniyeti olmaksızın, emek, doğal kaynaklar, sermaye ile birleştirilirse dünya imkânlarının yeryüzündeki herkese yeteceği aşikârdır. Ülke içinde olduğu gibi, ülkelerarası gelir dağılımında da adaletin sağlanması tüm problemlerin çözümü için tek şart haline gelmektedir” (Kurtulmuş, 1998: 12).

c) Obeziteye Yapılan Harcamalar

Dünyada 1 milyar insanın aç yattığı, aynı zamanda 1 milyar 87 milyon insanın da obez olduğu, raporlarda belirtilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından belirlenen bu rakam yeryüzü nüfusunun %28'ini ifade etmektedir. Bunun yegâne sebebi adaletsizlik, eşitsizlik, sömürgecilik ve açgözlülüktür. Bugün dünyada aşırı beslenmenin beraberinde getirdiği obezite sorununun çözümü için 1,4 trilyon doları bulan büyük bir sektör oluşmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre Türkiye'de obezite oranı 2008 yılında %15,2 iken 2014 yılında %31,1 oranında artış göstererek %19,9'a ulaşmıştır. (<http://www.tuik.gov.tr>).

Health Affairs adlı dergide yayımlanan araştırmaya göre ABD'de obezite ile bağlantılı sağlık harcamalarının yıllık 147 milyar dolara ulaştığını ifade etmektedir (<http://content.healthaffairs.org>).

d) Sömürü ve İstismarın Önlenmesi

40'ı aşkın ülkenin bulunduğu Afrika'yı aklıktan sonra farklı kılan en önemli özellik; dünya yeraltı zenginliklerinin yüzde 30'unu barındırmasıdır. Zengin ve kıymetli yeraltı madenlerini çıkaran firmalar yabancı/batı kökenli sömürgecilerdir. Kıtada hâlâ elmas, altın, platin, petrol, doğalgaz, bakır, nikel, alüminyum ve uranyum gibi önemli yeraltı kaynakları, sömürgeci devletlerin kontrolindedir. Kazmayı vurduğu ocaktan elmas, altın gibi kıymetli madenleri çıkaran Afrikalı açlığın pençesinden bir türlü kurtulamamaktadır.

“Kıta, dünyadaki kobalt üretiminin %57'sini, elmas üretiminin %47'sini, manganezin %49'unu, fosfatın %31'ini, altının %21'ini sağlamakta, krom üretiminde dünyada 3. sırada yer almaktadır” (Turhan, 2014).

“Fransa'nın işgal ettiği Mali, Afrika'nın üçüncü büyük altın üreticisi konumundadır. Mali Falea bölgesindeki uranyum potansiyelinin 5 bin ton civarında olduğu ve yine önemli miktarda petrolvarlığı tahmin edilmektedir.”(<http://www.pressmedya.com>).

“Petra Diamonds CEO’su Johan Dippenaar, meşe palamudu büyüklüğünde bulunan **elmasın, 3,106 karat** olduğu ve dünyadaki en kıymetli elmaslardan biri olan bu parçanın işlendikten sonra **2 milyon dolardan satışa çıkarılacağını**,2007 yılında aynı madende bulunan **25.5 karatlık elmasın, 16.9 milyon dolara satıldığını**, 2008’de bulunan ve “**Yusuf’un Yıldızı**” ismi verilen bir diğer elmas ise **9.49 milyon dolara** alıcı bulunduğunu söylemektedir” (<http://www.milliyet.com.tr>).

Dünya piyasasında **Afrika’dan gelen 8,5 milyar dolarlık elmas** bulunmaktadır. Bu paranın sadece **450 milyon doları Afrika’ya** gitmektedir.

e) Silaha Yapılan Yatırımların İnsanı İhtiyaçlara Aktarılması

Nüfus artışının dünyada açlığa ve büyük sıkıntılara sebep olacağı tezini ortaya atanlar ve savunular, insanlığın sonunu getirecek silahlara, trilyonlarca dolar yatırım yapmaktadırlar. İnsanların açlıklarını gidermeleri için ellerine bir ekmek vermeyenler, aynı aç insanları birbirine düşürerek, ellerine silah vermeyi tercih etmektedirler. Hedefleri açlığı önlemek değil, silaha yatırım yapıp, savaş alanları açmak ve ürettikleri silahları satmaktır.

Ekonomi ve Barış Enstitüsü’nün (IEP) Global Peace Index (GPI: Dünya Barış İndeksi) raporuna göre, 2014 yılında dünyanın farklı yerlerinde devam eden savaş ve çatışmalarda 14,3 trilyon dolar harcanmıştır (<http://www.aljazeera.com.tr>).

Dünya Gıda ve Tarım Örgütü Başkanı Jacques Diouf’un yaptığı açıklamaya göre; “2014 yılı içinde Dünya’nın silahlanmaya harcadığı para, 1tirolyon 204 milyar dolar iken, dünyadaki açlık sorununu çözmek için gereken meblağ, sadece 30 milyar dolardır” (<http://blog.milliyet.com.tr>).

Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) 2016 yılı silahlanma harcamaları raporuna göre 2016 yılında dünya genelinde silahlanmaya ayrılan bütçenin 1 trilyon 686 milyar dolar olduğu kaydedilmiştir (<https://grihat.com>).

SIPRI’nin son raporu kaygı vericidir. Bu rapora göre 2011-2015 döneminde 2006-2010 dönemine göre Ortadoğu’ya silah ihracatı %61 artmıştır.

f) Verimli Toprakların İmhası Gibi Yanlış Politikalarından Vazgeçilmesi

Türkiye uygulanan yanlış tarım politikaları nedeniyle buğday üretiminde kendine yeterliliği sağlayamamaktadır.

Türkiye’de 1988 yılında toplam tarım alanı 41.940 hektar. Aynı yıl içinde ekilebilen tarım alanı 24.786 hektar iken, 2016 yılında toplam tarım alanı 38.380 hektara, ekilen tarım alanı ise 20.433 hektara düşmüştür. 28 yıllık bir süre içinde 3.5 milyon hektar toprak, tarım arazisi özelliğini kaybetmiştir. Aynı yıllar aralığında elde edilen toplam tarım ürünü; 1988 yılında 30.893694 milyon ton, 2016 yılında 35.281164 (milyon ton) gelebilmiştir. 28 yıl içinde bunca teknoloji ve imkânlarla rağmen 4.387470 (bin ton) olabilmıştır (TÜİK, 2016). Türkiye’de en verimli tarım alanlarının konut ve sanayiye açılması son derece olağan hale gelmiş uygulamalardır. Bursa, Kocaeli ve Sakarya gibi şehirlerimiz bunun en ibretlik örnekleri olarak sayılabilir.

g) Uyuşturucu ve Keyif Verici Maddelere Yapılan Harcamalar

BM 2016 raporunda, dünya genelinde uyuşturucu bağımlılarının sayısının 29 milyona ulaştığına dikkat çekilmektedir (<http://www.yesilay.org.tr>).

Fransa Ulusal Güvenlik Adalet Araştırmalar Enstitüsü (INHESJ) raporuna göre, ülkede uyuşturucu tüketimi için harcanan para miktarı yaklaşık 2,3 milyar Euro'dur. Uyuşturucu ile mücadele kapsamında, konuyla ilgili bakanlıkların yetkililerinin oluşturduğu komite tarafından hazırlatılan rapor, Fransızların kişi başına uyuşturucu için yılda 36 Euro ödediğini ortaya koymaktadır" (<http://www.hurriyet.com.tr>).

2004 yılı için uyuşturucuyla mücadele harcamalarını rapor eden ülkeler arasında Çek Cumhuriyeti (11,0 milyon €), İspanya (302 ila 325 milyon €), Kıbrıs (2,8 milyon €), Polonya (51 milyon €) ve Norveç (46 milyon €) Lüksemburg (2005'te 6 milyon €), İngiltere (2004/05'te 2 milyar €) Slovakya (2004'te 14,5 milyon €) bulmaktadır (EMCDDA, 2008).

Gelişmiş ülkelerde uyuşturucuya yılda 600 Milyar dolar harcanmaktadır. Bu miktar dünyadaki bütün yoksulları 3 yıl beslemeye yetebilecek bir miktardır.

Dünya Sağlık Örgütü tespitine göre sigaraya verilen her bir dolara karşılık yaklaşık 1,5 dolarlık sağlık harcamasına yol açmaktadır. Dünyada 400 milyar dolar sigara harcamasına karşılık 600 milyar dolarlık sağlık harcamasına yapılmaktadır. Ülkemizde bu durum 12 milyar dolara karşılık 18 milyar dolar sağlık harcaması anlamına gelmektedir.

Devletin 2009 yılında sigaradan elde ettiği 11 milyar TL vergiye karşılık sağlık harcaması 25 milyar TL'nin üzerine çıkmıştır. Bu harcamada SGK payı 20 milyar TL'nin üzerindedir (<http://www.ssder.org.tr>).

BM raporuna göre Dünyadaki yer altı/kaçak ekonomisinin hacmi 1 trilyon dolar. Bunun % 60'ı uyuşturucuya dayanmakta ve yılda 600 milyar dolarlık uyuşturucu sirkülasyonu gerçekteşmektedir. Her yıl dünyada yaklaşık 200 bin kişi uyuşturucuya bağlı yaşamını yitirmektedir. Dünya genelinde uyuşturucu tedavisi görenlerin sayısı ise 4.5 milyon kişidir. Uyuşturucu bağımlılığının yıllık küresel maliyeti, 35 milyar doları bulmaktadır (EMCDDA, 2017).

Uluslararası kurumlarca tespit ve teyit edilmiş olan bunca haksızlık, sömürü ve istismar, adaletsizlik ve israfın hüküm sürdüğu bir dünyada, kaynak yetersizliği bahane edilerek insan nesli üzerinde oynanması elbette vicdan sahibi insanları düşündürmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Sosyal hizmetin muhtaç olan aileye yaptığı/yapması gereken yardım ile ailenin nüfus sayısının sosyal hizmet sunumundaki etkisi ve katkısını incelemek ve vurgulamak amacıyla hazırlanan bu çalışmada; aile, ailenin fert için, toplum, millet ve devlet için önemi, aile planlaması ve sosyal hizmet bağlamı üzerinde durulmuştur. Bilimsel kurallar çerçevesinde bu literatür çalışmasında elde edilen bilgiler muvacehesinde toplumdaki yansımaları dikkate alınarak şu hususlar ifade edilebilir.

Aile, fertleri, toplumu, geleceği ve nesilleri muhafaza eden bir kaledir. Geçmiş dönemlerdeki tecrübeler ailede nüfus sayısı yeterli ise sosyal hizmet desteğine genel itibariyle fazla ihtiyaç duyulmamaktadır. Gelenek ve dini değerlerin katkısıyla aile sosyal hizmet sunumunu kendi içinde halletmektedir. Kalabalık nüfuslu bir ailede her bir aile ferdi çalıştığında kazanç da o ölçüde olmaktadır. Dolayısıyla ailenin girdilerinin çokluğu maddi olarak aileyi rahatlatmaktadır. Meseleye bu pencereden bakıldığında aile planlamasındaki anti-natalist/azaltmacı yaklaşım isabetli değildir. Diğer taraftan da ailenin nüfus sayısı gereğinden çok olduğunda barınak, eğitim, sağlık, gıda vb harcamalar hayli bir yekûn oluşturmakta hem ailenin hem de sosyal hizmetin yükünü arttırmaktadır. Bu şartlarda yapılabilecek olan şey orta yolun bulunması ve itidalli hareket edilmesidir. Aile sosyo-ekonomik ve diğer şartlarını göz önünde bulundurduğunda kendisini de gelecek nesilleri de perişan etmeden ve sosyal hizmet sunumuna da fazla yük getirmeden hayatını devam ettirebileceği bir yol izlemelidir.

Aile planlaması; bireylerin ya da eşlerin (karı-koca) ekonomik durum ve refah seviyesi, fiziki, sağlık ve sosyal şartları dikkate alarak ihtiyaç hâsıl olduğunda uygun yaşta; çocuk yapıp-yapmama, çocuk sayısını ya da çocuk yapma aralıklarının ayarlanmasını sağlamak amacıyla danışmanlık verme ve hizmet sunma olarak tanımlanmıştır. İstedikleri zaman, istedikleri sayı ve aralıklarda çocuk yapmaları aileyi hür ve güçlü kılacağı görülmüştür. Bu konuda devletin ve sosyal hizmetin yol gösterici olarak rol alabileceği ve rehberlik yapabileceği yapması gerektiği ve imkân sunmasının asli görevi olduğu ve böyle yaptığında tepki görmeyeceği anlaşılmıştır. Sosyal hizmet rehberlik yaparken aileye halince, yani ekonomik ve sağlık durumuna göre hareket etmesi tavsiyesinde bulunabilir, ancak baskı ve icbar kullanmaması gerektiği, aksi takdirde görev ve sorumluluk alanının dışına çıkacaktır. Doğum öncesi ve sonrasında takip/danışmanlık hizmeti vermek, gebelik önleyici yöntemler hakkında eşlerin doğru bilgi sahibi olup, seçimlerini kişisel ihtiyaçlarına uygun yapmalarını sağlamak bakımından önemli bir fırsat sunulmaktadır. Aile planlaması devletin değil, aile fertlerinin (karı-kocanın) işi olduğu, olağanüstü bir durum olmadıkça devletin müdahil olamayacağı hususuna dikkat çekilmiştir.

Aile Planlaması hizmetlerinin temel amacı; aşırı, zamansız ve istenmeyen gebelik ve doğurganlığı önleyerek anne ve çocuk sağlığı düzeyini yükseltmek, sağlıklı bir aile, sağlıklı bir nesil ve sağlıklı bir toplum inşasına fırsat sunmak ve incelemektir. Aile planlaması sadece ailelerin istedikleri zaman ve istedikleri sayıda çocuk sahibi olmalarını değil, aynı zamanda çocuksuz ailelerin de çocuk sahibi olmalarına yönelik

gayret ve çabaların, bilgilendirme, yönlendirme ve desteklemelerin nerdeyse hiç olmadığı tespiti yapılmıştır. Gerek sağlık kurumlarının gerekse sosyal hizmetin bu konuda daha aktif olabileceği düşünülmektedir.

Yaşanan toplumsal süreç ve hızlı değişim geleneksel aile yapısını bozmuş, aile üyeleri dağılmış, fiziki olarak bir arada yaşıyor gibi görünse de teknolojinin sunduğu yenilikler sebebiyle aile fertleri birbirinden kopuk bir hayat yaşamaktadırlar. Aynı mekân paylaşmanın her zaman aynı duygu ve ruh halini paylaştığı, aynı şeylere üzülüp aynı şeylere sevinildiği anlamına gelmemektedir. Yani mekânsal beraberliklerin duygusal beraberlikler anlamına gelmediği görülmüştür.

Ana hipotezi oluşturan aile sayısının yeterli düzeyde olması aileyi ve dolayısıyla toplumu güçlü kılacağı, güçlü aile güçlü toplumları, güçlü toplumlar da güçlü millet ve devletleri ortaya çıkaracağı fikri teyit edilmiştir. Devletin güçlü olması da sosyal hizmet imkânlarının güçlü ve yaygın olmasını temin edecek demektir.

Teknolojinin ürünleri olan medya enstrümanları TV, bilgisayar, tablet ve akıllı telefonlar, yaşlısından gencine hatta çocuklara varıncaya kadar herkesin evinde, cebinde ve elinde, dünyanın diğer ucu ile irtibat kurarken ailenin üyeleri ile irtibatı kesmekte ve yalnızlaştırmakta ve yabancılaştırmaktadır. İnsanı kendisine bağımlı hale getiren ve yalnızlaştıran bu kısır döngüden insanları kurtarmak ve insan insana canlı ve sıcak irtibata geçmesini, aile fertlerinin birbirleriyle ilişkisi, akrabalık ve komşuluk bağ ve ilişkilerinin canlandırılmasının mutlaka sağlanması gerektiği ve burada sosyal hizmetin devreye girmesi, aile üyelerinin sosyalitesinin güçlendirmenin aciliyeti öne çıkmış ve bunun tespiti yapılmıştır.

Okumalardan elde edilen bilgilere göre, eğitim ve ekonomik seviye arttıkça, köyden kente, Anadolu'dan batıya doğru geldikçe evlilikler gecikmekte, çocuk sayısı azalmakta, aileler küçülmekte ve dağılmaya daha müsait hale gelmekte, geleneksel ve dini değerler zayıflamaktadır.

Bütün bunlara karşılık olarak fiziki manada olmasa da manevi olarak geleneksel aile bağının güçlendirilmesi, aile üyelerinin milli ve manevi değerlerle yetişmesinin sağlanması ve ailenin en önemli yapı olduğunun yeni nesillere aktarılmasının önemi bir kez daha anlaşılmıştır. Bu konunun siyasetin, sivil toplum kuruluşlarının gündeminde olması, okullarda, camilerde, medyanın her alanında bütün imkânlar kullanılarak; filmler, diziler yapmak suretiyle ve sosyal çalışmacılar aracılığı ile gündeme alınması ve üzerinde durulmasının zarureti gayet açıktır.

Geleneksel/büyük ailenin hüküm sürdüğü dönemlerde (1960-1970'li yıllara kadar) belki ailelerin maddi durumları şimdiki ile kıyaslanmayacak şekilde zayıftı, ama insanî yönü, aile ve akrabalık bağları daha güçlü olduğu görülmüştür. Aile bireyleri birbirini koruyup kollayan, dayanışmacı bir ruh hali ile hareket eden, onca imkânsızlığa rağmen sosyal hizmet başta olmak üzere devletin kurumlarından maddi ve manevi yardım talebi olmayan aile yapılarından, bugün her şeyi devletten bekleyen aile yapılarına evrilmenin olduğu tespiti rahatlıkla söylenebilir. Geçmiş dönemlerde belki başka sıkıntılar vardı ama insanların günümüze oranla daha huzurlu ve mutlu olduğu, stres ve sıkıntıdan uzak

bir hayat yaşadıklarının tespiti abartıdan uzak bir tespittir. Belki burada devletin ve sosyal hizmetin imkânsızlıkları da devreye girebilir. Ancak insanların ve ailelerin kanaatkâr oluşu ve mevcut olanla yetinme alışkanlık ve kültürü görmezlikten gelinemez. Burada illa da büyük aileye geçilsin iddiasında bulunulmamaktadır. Ancak kaybedilen bazı hasletlerin mutlaka kazanılması ve canlandırılması her bakımdan önemlidir.

Sosyal hizmet insanların mutluluk halinin sağlanması olduğuna göre ailenin büyüklüğüne, aile nüfusunun sayısına bakılmaksızın bu mutluluğun yakalanması ve eksikliklerin giderilmesi birinci derecede vazife olarak görülmelidir. Kaybedilen şey, kaybedilen yerde bulunabilir prensibinden hareketle aile ve aile fertlerinin iyilik ve mutluluk halinin artırılması için her türlü çabanın sarf edilmesi, olması gereken bir yaklaşım ve tutumdur.

Alt hipotezde de ifade edildiği gibi aile yapılarını ilk önce kendi içinde ve çevresinde sosyal hizmet ihtiyacını karşılayacak ve büyük ölçüde dışarıdan sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç kalmayacak şekilde oluşturmak ve yetiştirmek toplumların devletlerinin görev ve hedefleri arasında olması çok yönlü fayda sağlayacaktır.

Sanayileşme ve kentleşmenin neticesi olarak kadının iş hayatına atılmasından dolayı çocuk kreşte bakıcıların elinde koklanmadan, öpülmeden ve anne şefkatinden mahrum yetişmekte, yaşlı huzurevinde alışık olmadığı bir çevrede mutsuz, kadın-erkek akşam işten eve yorgun ve bitkin olarak gelmekte ve özellikle kadın evdeki işlerinden dolayı da çocuğuna vakit ayıramamaktadır. Burada özellikle kadınların iş hayatı, ailenin sağlamlığı, bütünlüğü ve mutluluğu merkeze alınarak düzenlenmesinin mümkün olduğu söylenebilir. Böylece gelecek nesillerin aile ortamının sıcaklığında yetişmesine imkân tanınmış, çocukların anne ile birlikteliği artmış ve anne şefkatini doyasıya tatma imkânı bulmuş olacaktır. İşten eve gelen kadınların ev işlerinin hafifletilmesinde ve yardımcı olunmasında da sosyal hizmet devreye girebilir ve annenin çocuklarına ve aile fertlerine daha çok zaman ayırmasına fırsat sunabilir. Ayrıca aile üyelerinin sayısı arttığında iş bölümünden dolayı işlerin çabuk bitmesi ve aile fertlerinin birbirlerine vakit ayırması farklı bir alternatif olarak görülebilir.

Günümüz sosyo-ekonomik şartları, kentleşme ve apartman hayatı geniş/büyük aileye adeta hayat hakkı tanımamaktadır. Melezleşen kültür, aşınan gelenek ve dini değerler ve mevcut yapılaşmalar evin yaşlısını sanki zorunlu olarak ikinci bir eve tahliye etmektedir. Zira günümüz aile yapısı, kentleşme ve apartman hayatı ve küçülen daireler aileleri adeta buna mecbur bırakmaktadır. Bununla birlikte aile ve fertler bugünkü büyük şehir ve apartman hayatı, insanları kalabalıklar içerisinde âdeta yalnızlaştırmaktadır. Hâlbuki yaşlılar aynı evde yaşadıklarında, yalnızlıklar giderilmiş ve genel olarak sosyal hizmetin görevi paylaşılmış ve yükü hafifletilmiş olacaktır. Zira nine-dede ev işlerinde, torun bakımında vb. durumlarda yardımcı olacak ve özellikle çalışan anne-babanın yükünü hafifletecektir.

Günümüz refah devleti anlayış ve uygulamalarında gelişmiş toplum yapısı, nüfus kalitesi ve sosyal hizmete olan ihtiyacı, sosyal devletin vatandaşına yapması gereken bir vazifesidir.

Günümüzde gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere nüfus ve aile planlamasını siyasi olarak sundukları açıkça görülmektedir. Aile ve nüfus planlamasının dışarıdan gelen istek ve destekler neticesinde gündeme gelmesi mutlaka bir maksada matuf olarak yapılmaktadır. Bu maksadın millet, devlet ve memleket menfaatleri dikkate alınarak değerlendirilmesi ve ona göre hareket edilmesi esas olmalıdır. Zira gelişmiş ülkelerin bir kısmında dışarıda kalan ve yalnızlaşan kimsesizler ve yaşlılar için mutluluk bakanlıklarının kurulmakta olduğu gelecek açısından önemli ipuçları vermektedir.

Sosyal hizmet merkezli düşünüldüğünde önce insan, sonra plan ve en sonunda imkân şeklinde bir tablo ortaya çıkmaktadır. Yani kaliteli insan ve bu insanın huzur ve mutluluğunu merkeze alan, insanın huzur ve mutluluğu için bütün hayatı planlayan, yetiştirilen kaliteli insan ve yapılan planlama ile imkânı/maddeyi değerlendiren, imar eden, icat eden, faydalı ve isabetli yatırıma dönüştüren anlayışın eksikliği görülmüştür.

Yapılan çalışmada aile ve nüfus planlamasının ana sebebinin gıda yetersizliği, açlık, işsizlik ve yatırıma mâni olduğu iddiasıyla karşılaşılmıştır. Buna bağlı olarak da sosyal hizmet sunumunun yetersiz kalacağı varsayımdır. Bu konularda fikir serdedenlerin hemen hepsinin aile ve nüfus planlaması üzerinde durduğu ve sanki bunun haricinde bir çözümün olmadığı tezini savunmuşlardır. Bu teze karşılık olarak şu hususlara dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Türkiye özelinde düşünüldüğünde ülke kaynakları verimli olarak değerlendirildiğinde mevcut nüfusun birkaç misli insanı besleyeceği konunun uzmanlarınca ifade edilmektedir.

Açlık ve sefaletin önlenmesi için ortaya atılan aile ve nüfus planlamasının asıl maksadının siyasi olduğu, zaman içerisindeki uygulamalarla ortaya çıkmıştır. Kaldı ki maksat açlıkla mücadele ise nüfus planlamasından önce yapılacak başka çözüm ve çareler de mevcuttur.

Nüfus konusundaki çalışmaları ile bilinen Recep Doksat, bir makalesinde “1964 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) neşrettiği rapora göre “Şâyet ilmî ve akla uygun imkânlar kullanılabilirse dünya 35 milyar insanı besleyebilir. Buna denizlerin imkânları dâhil değildir. Bir başka araştırma sadece kara parçasının potansiyeli 30-35 milyar insanı besleyecek kapasitededir.” (Doksat, 1987) tespitini paylaşmaktadır.

Fazla nüfusu bir problem olarak algılamaktan ziyade paylaşımın adil olarak toplumun tüm kesimlerine yayılması gerekmektedir. Bu yapıldığı takdirde sosyal hizmetin tüm ihtiyaç sahiplerine ulaşması da o ölçüde gerçekleşmiş ve yaygınlaşmış olacaktır. Bugün yapılması gereken, adil paylaşımın sağlanması ve bunu yapabilecek bir dünya düzeninin oluşturulmasıdır. Bu yapılmadıkça insan hakları antlaşmaları ve vesikaları birer aldatmaca, oyalamaca ve edebiyattan ibaret kalacaktır. Doksanlı yıllarda, dünyanın en zengin %20 si ile en yoksul %20 si arasındaki gelir farkı 60 mislini geçmiştir. Dünyanın bir bölgesinde insanların yıllık ortalama gelirleri 20 bin doların üstünde iken dünyada üç milyar insan, yılda 400 doların altında bir gelirle geçinmektedirler. Dünyada mevcut gıda yetmiyor diye insanları öldürmek veya hayata gelmelerini engellemek yerine bu gelir dağılımındaki çarpıklığı düzeltmek daha insanî olacaktır.

“Adil paylaşım sağlandıktan sonra rızık, yaşayanlara yetmez hale gelirse aile ve nüfus planlaması devreye girebilir. Bu takdirde de zenginlerin kaderi çoğalma, yoksulların kaderi ise azalma olamaz, ayarlanmanın da adil ve eşit olması gerekir” (Karaman, 2002).

Açlığın ve susuzluğun pençesinde kıvranan başta Afrika ülkeleri olmak üzere fakir ve geri kalmış ülkeler ve toplumlar gelişmiş batı ülkelerinin sömürü ve zulmünden kurtulduğunda rahat ve müreffeh bir hayat yaşayacaklardır. Afrika’da çıkarılan, altın, elmas, platin başta olmak üzere kıymetli madenler ve diğer yer altı kaynakları bu ülkelerin kendilerine bırakıldığında bugünkü tablo farklı olacaktır.

Açlık riskinin yerel, ulusal ve uluslararası karar vericiler tarafından bir kitle imha silahı olarak kullanıldığı, yine politik çalkantılı bölgelerde de bir itaat sopası gibi kullanılmakta olduğu üzüntü verici bir durumdur.

“Devletlere ve topluma düşen, yeryüzünün tabîî kaynaklarının hesabını yapmadan önce insanları ve onların maddî-manevî, bedenî, aklî ve ruhî enerjilerini yaratılışlarına uygun bir şekilde geliştirmek ve harekete geçirmektir. Harekete geçen her beyin, kendi çağının gıdasını, çağına uygun şekilde çözecektir” (Toptaş, 1993). Buradan hareketle şunu söylemek mümkündür; azaltılması gereken nüfus değil, israf, lüks ve adaletsiz paylaşımıdır.

“Kaliforniya’nın portakal bahçelerinde yüz binlerce tarım işçisinin günde üç portakal karşılığında bütün gün çalışmaya mecbur bırakılması ve karınlarını doyuramadıkları, fakat bahçe sahiplerinin fiyatları düşürmemek için toplanan portakalları denize döktükleri bir dünyada, bir bozukluk olduğunu görebilmek için Kaliforniya’ya gitmek gerekmez (Özdeneren, 2015: 9), tespiti meseleyi bütün çıplaklığı ile ortaya koymaktadır.

Son olarak denilebilir ki dünya genelinde sosyal hizmet/sosyal refah çalışanlarının önümüzdeki süreçte önemli bir yapısal değişim ile karşılaşacağı görülmektedir. Bütün devletlerde kamunun azalan kaynakları, artan müracaatçı sayısı ve çeşitlenen sosyal sorunlar, sosyal hizmet uygulayıcılarının önündeki en önemli problem olacaktır. Diğer taraftan, küçülen ve sosyo-ekonomik işlevlerinin bazılarını terk etme eğiliminde olan devlet aygıtı nedeniyle, sosyal hizmet uygulayıcılarının, müracaatçılarla çalışırken kullandıkları çözüm stratejilerinin yeniden yapılandırılması da gerekecektir. Bir bakıma bu süreçte sosyal hizmet uygulayıcıları için temel istihdam alanı kamu kuruluşları olmaktan çıkacak, sivil toplum kuruluşlarının ve özel kurumların sosyal hizmet/sosyal refah sektöründeki ağırlığı artacaktır gibi bir izlenim elde edilmiştir.

Bir değer önemli nokta aile ve nüfus planlaması ve doğum kontrollerinde ilmi veriler ve ihtiyaca göre değil de ideolojik ve siyasi olarak hareket edildiğinde, itidalli ve istikrarlı hareket edilmediğinde ileride telafisi çok zor nüfus kayıplarına yol açabilir. Bugün Avrupa’da nüfusu arttırmak, aileyi canlandırmak için onca imkân sunulmasına rağmen yaşanan kayıplar telafi edilememekte yapılan teşvikler ve verilen çocuk yardımları neticeyi değiştirmemektedir. Türkiye’nin aynı sıkıntıları yaşamaması için yaşanan tecrübelerden ders çıkarması kendi menfaatine olacaktır.

ÖNERİLER

Aile ve nüfus planlamasının müreffeh ve huzurlu yaşamın vazgeçilmezi gibi takdim edilmesi savunulamayacağı gibi, her ne olursa olsun “üç çocuk” diyerek onun şartlarının sağlanmaması da meseleyi çözümleyici bir yaklaşım olarak görülmemektedir.

Güçlü sağlam ve müreffeh aile ve yeterli sayıda çocuk ve bu şartlarda sosyal hizmetin yapabilecekleri çalışma neticesinde önerilebilecek hususları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür. Çocuk ve nüfus artışının şartlara göre ve sağlıklı bir şekilde devam etmesi için devletin gelişmiş Avrupa ülkelerinde olduğu gibi bir dizi tedbirler alması ve ailelere teşvikler vermesi zaruridir. Devlet yapılan ilmi veriler ışığında ülkenin ve toplumun geleceğini dikkate alarak aile planlaması ile ilgili bazı önlem ve tedbirler alabilir ve teşvikler yapabilir.

1. Aile müessesesinin önemi, tahkim edilmesi ve aile içi dayanışmanın geliştirilmesi, çocuk sahibi olmanın önemi, sağlıklı, eğitimli ve geleceğe umutla bakabilecek çocuklar ve ailenin bakabileceği kadar çocuk sahibi olması üzerinde ehemmiyetle durulmalıdır.
2. Geleneksel/geniş aile yapısı özelliklerini taşıyan aileler ve bu ortamı sağlayan şartlar oluştuğunda çocuk ve yaşlıyla ilgili bakım ve ilgi hususundaki eksiklik ve problemler asgariye inecektir. Dönemin şartları dikkate alınarak geleneksel ailenin uygulanabilir, dayanışmacı, tutkun ve aile bağlarının güçlü olan yönü canlandırılabilirse, çocuk ve yaşlılara dönük hizmetler daha kaliteli ve kalıcı bir şekilde, sevgi ve şefkat merkezli olarak ifa edilebilir. Bunun neticesinde de sosyal hizmetin yükü hafiflemiş olur. Bu şartlara haiz olan aile sosyal hizmet kurumunun vermiş olduğu hizmetlerin önemli bir bölümünü ifa ettiğinden hareketle sosyal hizmetin yükünü hafifletecektir.
3. Fertler ve aile bireylerine aile planlaması ile ilgili yeterli bilgi ve destek verilmeli ve kararı kişilerin hür iradelerine bırakılmalıdır. Bu konuda devlet zecri değil, tavsiye niteliğinde hareket etmelidir.

“Nüfus, nüfuz'dur” kaidesinden hareketle,

4. Devlet, bekâr memurlarına evlenmeleri için belli bir süre vererek ve bu süre içinde evlenmeleri teşvik edilebilir, olanlara özel fonlar oluşturularak bir kısmı hibe olmak üzere faizsiz ve kolay ödemeli krediler verilebilir,
5. Vaktinde evlenenlere çocuk sayısına göre vergi indirimi uygulanabilir.
6. İşe alımlarda ehliyet ve liyakat yanında evli olması, evliliğin süresi ve çocuk sayısına dikkat edilebilir, çocuk sayısına göre ekstra derece ve kademe takdiri ve izin süresi artırımı yapılabilir,
7. Milletvekili adaylıklarında ve bürokrat atamalarında temsil ve liyakatle birlikte çocuk sayısı da kıstaslar arasında yer alabilir,
8. Ev alacaklara ve iş kuracak olanlara çocuk sayısına göre imkânlar sunulması ve iş, iskân, vergi indirimi ve ulaşım imkânlarından yararlandırılması,
9. Hamile kadınlara ve doğan her bir çocuk için Avrupa ülkelerindeki gibi çocuk parası, hamilelik ve bakım parası yeterli miktarda verilmesi,

10. Çalışan annelere doğumlarda ve devamında, çocuk bakımında teşvik ve kolaylıkların sağlanması, iş hayatının çocuklar dikkate alınarak ayarlanması,
11. Herhangi bir sebepten dolayı çocuğu olmayan ailelere tüp bebek uygulaması başta olmak üzere her türlü imkânın devlet tarafından sunulması halinde aileleri cesaretlendirecek ve güvenle hareket etmelerini sağlayacaktır.
12. Sayılan bu hususlar sosyal hizmetin hanesine müspet olarak yansıtacaktır. Yaşlanan toplumlarda karşılaşılan yaşlıların barınma, sağlık, bakım gibi masraflarının önemli bir kısmının aile tarafından karşılanması devlet açısından büyük avantaj sağlayacaktır.
13. Kırsal kesimlerde çiftçilikle uğraşan aileler için çocuk sayısı aynı zamanda işgücü demektir. Devletin buralarda yetişmekte olan çocuklara eğitim ve sağlık başta olmak üzere her türlü altyapı ve imkânı sunması aileleri cesaretlendirecektir.
14. Yaşlıların evin bereketi olduğu inancı tekrar hayata geçirilmeli, kentleşme, apartman/daire planlaması ve kültürü, sosyal ve ekonomik şartlar kendi medeniyet değerlerimiz doğrultusunda yeniden planlanmalı ve ailenin huzur ve bereketi tekrar kazanılmalıdır.
15. Dünyada adil paylaşımın sağlanacağı bir düzenin kurulması için mücadele edilmesi, zira dünya genelindeki bütün problemlerin temelinde sömürü ve adaletsizlik yatmaktadır.
16. Dünyada var olan hadsiz ve ölçüsüz derecedeki lüks ve israfın önlenmesi ve istihdamın oluşturulması yaşanan birçok problemi kendiliğinden çözecek ve sosyal hizmetin verimliliğini arttıracaktır.
17. Türkiye'nin enerji kaynaklarının verimli kullanılması, verimli tarım alanlarının sanayi ve kentleşmeye kurban edilmemesi, nadas alanlarının üretime kazandırılması ve verimliliğin artırılması ülkemiz açısından son derece önemlidir.

Tespit edilmeye ve önerilmeye çalışılan hususlar çoğaltılabilir. Bunlar yapılmadığı zaman Türkiye'nin yakın gelecekte büyük sıkıntılarla karşılaşması kaçınılmaz olabilir. Zira aile ve nüfus planlaması ile ilgili politika ve değişimlerin acı neticelerini daha önce Avrupa ülkeleri yaşamış ve bugün telafisi için çırpınmakta, fakat arzu edilen netice elde edilememektedir. Türkiye'nin bu deneyim ve tecrübelerden ders ve ibret alması aynı hataları işlemesine mâni olacaktır.

Türkiye'de dönemin başbakanı olan Başkan Recep Tayyip Erdoğan'ın 2008'de başlatmış olduğu "üç çocuk" söylemi, alt yapısı güçlendirilerek geliştirilir ve yaygınlaştırılırsa Türkiye için gelecek vaat edebilir. Teşvik edilen bu çocukların yaşayacağı ev, çevre, eğitim, sağlık ve yetiştirilmeleri için iş ve geçim imkânlarının da aileye sunulması elzemdir. Yapılan teşviklerin altyapısının oluşturulması ve güven vermesi, teşvikleri cazip ve uygulanabilir kılacaktır.

Aile ve nüfus planlamasının mucitlerinin öne sürdükleri en önemli sebep gıda maddelerinin yetersizliğidir. Oysaki dünyadaki açlık ve sefaletin nedeni, yoksulları doyuramamak değil, zenginleri doyuramamaktan kaynaklanmaktadır.

Ekmek sayısına göre insan değil, insan sayısına göre ekmek üretildiğinde ve insanların elindeki ekmek alınmadığında problem çözülmüş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağırbaşı, A. (2000). *2000 Yılında 2000 Güzel Söz*. Konya: Damla Ofset.
- Akdemir, N. (2003). *Evde Bakım. II. Ulusal Geriatri Kongresi Kitabı*, Antalya, Türk Geriatri Vakfı Yay.
- Akdeniz, S. (1977). *Çağımızda Nüfusun Önemi ve Türkiye'nin Nüfusu*, İstanbul, Türk Kültür Yay.
- Aksayan, S., Yıldız, A., Ergün, A. (1998). *Huzurevinde ve Evde Yaşayan Yaşlıların Umutsuzluk Düzeyleri, Cimete, G. (Ed.), İstanbul, I. Ulusal Evde Bakım Kongresi Kitabı*.
- Aksayan, S. ve Cimete, G. (1998). *Kronik Hastalıklı Bireylerin Evde Bakım Gereksinimleri Olanakları ve Tercihleri, I.Ulusal Evde Bakım Kongresi Kitabı*, İstanbul.
- Aktaş, A.M. (2004). *Aile Terapisinde Sosyal Hizmet Yaklaşımı, Aile ve Toplum*, Yıl: 6 Cilt: 2 Sayı: 7, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay.
- Akşit, E. E. (2010). Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Nüfus Kontrolü Yaklaşımları, *Toplum ve Bilim Yıl 2010, sayı.118*, Ankara, Birikim Yay.
- Altan, Ö, Z. (2006). *Sosyal Politika*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yay.
- Altuntaş, H. ve Şahin, M. (2009) *Kur'an-ı Kerim Meâli*, Ankara, DİB. Yay.
- Arslan, A. (2012). *İslam'a Göre Ailevi Problemler Doğum Kontrolü ve Kürtaj*, İstanbul, Anatolia Kitap.
- Aslan, Ö. ve Hazer, O. (2010). *Yaşlılıkta Sosyal İlişki ve Toplumsal Hayata Katılım*, http://www.akadgeriatri.org/managete/fu_folder/2010-03/html/2010-2-3-143-147.htm
- ASO, (2016). *Endonazya Cumhuriyeti Ülke notu*, Ankara Sanayi Odası, Araştırma ve Yönlendirme Müdürlüğü. Ankara.
- Aşçı, F. (2010), Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2010-1, s.175-202, İstanbul, Disk/Birleşik Metal-İş.
- Atar, F. (1991). "Azil" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Atasoy, E. (2009). Rusya Federasyonunda Yaşanan Demografik Krizlerin Analizi, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi* Sayı 18, İstanbul, Basılı Nüsha Issn No: 1302-7212.
- Atay, H. (1970). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı.1, cilt.18, Ankara.
- Ayazoğlu, S. (2006). *0-6 Ay Arası Bebeği Olan Annelerin Kontrasepsiyon Yöntemi Olarak Laktasyonel Amenore Metodu'na İlişkin Bilgi Düzeyinin Değerlendirilmesi*. T.C. Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği Koordinatörlüğü, İstanbul.
- Aydemir, Ş.S. (1932). *Çok Nüfuslu Anadolu*, *Kadro Dergisi*, Mayıs 1932 <http://kadrodergisi.com/eskisayilar/cok-nufuslu-anadolu/> (ET: 28.05.2016)
- Aydın, M. A. (1985). *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul, MÜ. İlahiyat Fak. Vakfı Yay.

- Aydın, M. A. (1989). *Aile, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Aysan, M.F. (2014). *Türkiye'nin Demografik Dönüşümü ve Yeni Meydan Okumalar*. Lütfi Sunar (Edt.), Türkiye'de Toplumsal Değişim içinde (s. 67-89). Ankara, Nobel Yay.
- Babuna, C. (1988). *Aile Planlaması ve Doğum Kontrolü, Yeni Bir Yüzyıla Girerken Türk-İslam Sentezi Görüşünde Meselelerimiz-2*, İstanbul, Aydınlar Ocağı yay.
- Bandarge, A. (1998), *Women, Population and Global Crisis: A Political-Economic Analysis*, London, Zed Books.
- Baran G. A. (2011) *Yaşlılığın Sosyal Boyutu*. H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü. Erişim adresi: http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal_boyut/yaslilikin_sosyal_boyutu.pdf
- Baran, T. (1976). *Ekonomik Gelişme Ve Nüfus*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, Lider Matbaası.
- Başar, F. (1992). Ankara Kalaba Çocuk İslahevi'nde kalan 15-18 yaş grubu ergenlerin suç yönelmelerinde ailenin etkisi üzerine bir araştırma. *Yüksek Lisans Tezi (basılmamış)*. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Başbakanlık (2005), *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: 9, Sosyal Güvenlik Reformu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
- Babuna, C. (1988). *Sağlık ve Moral Yönleriyle Nüfus Meselesi, Nüfus Planlaması ve Türkiye Gerçekleri*, İstanbul, Aydınlar Ocağı Yay.
- Baş, H.(2016). *Yerel Yönetimlerin Aileye Yönelik Sosyal Politikaları, V. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı I*, İstanbul, İlem, http://www.tlck.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1._cilt_e-kitap.pdf (ET: 11.04.2017).
- Baykan, F. (1973). *Teori ve Politika Açısından Nüfus Politikaları Kontrolü* (HÜNEE. Dokümantasyon Merkezi), Ankara.
- Béland, D. ve Toshimitsu S. (2007); 'Public and Private Policy Change: Pension Reform in Four Countries,' *The Policy Studies Journal*, Vol. 35, No. 3.
- Berkan, Ö.L. (1953). *Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi, Türkiyat Mecmuası: Sayı.10*, İstanbul, Osman Yalçın Matbaası.
- Boylu, A.A. (2013). Yaşlılıkta Yaşam Kalitesi ve Konut İlişkisi, *HÜİİBF Sosyal Hizmet Bölümü Dergisi Toplum ve Sosyal Hizmet Cilt 24, Sayı 1*, Ankara, H.Ü Hastaneleri Basımevi.
- Bozkurt, N. (2007). *Nüfus, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Bozlağan, R., Müslüm, Y., Nail, Y. (2012). *İstanbul Mekan ve İskan*, İstanbul, İmak Ofset.
- Böhm, Wilfried. (1986). *L'europen vieillit. Forum. Conseil de L'europen Demographie*, Strasbourg.
- Buhârî, İmam, M. b. İ (1983). *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*, (Terc: Kâmil Miras), Ankara, Başbakanlık Basımevi.

- Buğra, A. (2013). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*, İstanbul, İletişim.
- Büyük Ansiklopedi. (1990). İstanbul, Milliyet yay.
- Canan, İ. (2008). *Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, İstanbul, Akçağ Yay.
- Canatan A. (2008). Toplumsal Değerler ve Yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2008; 1: 62-71. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/yasad/article/view/500011588> (ET: 23.10.2017).
- Ceylan, H. (2013). *İsveç Refah Devletinde Bakım Hizmetleri Alan Yaşlıların Yaşam Algıları: Stockholm Örneği(Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya)*. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> (ET: 22.11.2017).
- Ceylan, H ve Şentürk, M. (2015). *İstanbul’da Yaşlanmak*, İstanbul, Açılım Kitap.
- Cevizci, A. (2013). *Uygulamalı Etik*, İstanbul, Say Yay.
- Cin, H, (1974). *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay.
- Cipolla. (2012). *Dünya Nüfusunun İktisat Tarihi* (çev. Mehmet Sırrı Gezgin) İstanbul, Ötügen Yay.
- Coşkun, F ve Gürsoy, T. (2004). Büyük Ebeveynleriyle Yaşayan Çocukların Aile Ortamlarını Değerlendirmeleri. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, 2004, Adana,.
- C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi XI/2-2007, Sivas. <http://dergi.cumhuriyet.edu.tr/cumuilah/issue/archive> 21.03.2016.
- Cüceloğlu, Doğan. (2007). <http://www.dogancuceloglu.net/yazilar/288/nicin-cocuk-sahibi-olmak-istiyoruz/> (ET: 05.08.2016).
- Çabuk, S. ve Demir, K. (2010). Türkiye’de Metropolitan Kentlerin Nüfus Gelişimi,*Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 28 Yıl: 2010/1*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/219523> (ET:11.10.2017).
- Çağlar, T. (2015). *Yaşlılık ve Bakım Sigortası: Almanya Örneği, HÜİİB. Fak Sos Hizmet Bölümü Dergisi Toplum ve Sosyal Hizmet Cilt 26, Sayı 1*, 2015. Ankara, H.Ü Hastaneleri Basımevi.
- Çantay, H. B. (1993). *Kur’an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, İstanbul, Risale Yay.
- Çayıroğlu, Y, (2016). Modern Zamanlarda Ailevî Çözülmenin Psiko-Sosyal Dinamikleri, *Mehir Dergisi*, Sayı: 3, Konya, Servet Ofset.
- Çeker, O. (1993). Çocuk Düşürme, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı yay.
- Çeker, O. (1999). Hukuk-i Aile Kararnamesi Giriş ve Tarihçesi, *Mehir Dergisi*, sayı.3, Konya.
- Çelebi, Ş.G ve Sevim A. D. (2017). *Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma*, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 8, Sayı: 13, Nisan-Eylül. Yalova.
- Çetinkaya, B.A. (2007). *Musa Kazım Efendi’nin Dinî, Siyasî ve Felsefî Düşüncesi*, <http://dergipark.gov.tr/cuifd/issue/4295/255238> ET: 23.05.2016

- Danış, M. Z. (2004). *Yaşlıların Evde Bakım Gereksinimleri ve Evde Bakıma İlişkin Düşünceleri: Başarılı Yaşlanma ve Yaşlı Bakım Modelleri*, Ankara, Güç-Vak Yay, Sosyal Hizmet Dizisi I.
- Danış, M.Z. (2006). *Yaşlılık, Yoksulluk ve Yalnızlık*, H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Erişim adresi: www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal_boyut/yaslilik_yoksuluk_yanlizlik.pdf (E.T: 23.11.2017).
- Danış, M.Z. (2006). Toplum Temelli Bakım Anlayışı, *Özveri Dergisi*, <http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov3/ov3ttrbakim.htm> (Erişim: 13.06.2016).
- Danış, M. Z. (2009). Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar, *HÜ. İkt ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Dergisi* cilt 20 sayı: 1 Ankara, H.Ü. Hastaneleri Basımevi.
- Davarcı, Y. ve Özdemir S. (2013) *Son Kale Aile*, Adana, Korza Yay.
- Demirkol, K. (2009). Beslenmenin Demokratikleştirilmesi, *Mülkiye Dergisi*, Bahar 2009, Sayı: 262, S: 313-324, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yay.
- Demiröz, M, (2004). *Afyon Kocatepe Üniversitesindeki Öğrencilerin Aile Planlaması ve Acil Kontrasepsiyon Hakkındaki Bilgi ve Tutumlarının İncelenmesi*, Afyon, (Yayınlanmamış Y.L. Tezi).
- Dış Politika Dergisi*, 1989, Sayı 5, Pakistan Dosyası /Yazarlar Gurubu, İstanbul, Risale Yay.
- D.İ.E. Devlet İstatistik Enstitüsü, (1991). *Cep Yıllığı* (1990), Ankara.
- Doksat, R. (1987). İnsanlık Üzerine Sinsi Planlar, *Zafer Dergisi*, sayı.127, Sakarya, Zafer Basın-Yay.
- Dölen, İ. ve Gökçü, M. (2002). *Sezaryen ve Etik. Kadın Doğum Dergisi*, c.1, sayı.2. Ankara.
- Döndüren, H. (1995). *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul, Altınoluk Yay.
- DPT, (2001). *Devlet Planlama Teşkilatı, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planının Nüfus Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, DPT Yay.
- DPT, (2007). *Türkiye’de Yaşlıların Durumu Ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı*, Yayın No Dpt: 2741 Sosyal Sektörler Ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, DPT Yay.
- Durand, J. B. (1967). *The Modern Expansion of World Population*, Proceeding of the American Philosophical Society.
- Duyan, V. (2000). *Yaşlılık ve Gerontolojik Sosyal Hizmet*, H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu yay, No: 006, Ankara.
- EMCDDA. (2008). *Avrupa’daki Uyuşturucu Sorununun Son Durumu 2008 Yılı Raporu*, Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, Avrupa Toplulukları Resmi yay Bürosu, 2008, Lüksemburg.
- EMCDDA. (2017). *Avrupa Uyuşturucu Raporu Trendler ve Gelişmeler, 2017*. Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, Avrupa Toplulukları Resmi yay Bürosu, 2017, Lüksemburg.
- Er, İ. (1990). *Nüfus, Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, İstanbul, Risale Yay.

- Eroğlu, F ve Gözükara, K. (2011). Sezaryen Doğum Artışını Önlemenin Bir Yolu, “Bir Kez Sezaryen Hep Sezaryen” Yaklaşımı Yerine Sezaryen Sonrası Vajinal Doğum ve Hemşirenin Rollerini, *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, Ankara.
- Esping-Andersen, G. (2006), “*Altın Çağ Sonrası Küresel Bir Ekonomide Refah Devleti İnkilemi*”, Sosyal Politika Yazıları, (der. A. Buğra & Ç. Keyder), İstanbul, İletişim Yay.
- Fadıloğlu, Ç. (1992). Yaşlılıkta Psikososyal Sorunlar, *Ege Üniversitesi. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 42 (2): 63-73. <http://dergipark.gov.tr/egehemsire/issue/33941>
- Fişek, N. (1974). Dünyada ve Türkiye’de Nüfus Sorunları, *1974 yılında Ekonomik ve Sosyal Konferans Heyeti tarafından düzenlenen toplantıdaki sunum*.
- Fişek, N. (1998). *Ana-Çocuk Sağlığı, Nüfus Sorunları ve Aile Planlaması* Kitaplaşmamış Yazıları II (Hazırlayan: Rahmi Dirican), Ankara, Türk Tabipler Birliği Yay.
- Gedik, M. (2016). *Ben de Varım !..” (1. & 3. Kuşak buluşması)* (Uygulamalı Sosyal Sorumluluk Projesi) Köln.
- Gitmez, K. Ş. (2000). *Yaşlıların Farklı Kentsel Koşullarda Yaşam Uyumları, Eğilimleri, Tutum ve Davranışları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi, 2000.
- Gökbayrak, Ş. ve Fişek A. G. (2004), “*Çağdaş Hekimlik Yaklaşımında Sosyal Hizmet ve Toplum Katılımının Önemi*”, *Çalışma Ortamı*, 74,16-18, Ankara.
- Gökbayrak, Ş. (2007), “*Sosyal Güvence Arayışında Yeni Bir Araç: Mikro Sigorta*”, Cahit, T., Berrin C ve Ataman, A.Ü, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay, No: 595, 363-391, Ankara.
- Gökbayrak, Ş. (2010). *Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü*, *Çalışma ve Toplum*, 2010/2, Ankara.
- Gökçe, K, Y. (2005). “*Yaşlanan Dünya*”, Yaşlılar ve Belediyeler, Ankara, H.Ü.- Keçiören Belediyesi, Belediyecilik ve Halk Sağlığı Eğitim ve Araştırma Merkezi yay, No: 10, Ankara.
- Gönen, E. ve Hablemitoğlu, Ş. (1994). *Yaşlıların Yaşam Kalitesinin İyileştirilmesi: Sosyal Devlet Anlayışında Evrensel Bir Yaklaşım*, Ankara, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yay.
- Gönen, E. Özmete, E. (2005). Yaşlılar İçin Evin Anlamı. *III. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiriler Kitabı*. 16-19 Kasım 2005, İzmir.
- Güneş, H.H. (2009). İktisat Tarihi Açısından Nüfus Teorileri Ve Politikaları, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, BAHAR-2009 C.8 S.28, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/70106> (E.T: 23.09.2017).
- Güngör, F. (2017). Mutlu Bir Aile Sayesinde Dâreyn Saadetine Nail Olabilmek, *Diriliş Postası*, <http://dirilispostasi.com/a-6020-mutlu-bir-aile-sayesinde-dreyn-saadetine-nail-olabilmek.html> (ET: 21.05.2017).
- Güler, D - Ulutak, N. (1992). Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/150233> (ET: 13.06.2017).
- Güriz, A. (1975). *Türkiye’de Nüfus Politikası ve Hukuk Düzeni*, Ankara, Sevinç Matbaası.
- Gürtan, K. (1986). *Türkiye’de Nüfus Problemi ve İktisadi Kalkınmayla İlgisi*, İstanbul, İ.Ü.yayı.

- Hadislerle İslam*. (2013). Tercüme Heyet, Ankara, Diyanet yay.
- Hâkim, İmam, N. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, 2013 (Tercüme: Beşir Eryarsoy), Konya, Konevi Yay,
- Hartmann, B. (1995). *Reproductive Rights and Wrongs: The Global Politics of Population Control*, Boston, Massachusetts, South End Press.
- Heymann, P.-Pericard, F. (1983). *Dikkat Yaşlanıyoruz*, Avrupa Topluluğu Komisyonu Temsilciliği, Ankara, *Avrupa Dergisi*.
- Huntington, SPVD. (1993) *Medeniyetler Çatışması*, der: Murat Yılmaz (2002). Ankara, Vadi Yay.
- HÜNEE, (2010). *Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Türkiye'de Doğurganlık, Üreme Sağlığı ve Yaşlılık, 2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması İleri Analiz Çalışması*, Ankara Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.
- Hürriyet Gazetesi, (1982). 6 Temmuz 1982, İstanbul.
- Hürriyet Gazetesi, 1994). 15 Haziran 1994, İstanbul.
- İbn-i Âbidîn. (1982). *Redd-ü'l-Muhtâr Ale'd-Dürri'l-Muhtar*, (Tercüme: Davudoğlu, A., Savaş, M., Taşkesenlioğlu, M.) İstanbul, Şamil Yay.
- İbni Haldûn, (1989). *Mukaddime*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- İbn-i Hanbel, İmam Ahmet, *El-Müsned*, (Tercüme: Rifat Oral), 2004, İstanbul, Ensar Yay.
- İbn-i Mace, H.E. A.M, *Sünen-İ İbni Mace Tercümesi Ve Şerhi*, (Terc: Hatipoğlu, H.), (1983) İstanbul, Kahraman Yay.
- İl, S. (2001). *Aile Yaşamı ve Gereksinimler*. V. Duyan, Ve A. Mavili Aktaş (Ed.). Prof. Dr. Nihal Turan'a Armağan. Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar Ve Sorun Alanları (139-145). Ankara, HÜ SH. Yüksekokulu Yay.
- İlmihal, (2015). Diyanet İşleri Başkanlığı, *İlmihal, İslam ve Toplum - II*, Heyet, (2015). İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- İzutsu, T. (2013) *Kur'an'da Dini ve Ahlakî Kavramlar*, (Terc: Ayaz, S.), İstanbul, Pınar Yay.
- Çağırıcı, M - Dönmez, İ, Kafi - Gümüş, S ve Karaman, H. (2007). *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Karagöz, L. (2015). *Türkiye'de Aile Politikalarında Bütünlük İhtiyacı*, Politika Notu No.2 İstanbul, (İlem) İlmî Etüdler Derneği.
- Karahan A. ve Güven S. (2002) *Yaşlılıkta Evde Bakım Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Türk Geriatri Dergisi* c. 5, s.4 Ankara, Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.
- Karakaş, S. (1988). *Bilimsel Psikoloji / Temel İlkeler*, Ankara, T.B.M.M. Vakfı Ofset Tesisleri.
- Karataş, K. ve Duyan, V. (2008). Difficulties that Elderly People Encounter and Their Life Satisfaction, Social Behavior and Personality: An International Journal, 36 (8) 1073-1084.
- Karatay, O. (1992). *Batıda Müslümanların Çoğalma Paniği*, 22.10.1992 Tarihli Makale.

- EUROSTAT, (2007). *Europe in Figures: Eurostat Yearbooks 2006-07*, Luxembourg, (Çevrimiçi), epp.eurostat.ec.europa.eu. (ET: 26.09.2017)
- Karaman, H. (1988). *Dini Açıdan Nüfus Planlaması, Nüfus Planlaması ve Türkiye Gerçekleri*, İstanbul, Aydınlar Ocağı Yay.
- Karaman, H. (2002). *Hayatımızdaki İslâm. Sorular, Cevaplar*, Dergi Yazıları, İstanbul, İz Yay.
- Karaman, H. (2006). *Hayatımızdaki İslâm 2*, İstanbul, İz Yay.
- Karaman, H. (2015). Zenginlik, Lüks ve İsrâf, *Yeni Şafak* 20 Aralık 2015, <http://www.yenisafk.com/yazar/hayrettinkaraman/zenginlik-luks-ve-israf-2024699> (ET:25.04.2017)
- Karataş, S. (1990). *Yaşlılıkta Yaşam Doymu ve Etkileyen Etmenler*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi, 8:105-114.
- KASAUM, (2015). Ankara, Ankara Üniversitesi <http://kasaum.ankara.edu.tr/> Ankara Üniversitesi KASAUM ET:18.10.2015
- Kesgin, B. (2012). *Kamu Sorumluluğunda Sosyal Hizmet*, İstanbul, Açılımkitap.
- Kesgin, B. (2012). *Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım*, İstanbul, Açılımkitap.
- Kesgin, B. (2012). Sosyal Politikanın En Önemli Kurumu: *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İnsan Hakları Yıllığı Sayı 30*, http://www.todaie.edu.tr/yayinlar/dergi_goster.ph. (ET:21.01.2017).
- Keskin, B. (2016). *Aile Nedir Aile Çeşitleri* [http://www.academia.edu/5811043/ AİLE_NEDİR _ AİLE_ÇEŞİTLERİ](http://www.academia.edu/5811043/AILE_NEDIR_AILE_CESITLERI), (ET:13.08.2016).
- Kevser, K. A – Öğüt, S. (1993). Çok Evlilik, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Kılıçer, M.E. (1952), İslam'da Aile Planlaması, *AÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara. *Kitabı Mukaddes*. (1985). İstanbul, *Kitabı Mukaddes* Şirketi Rota Ofset.
- Kocacık, F. (1986). *Sivas'ta Kentsel Aile*, CÜ. Fen-Ed. Fak. Sos. Bilimler Dergisi, Sayı:7, Sivas.
- Kocatürk, U. (1984). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara, Turhan Kitabevi.
- Kocatürk, U. 1994). *Açıklamalı Tıp Terimler Sözlüğü*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Koşar, N. G. (1992). *Sosyal Hizmetlerde Aile Ve Çocuk Refahı Alanı*, Ankara, MN Ofset.
- Köklü, A. (1977). *İktisat İlimine Giriş*, Ankara, Sevinç Matbaası.
- Kurt, G. (2008). *Türkiye'de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış (Sivas İl Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, s.19. Sivas.
- Kurtkan, A. (1988). Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Nüfus ve Aile Planlaması, *Nüfus Planlaması ve Türkiye Gerçekleri*, İstanbul, Aydınlar Ocağı Yay.
- Kurtulmuş, N. (1998). Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı Uluslararası Katılımlı Aile Planlaması Sempozyumu, *Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı Bülteni Sayı 12-13*, İstanbul, Huzur Ofset.
- Kurtulmuş, S. (1998). Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı Uluslararası Katılımlı Aile Planlaması Sempozyumu, *Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı Bülteni Sayı 12-13*, İstanbul, Huzur Ofset.

- Kut, S. (1988) *Sosyal Hizmet Mesleği "Nitelikleri, Temel Unsurları, Müdahale Yöntemleri*, Ankara.
- Kutup, S. (1978). *Fî Zılâl-il Kur'ân*, (çev. Saraç, E., Şengüler, İ.H., Karlığa, B.), İstanbul, Çelik Yay.
- Kuyucuklu, N. (1982). Az Gelişmişlerde Nüfus Sorunu, İstanbul, İ.Ü.İ.F. Mecmuası 38/1-2.
- Malthus, T. R. (1798). *An Essay on the Principle of Population*, London.
- Mandıracıoğlu, A. (2010). "Dünyada ve Türkiye'de Yaşlıların Demografik Özellikleri". Ege Tıp Dergisi.49 (3). <http://egetipdergisi.com.tr/content.php3?id=36> (ET: 23.5.2017)
- Marx, K ve Engels, F. (2011). *Nüfus Üzerine* (yay. haz. Muzaffer Erdost) Ankara, Sol Yayınları.
- M.E. B. (1992). Kız Teknik Öğretim Gen. Müd., 2000'li Yıllar Öncesinde Türkiye'de Kadının Eğitimi, Türkiye'de Kadının Eğitimi Uluslararası Konseyi, Ankara.
- MEB, (2011) *Aile Ve Tüketici Hizmetleri "Yaşlı Bireylere Sosyal Destek Hizmeti Veren Kurum Ve Kuruluşlar"*, 762SHD019, Ankara, <http://www.megep.meb.gov.tr/>
- MEB. (2014). Çocuk Gelişimi ve Aile Planlaması http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Aile%20planlamas%C4%B1.pdf (27.09.2017).
- Meek, R. L. (1976). *Malthus - Geçmişte ve Bugün Bir Tanıtma Denemesi, Nüfus Sorunu ve Malthus*, (Çev: Oya Yaylalı), Ankara, Sol Yayınları.
- Merter, F. (1990). *1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği*, Ankara, Aile Araştırma Kurumu Yay.
- Meydan-Larousse. (1985). *Nüfus Planlaması Maddesi*, İstanbul, Meydan Yay.
- Milliyet Gazetesi*. (1994). 5 Ekim 1994, İstanbul.
- Milliyet Gazetesi*. (1986) 30 Mart 1986, İstanbul.
- Müslim. N, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, (Terc: Davutoğlu, A. (1977). İstanbul, Sönmez Neşriyat.
- Nasr, S. H. (1991). *İnsan ve Tabiat*, (Tercüme: Nabi Avcı), İstanbul, Ağaç Yay.
- Nazlı, S. (2001). *Aile Danışmanlığı*, 2. Basım, Ankara, Nobel Yay.
- Nirun, N. (1994). *Aile ve Kültür*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yay, Sayı:7.
- Özgen, Ü -Yanardağ, M. Ö. (2003). *Mevzuat Dergisi*: Yıl 6 sayı 66 Haziran, Ankara.
- Oktay, E.Y. (2013-2014). *Türkiye'de Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Uygulanan Nüfus Politikaları*, YÜ. S. Bilimler Dergisi, Sayı: 7/Ekim 2013 - Nisan 2014, Yalova, Mavi Ofset.
- Omran, A.R. (1995). *İslâm Kültüründe Aile Planlaması*, (Tercüme: Heyet), Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Oral D. (2016). *Nüfus Politikaları Ve Çin, Fransa Ve Türkiye Örneklerinin Değerlendirilmesi*, Sakarya Üniversitesi, Social Sciences (NWSASOS), 3C0137, 2016; 11(1)
- Özalp, S. (1993). *Türkiye'de Aile Planlamasıyla İlgili Yasal Durum "Ana Sağlığı ve Aile Planlaması"* (Ed. N. Bayram), Eskişehir.
- Ozankaya, Ö. (1984). *Toplum Bilim*, Ankara, Tekin Yay.

- Özberk, E. (2003). *Nüfus Politikaları ve Kadın Bedeni Üzerindeki Denetim*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Ankara.
- Özdenören, R. (2015). *Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler*, İstanbul, İz Yayıncılık.
- Özey, R. (1996). *İslam Dünyası*, İstanbul, Erkam Yay.
- Özguven, İ.E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*, Ankara, Predrem Yay.
- Özyekün, M. (1979). *II. Dünya Savaşında Az Gelişmiş Ülkelerde Nüfus Politikaları*, Ankara, HÜNEE.
- Pala, A. İ. (2007). *Özürlü Olduğu Tesbit Edilen Ceninin Alınması*, Tebliğ Sunumu. İzmir.
- Piyal, B. (2002). *Sağlıklı Yaşam (Yetişkin ve Yaşlı Sağlığı, Halk Sağlığı)*, <https://www.munzur.edu.tr/birimler/akademik/yuksekokul/syo/bolumler/fizik/Pages/file/HS9.pdf>
- Rehber Ansiklopedisi. (1993). *Demografi/Nüfus Maddesi*, İstanbul, İhlas Gazetecilik ve Yay.
- Sâbûnî, M.A. (1992) *Safvetu't-Tefasir*, Ter, Gümüş, S., Yılmaz, N., İstanbul, Ensar Neşriyat.
- Saraç, H. (1997). *Ekonomik ve Sosyal Boyutuyla İslam'da Nüfus Politikası*, Ankara, Diyanet Vakfı Yay.
- Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı (2011). Ankara, Kalkan Matbaacılık.
- Semiz, Y. (2010). 1923–1950 Döneminde Türkiye'de Nüfusu Arttırma Gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu Bekârlık Vergisi, S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.27, Konya.
- Seyhun, Ö.K. (2006). *Avrupa Birliği'ndeki Demografik Dönüşümün Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Çerçevesinde İş Gücü Piyasalarına Yansımaları*, Ankara, T.C M.Bankası Uzmanlık Tezi.
- Seyyar, A. (2002). *Sosyal Siyaset Terimleri*; İstanbul, Beta Yay.
- Sounders, A.M.C. (1964). *World Population*, London.
- Sunar, L. (2014). *Türkiye'de Toplumsal Değişim*, Ankara, Nobel Yay.
- Şahin, F. (1999). "Sosyal Hizmetin Doğası ve Paradigmaları", Prof.Dr. Sema Kut'a Armağan: Yaşam Boyu Sosyal Hizmet (Ed. N.G. Koşar), HÜ.Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yayın No:4, Ankara, Aydınlar Matbaası.
- Takvim Gazetesi. (2015), 21 Haziran 2015, İstanbul.
- Tandoğan, A. (1998). *Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu*, Trabzon, Eser Ofset Matbaacılık.
- Taşçı, F. (2010). *Yaşlılara yönelik sosyal politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya örnekleri*. Çalışma ve Toplum Dergisi, 1, 175-202. <http://www.calismatoplum.org/> (ET: 12.03.2017).
- Taşgetiren, A. (1986). *Altınoluk Dergisi*, Sayı.43, İstanbul, Erkam Yay.
- Tat, M. ve Toker, H. (2013). "Sosyal Sorumluluk: Kamu ve Vakıf Üniversiteleri Öğrencilerinin Sosyal Sorumluluğa İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Algılarının Ölçülmesi", *S.Ü İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 8 (1), 34-56, Konya.

- T.C. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı(S.S.Y.B.), (1984). *Aile Planlaması Ders Kitabı*, Ankara.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, Ulusal Aile Planlaması Hizmet Rehberi Kontraseptif Yöntemler, C.2, s.556
- T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, 2009 Ankara, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü Basımevi.
- Temel, A.R. (2013). *Mutlu Bir Yuva Nasıl Kurulur? Nasıl Korunur*, İstanbul, Harf Yay.
- Tezcan, M. (1993). *Sosyolojiye Giriş*, Ankara.
- Timur, S. (1972). *Türkiye’de Aile Yapısı*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yay.
- TNSA, (2010). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2008 İleri Analiz Çalışması, Türkiye’de Doğurganlık, Üreme Sağlığı ve Yaşlılık*, T.C. Başbakanlık DPT. Müsteşarlığı, Ankara.
- Tufan, İ. Yazıcı, S. (2009). Yaşlılıkta Kuşaklararası İlişkiler, Toplum Ve Sosyal Hizmet, HÜ. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Dergisi, Ankara.
- TUIK, (2016). *Türkiye İstatistik Kurumu*, Ankara, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1067 (ET:04.03.2016).
- Tuncer, B. (1976). *Ekonomik Gelişme ve Nüfus*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yay.
- Turhan, M. (2014). *Madencilikte Önemli Bazı Ülkelerde Maden Hukuku ile İlgili Mevzuat*, Türkiye Madenciler Derneği, İstanbul, Şan Ofset.
- TÜSİAD, (1999). *Türkiye’nin Fırsat Penceresi Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri*, İstanbul, Lebib Yalkın Yay.
- Türkay, O. (1962). *Türkiye’de Nüfus Artışı ve İktisadî Gelişme*, Ankara, Doğu Matbaası.
- Türkiye Gazetesi, 21 Mayıs 1988, Vehbi Koç Hutbesi, Bilal Koçak özel arşivi.
- TNSA, (2003). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*, (2003). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.
- Tüzel, G.B. (2004). *Being and Becoming Professional: Work and Liberation Through Women’s Narratives in Turkey*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, ODTÜ Sosyoloji.
- Toptaş, M. (1993). *Kur’an-ı Kerim Şifa Tefsiri*, İstanbul, Cantaş Yay.
- Ulvan, A.N. (1984). *İslam’da Aile Eğitimi (Tercüme)*. Celal Yıldırım), Konya, Uysal Kitabevi.
- ÜNİCEF, (2004). *Dünya Çocuklarının Durumu 2004*, [http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/ Dunya%20Cocuklarinin%20Durumu%20Raporu.pdf](http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Dunya%20Cocuklarinin%20Durumu%20Raporu.pdf). (ET: 07.03.2017).
- Uslu, İ. (2016). *GDO’lu Besinler, Gıda Güvenliği ve Kısırlık* (<http://slideplayer.biz.tr/slide/9402386/>), (ET: 21.05.2016).
- Uncu, Y., Özçakır, A., Sadıkoğlu, G., Alper, Z., Özdemir, H., Bilgel, N. (2002) “Bursa Huzurevi Yaşlılarının Sosyo-demografik Özellikleri ve Sağlık Taraması Sonuçları”, *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 28 (3), 2002: 65-69. Bursa.
- United Nations, (2004) *World Population Prospects, The 2004 Revision*, New York. 2006, p. 5.
- Waren, M. A. (2009). “Abortion”, *A Companion to Bioethics*, (Ed.) Kushe, Helga and Singer, Peter, Second Edition, Oxford, Wiley-Blackwell.

- Worden, M. (1994). *Family Therapy Basics*. Pacific Grove, Ca: Brooks/Cole.
- World Bank. (1994). *Averting Old Age Crisis: Policies to Protect The Old and Promote Growth*, A World Bank Policy Research Report, Oxford University Press.
- United Nations World Population Prospects 2005-2014
- William, J. Barber. (1997). *İktisadi Düşünce Tarihi*, (Çeviren: İhsan Durdu), İstanbul, Sule Yay.
- Yalçıntaş, N. (1988). *Nüfus Planlaması ve Türkiye Gerçekleri*, İstanbul, Aydınlar Ocağı Yayını.
- Yaşar, Y. (1986). *Refah Seviyesini Artırmak İçin Nüfus Artış Hızını Yavaşlatmalıyız*, İstanbul, Milliyet Gazetesi 30.03.1986.
- Yaşar, İ. (1994). "İslam Dünyasından" *Altınoluk Dergisi*, Ocak 1994, Sayı:95, İstanbul, Erkam Yay.
- Yazgan, T. (1995). Aile Planlaması (Açık Oturum) Aile Planlaması ve Çocuk Eğitimi, İstanbul, [https://www.google.com.tr/search?q=Yazgan%2C+T.\(1995\).+Aile+Planlamas%C4](https://www.google.com.tr/search?q=Yazgan%2C+T.(1995).+Aile+Planlamas%C4)
- Yazır, E. M.H. (2006). *Kur'an-ı Kerim Meâli*, İstanbul, Akçağ Yay.
- Yeni Rehber Ansiklopedisi, (1993). İstanbul, İhlas Gazetecilik Yay.
- Yeni Söz Gazetesi, (2017). 10 Nisan, 2017, sayı, 2037, İstanbul, Adakoğlu Baskı Tesisleri.
- Yıldırım, C. (1991). *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, İstanbul, Anadolu Yay.
- Yıldırım, C. (1990). *Kaynaklarıyla İslam Fıkhı*, Konya, Uysal Yay.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2012). *Türkiye'de Çocuk Sorunu ve Çocuk Yetiştirme*, Ankara, Nobel Yayınları.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2012). *Sosyal Hizmete Giriş*, Ankara: Sabev Yay.
- Yücel, M. (2005) *Kadın Sağlığı Hastalıkları ve Aile Planlaması*, Ankara, Palme Yayıncılık.
- Zaim, S. (1973). *Siyasi, İktisadi ve Sosyal Yönüyle Türkiye'de Nüfus Meselesi*, İstanbul, Boğaziçi Yay.
- Zaim, S. (1986). *Çalışma Ekonomisi*, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Zuhaylî, V. (2006). *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, (Çev: Efe, A., Eryarsoy, B., Ulus, H.F., Ural. A., Yavuz, Y.V., Yıldız, N.), İstanbul, Risale Yay.
- <http://ailehekimligi.gov.tr/ana-cocuk-sal/292-kadnda-tueplerin-balanmas-tuep-ligasyonu-nedir.html>. (ET: 27.08.2017).
- www.altinoluk.com.tr, 1997-2017 (ET: 23.09.2017)
- <http://www.akparti.org.tr/site/haber/42083/3-cocuk-soylemi-stratejik-bir-bakis-acisidir/baskanliklar>, (ET:10.09.2015).
- <https://www.arbeitsagentur.de> (ET:15.05.2016).
- <http://www.aljazeera.com.tr/haber/luks-tuketime-250-milyar-dolar>.(ET:15.04.2017).
- <http://www.amerikaninsesi.com/a/saglik-sigortasi-tasarisi-yeniden-kongreningundeminde/3837810.html>. (ET:23.06.2016).
- <http://arsiv.zaman.com.tr//1996/01/08/guncel/8nufus.html> (ET: 2011)
- <http://www.bamf.de/TR/Willkommen/KinderFamilie/> 10.03.2016.

<http://content.healthaffairs.org/content/28/5/w822.short> (ET:25.04.2017).

<http://dunyazamanlarimdan.blogspot.com.tr> (ET:11.08.2016).

<http://www.egitimajansi.com/haber/karaca-golf-sahalari-icin-tuketilen-su-miktari-9-milyar-metrekup-haberi-4388h.html>.(ET:19.04.2017).

<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1994/10/05>, (ET: 05.04.2016).

<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1986/03/30>, (ET: 05.04.2016).

<http://www.gebelikveannelik.com/sezaryen-dogum-nedir>. (ET:14.12.2016)

[http://www.goethe.de/.](http://www.goethe.de/),(ET: 23.01.2016).

<https://grihat.com/2016-yilinda-silahlanmaya-ayrilan-butce-1-trilyon-686-milyar-dolar/>
(ET:18.04.2017).

<https://groups.google.com/forum>. (ET: 23.01.2026).

<http://www.hurriyet.com.tr/uyusturucu-bagimliliginin-tedavisi-icin-35-milyar-dolar-harcaniyor-29385619> (ET:22.04.2017).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-en-az-uc-cocuk-dogurun-84081>(ET: 14.12.2016).

<http://www.hurriyet.com.tr/fransayi-korkutan-rapor-40009772> (ET:22.04.2017).

<http://www.jinekolojivegebelik.com/2007/09/vajinal-du.html> (ET: 17.06.2018)

<http://www.ihsankaraman.com/temel-konular/96-dogum-kontrol.html> (ET:26.09.2017).

<https://www.turkinfol.nl/hollanda-tarim-urun-ihracatinda-rekor-kirdi-100-milyar-avroluk-tarim-mucizesi/22128/> (ET: 28.02.2018).

<https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberleri/emzirme-doneminde-dogum-kontrol-yontemleri/>
(21.08.2017).

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (ET: 21.02.2016).

<https://www.migreat.fr/tr> (ET:12.07.2016).

<http://www.milliyet.com.tr/sezaryen-oranlarinda-dunyada-ilk-ucteyiz--aile-1547062/>
(ET:14.12.2016).

<http://www.milliyet.com.tr/dunyanin-en-pahali-elmasibulundu/189/default.htm>.(ET:
26.04.2017).

<http://blog.milliyet.com.tr/butun-dunya-musliman-olacak---/Blog/?BlogNo=248163>
(ET:25.09.2016).

<http://blog.milliyet.com.tr/dunya-nufus-artisi-ve-bunun-tarim-ve-iklim-degisimleri-uzerindeki-etkileri/ Blog/?BlogNo=400449> (ET:27.04.2016).

<http://blog.radikal.com.tr/dunya/aclik-ve-israf-dunyanin-bozuk-dengesi-77943> (ET:17.04.2017).

<http://www.ntv.com.tr/saglik/erkeklerde-kisirlik-orani-artiyor>. (ET: 14.03.216).

<http://www.ntv.com.tr/dunya/62-super-zengin-dunyanin-geri-kalan-yarisindan-daha-fazla-servete-sahip,ED0YBTn0vk21tcmxtZc8eQ> (ET:12.04.200-17).

<http://www.ozgunsosyaldusunce.com/index.php?option=com> (ET:10.23.2016).

<http://www.pressmedya.com/?aType=haber&ArticleID=13244> (ET:04.03.2016)

<http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-13438/saglik-istatistikleri-yilligi-2010.html>.
(ET:29.10.2016).

http://www.ssder.org.tr/index_tr.asp?id=305 (ET: 15.04.2017)

<http://www.yenisafak.com/dunya/papadan-merkel-itirafi-2407337>(ET:10.02.2016).

<http://www.yesilay.org.tr/tr/haberler/detay/2016-dunya-uyusturucu-raporu-acikland>
(ET:19.04.2017)

<http://www.worldometers.info/tr/> (ET:17.05.2017)

<http://www.fransavizeofisi.com/fransa-ailenize-hangi-yardimlari-sunuyor.html>.(E.T:
18.11.2017).

<https://www.isvecgundemi.com/gundem/isvec-te-cocuk-parasi-ne-kadar-olacak-h3704.html>(E.T:
18.11.2017).

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9301> (E.T: 18.11.2017).

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/11/141114_hindistanda_kisirlastirma ET: 12.11.2017

<http://haberrus.com/politics/2013/12/12/putin-rusyada-3-cocuklu-aile-norm-olmali.html>
12.11.2017

<http://www.hurriyet.com.tr/venezuela-da-mutluluk-bakanligi-kuruldu-24990264> 10.01.2018

[http://www.trthaber.com/haber/dunya/ingilterede-yalnizliktan-sorumlu-bakanlik-kuruldu-
346815.html](http://www.trthaber.com/haber/dunya/ingilterede-yalnizliktan-sorumlu-bakanlik-kuruldu-346815.html) (E.T: 23.12.2017).

<http://www.trthaber.com/haber/turkiye/iste-huzurevlerinde-kalan-kisi-sayisi-293.html> E.T:
14.09.2017

<http://www.bilgesam.org/incele/16-rusya'da-nufusun-azalmasiguvenlikkaygilari26U>
E.T:18.11.2017

<http://www.lcdegitim.com/japonya-ve-hindistanda-nufus-politikalari.html> E.T: 12.11.2017

<https://tr.sputniknews.com/asya/201605051022576513-japonya-cocuk-sayisi/> (E.T:12.11.2017)

<http://www.dunyabulteni.net/haber/149/hindistanda-nufus-planlamasi-cinayete-dondu>.(E.T:
12.11.2017)

<http://www.yenisoz.com.tr/hindistan-daki-musulman-aile-sayisi-azaliyor-haber13326> E.T:
12.11.2017

http://www.shcek.gov.tr/Kurumsal_Bilgi/Mevzuat/default.asp 05.09.2009 (E.T:13.11.2017)

<http://www.jinekolognet.com/implanon.asp> (E.T: 21.09.2017).

<https://www.pflegemarkt.com/>. (ET: 18.04.2018).

<http://www.psikolog.org/ailede-tek-cocuk-2/> (E.T: 14.09.2017).

<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/132.html> 1983 tarih ve 2828 sayılı Kanun; m. 3. 15.12.2017

EKLER

Ek.1.T.C.Sağlık Bakanlığı Aile Planlaması Çalışmaları102 Nolu Form15-49Yaş Kadın İzlem Formu Ön Yüzü

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
Form No:102

15-49 YAŞ KADIN İZLEM

.....Sağlık Ocağı
.....Sağlık Evi

TC Kimlik No	
Soyadı	
Adı	
Doğum Tarihi	
Öğrenimi	
Mesleği	
Sosyal Güvence	
Kan Grubu	

İl		
İlçe/Mahalle		
Sokağı		
Ev No		
Tel No		
Eşinin Adı		
Öğrenimi		
Mesleği		
Akrabalık Derecesi		
Kan Grubu		

Cinsel Sağlık Bilgileri

İlk Adet Yaşı	
Dismonore	
Adet Düzeni: Sıklığı, süresi	
Adetten Kesilme Yaşı	
İlk Evlilik Yaşı	
İlk Doğum Yaşı	
Talasemi Taşıyıcılığı	

Sistemik Hastalıkları

KVS Hastalıkları: HT,Kalp Kapak Hast. Koroner Arter Hast., Tromboflebit vb	
Endokrinolojik Hast.: DM, Hipertroid vb.	
Serebrovasküler ve Nörolojik Hast: Anevrizma, Fistül, Epilepsi vb.	
Solunum Sistemi Hast: A.Bronşiale, KOAH vb.	
Hemapoetik Sistem Hast.: Anemi, Lenfoma , Lösemi vb.	
Neoplazmlar	
Psikiyatrik Hastalıklar	
Geçirilmiş Ameliyatlar	
Kongenital ve Metabolik Genetik Geçişli Hastalıklar	

Doğurganlık Bilgileri

Toplam Gebelik Sayısı	Canlı Doğum Sayısı	Ölü Doğum Sayısı	Yaşayan Çocuk Sayısı	İsteyen Düşük Sayısı	Kendiliğinden Düşük Sayısı	Ölen Çocuk Sayısı

Gebelik Öyküsü

Gebelikleri	Doğumun veya Düşüğün Gerçekleştiği Tarih	Doğumdaki veya Düşükteki Gebelik Haftası	Doğum Şekli	Doğumun Gerçekleştiği Yer
1.Gebelik				
2.Gebelik				
3.Gebelik				
4.Gebelik				
5.Gebelik				
5+.Gebelik				

Alışkanlıklar

Sigara	Alkol	Madde	Kullandığı İlaçlar

Tetanoz Aşı Tarihleri

--	--	--	--	--

Göç Halinde

Göç Tarihi	
Göç ettiği Yer	

Ölüm Halinde

Ölüm Tarihi	
Ölüm Nedeni	

Kaynak: <https://www.saglik.gov.tr/TR,11105/form-102102a-genelgesi-2008--5.html>

Ek.2.T.C. Sağlık Bakanlığı Aile Planlaması Çalışmaları102 Nolu Form15-49Yaş Kadın İzlem Formu
Arka Yüzü

İZLEMLER

İzlem Tarihi	Oyktü Sistemik Muayene	Fizik	Hb	Hct	TİT	TA	EKG	Varis Muayenesi	Meme Muayenesi	CYBE Bulgusu	Sorgulama	PAP Smear	Verilen Üreme Sağlığı Danışmanlıkları	Kullanılan AP Yöntemi	AP Yöntemi Kullanmama Nedeni	Risk Tespiti Kodu	Diğer
...../...../.....																	
...../...../.....																	
...../...../.....																	
...../...../.....																	
...../...../.....																	
...../...../.....																	
...../...../.....																	
...../...../.....																	
...../...../.....																	
...../...../.....																	

RISK TESPİTİ KODU		AP Yöntemi Kullanmama Nedeni
1-18 yaş altı gebelik	8-Şüpheli PAP smear	1-Bekar 2-Yöntem istemiyor 3-Gebe kalmak istiyor 4-Emziriyor 5-Gebeliği devam ediyor 6-Menapozda 7-İnfertilite
2- 35 yaş üstü gebelik	9-Memede şüpheli kitle	
3-Dört veya daha fazla doğum yapanlar	10-CYBE	
5-Son doğumu yapalı 2 yıldan az olanlar	11Kalıtsal hastalıklar	
6- Sistemik hastalığı olanlar	12-Anemi	
7-Adet düzensizliği olanlar	13-Sigara	
Kullanılan AP Yöntem: hap, kondom, enjeksiyon,deri altı implant, RİA, tüp ligasyonu, vazektomi, diğer modern yöntem, geri çekme, takvim yöntemi, diğer geleneksel yöntem.		
Verilen Üreme Sağlığı Danışmanlıkları:Evlilik Öncesi, Gebelik Öncesi, Menapoz, Ergen Sağlığı, AP Danışmanlığı, CYBE Danışmanlığı, Beslenme		

Kaynak: <https://www.saglik.gov.tr/TR,11105/form-102102a-genelgesi-2008--5.html>

Ek.3.T.C. Sağlık Bakanlığı Aile Planlaması Çalışmaları 102 Nolu Form
AİLE PLANLAMASI ÇALIŞMALARI

T.C.
BAKANLIĞI YIL:..... AY :.....

SAĞLIK

FORM NO:102

İL:.....
KURULUŞ ADI:.....

1.AİLE PLANLAMASI YÖNTEMLERİ

AP Poliklinik Başvuran Kişi Sayısı	AP Danışmanlığı Alan Kişi Sayısı	UYGULANAN YÖNTEMLER										
		Hap	Kondom	Enjeksiyon	RIA	Deri Altı İmplantı	Tüp Ligasyonu	Vazektomi	Diğer Modern Yöntem (kadın kondomu, diyafram spermisit, jel, ovül vb.)	Gebelik Sonlandırma Sayısı	Düşükten Sonra AP Yöntemi Başlanan Kişi Sayısı	Doğum Sonu 42. Güne Kadar AP Yöntemi Başlanan Kişi Sayısı
	Yeni Başlayan Kişi Sayısı											
	Eski kullanıcı Sayısı											

2.MALZEME DURUMU

	Hap	Kondom	Enjeksiyon	RIA	Deri Altı İmplantı
Geçen Aydan Devreden					
Ay İçinde Gelen/Alınan					
Diğer Gelen (Başka kurumdan gelen, kişilerin getirdiği vb.)					
Zayi, İmha					
Geri Alınan					
Sarfedilen Malzeme					
Kalan Malzeme					

DÜZENLEYEN	
Adı Soyadı :	
Ünvanı :	
Tarih :	
İmza :	

ONAYLAYAN	
Adı Soyadı :	
Ünvanı :	
Tarih:	
İmza:	

Kaynak: <https://www.saglik.gov.tr/TR,11105/form-102102a-genelgesi-2008--5.html>

Ek.4.T.C.Sağlık Bakanlığı 102 nolu Aile Planlaması Çalışmaları Formu

T.C
YIL:.....
SAĞLIK BAKANLIĞI
FORM NO:102/A

AİLE PLANLAMASI ÇALIŞMALARI
İL:.....

AY:.....

1.AİLE PLANLAMASI YÖNTEMLERİ

	AP Politiklik Başvuran Kişi Sayısı	AP Danışmanlığı Alan Kişi Sayısı	Hap		Kondom		Enjeksiyon		RIA	Deri Altı	Tüp	Vazektomi	Diğer Modern Yöntem (kadın kondomu,	Gebelik Sonlandırma	Düşükten Sonra AP Yöntemi Başlanan	Doğum Sonu 42. Güne Kadar AP Yöntemi Başlanan
			Eski	Yeni Kullan	Eski Kullan	Yeni Kullan	Eski Kullan	Yeni Kullan								
Sağlık Ocakları																
AÇSAP Merkezleri																
Aile Sağlığı Merkezi																
Toplum Sağlığı Merkezi																
DEVLET HASTANELERİ VE DOĞUMEVLERİ																
Diğer Kamu																
Üniversiteler																
Özel																
TOPLAM																

2.MALZEME DURUMU

	Hap	Kondom	Enjeksiyon	RIA	Deri Altı İmplantı
Geçen Aydan Devreden					
Ay İçinde Gelen/Alınan					
Diğer Gelen (Başka kurumdan gelen, kişilerin getirdiği vb.)					
Zayi, İmha					
Geri Alınan					
Sarfedilen Malzeme					
Kalan Malzeme					

DÜZENLEYEN	
Adı Soyadı :	
Ünvanı :	
Tarih :	

ONAYLAYAN	
Adı Soyadı :	
Ünvanı :	
Tarih:	

Kaynak: <https://www.saglik.gov.tr/TR,11105/form-102102a-genelgesi-2008--5.html>

FORM 102 - 102A DOLDURMA KILAVUZU

Form 102, aile planlaması hizmetleri sunan sağlık kuruluşları tarafından, aile planlaması hizmetlerinden yararlanan kişi sayısı ve malzeme stokları hakkında bilgi vermek için kullanılmaktadır.

İllerde aile planlaması hizmeti sunan;

- Sağlık Ocakları
- AÇSAP Merkezleri
- Aile Sağlığı Merkezleri
- Toplum Sağlığı Merkezleri
- Devlet Hastaneleri ve Doğumevleri
- Diğer kamu kurum ve kuruluş hastaneleri
- Üniversiteler
- Özel muayenehane, poliklinik, hastane vb.' de

Aile planlaması hizmetlerinin sunumundan sorumlu ebe/ hemşire veya hekim tarafından aylık olarak doldurulacak ve kurum/ kuruluş amiri tarafından onaylanacaktır. Onaylanan form takip eden ayın ilk iş gününde düzenli olarak il sağlık müdürlüğüne gönderilecektir. İl sağlık müdürlüğü tarafından yapılan il icmali sonucu oluşturulan form 102A bilgileri, her ayın 15'ine kadar Temel Sağlık İstatistik Modülü'ne (TSİM) girilecektir.

Bölüm 1-Aile Planlaması (AP) Yöntemleri

AP Polikliniğine Başvuran Kişi Sayısı O ay içerisinde AP polikliniğine başvuran kişi sayısı, AP polikliniklerinde kullanılan poliklinik defterlerine kayıtlı danışmanlık, yöntem temini, muayene vb. nedenlerle hizmet alan kişi sayılarının toplamıdır.

AP Danışmanlığı Alan Kişi Sayısı O ay içerisinde AP polikliniğine başvurup , yeni yönteme başlama, yöntem değiştirme, yöntem kontrolü vb. nedenlerle danışmanlık hizmeti alan kişi sayılarının toplamıdır.

Uygulanan Yöntemler Bu bölüme o ay içerisinde yöntem uygulanan veya yöntem alan kişi sayıları yazılacaktır.

YENİ BAŞLAYAN KİŞİ SAYISI, YÖNTEMİ İLK KEZ ALAN KİŞİ SAYISIDIR.

Eski kullanıcı sayısı, daha önce kullanmakta olduğu yöntemi tekrar alan kişi sayısıdır.

Örnek 1 –Bundan önceki başvurusunda RIA kullanmakta iken bu ziyaretinden sonra kondom kullanmaya başlayan bir kadın yeni kullanıcı olarak kaydedilecektir.

Örnek 2 -Bundan önceki başvurusunda kondom kullanmakta olan bir kadın bu ziyaretinden sonra da kondom kullanmaya devam edecek ise eski kullanıcı olarak kaydedilecektir.

Eski ve yeni kullanıcılar AP poliklinik defterindeki ilgili sütunların sayılması ile hesaplanacaktır. Eski kullanıcı sayısını bilmek, yöntemlerin ne derece etkin ve sürekli kullanıldığını saptayabilmek için gereklidir.

Gebelik Sonlandırma Sayısı Bu sütuna o ay içerisinde gerçekleştirilen rahim tahliyesi sayısı kaydedilecektir.

Düşükten Sonra AP Yöntemi Başlanan Kişi Sayısı İsteyerek düşüğü takip eden bir ay içerisinde yöntem başlanan kişi sayısı, AP poliklinik defterindeki ilgili sütunların sayılması ile hesaplanacaktır.

Doğum Sonu 42. Güne Kadar AP Yöntemi Başlanan Kişi Sayısı Doğumu takip eden 42 gün içinde yöntem başlanan kişi sayısı, AP poliklinik defterindeki ilgili sütunların sayılması ile hesaplanacaktır.

Bölüm 1- Malzeme Durumu Bu bölüm kuruluşun aile planlaması malzeme durumunu göstermektedir.

Geçen Aydan Devreden Bir önceki aydan devreden, kuruluşun deposunda mevcut malzeme miktarıdır. Önceki ayın formuna bakılarak bu bölümün doğru aktarıldığından emin olunmalıdır.

Ay İçinde Gelen/Alınan Kuruluşa o ay içinde il sağlık müdürlüğü tarafından verilen malzeme miktarıdır.

Diğer Gelen (Başka kurumdan gelen, kişilerin getirdiği vb.) Kuruluşa o ay içinde başka kuruluşlardan giriş yapılan veya kişilerin ücretle dışarıdan temin ederek uygulamak üzere kuruluşa getirdikleri malzeme miktarıdır.

Zayi/ imha Herhangi bir nedenle kuruluştaki zayı olan veya imha edilen malzeme miktarıdır.

Geri alınan Kuruluşun deposunda ihtiyaç fazlası olarak tespit edilen başka kuruluşlara vermek üzere sağlık müdürlüğüne geri alınan malzeme miktarıdır.

Sarfedilen Malzeme O ay içinde, birinci bölümde belirtilen başvurulara uygulanan tüm yöntemlerin (kuruluştan sağlanan, kişilerin getirdiği vb.) toplam sayısıdır.

Kalan Malzeme Ay sonunda tüm bu uygulamalar sonunda kuruluşun elinde kalan malzeme miktarıdır.

Kalan Malzeme= (Geçen Aydan Devreden + Ay İçinde Gelen/Alınan + Diğer Gelen) - (Zayi/ imha + Geri alınan + Sarfedilen Malzeme)

Form 102A, il sağlık müdürlükleri tarafından tüm sağlık kuruluşlarına başvuruların sayılarının ve bu kuruluşlarda uygulanan yöntemlerin il icmalinin hesaplandığı ve TSİM 'e veri girişinin yapıldığı formdur.

Kaynak: <https://www.saglik.gov.tr/TR,11105/form-102102a-genelgesi-2008--5.html>

Ek.6. T.C. Sağlık Bakanlığı Gebeliği Önleyici Rahim İçi Araç (RİA) Uygulaması Bilgilendirilmiş Onam Formu

.....**HALK SAĞLIĞI MÜDÜRLÜĞÜ**

.....**Toplum Sağlığı Merkezi**

.....**Aile Sağlığı Merkezi**

.....**No'lu Aile Hekimliği Birimi/Toplum Sağlığı Merkezi**

**GEBELİĞİ ÖNLEYİCİ RAHİM İÇİ ARAÇ (RİA) UYGULAMASI
BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU**

BAŞVURU SAHİBİNİN KİMLİK BİLGİLERİ

Adı-Soyadı:

Doğum Tarihi:

T.C. Kimlik No:

Sayın BAŞVURAN,

Aşağıdaki açıklamalar size yapılacak işlemler hakkında bilgi verecektir. Riskleri ve yan etkileri hakkında detaylı açıklama yapılacaktır. Bilgilendirmeyi takiben yapılacak işlemle ilgili olarak yazılı onayınız alınacaktır.

Bu formu lütfen dikkatle okuyun

- Gebeliği önleyici etkisi çok yüksektir.
- Uzun süre koruma sağlar.
- RİA çıkarıldığında tekrar gebe kalabilirsiniz. (Doğurganlık hemen geri döner.)
- Sistemik yan etkileri yoktur.
- Cinsel ilişki sırasında hissedilmez ve ağrı yapmaz.
- Emzirme ile etkileşimi yoktur. Emziren anneler de güvenle kullanabilir.
- RİA takıldıktan sonraki ilk 3 ay içinde bir kez ve sonra yılda bir kez sağlık kontrolüne gelmeniz gerekmektedir.
- Rahim İçi Araçların etki süresinin sonunda yenden uygulanması veya çıkarılması için sağlık kuruluşuna gelmeniz gerekmektedir.
- İlk 3-6 ay karnın alt bölgesinde kramp tarzında ağrı yapabilir
- Adet kanamalarında süre ve miktar olarak 2 katına kadar artma yapabilir
- Adet dönemleri arasında lekelenme olabilir
- Uygulama sırasında rahimde delinme riski olabilir (binde birden azdır).
- Uygulanması ve çıkarılması hafif ağrılı olabilir.
- RİA'nın kendiliğinden atılma riski vardır. Rutin kontrollere gidilmelidir.
- **RAHİM İÇİ ARAÇ (RİA) UYGULANDIKTAN SONRA**

Adet gecikmesi, gebelik kuşkusu, anormal lekelenme ya da kanama, şiddetli karın ağrısı, cinsel ilişki sırasında ağrı, aşırı kanama, anormal akıntı, halsizlik, ateş, titreme, olursa kontrol tarihini beklemeden hemen bir sağlık kurumuna başvurunuz.

BAŞVURU SAHİBİNİN ONAYI

Sağlık personeli tarafından Rahim İçi Araç Uygulaması konusunda detaylı olarak bilgilendirildim. Yapılacak uygulamanın şahsıma ait özel riskleri, yan etkileri ve gerekebilecek diğer girişimler hakkında bütün soruları sordum. Bu işlem sırasında doktorumun kararıyla gerekli görülen diğer ek işlemleri de kabul ediyorum. Kendimi yeteri kadar aydınlanmış ve bilgilendirilmiş hissediyorum ve Rahim İçi Araç (RİA) uygulaması için rıza gösteriyorum. **Okudum ve Anladım, Kabul ediyorum.**

Yakınlık Derecesi:

Şahit

Aile Hekimi

(Kendisi, Hasta Yakını, Veli, Vasi)

Tarih

İmza

Kaynak: <https://www.saglik.gov.tr/TR,11105/form-102102a-genelgesi-2008--5.html>

Ek.6 Basın'da Aile Planlaması Haberleri

Kaynak: Milliyet Gazetesi, 10.11.1986

Ek.7 Basın'da Aile Planlaması Haberleri

Kaynak: Hürriyet Gazetesi 15 Haziran 1994

Ek.8 Basında Aile Planlaması Haberleri

Kaynak: Hürriyet Gazetesi 15 Haziran 1994

Ek.14 Basında Aile Planlaması Haberleri

Kaynak: Takvim 21 Haziran 2015.

 Türkiye 21 MAYIS 1988
GÜNLÜK SİYASİ GAZETE

FİYATI: 300 TL (KDV dahil)

Çatalçeşme Sokak No:17 Cağaloğlu 34410- İSTANBUL • Santral: 526 18 00 (10 Hat) • HABER MERKEZİ: 519 05 46 • TELEKS: 22000 Yuas Tr • FAKS:

Hutbede, aile plânlaması konusu işle

Vehbi Koç, Cuma Hutbe hazırlattı

Ünlü sanayici, Aydın Bolak'a hazırlattığı hutbenin câmileerde okutulması için Sağlık Bakanı'ndan yardım istedi

Vehbi Koç Aydın Bolak

Bilâl Koçak

Konuyla ilgili gazetemize bir açıklama yapan Bakan Akarcalı, Vehbi Koç'un kendisini aradığını ve "Emirgân Câmii'nde Cuma namazında Bakanlığınızca hazırlanan sigaranın zararlarıyla ilgili hutbeyi dinledim ve çok etkilendim. Ben de aile plânlaması konusunda bir hutbe yazdırdım. Size gönderiyorum, câmileerde okunması hususunda yardımlarınızı bekliyorum" dediğini belirtti.

Koç'un sözleri

Kendisiyle konuştuğumuz Vehbi Koç da, aile plânlaması konusunda hutbe yazdığını doğrulayarak, "Türk toplumu aile sağlığı ve aile plânlaması hizmetlerinden yararlanmak arzusundadır" dedi.

9. Sayfada

Vehbi Koç'un hazırlattığı hutbenin tam metni

9. Sayfada

Vehbi Koç, Cuma Hutbesi Hazırlattı

BİLÂL KOÇAK
İSTANBUL — Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın hazırlattığı "Sigaranın Zararları" hutbesinden ilhâm alan ünlü sanayici Vehbi Koç'da "Aile Plânlaması" konusunda bir hutbe yazdırarak, Cuma namazında camilerde okutulması için Bakan Bülent Akarcalı'dan yardımcı olmasını istedi.

Konuyla ilgili olarak gazetemize bir açıklama yapan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Bülent Akarcalı, Bakanlığının sigara kampanyasını desteklemek için "Sigaranın Zararları" konulu bir Cuma hutbesi hazırlattığını ve bu hutbenin 8 Nisan Cuma günü camilerde okutulduğunu belirterek, "Sayın Vehbi Koç beni aradı. Emirgân'daki camiye Cuma namazına gittiğini ve burada sigaranın zararlarıyla ilgili hutbeyi dinlediğini ve çok etkilendiğini söyledi. Kendisi de Aile Plânlaması konusunda bir hutbe hazırlamış, bu hutbenin camilerde okutulması için benden yardımcı olmamı istedi. Daha sonra Ahmet Aydın Bolak'a yazdırdığı hutbeyi bana gönderdi" şeklinde konuştu.

KOÇ: "HUTBEYİ BEN HAZIRLATTIM"

Kendisiyle konuştuğumuz Vehbi Koç da, Aile Plânlaması konusunda hutbe yazdırdığını doğrulayarak, "Sağlık Bakanının anlattıkları doğru. Ben her

Cuma Emirgân Camii'ne namaza giderim. Sigaranın zararlarıyla ilgili Cuma hutbesi beni çok etkilemişti. Başkanı olduğum Türkiye Aile Sağlığı ve Plânlaması Vakfı'nın da üzerinde çok durduğu Türkiye'de Aile Plânlaması konusunda bir hutbe yazdırdım ve Bakan'a göndererek, Cuma namazında okutulması hususunda yardımcı olmasını istedim" dedi.

Vehbi Koç, Aile Plânlaması konusunda gazetemize yaptığı açıklamada ise: "Milletçe gereken gelişmeye ulaşabilmemiz için Türk ailesi sağlıklı bir biçimde çoğalmalıdır" şeklinde konuşarak, şunları söyledi:

"Gâyemiz toplumumuzun temeli olan Türk ailesinin istediği kadar çocuk sâhibi olabilmesi ve doğan her çocuğun keder değil, sevinç kaynağı olması ve yarını güvencede olan bir topluma katılmasıdır. Türk toplumunun diğer bütün sağlık hizmetleri ile uğraşıldığı gibi Aile Sağlığı konusunun da ele alınması gerekiyor. Şurası açıktır ki, aile sağlığı ile Aile Plânlaması hizmetlerinden yararlanmak arzusunda olmasına rağmen bu hizmetin toplumun her kesimine götürülmemiş olmasından dolayı bir rahatsızlık bahis konusudur. Eğitim ve bilgi eksikliği gibi bazı imkânsızlıklardan kaynaklanan bu konu, bir sağlık hizmeti eksikliği konusudur. Biz vakıf olarak bu hizmeti en iyi şekilde vermeyi amaçlıyoruz."

Kaynak: Türkiye Gazetesi 21 Mayıs 1988 (Bilal Koçak Arşivi)

Vehbi Koç'un hazırlattığı hutbe

Muhterem Cemaat,
Bugünkü hutbemizin mevzuu: "Aile Plânlaması"dır. Aile Plânlaması demek, annenin yapacağı iki doğum arasındaki zamanı ayarlamak, arzu edilen sayıda çocuğa sahip olmaya çalışmak;

Veya bakabileceğinden ve terbiye edip yetiştirebileceğinden fazla çocuğa sahip olmak için;

Karı-kocanın bazı tedbirlere başvurmasıdır. Bu aile içi bir mes'eledir.

Aile Plânlaması, nüfus plânlaması değildir. Nüfus plânlaması: Bir ülkenin nüfus siyaseti ile ilgili tedbirlerin tamamıdır. İfade ettiğim siyaset tedbirleri, Devletin vazife sahasına giren hedefleri derpiş eder.

Aziz Müslümanlar;

İslâm dini aile müessesesine ve bu kudsi yuvanın meyvesi olan çocuğa özel bir önem vermiş ve evlenmeyi ve müslümanların çoğalmasını teşvik etmiştir. Nitekim Rûm Suresinin 21. ayeti kerimesinde mealen;

"İçinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp, aranızda muhabbet ve rahmet var etmesi onun varlığının delillerindendir. Bunlarda; düşünen insanlar için ibretler vardır" buyurulmuştur.

Büyük Peygamberimiz ise, bir hâdis-i şeriflerinde;

"Kişi evlenmekle dininin yarısını tamamlamış olur. Artık diğer yarısı için de Allah'tan korksun" buyurmuştur. Diğer bir hâdis-i şeriflerinde ise;

"Eşine sevgi ile bağlanan ve çocuk doğuran kadınla evlenin. Çünkü ben, kıyamet gününde

bi Resûlullah evlenmeyi ve çoğalmayı emr etmektedir. Ancak bu evlilik ve çoğalma, arzu edilmeyen evlilikler ve önlenemeyen doğumlar değildir. Evlilik ve doğum cefâ değil, mutluluk getirmelidir.

Hazret-i Peygamber istenmeyen doğumların, yani gebeliğin önlenmesinin câiz olduğunu müteaddit hadis-i şeriflerinde buyurmuştur. Zamân-ı Risâlette câiz olan gebeliği önleyici tedbirlerin yerine bugün kâim olan ilâç ve metodlardan faydalanmanın, Peygamberimizin cevâzi şümûlünde olduğuna kâniiz.

Bazı ilâç, malzeme ve metodlarla gebeliğin önlenmesi tedbiri, insanların kısırlaştırılması veya çocuğun kürtajla alınmasının tecvizi demek değildir.

Aile Plânlaması, yeni eşlerin gebeliği önlemek için tedbirler alması, insanlık kadar eskidir.

İslâm, sağlıklı evlenmeyi ve sağlıklı çoğalmayı emr eder. Müslümanlar çoğalmak kadar, doğan çocukların iyi bir şekilde terbiye edilmesi lüzûmuna inandıkları için, herkesin bakıp besleyebileceği, eğitip iyi bir insan, iyi bir vatandaş ve faziletli bir mü'min olarak yetiştirebileceği kadar çocuk sahibi olmasının gereğine inandıran bir Aile Plânlamasına evet derler. Dinimiz Aile Plânlaması'nı tecviz eder.

Aziz Müslümanlar, evleniniz, mes'ut ve müreffeh olmak için çalışınız. Bakıp besleyebileceğiniz, terbiye edebileceğiniz kadar çocuk sahibi olunuz.

Ek.12 Basında Aile Planlaması Haberleri

Kaynak: Hürriyet Gazetesi 6 Temmuz 1982

Ek.13 Basında Aile Planlaması Haberleri

Kaynak: Milliyet Gazetesi 30 Mart 1986

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet Özden Çorum’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Çorum’da tamamladı. 1989’da Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 2014 Bahar döneminde Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı’na başladı. “Aile Planlamasının Sosyal Hizmet Bağlamında İncelenmesi” konulu işbu tez çalışmasını Temmuz 2018’de tamamladı.

